Guy de Maupassant

O viață

roman

editura eminescu

GUY DE MAUPASSANT

O viaţă

4

Traducere de
MONICA ILADE-COSTEA

EDITURA EMINESCU

Cuprins

I

Jeanne, după ce-şi termină de făcut bagajele, se apropie de fereastră; ploaia nu mai contenea.

Toată1 noaptea rafalele izbiseră în geamuri şi pe acoperiş. Cerul greu şi încărcat cu apă părea spart, golindu-se pe pămînt, făcîndu-l lipicios, topindu-l ca pe zahăr. Valurile de ploaie treceau pline de o căldură apăsătoare. Clipocitul pîrîiaşelor revărsate umplea străzile goale şi casele, ca nişte bureţi, sorbeau apa care pătrundea înăuntru şi se prelingea pe toţi pereţii, de la pivniţă pînă în pod.

Jeanne, ieşită în ajun de la mînăstire, liberă în sfîrşit pentru totdeauna, gata să simtă toate bucuriile vieţii la care visa de atîta timp, se temea că tatăl ei nu va mai vrea să plece dacă cerul nu se limpezea; şi, pentru a suta oară în dimineaţa aceea, scrută zărea.

Apoi îşi dădu seama că uitase să-şi pună calendarul în săculeţul ei de voiaj, Luă de pe perete cartonaşul împărţit în luni, care avea în mijlocul unui desen data anului în curs, 1819, scrisă cu cifre de aur. Apoi tăie cu creionul primele patru coloane, trăgînd cîte o linie pe fiecare nume de sfînt pînă la 2 mai, ziua ieşirii ei din mînăstire.

O voce strigă de dincolo de uşă:

- Jeannette! Jeanne răspunse:

- Intră, papa! Şi tatăl ei îşi făcu apariţia.

Baronul Simon-Jacques de Perthuis des Vauds era un gentilom de modă veche, tipicar şi bun. Discipol entuziast

al lui J.J. Rousseau, iubea natura, cîmpiile, pădurile, animalele, cu un suflet de îndrăgostit. Aristocrat prin naştere, ura din instinct anul '93; dar filosof prin temperament şi liberal prin educaţie, ura la culme tirania, cu o ură declamatorie şi inofensivă. Marea lui forţă şi slăbiciunea lui cea mare era bunătatea, o bunătate care n-avea destule braţe ca să mîngîie, ca să dea, ca să strîngă la piept, o bunătate de creator, fără margini, fără rezistenţă, ca paralizia unui nerv al voinţei, ca un vid de energie, aproape un viciu.

Om al teoriei, el făurise un întreg plan de educaţie pentru fiica sa, voind s-o facă fericită, dreaptă si sensibilă.

Ea stătuse acasă pînă la doisprezece ani, după care, cu toate plînsetele mamei ei, fusese trimisă la Sacre-Coeur. Acolo o ţinuse închisă cu străşnicie, izolată, neştiută şi neştiutoare de lucruri omeneşti. Dorea s-o primească înapoi la şaptesprezece ani, pentru ca s-o scufunde el într-un fel de baie de poezie înţeleaptă ca mai tîrziu, în mijlocul naturii fecunde, să-i deschidă sufletul, să-i alunge neştiinţa în ceea ce priveşte iubirea curată, dragostea simplă a animalelor, legile senine ale vieţii.

Jeanne ieşea acum din mînăstire luminoasă, plină de viaţă şi însetată de fericire, dornică de toate bucuriile, de toate întîmplările fermecătoare pe care şi le imaginase deja în zilele plictisitoare, în nopţile lungi, în singurătatea speranţelor ei.

Părea un tablou de Veronese cu părul ei blond, strălucitor, care parcă se răsfrîngea şi asupra cărnii, o carne de aristocrată bătînd doar puţin în trandafiriu, umbrită de un puf fin, de un fel de catifea abia vizibilă cînd o mîngîia soarele. Ochii ei erau albaştri, acel albastru opac al figurinelor de faianţă olandeze. Avea o aluniţă pe nara stingă şi alta pe bărbie, unde se ondulau cîteva firişoare de păr care aproape nu se distingeau. Era înaltă, bine făcută, cu talia zveltă. Vocea ei clară părea câteodată prea ascuţită; dar rîsul ei deschis împrăştia în jur veselie.

Deseori, cu un gest familiar, îşi ducea mîinile la tîmple ca pentru a-şi netezi părul.

Alergă la tatăl ei şi-l sărută, îmbrăţişîndu-l:

- Ei, plecăm?

El zîmbi, îşi clătină părul albit de timpuriu, pe care-l purta destul de lung, şi întinse mîna spre fereastră:

- Cum vrei să călătoreşti pe o vreme ca asta? Dar ea îl rugă, alintată şi iubitoare:

- Papa, să plecăm, te rog mult! După amiază va fi frumos!

- Dar maică-ta nu va fi de acord în ruptul capului!

- Ba da, îţi promit, asta e treaba mea.

- Dacă reuşeşti s-o convingi pe mama, eu n-am nimic împotrivă.

Jeanne o luă la fugă spre camera baroanei - aşteptase această zi a plecării cu o nerăbdare crescîndă.

De cînd intrase la mînăstirea Saere-Coeur nu părăsise Rouenul; tatăl ei nu-i permisese nici o distracţie înainte de vîrsta pe care o hotărîse. Numai de două ori o luase cu el la Paris, cîte cincisprezece zile, dar şi Parisul era tot oraş, iar ea nu visa decît să se ducă la ţară.

Acum avea să-şi petreacă vara la proprietatea lor, Peuples, în vechiul castel al familiei ridicat pe faleza de lingă Yport; şi îşi promitea o bucurie infinită de la a-ceastă viaţă pe malul mării. Mai tîrziu era de la sine înţeles că părinţii îi vor dărui acel loc, unde va locui şi după ce se va mărita.

Iar ploaia, care nu mai contenea, era prima mare supărare din viaţa ei, Dar, după trei minute ieşi, în goană din camera mamei, strigînd prin toată casa:

- Papa, papa! Mama e de acord, pune să înhame caii!

Potopul nu se potolea deloc; s-ar putea spune chiar că se înteţea, cînd caleaşca fu adusă în faţa uşii.

Jeanne era gata să se urce în trăsură, cînd baroana coborî scările, susţinută de o parte de soţul ei şi de cealaltă de o cameristă voinică şi înaltă ca un bărbat. Era o

normandă din Caux, căreia îi dădeai cel puţin douăzeci de ani, deşi n-avea decît optsprezece. În familie era socotită într-un fel ca o a doua fiică, pentru că fusese sora de lapte a Jeannei. Se numea Rosalie. Treaba ei de căpetenie era să-şi ajute stăpîna la mers, deoarece aceasta devenise enormă în ultimii ani, din cauza unei hipertrofii a inimii, de care se plîngea tot timpul.

Gîfîind, baroana ajunse la scara trăsurii, aruncă o privire la curtea şiroind de apă, şi murmură:

- Într-adevăr, nu-i înţelept ce facem. Soţul ei, veşnic zîmbitor, îi răspunse:

- Dumneata ai vrut-o, doamnă Adelaide.

Cum baroana purta numele pompos de „Adelaide”, el îi punea mereu în faţă „doamnă”, ca un fel de respect puţin ironic.

Baroana îşi continuă mersul şi urcă cu chiu cu vai în trăsura care scîrţîi din toate încheieturile. Baronul se aşeză lîngă ea, iar Jeanne şi Rosalie pe bancheta din faţa lor. Bucătăreasa Ludivine aduse grămezi de haine groase pe care le stivui pe genunchii baroanei şi două coşuri pe care le ascunseră sub picioare; apoi se caţără pe capră lîngă moş Simon, învelindu-se într-o pătură care o acoperea cu totul.

Portarul şi nevastă-sa veniră să-i salute; închizînd uşa trăsurii, le dădură ultimele sfaturi pentru drum, apoi porniră.

Moş Simon, vizitiul, cu capul aplecat, cocîrjat sub ploaie, nici nu se mai vedea din mantaua lui cu guler triplu. Vijelia gemea, umplînd drumul cu apă şi izbind în ferestre.

în galopul cailor, trăsura coborî spre chei, trecu de-a lungul vapoarelor care stăteau ca nişte copaci desfrunziţi sub ploaie, cu catargele, vergile şi parîmele profilîndu-se trist pe cerul înnegurat, şi o luă pe bulevardul lung de pe colina Riboudet.

Curînd traversară cîmpiile; din cînd în cînd cîte o salcie înecată, cu ramurile ei plîngătoare înţepenite ca de moarte, se zărea nedesluşit prin valurile de apă. Potcoavele cailor plescăiau şi cele patru roţi făceau băi de nămol.

Tăceau cu toţii. Pînă şi gîndurile păreau la fel de înglodate ca pămîntul. Lăsîndu-se pe spate, măicuţa picotea cu capul în piept. Baronul privea întunecat cîmpurile înmuiate şi monotone. Rosalie, cu un pachet pe genunchi, cugeta cu gîndirea neşlefuită a oamenilor din popor. Jeanne, sub şuvoaiele călduţe, se simţea renăscînd ca o plantă închisă pe care o scoţi la aer; şi bucuria revărsată îi acoperea ca un frunziş tristeţea inimii. Nu scotea nici un cuvînt, dar ar fi vrut să cînte, să întindă afară mîinile, să le umple cu apă şi să bea; şi era totuşi fericită să treacă în goana cailor, să vadă peisajele pustii şi să se simtă adăpostită în mijlocul acestui potop.

Sub ploaia întărîtată, crupele lucitoare ale cailor scoteau aburi.

Încetul cu încetul, baroana aţipi. Figura ei, încadrată de sase caltaboşi de păr care ii atîrnau de-o parte şi de alta, se lăsă puţin cîte puţin, susţinută molcom de valurile de grăsime de pe piept care se ridicau pe gît. Capul i se ridica şi cobora în ritmul respiraţiei; obrajii i se umflau, în timp ce printre buzele ei întredeschise ieşea un sforăit răsunător. Baronul se aplecă spre ea şi-i puse incetişor în mîinile încrucişate peste pîntecele enorm, un portofel de piele.

Atingerea o trezi şi ea privi obiectul cu nişte ochi goi, avînd în ei nedumerirea buimacă a celui trezit din somn. Portofelul se deschise. Peste tot în trăsură se răspîndiră monede de aur şi bancnote. Ea se trezi de tot, iar rîsul zglobiu al fiicei sale izbucni ca o cascadă.

Baronul strînse banii şi i-i puse pe genunchi:

- Poftim, draga mea, e tot ce a rămas din ferma de la Eletot. Am vîndut-o ca să pun să se repare castelul de la Peuples, unde vom locui deseori de aici înainte.

Ea numără şase mii de franci, pe care-i puse liniştită în buzunar. Era o nouă fermă vîndută astfel, din cele treizeci şi una pe care părinţii le lăsaseră moştenire baronilor. Totuşi mai aveau încă vreo douăzeci de mii de livre rentă din pămînturi care, bine administrate, le-ar fi adus cu uşurinţă treizeci de mii pe an. Cum trăiau simplu, acest venit ar fi fost suficient dacă n-ar fi avut în casă acea prăpastie fără fund, bunătatea. Ea le scurgea banii printre degete cum usucă soarele apa de ploaie. Curgeau, se risipeau, dispăreau. Cum f Nimeni nu ştia nimic.

De fiecare dată unul dintre ei spunea:

- Nu ştiu cum s-a întîmplat, am cheltuit azi o sută de franci fără să cumpăr nimic important.

Această uşurinţă de a da era de altfel un» dinu* marile bucurii ale vieţii lor; şi se potriveau în asta într-un mod înduioşător de perfect.

Jeanne întrebă:

- E frumos acum castelul meu?

- O să vezi, micuţa mea, spuse el cu veselie, încetul cu încetul furtuna se potolea; mai rămăsese doar un fel de ceaţă, un praf uşor de ploaie risipit în aer. Bolta de nori părea să se ridice, să se lumineze; şi dintr-o dată, printr-o spărtură nevăzută, o rază oblică de soare coborî pe cîmpie. Norii se desfăcură; apăru culoarea albastră a fundalului, apoi ruptura se mări ca o mătase care se destramă şi un frumos cer limpede, de un azur clar şi adînc se deschise deasupra lumii.

Se simţi o răsuflare proaspătă şi dulce ca un suspin fericit al pămîntului; şi cînd treceau prin dreptul grădinilor sau pădurilor, se auzea cîteodată cîntecul vioi al unei păsări ce-şi usca penele, înserа. Toată lumea clin trăsură dormea, în afară de Jeanne. De două ori se opriră la cîte un han ca să lase caii să răsufle şi să le dea puţin ovăz cu

apă. Se auzeau clopote răsunînd departe. Într-un sătuc aprinseră felinarele trăsurii;- iar. cerul se lumină şi el sub puzderia de stele.

Case luminate apăreau ici şi colo, străpungînd întunericul cu puncte de foc. Dintr-o dată, la o cotitură, apăru luna imensă, roşie, parcă adormită.

Era aşa de plăcut că lăsară ferestrele coborîte. Jeanne, istovită de visuri, covîrşită de viziuni fericite, se odihnea. Cîteodată, cînd amorţea, stînd prea mult în aceeaşi poziţie, deschidea ochii, privea afară, vedea în noaptea strălucitoare cum pier în depărtare arborii de la o fermă, sau, cîteodată, vaci culcate pe cîmp, care îşi ridicau capetele, îşi căuta o poziţie mai comodă, încerca să-şi reînnoade visul pierdut; dar uruitul continuu al trăsurii îi răsuna în urechi, îi risipea gîndurile şi ea deschidea din nou ochii, simţindu-şi mintea şi trupul frînte de oboseală.

În sfîrşit se opriră. Bărbaţi şi femei stăteau în faţa uşilor trăsurii, cu felinare în mîini, Ajunseseră. Trezită dintr-o dată, Jeanne sări sprintenă din trăsură. Tatăl ei şi Rosalie, ajutaţi de un fermier, o purtară aproape pe sus pe baroană, sleită de puteri, care gemea de deznădejde şi repeta continuu cu voce stinsă:

- Ah! Doamne! Bieţii mei copii!

Nu voi să bea nimic, nici să mănînce; se culcă şi adormi într-o clipită.

Jeanne şi baronul cinară în doi. Îşi zîmbeau, îşi strîngeau mîinile peste masă şi, însufleţiţi amîndoi de o bucurie copilărească, se grăbiră să viziteze castelul reparat.

Era una dintre acele locuinţe normande, şi fermă şi castel totodată, întinse şi spaţioase, construite din pietre albe care deveniseră cenuşii cu vremea, destul de mare ca să adăpostească o generaţie.

Un culoar uriaş despărţea casa în două, deschizînd uşi pe fiecare parte. O scară dublă părea să păşească peste

intrare, lăsînd gol centrul, unindu-şi treptele la primul etaj, ca un pod.

La parter, în dreapta, intrai în salonul nesfîrşit, îmbrăcat în tapiţerii înfăţişînd frunzişuri prin care se plimbau păsări. Toată tapiţeria mobilelor, lucrată în puncte mici, nu era altceva decît ilustrarea fabulelor lui La Fon-taine; şi Jeanne tresări plăcut surprinsă cînd regăsi un scaun care îi plăcuse cînd era mică şi care reprezenta povestea cu vulpea şi corbul.

Lîngă salon era biblioteca plină de cărţi vechi şi alte două camere, nefolosite. La stingă era sufrageria cu lemnăria înnoită, camera pentru rufe, cămara, bucătăria şi un apartament mic, cu o baie.

Un coridor tăia în lung tot etajul întîi. Pe el se aliniau cele zece uşi ale celor zece camere, Chiar ultima pe dreapta dădea în apartamentul Jeannei. Intrară acolo.

Baronul îl reînnoise de curînd folosind pur şi simplu tapete şi mobile ce erau aruncate prin pod. Tapiserii de provenienţă flamandă, foarte vechi, umpleau locul cu personaje ciudate. Zărindu-şi patul, tînăra fată scoase un strigăt de bucurie. La cele patru colţuri, patru păsări mari de stejar, complet negre, lustruite cu ceară, susţineau patul, stînd ca nişte paznici. Laturile reprezentau bogate ghirlande de flori şi fructe sculptate, iar patru coloane fin încrustate, care se terminau în capiteluri corintice, susţineau o cornişă de trandafiri şi amoraşi înlănţuiţi.

Acoperitoarea patului şi baldachinul străluceau ca două ceruri. Erau făcute dintr-o mătase foarte veche, de un albastru intens, înstelat ici-colo de crini mari brodaţi în aur.

Patul era monumental şi graţios totodată, în ciuda severităţii lemnului înnegrit de vreme. După ce-l admiră îndelung, Jeanne, ridicînd luminarea, cercetă tapiseriile ca să înţeleagă subiectul.

Un tînăr senior şi o tînăra doamnă, îmbrăcaţi în roşu, verde şi galben în cel mai ciudat mod cu putinţă, stăteau

de vorbă sub un copac albastru în care se coceau fructe albe. Un iepure mare de aceeaşi culoare ronţăia nişte fire de iarbă cenuşie, Chiar deasupra peisajului, la depărtarea convenţională, se zăreau cinci căsuţe rotunde, cu acoperişuri ascuţite; iar în colţul de sus, aproape de cer, o moară de vînt roşie pe de-a-ntregul. Printre toate acestea erau răspîndite crengi mari, încărcate cu flori.

Celelalte tablouri, două la număr, semănau mult cu primul, numai că se. vedeau ieşind din case patru omuleţi îmbrăcaţi în costume flamande, care îşi ridicau braţele către cer în semn de uimire şi mînie fără margini.

Dar ultima tapiţerie reprezenta o doamnă. Aproape de iepurele care ronţăia şi de data aceasta, tînărul senior, culcat pe spate, părea mort. Tînăra doamnă, privindu-l, îşi străpungea pieptul cu o spadă, iar fructele copacului deveniseră negre.

Jeanne renunţase să mai înţeleagă cînd descoperi într-un colţ o gînganie minusculă pe care iepurele, dacă ar fi fost viu, ar fi putut-o mînca odată cu iarba. Şi totuşi era un leu. Atunci ea recunoscu istoria nefericită a lui Pyram şi Thysbe şi chiar dacă surise la naivitatea desenului se simţi fericită să fie aproape de această poveste de dragoste care-i va reaminti mereu de speranţele ei dragi şi-i va străjui în fiecare noapte somnul, această iubire antică şi legendară.

Tot restul mobilierului îmbina stilurile cele mai diferite. Erau mobile pe care fiecare generaţie le lăsa în familie şi care fac din casele vechi un fel de muzeu în care totul se amestecă. Un superb scrin Ludovic al XIV-lea. placat în alămuri strălucitoare, era păzit de-o parte şi de cealaltă de două fotolii Ludovic al XV-lea, îmbrăcate încă în mătasea lor cu buchete. O masă de scris din lemn de trandafir era aşezată' în faţa căminului pe care se afla, sub un glob rotund, o pendulă de pe vremea Imperiului, Era un stup reprezentat în bronz, suspendat pe patru coloane de marmură, deasupra unei grădini aurite cu flori.

Din stup ieşea o limbă subţire, printr-o tăietură lungă. Ea purta la dreapta si la stingă o albiniţă cu aripile emailate. Cadranul din faianţă pictată era fixat în mijlocul stupului.

Bătu ora unsprezece. Baronul îşi sărută fiica şi se duse în camera lui.

Atunci Jeanne se culcă, plină de păreri de rău. Aruncă o ultimă privire camerei, apoi suflă în luminare. Insă patul, sprijinit de perete numai pe o parte, avea în stingă o deschizătură mică prin care intra o rază de lună ce desena pe podea o baltă de lumină. Mîngîind încetişor iubirea simbolică a lui Pyram şi Thysbe, pe pereţi alunecau reflexe palide.

Prin cealaltă fereastră, cea din faţa ei, Jeanne zărea un copac mare scăldat în lumina blinda a lunii. Se întoarse pe cealaltă parte şi închise ochii, apoi, după ceva vreme îi redeschise,

Credea că mai e clătinată încă de hurducăturile trăsurii, al cărei uruit îl auzea încă în urechi. Rămase mai întîi nemişcată, sperînd că această poziţie o va face în sfîrşit să adoarmă, dar nerăbdarea ei sufletească o furnica prin tot trupul. Picioarele îi tresăreau şi se simţea cuprinsă de o febră crescîndă. Atunci se ridică şi, cu picioarele şi braţele goale, în cămaşa ei lungă care o făcea să semene cu o fantomă, trecu prin marea de lumină risipită pe podea, deschise fereastra şi privi afară. Noaptea era atît de clară încît se vedea ca ziua, iar tînăra fată recunoştea tot acest ţinut iubit cîndva, pe cînd era o copilă.

În faţa ei se deschidea o pajişte largă, galbenă ca untul sub lumina lunii. Doi copaci imenşi se ridicau la colţurile castelului, un platan la nord, un tei la sud.

La capătul întinderii de iarbă o pădurice de boscheţi închidea domeniul ocrotit împotriva uraganelor din larg de cinci rînduri de ulmi străvechi, răsuciţi, tăiaţi în pantă, ca un acoperiş, de vîntul mării cel veşnic dezlănţuit.

Parcul era mărginit pe ambele părţi de două alei de plopi înalţi cît vedeai cu ochii, numiţi „peuples” în

Normandia, care separa castelul stăpînilor de cele două ferme vecine, unde stăteau familiile Couillard şi Martin. Castelul îşi căpătase numele de la aceşti „peuples”.

Dincolo de acest domeniu se întindea o cîmpie largă si sălbatică, presărată cu copăcei spinoşi, prin care vîntul gemea şi se zbuciuma zi şi noapte. Apoi coasta se prăvălea brusc într-o faleză de o sută de metri, dreaptă şi albă, scăldată de valuri.

Jeanne privea pînă în zare întinderea unduitoare a valurilor, care păreau că dorm sub stele.

În această linişte fără seamăn, miresmele pămîntului se revărsau. Iasomia agăţată în jurul ferestrelor de la parter îşi răspîndea neîncetat parfumul pătrunzător care se unea cu boarea abia simţită a frunzelor desfăcute. Valuri molcome de vînt treceau, aducînd gust de aer sărat şi miros de alge.

Tînăra fată se lăsă în voia fericirii de a respira; şi tihna peisajului o linişti ca o baie răcoritoare,

Toate vietăţile care se trezesc cînd se însereează şi-si ascund existenţa măruntă în pacea nopţii umpleau întunericul cu un furnicar de zgomote în surdină. Păsări mari şi tăcute săgetau aerul ca nişte pete, ca nişte umbre; bîzîitul insectelor nevăzute murmura în ureche; drumuri grăbite se încrucişau prin iarba înrourată sau prin nisipurile aleilor pustii. Numai cîţiva broscoi melancolici înălţau spre lună orăcăitul lor scurt şi monoton.

Jeannei i se părea că inima i se revarsă plină de şoapte ca noaptea aceea limpede, tresăltînd deodată de mii de dorinţe care dădeau tîrcoale, ca vietăţile acelea nocturne care o înconjurau cu forfota lor. Ceva o unea cu acea poezie vie; şi în lumina mătăsoasă a nopţii simţea cum o străbat frisoane puternice, cum palpită de speranţe abia înmugurite, ca o adiere de fericire. Se lăsă în voia visurilor de iubire.

Iubirea! De doi ani o simţea apropiindu-se cu nelinişti crescînde. Acum era liberă să iubească, nu trebuia decît să-l întîlnească pe EL!

Cum va fi? Ea nu ştia deloc şi nici nu se întreba. El va fi EL şi atît. Ştia doar că-l va adora din tot sufletul şi că el o va iubi cu toată puterea inimii lui.

Se vor plimba în seri ca aceasta sub ninsoarea domoală a luminii de lună. Vor merge ţinîndu-se de mînă, lipiţi unul de altul, auzindu-şi,inimile cum bat, simţindu-şi căldura trupurilor, oferindu-şi dragostea nopţii limpezi de vară, atît de aproape unul de altul încît îşi vor deschide uşor sufletele, pînă la ultimele taine, numai prin unica putere a inimii lor. Şi totul va continua la nesfîrşit, în seninătatea unui sentiment fără putinţă de povestit.

I se păru deodată că îl simţea lingă ea şi dintr-o dată un val de senzualitate o înfiora din creştet pînă-n tălpi, îşi încrucişa braţele pe piept cu o mişcare inconştientă, ca pentru a-şi strînge visul în braţe; şi pe buzele ei întinse spre necunoscut simţi ceva care aproape o făcu să leşine, ca şi cum suflarea primăverii i-ar fi dat o sărutare de dragoste.

Pe neaşteptate auzi paşi trecînd prin spatele castelului şi într-un elan al sufletului ei chinuit într-o dorinţă de a vedea ceva imposibil, de a crede în hazardul providenţial, în presimţirile supraumane, în întîmplările petrecute ca în romane, se gîndi: „dac-ar fi el?”. Jeanne ascultă tremurînd pasul călătorului, sigură că o să se oprească la poartă ca să ceară găzduire.

După ce paşii trecură, se simţi singură şi tristă, ca după o dezamăgire. Dar îşi înţelese nebunia gîndului şi rîse. Atunci, puţin mai liniştită, îşi lăsă sufletul să plutească în voia unei visări mai înţelepte, încercînd să-şi ghicească viitorul, să-şi clădească viaţa.

Vor trăi împreună aici, în acest castel liniştit care domina marea. Va avea, bineînţeles, doi copii, un băiat pentru el, o fată pentru ea şi se va uita la ei cum aleargă pe

iarba dintre platan şi tei, în timp ce va schimba cu solul ei, pe deasupra capetelor lor, priviri încîntate şi pline de pasiune.

Rămase mult, mult timp visînd aşa, în timp ce luna, terminîndu-şi drumul pe cer, mergea să se culce în mare. Aerul se făcea din ce în ce mai rece. Spre răsărit albeau zorile. Un cocoş cînta la ferma din dreapta; alţii îi răspunseră de la cea din stînga. Glasurile lor răguşite păreau să vină de foarte departe, prin îngrăditura boschetţilor. Stelele se stingeau pe rînd de pe imensitatea albastră a cerului.

Un ţipăt mic de pasăre se auzi undeva. Ciripituri, şovăitoare la început, se auziră din frunziş; apoi se înteţiră, vesele şi răsunătoare, trecînd din ramură în ramură, din copac în copac.

Jeanne se simţi brusc luminată şi, ridicîndu-şi capul pe care şi-l ascunsese în palme, închise ochii, orbită de măreţia răsăritului. Un munte de nori trandafirii, ascuns pe jumătate de plopii de pe alee, arunca lumini de purpură pe pămîntul trezit din somn. Şi, încet, spărgînd norii strălucitori, împroşcînd cu foc copacii, cîmpiile, oceanul, tot orizontul, uriaşul glob arzător al soarelui se ivi.

Iar Jeanne se simţi nebună de fericire. O bucurie delirantă, o înduioşare fără margini în faţa minunilor lumii îi învăluia inima, istovind-o. Era soarele ei! Aurora ei! începutul vieţii ei! Răsăritul speranţelor ei! Şi întinse braţele pe cerul plin de raze, ca pentru a îmbrăţişa soarele. Voia să vorbească, să strige ceva dumnezeiesc, precum această înflorire a zilei; dar rămase ca o stană de piatră, cuprinsă de o exaltare neputincioasă.

Atunci, plecîndu-şi fruntea pe braţe, îşi simţi ochii plini de lacrimi, şi plînse cu desfătare.

Cînd privi din nou, decorul superb al zilei abia îmbobocite dispăruse deja. Şi se simţi ea însăşi împăcată, puţin obosită, răcorită parcă.1 Fără să închidă fereastra se întinse pe pat, mai visă cîteva minute şi adormi atît de

adînc încît la ora opt nu auzi cînd o strigă tatăl ei şi nu se trezi decît atunci cînd acesta intră în cameră. Voia să-i arate cum a înfrumuseţat castelul, castelul ci.

Faţada care dădea spre interiorul domeniilor era separată de drum printr-o livadă. Drumul acela, zis vicinal, ocolea printre casele ţăranilor şi se unea, după o jumătate de leghe, cu şoseaua mare de la Havre la Fecamp. O cărăruie dreaptă ducea de la bariera de lemn la castel. Dependinţele, construcţii micuţe din piatră de mare, acoperite cu paie, se rînduiau pe cele două laturi ale curţii, de-a lungul şanţurilor celor două ferme.

Acoperişurile erau noi; toată lemnăria fusese reparată, pereţii tencuiţi, camerele retapisate, întregul interior zugrăvit din nou. Şi bătrînul castel mohorît îşi purta ca pe nişte pete obloanele noi-nouţe, de un alb-argintiu, şi ipsosul care apăruse de curînd pe faţada-i cenuşie.

Cealaltă faţadă în care se deschidea una din ferestrele Jeannei, privea departe în mare pe deasupra boscheţilor şi a zidului de ulmi raşi de vînt.

Jeanne, la braţul baronului, vizită tot, pînă la ultimul colţişor; după aceea se plimbară cu paşi mici pe aleile de plopi care mărgineau ceea ce ei numeau parcul. Sub copaci' crescuse iarba, întinzîndu-şi covorul verde. Păduricea, tocmai în capăt, era fermecătoare, cu cărăruile ei întortocheate, despărţite de ziduri de frunziş. Un iepure de cîmp sări pe neaşteptate, speriind-o pe Jeanne, apoi săltă peste colină şi o luă la fugă peste faleză, prin stuf.

După dejun, doamna Adelaide, istovită încă, spuse că merge să se odihnească, iar baronul îi propuse Jeannei să coboare pînă la Yport.

Plecară, traversînd mai întîi cătunul Etouvent, din care făcea parte şi Peuples. Trei ţărani îi salutară ca şi cînd i-ar fi cunoscut de cînd lumea. Intrară în păduricea în pantă care cobora pînă pe malul mării, urmînd o vale ocolită.

Peste puţin timp apăru şi satul Yport. Femeile care-şi cîrpeau boarfele îi priveau, stînd pe pragul caselor. Strada

povîrnită, cu o gîrlă în mijloc şi cu grămezi de resturi zăcînd în faţa uşilor, răspîndea un puternic miros de saramură. Plase înnegrite, în care rămăseseră din loc în loc solzi strălucitori, ca nişte monede de argint, se uscau, agăţate de uşile cocioabelor din care ieşeau acele mirosuri tipice pentru familiile numeroase viermuind într-o singură încăpere. Cîţiva porumbei ţopăiau pe malul gîrlei, căutînd ceva de mîncare.

Jeanne privea toate acestea, care i se păreau noi şi ciudate, ca un decor de teatru. Dintr-o dată, ocolind un zid, zări marea, de un albastru opac şi neted, întinzîndu-se cît vedeai cu ochii.

Se opriră pe plajă să o privească. Pînze de corabie, albe ca nişte aripi de pasăre, treceau în larg. La stingă şi la dreapta se înălţa faleza uriaşă; într-o parte privirea îţi era oprită de un fel de cap, pe cînd în cealaltă linia coastei se prelungea pînă departe, pînă cînd nu se mai vedea decît ca o dungă neclară.

într-una din spărturile coastei apăreau portul şi casele; valuri mici care făceau mării ciucuri de spumă se rostogoleau pe pietre cu un zgomot uşor. Bărcile oamenilor din partea locului, trase pe panta cu pietre rotunjite, stăteau la soare, uscîndu-şi obrajii dolofani, unşi cu gudron, Cîţiva pescari se pregăteau pentru fluxul de seară. Unul dintre ei se apropie să le ofere peşte şi Jeanne cumpără un calcan, pe care voi să-l ducă singură la castel.

Atunci omul îşi oferi serviciile pentru plimbări pe mare, repetîndu-şi numele la fiecare două cuvinte, ca să le intre bine în cap:

- Lastique, Josephin Lastique.

Baronul promise că nu-l va uita.

Se întoarseră pe drumul spre castel. Cum peştele greu o obosea pe Jeanne, ea îi trecu prin urechi bastonul tatălui ci şi fiecare apucă de un capăt. Mergeau veseli, urcînd coasta şi pălăvrăgind ca doi copii, cu fruntea în vînt şi ochii strălucitori, în timp ce calcanul, care le

obosea încetul cu încetul braţele, mătura iarba cu coada lui grasă.

II

Pentru Jeanne începu de atunci o viaţă liberă şi minunată. Citea, visa şi hoinărea de una singură prin împrejurimi. Rătăcea cu paşi leneşi de-a lungul drumurilor, cu gîndurile pierdute în reverie, sau cobora în salturi văile mici şi întortocheate, care purtau pe spinările lor, ca pe o mantie, o blană de flori de drobiţe. Mirosul lor pătrunzător şi dulce, laolaltă cu căldura, o îmbăta ca un vin parfumat. Şi, la zgomotul depărtat al valurilor izbindu-se de ţărm, o furtună îi ameţea sufletul.

Cîteodată, o moleşeală o făcea să se întindă pe iarba stufoasă a vreunei coline: alteori, cînd zărea dintr-o dată la vreo cotitură, într-o pîlnie de verdeaţă, un triunghi albastru de marc seînteind în soare ca o pînză la orizont, o năpădeau bucurii venite din senin, ca la apropierea misterioasă a unei fericiri deasupra ei.

În blîndeţea ţinutului răcoros şi în linişte zărilor rotunjite o cuprindea dragostea de singurătate; rămînea atît de mult nemişcată că iepurii sălbatici ţopăiau pe la picioarele ei.

Adeseori alerga pe faleză, biciuită de aerul uşor al coastelor, fremătînd de bucuria deplină de a se mişca fără oboseală, ca peştii în apă sau rîndunelele în aer.

Presără pretutindeni amintiri, cum presari seminţe pe pămînt, acele amintiri ale căror rădăcini trăiesc toată viaţa. I se părea că seamănă cîte un colţişor din inima ci în fiecare loc prin care trecea.

Începu să se scalde în mare, pînă la istov. Înota pînă nu se mai zărea de pe ţărm, fără să-i fie frică, pentru că era puternică şi îndrăzneaţă. Se simţea bine în apa aceea rece, clară şi albastră, care o ducea legănînd-o. Cînd ajungea în larg se întorcea pe spate, cu braţele încruci-şate pe piept şi cu ochii pierduţi în seninul adînc al ce-rului, săgetat de zborul unei rîndunele sau de imaginea albă a unei păsări de mare. Nu se mai auzea nimic în afară de murmurul depărtat al valurilor ce clipoceau la mal şi şoapta moleşită a pămîntului, alunecînd peste un-duirea valurilor, dar stinsă, aproape imperceptibilă. Apoi Jeanne se răsucea şi, cu o bucurie nebună, ţipa ascuţit, bătînd apa cu amîndouă mîinile.

Cîteodată, cînd se aventura prea departe, o barcă ve-nea să o caute.

Se întorcea la castel moartă de foame, dar uşoară, vioaie, cu zîmbetul pe buze şi o sclipire de fericire în ochi.

Baronul, el se gîndea la mari întreprinderi agricole; voia să facă încercări, să aducă progresul, să experimenteze utilaje noi, să aclimatizeze soiuri străine, şi-şi pierdea bună parte din zile stînd la taifas cu ţăranii, care clătinau din cap, neîncrezători.

Pleca deseori pe mare cu pescarii din Yport. După ce vizită grotele, izvoarele şi stîncile ascuţite din împrejurimi, voi să pescuiască şi el ca un simplu pescar.

În zilele cînd bătea briza, cînd pînzele umflate purtau pe spinarea valurilor scoica pîntecoasă a bărcilor şi cînd de la fiecare bord atîrna pînă în fundul mării undiţa lungă ce aluneca prin apă, urmărită de bancurile de scrumbii, baronul ţinea în mîna tremurîndă coarda subţire pe care o simţea vibrînd de îndată ce un peşte era prins în ea.

Pleca la lumina lunii ca să ridice plasele puse în ajun. Îi plăcea să audă catargul trosnind, să tragă în piept aerul şuierător şi tare al nopţii şi, după ce ocolea îndelung ca să-şi regăsească locul ghidîndu-se după vreun colţ de stîncă, după vreo clopotniţă sau după ferme din Fecamp,

era fericit să zăbovească sub primele raze ale răsăritului, care făceau să strălucească pe fundul bărcilor spinarea cleioasă a calcanilor, în formă de evantai, şi pîntecele lor gras.

La fiecare masă el îşi povestea cu entuziasm isprăvile. La rîndul ei, baroana îi spunea de cîte ori străbătuse aleea cea mare de plopi, cea din dreapta, dinspre ferma Couillard, cealaltă nefiind însorită. Cum i se recomandase să facă mişcare, se înverşuna să meargă. Îndată ce răcoarea nopţii se risipea, cobora sprijinită de braţul Rosaliei, înfăşurată într-o pelerină şi două şaluri, cu capul acoperit tot de o bonetă neagră peste care punea şi o împletitură roşie.

Aşa, tîrîindu-şi piciorul sting, mai greu decît celălalt, cu care trăsese de-a lungul drumului, la dus şi la întors, două dîre de praf pe care iarba pierise, lua de la capăt o nesfirşită călătorie, în linie dreaptă, de la colţul castelului pînă la primii arbuşti ai păduricii. I se pusese cîte o bancă la fiecare din capetele acestui drum; şi la fiecare cinci minute se oprea, spunîndu-i bietei bone nerăbdătoare care o însoţea:

- Să ne aşezăm puţin, fata mea, mă simt cam moleşită.

Şi la fiecare oprire lăsa pe una din bănci ba împletitura care-i acoperea capul, ba un şal, apoi boneta, apoi pelerina; toate se strîngeau în două grămezi de haine pe care Rosalie le aducea pe braţul liber cînd se întorceau pentru masă.

După amiază baroana o lua de la capăt, dar fără tragere de inimă, cu pauze mai lungi, moţăind chiar cîte o oră pe un şezlong care i se aducea din casă. Ea numea toată plimbarea „exerciţiul meu”, aşa cum spunea „hipertrofia mea”.

Un medic consultat cu zece ani în urmă vorbise de hipertrofie pentru că ea îi spusese că se sufocă. De atunci, cuvîntul acesta pe care nu-l înţelegea i se înţepenise în minte. Îi punea cu încăpăţînare pe baron, pe

Jeanne şi pe Rosalie să-i pipăie inima, pe care nimeni nu o mai simţea, atît de înfundată era în grăsime; dar se împotrivea cu tărie să fie examinată de un alt medic, de teamă să nu-i descopere şi alte boli, şi vorbea de „hipertrofia ei” la fiecare două fraze, ca şi cum această boală ar fi fost numai a ei, i-ar fi aparţinut ca un lucru unic asupra căruia nimeni n-avea nici un drept.

Baronul spunea „hipertrofia nevestei mele”, iar Jeanne „hipertrofia mamei” cum ar fi spus „rochia, pălăria, umbrela”.

Fusese foarte drăguţă în tinereţe şi subţire ca o trestie. După ce valsase în braţele tuturor uniformelor imperiului, citise „Corinne”, care o făcuse să plîngă; şi de atunci acest roman îi rămăsese în minte. Pe măsură ce se îngrăşase, sufletul ei luase avînturi tot mai poetice; iar cînd obezitatea o ţintui într-un fotoliu gîndurile ei hoinăriră prin multe aventuri tandre în care ea era eroina. Avea unele mai dragi pe care şi le aducea mereu în visuri, aşa cum flaşneta căreia îi învîrţi manivela repetă la nesfîrşit aceeaşi melodie. Toate romanele siropoase, în care se vorbea despre femei captive şi de rîndunele îi aduceau lacrimi în ochi de fiecare dată; îi plăceau chiar şi cîteva cîntece cam picante de Beranger, din cauza regretelor pe care i le aduceau.

Deseori rămînea nemişcată cîte o oră, pierdută în visările ei. Castelul de la Peuples îi plăcea enorm pentru că împrumuta un decor romanelor din sufletul ei, amintindu-i, prin pădurile care-l împrejmuiau, prin cîmpia aceea pustie şi prin apropierea de mare, de cărţile lui Walter Scott, pe care le citea de cîteva luni. În zilele ploioase se închidea în camera ei, ca să fie aproape de ceea ce numea „relicvele mele”, Erau acolo toate scrisorile ei vechi, de la mama şi de la tatăl ei, de la baron din vremea în care erau doar logodiţi, şi multe altele. Erau toate ţinute într-un scrin de mahon cu sfincşi de aramă la colţuri; şi ea zicea din cînd în cînd, cu o anume voce:

- Rosalie, fata mea, adu-mi sertarul cu amintiri.

Bona deschidea scrinul, lua sertarul, îl punea pe un scaun lîngă baroană, spre ea; baroana începea să citească încet scrisorile, lăsînd să-i cadă cîte o lacrimă deasupra lor, cînd şi cînd.

Cîteodată Jeanne o înlocuia pe Rosalie şi o plimba pe mama ei, care îi povestea amintiri de cînd era copilă. Tînăra fată se regăsea în aceste poveşti de altădată, ui-mită de asemănarea gîndurilor, de potrivirea dorinţelor lor, pentru că fiecare inimă îşi imaginează că ea a tresărit întîi în faţa mulţimii de senzaţii care au făcut să bată inimile primilor oameni şi care vor face să bată şi pe cele ale ultimelor femei şi ultimilor bărbaţi.

Mersul lor lent urma încetineala povestirii, întreruptă uneori de sufocarea baroanei; în acele clipe gîndul Jean-iţei, sărind peste povestea începută, îşi lua zborul spre viitorul plin de bucurii, îmbătîndu-se cu speranţe.

într-o după-amiază, pe cînd se odihneau pe banca din fundul parcului, văzură dintr-o dată, la capătul aleii, un preot pîntecos, care se îndrepta spre ele. Salută de de-parte, îşi luă un aer zîmbitor, salută din nou cînd ajunse la trei paşi şi exclamă:

- Ei doamnă baroană, cum o mai ducem?

Era preotul satului.

Baroana, născută în secolul filosofilor, crescută în zilele Revoluţiei de un tată prea puţin credincios, nu mergea niciodată la biserică, deşi iubea preoţii, dintr-un instinct religios de femeie. Îl uitase cu totul pe abatele Picot, duhovnicul ei, şi roşi văzîndu-l.

Se scuză că nu i-a ieşit în întîmpinare, că n-a trecut deloc pe la el, dar preotul nu părea, deloc supărat. O privi pe Jeanne, o felicită pentru înfăţişarea ei înfloritoare, se aşeză, îşi puse tricornul pe genunchi şi îşi tampona fruntea. Era foarte gras, foarte roşu şi transpira din plin. Mereu scotea din buzunar o batistă mare, în pătrăţele, îmbibată de sudoare, şi-şi ştergea faţa şi gîtul. Dar abia

ajungea pînza umedă în buzunarele adînci ale robei sale, că alte picături apăreau pe obraz şi, căzînd pe sutana întinsă pe pîntec, fixau în pete mici şi rotunde praful risipit al drumurilor.

Era vesel, un adevărat preot de ţară, iertînd multe, vorbăreţ şi cumsecade. Povesti de una şi de alta, vorbi despre oamenii din sat, părînd să nu observe că cele două enoriaşe nu trecuseră încă pe la biserică, lenea baroanei potrivindu-se cu credinţa ei nesigură, iar Jeanne fiind prea fericită că scăpase de la mînăstire, unde se săturase pînă peste cap de ceremonii religioase.

Apăru şi baronul. Religia lui panteistă îl lăsa nepăsător faţă de dogme. Se purtă amabil cu abatele, pe care-l cunoştea din vedere, şi-l opri la masă.

Preotul ştiu să se facă plăcut graţie acelei şiretenii inconştiente pe care mîntuirea sufletelor o dă oamenilor cei mai obişnuiţi cînd sînt chemaţi, prin voia întîmplării, să exercite o putere asupra semenilor lor.

Baroana îl copleşi cu atenţii, atrasă poate printr-o afinitate din aceea care apropie sufletele asemănătoare, faţa congestionată şi respiraţia scurtă a corpolentului preot plăcînd obezităţii ei gîfîitoare.

Spre desert, abatele fu cuprins de o vervă şugubeaţă - acea îngăduinţă familiară din finalul meselor vesele. Şi dintr-o dată strigă, ca şi cum o idee fericită i-ar fi venit în minte:

- Dar am un enoriaş nou pe care trebuie să vi-l prezint, domnul viconte de Lamare!

Baroana, care cunoştea ca pe propriu-i buzunar toate blazoanele ţinutului, îl întrebă:

- Nu cumva e din familia Lamare din Eure?

- Ba da, doamnă, e fiul vicontelui Jean de Lamare, răspunse preotul.

Atunci doamna Adelaide,care ţinea la nobleţe mai presus de toate, puse o mulţime de întrebări şi află că odată plătite datoriile tatălui, tînărul îşi vînduse castelul

moştenit şi se mutase deocamdată într-una din cele trei ferme pe care le avea în Etouvent. Toate aceste trei ferme însemnau o rentă de vreo cinci-şase mii de livre, dar vicontele era econom şi chibzuit şi se gîndea să trăiască vreo doi sau trei ani în pavilionul acela modest, să strîngă bani ca să poată ieşi în lume şi să se însoare avantajos, fără să se înglodeze în datorii sau să-şi. ipotecheze fermele. Preotul adăugă:

- E un băiat fermecător, şi aşa de aşezat, de cuminte... Dar se plictiseşte de moarte aici în sat.

Baronul răspunse:

- Aduceţi-l pe la noi, domnule preot, asta ar mai putea să-l scoată din plictis, din cînd în cînd,

Apoi vorbiră despre altele.

Cînd trecură în salon, după ce-şi băură cafeaua, preotul ceru permisiunea să se plimbe puţin prin grădină, fiind obişnuit să facă mişcare după fiecare masă. Baronul îl însoţi. Se plimbau încet de-a lungul faţadei albe a castelului şi se întorceau pe unde veniseră. Umbrele lor, una slabă şi una rotundă şi cu o ciupercă pe cap, ajungeau cînd înaintea, cînd în* urma lor, după cum mergeau, cu faţa sau cu spatele la lună. Preotul molfăia un fel de ţigară, pe care o scosese din buzunar. Ii explică baronului la ce-i folosea, vorbind pe şleau, ca toţi oamenii de la ţară:

- Asta mă ajută să rîgîi, eu am digestia cam grea. Apoi, pe neaşteptate, privind cerul străbătut de luna clară, spuse:

- Nu te mai saturi niciodată de o noapte ca asta. Şi se întoarse în casă, să-şi ia rămas-bun de la doamne.

III

Duminica următoare, baroana şi Jeanne merseră la biserică, minate de un delicat respect pentru preotul lor.

Îl aşteptară după slujbă, ca să-l invite la prînz pentru joi. Preotul ieşi din sacristie însoţit de un tînăr înalt, elegant, care-i oferise braţul cu familiaritate. Cum lo zări pe cele două femei, preotul făcu un gest de fericită surpriză şi strigă:

- Ce bine se nimereşte! Permiteţi-mi, doamnă baroană şi domnişoară Jeanne, să vi-l prezint pe vecinul dumneavoastră, domnul viconte de Lamare.

Vicontele de înclină, spuse că demult dorea să le cunoască, apoi începu să converseze cu multă uşurinţă, ca un om de lume ce era.

Avea una din acele figuri fericit îmbinate, la care, visează femeile şi care sînt dezagreabile tuturor bărbaţilor* Pârul negru şi ondulat îi umbrea fruntea netedă şi brună; sprîncenele mari, atît de regulate încît păreau artificiale dădeau un aer adînc şi blînd ochilor lui noptatici, cu albul bătînd puţin în albastru. Gene lungi şi dese împrumutau privirii lui acea elocvenţă pătimaşă care tulbură în saloane femeile din lumea bună, dar fac să privească în urmă pe stradă şi pe fata cu bonetă şi cu un coş pe braţ..

Farmecul languros al acestor ochi te făcea să crezi în profunzimea gîndurilor lui şi să dai importanţă celor mai neînsemnate vorbe ale: sale. Barba deasă, lucitoare şi fină, îi ascundea maxilarele; cam prea puternice.

Se despărţiră, după multe salutări.

Două zile mai tîrziu, domnul. Lamare le făcu prima vizită.:

Sosi tocmai cînd încercau o bancă rustică, aşezată chiar în dimineaţa aceea sub platanul din faţa ferestrelor salonului. Baronul voia să mai pună una sub tei, să fie perechea celeilalte, dar baroana, duşmană a simetriei, nici nu voia să audă. Vicontele, consultat, fu de părerea baroanei.

Apoi vorbi de ţinut, pe care-l socotea foarte „pitoresc”, pentru că găsise în el, în plimbările lui singuratice, multe „poziţii” încîntătoare.

Din cînd în cînd, ca din întîmplare, ochii lui îi întîlneau pe cei ai Jeannei şi ea simţea ceva ciudat sub privirea aceea bruscă, repede întoarsă în altă parte, în care se aprindea o admiraţie mîngîietoare şi o simpatie crescîndă.

Domnul de Lamare tatăl, mort anul trecut, cunoscuse un prieten intim al domnului de Cultaux, tatăl baroanei, şi descoperirea acestei cunoştinţe dădu naştere unei conversaţii interminabile despre alianţe, rude, date. Baroana făcea tururi de memorie, stabilind ascendenţe, descendenţele altor familii, circulînd, fără să se rătăcească vreodată, în labirintul complicat al genealogiei.

- Spuneţi-mi, viconte, aţi auzit vorbindu-se de familia Saunoy de Varfleur? Fiul mai mare, Gontran, s-a căsătorit cu o domnişoară de Coursil, o Coursil-Courvilie, iar cel mai mic cu una din verişoarele mele, domnişoara de la Roche-Aubert, care se înrudeşte cu familia Crisange. Or, domnul de Crisange a fost prietenul apropiat al tatălui meu şi trebuie să-l fi cunoscut şi pe tatăl dumneavoastră.

- Da, doamnă. Nu e acel domn de Crisange care a emigrat şi al cărui fiu s-a ruinat?

- Chiar el. A cerut-o în căsătorie pe mătuşa mea după moartea soţului ei, contele de Eretry, dar ea nu l-a vrut, pentru că priza tutun. Pentru că veni vorba, ştiţi ce s-a mai întîmplat cu familia Viloise? Au plecat din Touraine prin 1813, după ce îi urmărise nenorocul, şi n-am mai auzit nimic de ei.

- Din cîte ştiu, doamnă, bătrînul marchiz a murit în urma unei căzături de pe cal, lăsînd o fiică măritată cu un englez şi pe cealaltă cu un oarecare Bassolle, un comerciant bogat care o sedusese, se zice.

Şi în conversaţie reveneau nume auzite şi reţinute încă din copilărie, din vorbăria rudelor bătrîne. Iar căsătoriile dintre aceste familii luau în mintea lor importanţa unor evenimente publice. Vorbeau despre oameni pe care nu i-au văzut niciodată ca şi cum i-ar fi cunoscut bine; iar oamenii aceia, în alte părţi, vorbeau la fel despre ei. Şi se simţeau familiari de departe, aproape prieteni, aproape înrudiţi, prin simplul fapt că aparţineau aceleiaşi clase, aceleiaşi caste, şi că în vinele lor curgea acelaşi sînge.

Baronul, destul de sălbatic din fire şi cu o educaţie care n-avea nimic în comun cu credinţele şi prejudecăţile oamenilor, din lumea lui, necunoscînd familiile vecine, îl întrebă pe viconte despre ele.

Domnul de Lamare îi răspunse:

- O, nu sînt prea multe familii nobile în ţinutul nostru, cu acelaşi ton cu care ar fi spus că nu sînt mulţi iepuri pe dealuri; şi îi dădu amănunte. Numai trei familii se aflau pe o rază mai apropiată: marchizul de Coutelier, un fel de şef al aristocraţiei normande; vicontele şi vicontesa de Briseville, oameni de viţă nobilă dar trăind retraşi; în fine, contele de Fourville, un soi de sperietoare despre care se spunea că-şi lasă nevasta să moară de tristeţe şi care ducea o viaţă de vînător în castelul lui, La Vrilette, ridicat pe malul unui iaz. Cîţiva parveniţi, care aveau relaţii numai între ei, cumpăraseră pămînturi ici şi colo; vicontele nu-i cunoştea deloc.

Apoi îi salută şi ultima lui privire fu adresată Jeannei, ca şi cum i-ar fi trimis un rămas-bun mai prietenesc şi mai blînd.

Baroana îl găsi fermecător şi mai ales foarte cumsecade. Baronul zise şi el:

- Da, fără îndoială, o un băiat foarte bine crescut.

Îl invitară la masă pentru săptămîna următoare, şi de atunci vicontele fu nelipsit. Ajungea de ce*le mai multe ori pe la patru după-amiază, o găsea pe baroană pe aleea ei şi-i oferea braţul ca să-şi facă „exerciţiul ei”. Cînd Jeanne nu era plecată o susţinea pe baroană din cealaltă parte şi mergeau încetişor toţi trei, de la un capăt la celălalt al drumului drept. Nu-i vorbea niciodată tinerei fete, dar privirea lui neagră şi catifelată întîlnea deseori ochii Jeannei, făcuţi parcă din agat albastru. De mai multe ori coborîră amîndoi la Yport, însoţiţi de baron.

Cînd se aflau pe plajă, într-o seară, moş Lastique îi opri şi, fără să îşi scoată din gură pipa, a cărei absenţă i-ar fi mirat pe toţi poate mai mult decît dispariţia vasului său, le zise:

- Cu vîntuleţul ăsta, domnule baron, ar fi cu ce să dăm mîine o fugă pînă la Etretat şi înapoi fără mare osteneală.

Jeanne îşi împreună mîinile:

- O, papa, dacă ai vrea!

Baronul se întoarse spre domnul de Lamare:

- Ce ziceţi, viconte? Am putea prinzi acolo. Plimbarea fu hotărîtă pe loc.

Nici nu răsărise bine soarele şi Jeanne era gata. Îl aşteptă pe tatăl ei, care se îmbrăca mai încet şi plecară amîndoi prin iarba plină de rouă, traversînd întîi cîmpia, apoi pădurea care răsuna de cîntecul păsărilor. Vicontele şi moş Lastique îi aşteptau, aşezaţi pe un cabestan.

Alţi doi pescari îi ajutară la plecare. Proptindu-şi u-merii în marginea bărcii, bărbaţii împingeau din toate puterile. Înaintau greu pe pietriş. Moş Lastique strecură sub chila bărcii suluri de lemn apoi, reluîndu-şi locul, continuă cu

glas monoton nesfîrşitul lui „Hei-hop”, care trebuia să puncteze efortul comun.

Dar cînd ajunseră la povîrniş barca o luă la vale dintr-o dată, alunecînd pe pietrele rotunde cu un zgomot surd, de pînză ruptă. Se opri chiar lîngă spuma lăsată de valuri pe ţărm şi toată lumea urcă; apoi cei doi pescari o împinseră în apă.

Din larg venea un vînt uşor, dar continuu, încreţind oglinda apei. Înălţară pînza, care se umflă încetişor, şi barca înainta domol în legănatul molcom al valurilor.

Se îndepărtară. Spre orizont cerul se apleca şi se contopea cu oceanul. La mal, faleza înaltă şi dreaptă îşi arunca la picioare umbra masivă; coaste înverzite, pline de soare, o străbăteau din loc în loc. În urmă se vedeau pînze cafenii ieşind de după digul alb de la Fecamp, iar în faţă se zărea o stîncă ciudată, rotunjită şi găurită de la un capăt la celălalt, semănînd cu un elefant enorm ce îşi moaie trompa în valuri. Era poarta mică de la Etretat.

Jeanne, ţinîndu-se cu o mînă de marginea bărcii, ameţită puţin de clătinarea valurilor, privea în depărtare şi se gîndea că trei sînt lucrurile cu adevărat frumoase pe lume: lumina, spaţiul şi apa.

Nu spunea nimeni nici un cuvînt. Moş Lastique, care ţinea cîrma, mai trăgea din cînd în cînd cîte o înghiţitură din sticla pe care o ţinea ascunsă sub banchetă şi fuma fără încetare din ciotul lui de pipă, ce părea că n-o să se stingă niciodată. Nu-l vedeai nicicînd aprinzîndu-şi luleaua de pămînt, mai neagră ca abanosul, sau umplînd-o cu tutun. Doar rareori îl vedeai ţinînd-o în mînă, scoţînd-o dintre buze, iar prin acelaşi colţ al gurii prin care ieşea fumul aluneca în mare un scuipat cafeniu.

Baronul, aşezat în faţă, supraveghea pînza, ţinînd locul unui marinar. Jeanne şi vicontele stăteau unul lingă altul, puţin tulburaţi amîndoi. O forţă necunoscută făcea ca ochii lor să se întîlnească, pentru că îşi ridicau privirile în aceeaşi secundă, de parcă cineva le-ar fi şoptit. Între ei

începea să se înfiripe deja acea abia simţită duioşie care se naşte aşa uşor între doi tineri, cînd băiatul nu e urît iar fata e frumoasă. Se simţeau fericiţi unul lîngă celălalt, poate pentru că se gîndeau unul la altul.

Soarele se înălţa ca şi cum ar fi vrut să privească mai de sus marea imensă de sub el; dar ea, cochetă, se învălui într-o bură fină, ascunzîndu-se razelor lui. Era o ceaţă străvezie, aurită, care nu acoperea nimic dar făcea şi mai dulci depărtările. Astrul îşi azvîrlea flăcările, străpungînd acest nor şi, cînd se ridică în toată forţa lui, aburul subţire se evaporă, dispăru, iar marea, netedă ca o oglindă, începu să scînteie în lumină.

- O, ce frumos! şopti Jeanne, impresionată.

- Da, da, e frumos! îi răspunse vicontele. Inimile lor răspundeau ca un ecou la lumina clară a dimineţii.

Deodată se iviră arcadele mari do la Etretat, ca două picioare ale falezei cuprinse de mare, înalte ca un arc peste corăbii; un colţ alb de stîncă se înălţa în faţa primei arcade.

Ajunseră la ţărm şi, în timp ce baronul, care coborîse primul, ţinea barca lîngă mal trăgînd-o de funie, vicontele o luă în braţe pe Jeanne ea s-o ducă pe uscat fără să-şi ude picioarele. Apoi urcară umăr lingă umăr pietrele mari stivuite pe ţărm, tulburaţi amîndoi de acea scurtă atingere şi îl auziră pe moş Lastique zicînd baronului:

- Zic eu că tare s-ar mai potrivi amîndoi! într-un han mic, aproape de plajă, prînzul fu încîntător. Marea, amorţindu-le gîndurile şi vorbele, îi făcuse tăcuţi; masa, dimpotrivă, îi făcu vorbăreţi, gureşi ca nişte şcolari în vacanţă. Lucrurile cele mai simple le stîrneau hohote nesfîrşite.

Moş Lastique, aşezîndu-se la masă, îşi ascunse în beretă pipa care mai fumega încă; şi toată lumea rîse. O muscă, momită fără îndoială de nasul lui roşu, veni de mai multe ori să se aşeze acolo; după ce o alungă cu o mişcare a mîinii, prea lentă ca s-o prindă, musca se posta

pe o perdea de muselină, murdărită deja de multe surori de-ale ei, şi părea că pîndeşte lacomă nasul strălucitor al pescarului, pentru că imediat îşi lua zborul îndreptîndu-se spre el.

Fiecare drum al insectei stîrnea o cascadă de rîs, iar cînd bătrînul, plictisit de gîdilătura aceea, murmură „E prostesc de încăpăţînată musca asta”, Jeanne şi vicontele începură să rîdă cu lacrimi, răsucindu-se, sufocîndu-se, apăsîndu-şi şervetele peste gură ca să nu ţipe.

După ce-şi luară cafeaua, Jeanne zise:

- Dacă am merge să ne plimbăm puţin?

Vicontele se ridică; dar baronul preferă să picotească la soare, ca o şopîrlă pe pietre:

- Mergeţi voi, copii, mă găsiţi aici peste o oră.

Străbătură în linie dreaptă aşezarea cu cocioabele ei amărîte şi, după ce lăsară în urmă un mic castel, ce părea doar o fermă mai răsărită, dădură într-o vale însorită ce se întindea înaintea lor. Balansul mării îi moleşise, tulburîndu-le echilibrul lor obişnuit, aerul tare şi sărat ii înfometase, prînzul îi ameţise iar veselia îi înviorase. Se simţeau puţin nebuni, gata să alerge pe cîmp pînă la epuizare. Jeanne auzea un vîjîit în urechi, înfrigurată de senzaţii noi şi bruşte.

Soarele arzător îi acoperea cu valuri de căldură. De pe cele două părţi ale drumului grînele coapte se aplecau, secerate de vipie. Cosaşii ţîrîiau, mulţi ca firele de iarbă, semănînd pretutindeni, în grîu, în secară, în stuful de pe coastă, glăsciorul lor ascuţit. Nici un zgomot nu se mai ridica sub cerul incandescent, de un albastru îngălbenit, gata parcă să se înroşească precum metalele apropiate mai mult de jar.

Zărind ceva mai departe, spre dreapta, o pădurice, merseră acolo. Prinsă între coline, o alee îngustă trecea pe sub copacii înalţi, prin care soarele nu putea pătrunde. Ajungînd sub ei, îi prinse un fel de răcoare ca de mucegai, acea umezeală care te face să tremuri şi îţi intră în

plămîni. Fără lumină şi aer, iarba dispăruse, iar pămîntul era acoperit cu muşchi. Intrară mai adînc.

- Uite, acolo ne-am putea aşeza puţin, spuse Jeanne. Doi copaci bătrîni se uscaseră şi, profitînd de gaura făcută în frunziş, o cascadă de lumină cădea acolo, încălzea pămîntul, reînviase iarba, păpădiile şi lianele, făcuse să izbucnească o mulţime de floricele albe, fine ca o spumă, şi degeţei roşii ca nişte focuri de artificii. Fluturi, albine, bondari dolofani, ţînţari mari din cale-afară, ca nişte schelete de muscă, mii de gîze zburătoare, vacile-domnului roşii şi pătate, gîndacii-dracului, unii cu reflexe verzui, alţii negri şi cu coarne, se amestecau în fîntîna aceea luminoasă şi caldă, scobită în umbra în-gheţată a frunzişului.

Se aşezară, cu capul la umbră şi picioarele la soare, Se uitau la viaţa aceea măruntă şi muritoare, pe care o rază o făcuse să se nască, şi Jeanne spuse cu înduioşare:

- Ce bine e! Ce bine e la ţară! Sînt clipe în care aş vrea să fiu muscă sau fluture, ca să mă pot ascunde în flori.

Vorbiră despre ei, despre obişnuinţele, gusturile lor, pe tonul acela mai scăzut, intim, cu care se fac confidenţele. El susţinea că e deja dezgustat de lume, plictisit de viaţa lui fără rost; totul era neschimbat, nu întîlneai nimic adevărat, nimic sincer.

Lumea! Ea ar fi vrut mult s-o cunoască, dar era dinainte convinsă că nu valora cît viata de la tară.

Şi cu cît inimile lor se apropiau, cu atît îşi spuneau mai ceremonios „domnule” şi „domnişoară” şi cu atît privirile lor se amestecau, zîmbindu-şi. Li se părea că sînt pătrunşi de o bunătate nouă, totală, de o preocupare pentru profundele mii de lucruri pe care nu le băgaseră în seamă pînă atunci.

Se întoarseră: dar baronul plecase pe jos pînă la Chambre-aux-Demoiselles, o grotă aflată într-o ridicătură a falezei. Îl aşteptară la han.

Nu apăru decît pe la ora cinci, după o plimbare pe plajă. Se urcară înapoi în barcă şi înaintară domol, cu vîntul în spate, fără nici o clătinare, de parcă ar fi stat pe loc. Briza aducea-adieri uşoare şi călduţe care întindeau pînza pentru o clipă, apoi o lăsau să cadă moale, de-a lungul catargului, Apa părea moartă, iar soarele golit de flăcări se apropia de ea încetişor, urmîndu-şi drumul lui circular. Marea îi toropea, toţi tăceau din nou.

Într-un tîrziu Jeanne spuse:

- Ce mult mi-ar place să călătoresc...

- Da, dar e trist să călătoreşti singur, ar trebui să ai pe cineva lîngă tine, să poţi vorbi despre toate, îi răspunse vicontele.

- Adevărat.,., se gîndi ea. Şi totuşi îmi place să mă plimb singură, e aşa de bine cînd visezi fără nimeni împrejur...

- Se poate visa şi în doi, spuse el, privind-o lung.

Ea plecă ochii. Era oare o aluzie? Poate. Ridică privirea în zare, ca şi cum ar fi vrut să vadă şi mai departe; apoi, cu o voce şoptită, spuse:.

- Aş vrea să merg în Italia.., şi în Grecia... oh, da, în Grecia... şi în Corsica! Trebuie să fie aşa de sălbatic şi de frumos!

Lui îi plăcea mai mult Elveţia, pentru cabanele şi locurile ei.

- Nu, mi-ar place ţările cu totul noi, cum e Corsica, spuse ea, sau cele foarte vechi şi pline de amintiri, cum e Grecia. Trebuie să fie atît de plăcut să regăseşti urmele acelor popoare cărora le ştim istoria încă de cînd eram copii, să vezi locurile unde s-au întîmplat atîtea lucruri Importante...

Vicontele, mai puţin exaltat, spuse:

- Pe mine Anglia mă atrage mai mult; e un loc unde ai foarte multe de învăţat.

Apoi se apucară să cutreiere pămîntul, discutînd despre atracţiile fiecărei ţări, de la poli şi pînă la ecuator,

extaziindu-se în faţa peisajelor imaginare, a obiceiurilor ciudate ale unor popoare, ea laponii şi chinezii; dar pînă la urmă ajunseră la concluzia că ţara cea mai frumoasă de pe lume e tot Franţa, cu clima ei temperată, cu cîmpiile ei roditoare, cu pădurile ei, cu acel cult al artelor frumoase care n-a mai înviat nicăieri de la marile secole ale Atenei.

Apoi tăcură.

Soarele, coborînd, părea să sîngereze, şi o dîră luminoasă, o cărare de lumină alerga pe apă, de la orizont la marginea bărcii.

Vîntul îşi trimise ultimele adieri, apa era perfect lină, iar pînza nemişcată era roşie. O pace nesfîrşită părea să încremenească spaţiul, păstrînd liniştea în jurul acestei contopiri a elementelor, în timp ce, cambrîndu-şi sub cer coapsele ei lucitoare şi lichide, marea, logodnică maiestuoasă, îşi aştepta amantul de foc să coboare spre ea. El se grăbea, împurpurat de dorinţa îmbrăţişării. O a-tinse şi încet, încet, marea îl înghiţi.

De la orizont veni o boare răcoroasă. Un fior încreţi sînul mişcător al apei, ca şi cum astrul înghiţit ar fi trimis lumii un suspin de uşurare.

Apusul dispăru repede; noaptea se ridică, ciuruită de stele. Moş Lastique luă vîslele, şi atunci văzură că marea era fosforescentă. Jeanne şi vicontele, unul lîngă altul, priveau lucirile pe care le lăsa în urmă barca. Nu se gîndeau la nimic, se uitau doar, pierduţi, respirînd aerul serii într-o împăcare deplină. Jeanne îşi rezemase o mînă de marginea bărcii şi, ca din întîmplare, degetele vecinului ei o atinseră. Ea nu se mişcă, surprinsă, fericită de această atingere abia simţită.

Seara, cînd se întoarse în camera ei, se simţi tulburată într-un fel ciudat, şi atît de înduioşată că îi venea să plîngă din senin. Se uită la ceas, se gîndi că albina aceea mică bate ca o inimă, o inimă prietenă, că va fi martorul întregii ei vieţi, că-i va însoţi bucuriile şi tristeţile cu acel

tic-tac viu şi ritmic: şi Jeanne opri gîza aurită pentru a-i pune un sărut pe aripi. Ar fi sărutat orice. Îşi aminti că ascunsese într-un fund de sertar o păpuşă veche. O căută şi o privi cu bucuria cu care ai regăsi o prietenă de demult; şi strîngînd-o la piept, acoperi cu sărutări fierbinţi obrajii ei vopsiţi şi ciuful de păr creţ al jucăriei.

Ţinînd-o în braţe, se gîndi:

Oare el era soţul promis de miile de voci ascunse, pe care o providenţă nespus de bună i-l aruncase în cale? El era oare fiinţa aceea creată pentru ea, căreia i se va devota pe viaţă? Oare ei erau cei doi ursiţi ale căror suflete, întîlnindu-se, aveau să se contopească pînă la capăt născînd *iubirea*?

Nu trăia încă acele avînturi furtunoase ale întregii fiinţe, acele încîntări nebune, acele tulburări adînci pe care credea ea că le va aduce pasiunea; totuşi i se părea că începe să-l iubească, pentru că se lăsa mereu în voia gîndurilor despre el. Inima îi tresărea cînd îl simţea aproape, roşea şi pălea cînd îi întîlnea privirea şi se înfiora ascultîndu-i vocea.

Noaptea aceea aproape că nu închise ochii. Pe zi ce trecea, tulburătoarea dorinţă de a iubi o cuprindea cu „totul. Se întreba fără încetare, întreba şi margaretele, şi norii, şi monedele pe care le arunca în aer.

Într-o seară, baronul îi spuse: „Fă-te frumoasă mîine dimineaţă".

- Dar de ce? întrebă ea.

- E un secret.

Şi cînd coborî a doua zi, proaspătă, într-o rochie luminoasă, găsi masa din salon plină de bomboane şi, pe vin scaun, un buchet enorm.

În curte intră o cabrioletă pe care scria „Lerat, cofetar din Fecamp, mese pentru nunţi"; iar Ludivine, ajutată un ucenic bucătar, scotea din spate o mulţime de pachete cu mirosuri plăcute.

Vicontele de Lamare apăru şi el. Pantalonii îi erau bine întinşi, prinşi în ghetele de lac ce îi scoteau în evidenţă piciorul mic. Redingota strînsă în talie lăsa să se vadă. În deschizătura de la gît, dantela jaboului şi o cravată fină, înfăşurată de mai multe ori, îl obliga să-şi tină drept frumosul lui cap brun, de o gravă distincţie. Avea un alt aer ca de obicei, acel aspect aparte pe care îmbrăcămintea festivă îl dă feţelor cunoscute.

Jeanne, uluită, îl privea ca şi cum nu l-ar fi văzut niciodată; îl găsea un gentilom impecabil, din cap pînă în picioare.

El se înclină; zîmbind:

- Ei, naşă dragă, sînteţi gata?

- Dar ce e? Ce se întîmplă aici? îngăimă ea.

- Vei afla cit de repede, zise baronul.

Trăsura înhămată înainta, doamna Adelaide coborî din camera ei cu mare pompă, la braţul Rosaliei, care părea atît de impresionată de eleganţa domnului de Lamare că baronul şopti acestuia:

- Ia te uită, viconte, mi se pare că bona noastră te găseşte pe gustul ei.

Vicontele se înroşi pînă în vîrful urechilor, se prefăcu a nu fi auzit nimic şi, luînd buchetul acela imens, i-l oferi Jeannei. Ea îl luă, neînţelegînd încă nimic. Se urcară toţi patru în trăsură şi bucătăreasa Ludivine, care aducea baroanei nişte supă rece s-o mai pună pe picioare, zise:

- Adevărat, doamnă, parcă ar fi o nuntă!

Coborîră din trăsură la intrarea în Yport şi, pe măsură ce traversau satul, pescarii în hainele lor bune, pe care se vedeau cutele, ieşeau de prin case, salutau, strîngeau mîna baronului şi se aşezau la urma lor, ea la o procesiune.

Vicontele oferise braţul Jeannei şi mergeau înainte.

Cînd ajunseră în faţa bisericii, toată lumea se opri şi se văzu crucea mare de-argint, ţinută sus de un copil de cor, în urma căruia mergea un alt băieţaş, îmbrăcat în roşu şi

alb, care ducea vasul cu agheasmă în care plutea sfeştiocul. Trecură apoi şi trei cîntăreţi bătrîni, unul şchiopătînd, omul cu şarpele[1], apoi preotul, pe al cărui pîntece proeminent se încrucişa etola aurită. Salută cu un zîmbet şi cu o mişcare a capului, după care, cu ochii pe jumătate închişi, cu buzele bolborosind o rugăciune, cu potcapul înfundat pînă la nas, îi urmă pe ceilalţi, îmbrăcaţi în veşmintele lor cu danteluţe, îndreptîndu-se spre mare.

Pe plajă, o mulţime do oameni aşteptau în jurul unei bărci noi, împodobită cu ghirlande. Catargul, pînza, funiile erau acoperite cu panglici lungi care fluturau în vînt, iar numele „JEANNE” era scris pe pupă cu litere de aur.

Moş Lastique, patronul acestei bărci construite cu banii baronului, ieşi înaintea convoiului. Toţi bărbaţii, ca la un semnal, îşi descoperiră capetele, şi un şir de femei credincioase, ascunse în mantii mari şi negre, căzîndu-le în falduri largi pe umeri, îngenunchează în cerc la vederea crucii.

Preotul, încadrat de doi copii de cor, se apropie de un capăt al bărcii, în timp ce la celălalt cei trei cîntăreţi bătrîni, murdari sub hainele lor albe, cu bărbile mari, cu aerul grav şi cu privirea în cărţile bisericeşti, cîntau cit îi ţineau plămînii în dimineaţa limpede.

De fiecare dată cînd îşi trăgeau sufletul, numai omul cu şarpele continua să scoată zgomotele acelea ca un muget şi, deasupra obrajilor lui umflaţi, ochii mici îi dispăreau cu totul.

Calmă şi transparentă, marea părea să asiste, recu-leasă, la botezul bărcii, rostogolind uşor, cu un zgomot ca de greblă care zgîrie pietrişul, vălurele mici cît degetul. Pescăruşii mari, albi, care treceau cu aripile desfăcute, descriau curbe pe cerul albastru, depărtîndu-se şi revenind în zbor rotunjit pe deasupra mulţimii îngenuncheate, de parcă voiau să-şi dea seama ce se petrece acolo.

1 instrument de suflat în formă de şarpe

Dar rugăciunea se opri, după un „Amin” strigat timp de cinci minute, iar preotul, cu o voce molfăită, bîlbîi cîteva cuvinte latineşti, din care nu se auzeau decît terminaţiile sonore. Dădu apoi ocol bărcii, stropind-o cu apă sfinţită, apoi începu să îngîne o binecuvîntare oprindu-se într-o margine, în faţa naşilor, care stăteau nemişcaţi, ţinîndu-se de mînă.

Tînărul îşi păstra figura lui gravă de băiat frumos, dar Jeanne, sufocată de o emoţie bruscă, gata să cadă, începu să tremure în aşa hal că dinţii îi clănţăneau. Visul care o urmărea de cîtva timp căpătase dintr-o dată, ca într-o halucinaţie, aparenţa realităţii. Se vorbise de o nuntă, preotul era acolo, binecuvîntînd, cîntăreţii în veşminte albe psalmodiau rugăciuni: oare nu era nunta ei?

Iar degetele i se crispară, nervoase, sau poate chinul inimii ei îi străbătuse venele ajungînd pînă la inima vecină? înţelese el, sau ghici, sau fu cuprins, ca şi ea, de o „beţie a iubirii?, sau, poate, ştia el din experienţă că nici o femeie nu-i rezistă? Ea simţi deodată că îi strînge mina, uşor la început, apoi tare, mai tare, pînă la ţipăt.

Şi, fără să facă nici o mişcare, fără ca nimeni să-şi dea seama, îi spuse da, foarte limpede şi desluşit:

- Oh, Jeanne, dacă ai vrea, asta ar fi logodna noastră! Capul ei se plecă, încet, cu o mişcare ce poate voia să spună „da”. Iar preotul, care stropea încă mulţimea cu agheasmă, le aruncă pe degete cîteva picături.

Ceremonia se sfîrşise. Femeile se ridicau. Întoarcerea se făcu într-o mare dezordine. Crucea, ţinută de băiatul de cor, îşi pierduse toată demnitatea: fugea mîncînd pămîntul, clătinîndu-se cînd la dreapta, cînd la stînga, aplecîndu-se uneori atît de tare încît mai că pica în nas. Preotul, care nu se mai ruga, galopa după ea; cîntăreţii şi omul cu şarpele cotiseră pe o străduţă, să meargă mai repede să se dezbrace; iar pescarii în grupuri, se grăbeau şi ei. Acelaşi gînd, care li se. urca la cap ca un miros de

bucătărie, le lungea pasul, le umplea gurile cu salivă, le cobora pînă în adîncul pîntecului, unde făcea să le ghiorăie maţele.

La Peuples îi aştepta un prînz bun. Masa cea mare era întinsă în curte sub meri. În jurul ei se aşezară şaizeci de oameni, pescari şi ţărani.

Baroana, în mijloc, îi avea la stînga şi la dreapta pe cei doi preoţi, cel din Yport şi cel din Peuples. Baronul, în faţa ei, era aşezat între primar şi nevastă-sa, o ţărancă slabă, îmbătrînită de timpuriu, care saluta pe toată lumea. Avea o faţă ascuţită, strînsă în boneta mare, normandă, un adevărat cap de găină cu un moţ alb, cu ochii foarte rotunzi şi mereu mirată. Mînca în fugă, cu înghiţituri repezi, ca şi cum ar fi ciugulit din farfurie cu nasul.

Jeanne aşezată lîngă naş, era în al nouălea cer. Nu vedea şi nu auzea nimic, doar tăcea, învăluită în bucurie.

Îl întrebă pe vi conte:

- Care e numele dumneavoastră mic?

- Julien. Nu ştiaţi? spuse el.

Dar ea nu-i răspunse, gîndind: „De cîte ori n-o să repet acest nume!”

După ce masa fu terminată, lăsară curtea pentru pescari şi trecură de partea cealaltă a castelului. Baroana, sprijinită de baron, începu să-şi facă exerciţiul, însoţită şi de cei doi preoţi. Jeanne şi Julien merseră pînă la pădurice, luînd-o pe cărările ei umbroase.

Fără veste, el îi prinse mîinile într-ale lui: - Spune-mi, vrei să fii soţia mea? Ea îşi lăsă capul în piept şi cum el îngăima „Răspunde-mi, te implor”, îşi ridică ochii spre el, încet. Iar răspunsul i se citea în ochi.

IV

Într-o dimineaţă, baronul intră în camera Jeannei înainte ca ea să se fi sculat şi se aşeză la picioarele patului, micind:

- Domnul viconte de Lamare ţi-a cerut mîna.

Jeannei îi venea să intre în pămînt,

- I-am spus că va avea curînd răspunsul nostru, continuă baronul. După o pauză de o clipă adăugă, zîmbind:

- N-am vrut să facem nimic fără să vorbim şi cu tine. Mama ta şi cu mine nu ne opunem la această căsătorie, dar nici nu te obligăm la ea. Eşti mult mai bogată decît el dar, cînd e vorba de fericirea unei vieţi, nu trebuie să punem la socoteală averea. El nu mai are nici o rudă; dacă îl iei de bărbat, va fi ca un fiu care va intra în familia noastră. Dacă te-ai căsători cu altul, tu ar trebui să te duci prin străini. Nouă băiatul ne place. Ţie... ţi-ar plăcea?

Jeanne răspunse abia auzit, roşie pînă la rădăcina părului:

- O, da, papa!

Baronul, privind-o în adîncul ochilor, zîmbind fără încetare, murmură:

- Cam mirosisem eu ceva, domnişoară!

Pînă seara, Jeanne trăi ca într-o ameţeală, fără să ştie ce făcea, luînd un lucru în loc de altul, fără să gîndească,

iar picioarele şi le simţea frînte de oboseală, deşi nu mersese nicăieri.

Pe la ora şase, cînd era aşezată sub platan cu măicuţa, vicontele sosi.

Inima Jeannei bătea să-i spargă pieptul. Tînărul se îndreptă spre ea, fără să pară emoţionat. Cînd ajunse aproape, sărută mîna baroanei, apoi, luînd mîna fremătătoare a tinerei fete, o sărută cu toată gura, lung şi plin de recunoştinţă.

Aşa începu anotimpul luminos al logodnei. Stăteau de vorbă singuri, într-un colţ al salonului sau aşezaţi pe colina de lîngă pădurice, în faţa cîmpiei pustii. Cîteodată se plimbau pe aleea baroanei, el vorbind despre viitor, ea rătăcindu-şi ochii pe urma prăfuită lăsată de piciorul mamei ei.

Odată lucrurile hotărîte, deciseră să grăbească deznodămîntul: rămase ca ceremonia să aibă loc peste şase săptămîni, pe 15 august, şi ca tinerii căsătoriţi să plece imediat după aceea în voiajul de nuntă. Jeanne, întrebată despre ţara pe care ar vrea s-o viziteze, se decise pentru Corsica, unde aveau să fie mai netulburaţi decît în oraşele Italiei.

Aşteptau momentul care avea să-i unească fără o nerăbdare prea mare, dar învăluiţi într-o tandreţe minunată, savurînd farmecul celei mai mici mîngîieri, al mîinilor împreunate, al privirilor pătimaşe, atît de lungi că sufletele păreau să se contopească, tulburate de dorinţa nedesluşită a marilor îmbrăţişări.

Hotărîră să nu invite la nuntă pe nimeni afară de mătuşa Lison, sora baroanei, care stătea în pensiune la o mînăstire din Versailles.

După moartea tatălui lor, baroana voise să-şi păstreze sora lîngă ea; dar fata bătrînă, urmărită de gîndul că încurcă pe toată lumea, că era inutilă şi nedorită, se retrăsese într-unui din acele locuri mînăstireşti care închiriază apartamente oamenilor trişti şi singuri pe lume.

Din timp în timp, venea să petreacă o lună cu ai ei. Era o femeie micuţă, care vorbea puţin şi se ţinea mereu deoparte, apărînd numai la orele de masă şi dispărînd apoi în camera ei, unde stătea mereu închisă. Avea un aer bun şi bătrînesc, deşi n-avea decît patruzeci şi doi de ani, şi o privire blîndă şi tristă. Nu fusese niciodată.

băgată în seamă de familie. Cînd fusese mică, nefiind nici drăguţă, nici vioaie, rumeni n-o sărutase, şi ea stătea liniştită şi cuminte în colţişorul ei. De atunci fusese totdeauna sacrificata, Cît fusese tînăra, nimeni nu-i dăduse nici o atenţie. Era ca o umbră sau ca un obiect familiar, o mobilă vie pe care te-ai obişnuit s-o vezi în fiecare zi, clar de care nu-ţi pasă prea mult.

Sora ei, după obişnuinţa din casa părintească, o privea ca pe o fiinţă ratată, neînsemnată cu totul. Toţi o tratau cu familiaritate indiferentă, ce ascundea un soi de bunătate dispreţuitoare. O chema Lise, şi ea părea ruşinată de numele acesta cochet şi tînăr. Cînd văzură că nu se mai căsătoreşte şi că negreşit n-o să se căsătorească niciodată, din Lise făcură „Lison”, o rudă umilă, curăţică şi înspăimîntător de timidă, chiar cu sora şi cu cumnatul ei, care ţineau la ea totuşi, dar cu o afecţiune vagă în care se amesteca o tandreţe nepăsătoare, o compătimire inconştientă şi o bunăvoinţă firească.

Uneori, cînd baroana vorbea despre întâmplări îndepărtate din vremea ei, zicea, ca să stabilească data, „Asta a fost cam pe cînd s-a întîmplat pozna aceea a lui Lison”. Nu spunea niciodată mai mult, şi pozna aceea rămînea ascunsă în ceaţă.

Într-o seară, Lise, care avea pe atunci douăzeci de ani, se aruncase în apă, fără să ştie de ce. Nimic în viaţa şi purtarea ei n-ar fi lăsat să se bănuiască o asemenea nebunie. O pescuiseră din apă pe jumătate moartă; iar părinţii, ridicînd braţele indignaţi, în loc să caute pricina ascunsă în acest gest, se mulţumiseră să vorbească de „pozna” lui Lison, aşa cum vorbeau de accidentul calului

Coco, care îşi rupsese piciorul într-un făgaş şi pe care fuseseră nevoiţi să-l împuşte.

De atunci, Lise, apoi Lison, fusese considerată ca avînd o minte puţin cam şubredă. Dispreţul binevoitor cu care o tratau toţi din familie pătrunsese încetul cu încetul în inima tuturor celor care o cunoşteau. Chiar şl micuţa Jeanne, cu acea intuiţie firească a copiilor, nu se preocupa deloc de ea, nu se urca niciodată în patul ei ca s-o sărute, nu intra niciodată în camera ei. Biata Rosalie, care-i făcea curăţenie, părea singura care ştie unde se află această cameră.

Cînd mătuşa Lison intra în sufragerie la prînz, micuţa se apropia de ea, îi întindea fruntea din obişnuinţă, şt atîta tot.

Dacă cineva dorea să-i vorbească, trimitea un servitor să o cheme; şi, cînd nu era prezentă, nimeni nu se preocupa de ea, nu se gîndea la ea, n-ar fi trecut nimănui prin cap vorbele „Măi să fie, n-am văzut-o pe mătuşa Lison în dimineaţa asta”.

Nu ocupa nici un loc în viaţa nimănui, era una dintre fiinţele acelea care rămîn necunoscute şi celor mai apropiaţi, nepătrunse, a căror moarte nu lasă nici un gol în casă, una dintre acele fiinţe care nu ştiu să ajungă nici la viaţa, nici la obiceiurile şi nici la dragostea celor care trăiesc lîngă ea. Cînd cineva spunea „mătuşa Lison”, aceste două cuvinte nu trezeau nici un sentiment în sufletul nimănui, ca şi cum ai fi zis „cafetiera” sau „zaharniţa”.

Mergea întotdeauna cu paşi repezi şi neauziţi: nu făcea niciodată zgomot, nu deranja de la locul lui nici un lucru, părea că transmite şi obiectelor însuşirea de a nu face nici un zgomot. Mîinile ei păreau făcute dintr-un soi de vată, atît de delicat şi uşor umţjlau cu lucrurile pe care le atingeau.

Sosi pe la mijlocul lui iulie, bulversată de ideea acestei căsătorii. Aducea o mulţime de daruri care, venind de la

ea, trecură aproape neobservate. Chiar de a doua zi, nimeni nu-i mai remarcă prezenţa.

Dar ea se zbuciuma pradă unei emoţii nestăpînite şi nu-i scăpa din ochi pe cei doi logodnici. Se ocupa de trusou, lucrînd cu o energie deosebită, cu o pasiune înfrigurată a muncii, ca o croitoreasă obişnuită în camera ei unde nimeni nu venea să o vadă. În fiecare zi îi arăta baroanei batiste pe care le brodase ea singură, şervete pe care le însemnase cu monograme, întrebînd-o: „Aşa e bine, Adelaide Iar baroana, uitîndu-se în treacăt peste ele, răspundea: „Nu-ţi bate atîta capul, biata mea Lison”.

Într-o seară, spre sfîrşitul lunii, după o zi de arşiţă, luna se înălţa într-una din acele nopţi luminoase care tulbură, îndulcesc, exaltă, par să răscolească toată poezia ascunsă a sufletului. Adierea înmiresmată a cîmpiei ajungea pînă în salonul liniştit. Baroana şi baronul jucau alene o partidă de cărţi, în cercul de lumină pe care abajurul îl desena pe masă; mătuşa Lison, aşezată între ei, împletea; iar tinerii, sprijiniţi de pervazul ferestrei deschise, priveau grădina strălucitoare. Teiul şi platanul îşi aruncau umbra pe iarba care se întindea, palidă şi luminată, pînă la păduricea întunecată cu totul.

Atrasă nespus de farmecul duios al acestei nopţi, do lumina vaporoasă ce cădea pe arbori şi tufişuri, Jeanne se întoarse spre părinţii ei, zicînd:

- Papa, noi mergem să ne plimbăm puţin prin iarbă, în faţa castelului.

- Duceţi-vă, copii, răspunse baronul, fără să ridice ochii.

Ieşiră şi începură să se plimbe încet pe pajiştea albă pînă la păduricea din depărtare.

Timpul trecea şi ei nici nu se gîndeau să se întoarcă. Baroana, obosită, voi să urce în camera ei.

- Trebuie să-i chemăm pe îndrăgostiţi, spuse. Baronul cuprinse într-o privire grădina mare şi scăldată în lumină, în care cele două siluete rătăceau domol.

- Lasă-i, spuse, e aşa bine afară! Lison o să-i aştepte, nu-i aşa, Lison?

Fata bătrînă îşi ridică ochii neliniştiţi şi răspunse cu voce scăzută:

- Sigur, îi aştept eu.

Baronul o sprijini pe Adelaide şi, moleşit el însuşi de căldura zilei, spuse:

- Mă duc şi eu la culcare.

Şi plecă împreună cu baroana.

Mătuşa Lison se ridică şi ea, lăsînd pe braţul fotoliului lucrul început, lîna şi andrelele, se sprijini cu coatele de pervazul ferestrei şi contemplă noaptea fermecătoare.

Cei doi logodnici se plimbau fără încetare pe iarbă, de la boscheţi la platou şi de la platou la boscheţi. Îşi strîngeau mîinile şi nu scoteau nici un cuvînt, ca şi cum n-ar mai fi ştiut de ei înşişi, contopiţi cu poezia care respira din pămînt.

Jeanne zări deodată în cadrul ferestrei umbra fetei bătrîne, desenată în lumina veiozei.

- Uite, spuse, mătuşica Lison ne priveşte.

Şi continuară să viseze, să păşească încet, să se iubească. Dar roua acoperea iarba şi simţiră un fior de frig.

- Hai să ne întoarcem, spuse Jeanne. Şi se întoarseră.

Cînd intrară în salon, mătuşa Lison îşi reluase împletitura, avea fruntea aplecată asupra lucrului, iar degetele ei slabe tremurau puţin, ca şi cum ar fi fost obosite.

Jeanne se apropie de ea:

- Mătuşica, mergem să ne culcăm.

Fata bătrînă ridică ochii: erau roşii ca şi cum ar fi plîns. Îndrăgostiţii nu băgară de seamă; dar, deodată, tînărul zări pantofii fetei, uzi de tot. Îngrijorat, o întrebă tandru:

- Nu ţi-e frig la picioruşele tale dragi?

Dintr-o dată degetele mătuşii Lison fură străbătute de un tremur atît de puternic că scăpă lucrul din mînă; ghemul de lînă se rostogoli pe parchet iar Lison,

ascunzîndu-şi faţa în palme, începu să plîngă cu sughiţuri, hohotind.

Logodnicii o priviră uluiţi, fără să facă o mişcare. Jeanne îngenunche brusc lîngă ea şi-şi desfăcu braţele, tulburată, repetînd:

- Ce-i cu tine, ce-i cu tine, mătuşica Lison? Atunci biata femeie, printre suspine, cu vocea înecată în lacrimi, cu trupul chinuit de plîns, răspunse:

- Cînd te-a întrebat... Nu ţi-e frig la..., la... picioruşele tale dragi?... Nimeni nu mi-a spus vreodată asemenea lucruri... mie... niciodată... niciodată...

Jeannei, surprinsă, înduioşată, îi venea totuşi să rîdă la gîndul unui îndrăgostit spunînd drăgălăşenii mătuşii Lison; iar vicontele se întoarse cu spatele ca să-şi ascundă veselia.

Dar mătuşa Lison se ridică brusc, îşi lăsă ghemul pe jos şi împletitura în fotoliu şi se repezi la scara întunecoasă, căutîndu-şi camera pe dibuite. Rămaşi singuri, cei doi tineri se priviră, înveseliţi şi înduioşaţi.

Jeanne murmură:

- Biata mătuşica! Julien spuse şi el:

- Trebuie să fi fost puţin nebună în seara asta. Stăteau mînă în mînă fără să se poată despărţi şi uşor, uşor de tot, îşi dădură prima lor sărutare, în faţa scaunului gol pe care tocmai îl părăsise mătuşa Lison.

A două zi nici nu-şi mai aminteau de lacrimile fetei bătrîne.

Cele două săptămîni dinaintea căsătoriei o aflară pe Jeanne destul do liniştită şi stăpînă pe sine, ca şi cum ar li fost obosită de nişte emoţii încîntătoare.

Nici în dimineaţa zilei decisive nu avu timp să se gîndească; simţea numai un mare gol în tot corpul, de parcă sîngele, carnea, oasele i s-ar fi topit sub piele. Îşi dădea seama, atingînd obiectele din jurul ei, că mîinile îi tremurau foarte tare.

Nu-şi veni în fire decît la biserică, în timpul slujbei.

Căsătorită! Aşadar se căsătorise! Şirul de treburi, de întîmplări şi evenimente care se depanase din zori i se părea un vis, un adevărat vis. Sînt în viaţă momente în care totul din jurul nostru pare schimbat, chiar şi gesturile au o semnificaţie nouă, pînă şi orele nu mai sînt la locul lor obişnuit.

Se simţea ameţită, mai ales mirată. În ajun nimic din viaţa ei de toate zilele nu era schimbat; nădejdea neîntreruptă trebuia acum să se împlinească. Adormise fată, era femeie acum.

Deci trecuse acest prag, care părea să ascundă viitorul cu toate bucuriile lui, cu toate fericirile vieţii. Simţea că o poartă s-a deschis în faţa ei; nu trebuia decît să intre în Multaşteptatul.

Ceremonia luă sfîrşit. Trecură în sacristia aproape goală, pentru că nu invitaseră pe nimeni, apoi ieşiră.

Cînd apărură în uşa bisericii, un bubuit asurzitor o făcu pe mireasă să tresară, iar pe baroană să ţipe; era o salvă de focuri trasă de ţărani. Pînă ce ajunseră la Peuples, bubuiturile nu mai conteniră.

Se servi o gustare pentru familie, pentru preotul de la castel şi pentru cel din Yport, pentru primar şi martorii aleşi dintre cei mai de seamă cultivatori din ţinut.

Pînă ce masa fu gata, făcură o plimbare prin grădină. Baronul, baroana, mătuşa Lison, primarul şi abatele Picot o luară pe aleea „exerciţiului”, în timp ce pe aleea din faţa castelului celălalt preot mergea cu paşi mari citind din cartea lui bisericească. Se auzea din partea cealaltă a castelului veselia zgomotoasă a ţăranilor care beau cidru sub meri. Toţi oamenii din ţinut, îmbrăcaţi de sărbătoare, erau acolo. Băieţii şi fetele se hârjoneau.

Ca să-şi găsească un loc liniştit, tinerii căsătoriţi traversară cîmpia şi o luară la dreapta, ca să iasă în valea ce şerpuia spre Yport. Cum intrară în desiş, nici o adiere nu-i mai ajunse; lăsară drumul mare ca să meargă pe o cărăruie strimtă, acoperită cu frunze. Mergeau cu greu

alături pe această potecuţă, şi Jeanne simţi că braţul lui îi înconjoară talia.

Ea nu spunea nimic, respira greu, cu inima bătîndu-i să se spargă. Ramuri aplecate le mîngîiau părul; se aplecau mereu ca să nu se lovească. Jeanne rupse o frunză sub care stăteau două vacile-domnului, ca două scoici micuţe şi roşii. Atunci ea zise, naivă şi prinzînd puţin curaj:

- Uite, o pereche!

Julien îi atinse urechea cu gura, şoptindu-i:

- În seara asta vei fi soţia mea.

Deşi aflase multe de cînd stătea la ţară, ea nu se gîndea decît la poezia dragostei, aşa că fu uimită. Soţia lui? Dar nu era deja?

Atunci el începu să o sărute repede şi grăbit, pe tîmplă şi pe gît, acolo unde se încreţeau primele fire de păr. Tresărind de fiecare dată la aceste sărutări de bărbat, cu care nu era obişnuită, ea îşi apleca instinctiv capul în cealaltă parte, ferindu-se de aceste mîngîieri care-i plăceau totuşi.

Se treziră deodată la marginea pădurii. Ea se opri, speriată că au ajuns atît de departe. Ce vor gîndi ceilalţi?

- Să ne întoarcem, spuse.

El îşi tra1- braţul care o înlănţuia şi, întorcîndu-se am în doi, rămaseră unul în faţa celuilalt, atît de aproape că îşi simţeau respiraţia în obraji, şi se priviră. Se uitară unul la altul cu acea privire fixă, intensă, pătrunzătoare, în care două suflete cred că se contopesc. Se căutară în ochi, dincolo de ochi, în acel loc de nepătruns al fiinţei, se cercetară cu întrebări adînci şi nerostite în priviri. Ce vor fi unul pentru celălalt? Cum va fi viaţa pe care o vor începe împreună? îşi vor aduce unul altuia bucurii şi fericirea sau dezamăgirea în acest lung drum parcurs împreună - căsătoria? Şi li se păru la amîndoi că se văd pentru prima dată.

Dintr-o dată, Julien îşi puse mîinile pe umerii ei şi o sărută lung, apăsat, cum n-o mai sărutase nimeni. Arsura

acelui sărut ii coborî în sînge, în măduva oaselor, şi simţi o tulburare atît de tainică incit îl împinse pe Julien cu toată puterea, cît pe ce să cadă pe spate.

- Să mergem, să mergem, îngăimă ea.

El nu răspunse, dar îi luă mîinile într-ale lui. Pînă acasă nu-şi mai spuseră nici un cuvînt. Restul după-amiezii păru nesfîrşit de lung.

Se aşezară la masă la căderea serii. Masa fu simplă şi destul de scurtă, contrar obiceiurilor normande. Toţi păreau paralizaţi de un fel de jenă. Numai cei doi preoţi, primarul şi cei patru fermieri invitaţi mai arătară ceva din veselia aceea grosolană care se vede pe la nunţi. Rîsul părea mort, dar cîteva vorbe de-ale primarului îl însufleţiră. Era ora nouă; trebuia să se servească cafeaua. Afară, sub merii din curte, începea balul cîmpenesc. Prin fereastra deschisă se vedea toată petrecerea. Felinarele agăţate de ramuri dădeau frunzelor nuanţe verzi-cenuşii, de cocleală.

Ţărani şi ţărance se mişcau în cerc, urlînd o melodie de joc sălbatic pe care o acompaniau abia auzit doi vio-rişti şi un clarinetist, cocoţaţi pe o masă de bucătărie, închipuind o estradă. Cîntecul ropotitor al ţăranilor acoperea cîteodată cu totul muzica instrumentelor, şi cîntecul subţirel, sfîşiat de glasurile dezlănţuite, părea să cadă din cer în fîşii, în fragmente de note risipite.

Mulţimea bea din două butoaie mari, înconjurate de torţe aprinse. Două slujnice nu mai pridideau să clătească paharele şi cănile într-un hîrdău şi apoi să le pună, şiroind încă de apă, sub robinetele de unde curgea firişorul roşu de vin sau cel auriu de cidru curat. Dansatorii însetaţi, bătrînii cu mişcări încete, fetele transpirate se îngrămădeau, întindeau mîinile ca să apuce fiecare un vas şi să dea pe gît, cu capul plecat pe spate, lichidul care le plăcea atîta.

Pe o masă se înşirau pîinea, untul, brînza şi cîrnaţii. Fiecare lua cîte o înghiţitură, din cînd în cînd, sub bolta de

frunze luminate; sărbătoarea aceasta violentă şi sănătoasă le dădea celor de la masa mohorîtă din castel poftă să danseze şi ei, să bea din pîntecele poloboacolor mari, mîncînd o felie de pîine cu unt şi o ceapă crudă.

Primarul, care bătea măsura cu cuţitul, strigă:

- La naiba, merge bine, pare-am fi la nunta din Ganache.

Se auzi un tremur de rîs înfundat. Dar abatele Picot, duşman înăscut al autorităţii civile, răspunse:

- Vreţi să spuneţi la nunta din Cana. Celălalt nici nu voi să audă:

- Nu, domnule preot, cînd am zis Ganache, Ganache Tămîne, ştiu eu mai bine!

Se ridicară şi trecură în salon. Apoi se duseră printre cei care chefuiau, Nu mult după aceea, invitaţii se retraseră.

Baronul şi baroana se certau cu voce scăzută. Doamna Adelaide, gîfîind mai mult ca niciodată, părea să refuze ceea ce îi cerea soţul ei; pînă la urmă îi spuse cu voce tare:

- Nu, dragul meu, nu pot, nu ştiu cum să o iau. Lăsînd-o în pace, baronul se apropie de Jeanne.

- Vrei să facem cîţiva paşi, fetiţa mea? Emoţionată, ea îi răspunse:

- Cum vrei tu, papa.

Ieşiră împreună. Dincolo de uşa care dădea spre mare îi ajunse un vînticel tăios, unul din vînturile acelea reci de vară care vestesc deja apropierea toamnei. Norii goneau pe cer, acoperind şi descoperind stelele.

Baronul strîngea braţul Jeannei, ţinîndu-i mina duios. Merseră cîteva minute. Părea nesigur, stingherit. Pînă la urmă se hotărî:

- Micuţa mea, am de dus la capăt o datorie grea, pe care ar fi trebuit s-o îndeplinească mama ta; dar pentru că ea nu vrea, trebuie să-i ţin locul. Nu ştiu ce cunoşti tu din lucrurile vieţii. Sînt taine care se ascund cu grijă

copiilor, fetelor mai ales, pentru că ele trebuie să rămînă curate la suflet, neîntinate pînă în ziua în care le încredinţăm bărbatului care le va păzi fericirea. El trebuie să ridice vălul acesta care acoperă taina dulce a vieţii. Dar ele dacă au rămas neatinse de vreo bănuială, se revoltă deseori împotriva realităţii cam brutale ascunsă îndărătul viselor'. Rănite în sufletul lor, rănite în chiar trupul lor, ele refuză soţului ceea ce legea, legea umană şi legea firii, îi acordă în mod absolut. Nu-ţi pot spune mai mult, draga mea; dar să nu uiţi nici o clipă că aparţii cu totul bărbatului tău.

La urma urmei, ce ştia ea? Ce bănuia? începu să tremure, cuprinsă de o melancolie grea, ca o presimţire.

Se întoarseră acasă. Un lucru neobişnuit îi opri în uşă. Doamna Adelaide plîngea la pieptul lui Julien. Plînsul ei, zgomotos ca şi cum ar fi venit din nişte foaie, părea că-i iese în acelaşi timp din nas, din gură şi din ochi; iar tînărul, uluit, stingherit, o susţinea pe femeia corpolentă prăvălită în braţele sale pentru a-i încredinţa pe scumpa, micuţa şi adorata ei fetiţă. Baronul se repezi spre ea:

- Oh, fără scene, fără smioreăieli, te rog!

Şi luîndu-şi nevasta, se aşeză într-un fotoliu, în timp ce ea îşi ştergea lacrimile.

- Haide, fetiţo, sărut-o pe mama şi fugi la culcare. Gata să plîngă şi ea, Jeanne îşi sărută părinţii şi urcă în camera ei.

Mătuşa Lison urcase şi ea. Baronul şi baroana rămaseră singuri cu Julien. Şi toţi trei erau atît de jenaţi încît nici o vorbă nu le venea pe buze, stăteau aşa, ei doi în ţinută de seară, în picioare, şi ea căzută în fotoliu şi suspinînd încă. Stinghereala lor devenea de nesuportat şi baronul începu să vorbească de călătoria în care tinerii trebuiau să pornească peste cîteva zile.

Jeanne, în camera ei, se lăsă dezbrăcată de Rosalie, care plîngea în hohote. Mîinile ei rătăceau la întîmplare, nu găseau nici şireturile, nici acele şi era cu siguranţă mai

emoţionată decît stăpînă ei. Dar Jeanne nu se gîndea deloc la lacrimile bonei; i se părea că intrase într-o altă lume. plecase pe un alt tărîm, departe de locurile ştiute şi îndrăgite. Toate se amestecau în viaţa şi în gîndurile ei; îi veni chiar şi ideea asta trăsnită: oare îşi iubea soţul? Acum îi apărea ca un străin pe care abia îl cunoştea. Acum trei luni nici nu ştia că există, şi astăzi era soţia lui. De ce toate astea?'De ce să cazi atît de repede într-o căsătorie ca într-o prăpastie deschisă sub paşii tăi?

Cînd se văzu în toaleta de noapte, se strecură în pat, iar cearşafurile reci o făcură să tremure, accentuîndu-i senzaţia de frig, de singurătate şi de tristeţe, care de două ore ii apăsa sufletul,

Rosalie ieşi repede, plîngînd în neştire, iar Jeanne aşteptă. Aşteptă liniştită, cu inima strînsă, acel „ceva” bănuit şi anunţat în vorbe nedesluşite de tatăl ci, acea revelaţie tainică a marelui secret al dragostei.

Cineva bătu de trei ori la uşă, deşi nu auzise pe nimeni urcînd scara. Tresări îngrozită şi nu răspunse. Bătaia se auzi din nou, apoi clanţa scîrţîi. Jeanne îşi ascunse capul sub cuvertură, ca şi cum ar fi intrat vreun hoţ. Auzi un zgomot uşor de ghete alunecînd pe parchet şi cineva ajunse lîngă patul ei.

Tresări nervoasă şi scoase un ţipăt uşor; descoperindu-şi capul, îl văzu pe Julien în picioare, în faţa ei, zîmbind.

- Uf, ce m-ai speriat! El o întrebă:

- Chiar nu mă aşteptai?

Jeanne nu răspunse. El era în ţinută de seară şi avea un chip luminos; şi ea se simţi moartă de ruşine că stă aşa, culcată, în faţa acestui bărbat atît de corect îmbrăcat.

Nu ştiau ce să spună, ce să facă, nu îndrăzneau* nici să se privească în momentele acelea grave şi decisive de care depinde fericirea intimă a unei vieţi.

El simţea poate, vag, ce pericole pîndesc în această luptă, cît de stăpîn pe sine trebuie să fii, ce şireată tan-dreţe îţi trebuie ca să nu atingi nici una din acele subtile

pudori, acele infinite delicateţi ale* unui suflet neprihănit, hrănit cu visuri,

Atunci, cu blîndeţe, îi luă mîna şi i-o sărută, apoi, îngenunchind lîngă pat ca în faţa unui altar, îi şopti cu o voce la fel de uşoară ca o adiere:

- Vrei să mă iubeşti?

Ea, liniştită dintr-o dată, ridică pe pernă capul înconjurat de un nor de danteluţe şi zîmbi:

- Dar te iubesc, dragul meu.

El prinse între buze degetele mici şi delicate şi, cu vocea schimbată din cauza acelui căluş de carne, o întrebă:

- Vrei să-mi dovedeşti că mă iubeşti?

Tulburată din nou, Jeanne răspunse fără să se gîndească, amintindu-si de vorbele tatălui ei:

- Sînt a ta, dragul meu.

Julien îi acoperi încheietura mîinii cu sărutări umede şi, ridicîndu-se încet, îşi apropie faţa de a ei, pe care ea începea din nou să şi-o ascundă.

Brusc, aruncîndu-şi un braţ pe deasupra patului, o înlănţui peste cearşafuri, în timp ce, strecurîndu-şi celălalt braţ sub pernă, îi înălţă capul.

Cu o voce înceată de tot, o întrebă:

- Atunci îmi faci şi mie un locşor lingă tine? Ea se sperie şi îngăimă, cu o frică instinctivă:

- O, nu încă, te rog.

El păru dezamăgit, puţin jignit, şi spuse pe un ton la fel de rugător, dar mai brusc:

- De ce mai tîrziu, cînd tot acolo o să ajungem? Acele cuvinte o loviră dar, supusă şi resemnată, repetă pentru a doua oară:

- Sînt a ta, dragul meu.

Atunci el dispăru foarte repede în cămăruţa pentru toaletă, şi Jeanne îi auzi cu claritate mişcările şi foşnetul hainelor scoase, zgomotul monezilor în buzunar, ghetele lăsate să cadă una după alta,

Şi deodată, în indispensabili şi ciorapi, traversă repede odaia ca să-şi pună ceasul pe cămin. Apoi se întoarse cu paşi repezi în camera vecină, unde mai zăbovi un timp, iar Jeanne se întoarse cu spatele închizînd ochii cînd simţi că vine.

Cînd simţi lîngă ea un picior rece şi păros, zvîcni ca si cum ar fi vrut să fugă din pat şi, cu faţa în mîini, pierdută, gata să ţipe de groază, se ghemui în colţul patului. Dar el o luă imediat în braţe, deşi ea îi întorcea spatele, şi îi sărută înnebunit gîtul, dantelele fluturînde ale bonetei de noapte şi gulerul brodat al cămăşii.

Jeanne nu se mişca, înţepenită într-o spaimă cumplită, simţind o mînă puternică ce-i căuta sînii, peste care ea îşi încrucişase strîns braţele. Gîfîia tulburată sub atingerea aceea brutală, şi îl venea să fugă undeva prin casă, să se închidă undeva departe de acest bărbat.

Nu se mai mişca nici el. Îi simţea căldura pe spate. Spaima ei se mai linişti şi se gîndi dintr-o dată că nu trebuia decît să se întoarcă şi să-l sărute. El păru că si-a pierdut răbdarea şi zise cu o voce întristată:

- Deci nu vrei să fii nevestica mea?

Ea murmură printre degete:

- Dar nu sînt?

El ii răspunse, cu un glas uşor enervat:

- Uite ce e, draga mea, nu-ţi bate joc de mine!

Jeanne se simţi atinsă de tonul nemulţumit al vocii şi se întoarse să îşi ceară iertare.

El o strînse în braţe ca turbat, înfometat parcă de ea, şi-i acoperi cu sărutări repezi, cu sărutări nebune, cu sărutări muşcătoare toată faţa şi partea de sus a gîtului, ameţind-o cu mîngîieri. Ea îşi luase mîinile de pe faţă şi rămăsese fără vlagă în mîinile lui, fără să ştie ce face el, ce face ea, într-un gol de gînduri în care nu mai pricepea nimic. Dar o durere ascuţită o străbătu brusc, si ea începu să geamă, în braţele lui încleştate, în timp ce el o poseda cu furie.

Ce se mai întîmplase după aceea? Nu-şi mai amintea, deloc, totul se amesteca în mintea ei. J se păruse doar că el îi acoperise buzele cu ploaie de mici sărutări re-cunoscătoare.

Apoi el îi vorbi şi ea trebui să-i răspundă. Apoi el mai făcu cîteva încercări, dar ea îl respinsese îngrozită, şi, zbătîndu-se, simţi pe piept acelaşi păr des pe care îl simţise şi pe picior şi se dădu înapoi, scîrbită.

Pînă la urmă, obosit de a o tot ruga în van, rămase nemişcat, întors pe spate.

Atunci Jeanne începu să se gîndească şi îşi spuse, disperată pînă în adîncul sufletului, dezamăgită de această beţie pe care o visase cu totul altfel, de dulcea aşteptare distrusă, de fericirea zdrobită: „Asta e deci ceea ce numea el a fi soţia lui, asta e, asta!”

Şi rămase mult timp aşa, răvăşită, cu privirile rătăcind pe tapiţeriile de pe ziduri, pe vechea poveste de dragoste care-i străjuia camera.

Dar cum Julien nu spunea nimic, nu se mişca, ea îşi întoarse încet privirea, spre el şi îşi dădu seama că dormea! Dormea cu gura întredeschisă, cu o expresie liniştită! Dormea!

Nu-i venea să creadă şi se simţea revoltată, mai jignită de acest somn decît de brutalitatea lui, tratată ca o oarecare. Putea el să doarmă într-o noapte ca asta? Ceea ce se întîmplase între ei nu-l surprinsese cu nimic? O, ar fi vrut să fie mai degrabă lovită, violată din nou, strivită de mîngîierile lui odioase pînă şi-ar fi pierdut cunoştinţa.

Rămase sprijinită într-un cot, nemişcată, aplecată spre el, ascultîndu-i respiraţia uşoară, care uneori aducea cu un sforăit.

Se iviră zorii, mai întîi cenuşii, apoi limpezi, apoi roşietici, apoi strălucitori. Julien deschise ochii, căscă, se întinse, o privi şi zîmbi:

- Ai dormit bine, scumpa mea?

Ea îşi dădu scama că îi spunea acum „tu” cu uşurinţă, şi-i răspunse uluită:

- Da, dar tu?

- A, eu, foarte bine, zise el.

Şi, întorcîndu-se spre ea; o sărută, apoi începu să vorbească liniştit. Îi spunea despre planuri de viitor, despre idei economice, si acest cuvînt care revenea mai des o miră pe Jeanne. Îl asculta fără să înţeleagă cuvintele, îl privea, gîndindu-se la o mulţime de lucruri care-i treceau prin minte cu viteza fulgerului.

Bătu ora opt.

- Hai, trebuie să ne trezim. Am fi caraghioşi dacă am sta pînă tîrziu în pat, zise el, şi se ridică primul. Cînd termină cu îmbrăcatul, o ajută grijuliu pe Jeanne la toate micile amănunte ale toaletei, nelăsînd-o s-o cheme pe Rosalie.

Cînd să iasă, o opri:

- Ştii, între noi, putem să ne tutuim acum, dar în faţa părinţilor tăi ar trebui să mai aşteptăm puţin. O să pară foarte firesc atunci cînd ne întoarcem din voiajul de nuntă.

Jeanne nu se arată decît la ora prînzului. Şi ziua se scurse ca toate celelalte, ca şi cum nimic nou nu s-ar fi întîmplat. Nu era decît cu un bărbat mai mult în casă.

V

Patru zile mai tîrziu sosi trăsura care trebuia să-i ducă la Marsilia.

După spaima primei nopţi, Jeanne se obişnuise deja cu Julien, cu sărutările lui, cu mîngîierile lui tandre, cu toate că era la fel de scârbită în ceea ce priveşte raporturile lor intime.

Îl găsea frumos şi îl iubea; şi se simţea din nou veselă şi fericită. Îşi luară rămas-bun repede şi fără tristeţe, Numai baroana părea emoţionată, iar în clipa în care trăsura se puse în mişcare, ea puse în mîna Jeannei o pungă, grea ca de plumb, zicîndu-i:

- Pentru micile tale cheltuieli de femeie tînără.

Jeanne o puse în buzunar şi caii porniră.

Spre seară, Julien o întrebă:

- Cît ţi-a pus mama ta în punga aceea?

Iar Jeanne, care şi uitase de pungă, o deşertă pe genunchi. O grămadă de aur se răspîndi: erau două mii de franci. Jeanne bătu din palme:

- O să-mi fac de cap, zise ea, strîngînd la loc banii. După opt zile de mers, pe o căldură sufocantă, ajunseră la Marsilia.

Şi, a doua zi, „regele Ludovic”, un pachebot care pleca la Neapole prin Ajaccio, îi ducea spre Corsica.

Corsica! Maquis-ul! Bandiţii! Munţii! Patria lui Napoleon! Jeannei i se părea că ieşea din realitate, ca să intre, cu totul trează, în alt vis.

Stînd unul lîngă altul pe puntea pachebotului, se uitau cum se perindă prin faţa lor falezele Provenţei. Marea nemişcată, de un azur limpede, încremenit parcă, sticlos în lumina arzătoare a soarelui, se întindea sub cerul infinit, de un albastru aproape exagerat. Ea spuse:

- Îţi mai aminteşti de plimbarea îh barca lui moş Lastique?

Drept răspuns el o sărută repede pe ureche.

Roţile vaporului băteau apa, tulburîndu-i somnul ei greu; şi în spate o dîră lungă de spumă, o urmă palidă în care valurile tulburate făceau spume ca şampania ajungea pînă în zare siajul perfect drept al vaporului.

Brusc, în faţă, la cîţiva metri, un peşte imens, un delfin, sări din apă, apoi se scufundă din nou, cu capul înainte. Jeanne se sperie, scoase un ţipăt şi se ascunse la pieptul lui Julien. Apoi începu să rîdă de spaima pe care o trăsese şi se uită, cu frică, dacă animalul nu ieşea din nou. Peste cîteva minute el apăru, ca o jucărie mecanică uriaşă. Se scufundă din nou şi ieşi iarăşi, apoi veniră doi, apoi trei, apoi şase care păreau că se hîrjonesc în jurul vaporului greu, escortîndu-l pe acest frate monstruos, acest peşte de lemn cu aripioare de fier.

Treceau în stînga, se întorceau în dreapta vaporului, şi, unul după altul sau toţi deodată, ca într-un joc, ca într-o alergare veselă, se înălţau în aer printr-un salt înalt, descriind o curbă de aer, apoi se scufundau pe rînd.

Jeanne bătea din palme şi tresărea, încîntată la fiecare apariţie a înotătorilor enormi şi supli. Inima îi zvîcnea, ca şi ei, într-o bucurie deplină, copilărească.

Dintr-o dată dispărură cu toţii. Se mai zăriră odată, departe de tot, în larg, apoi nu-i mai văzură, şi Jeanne se simţi pentru o clipă întristată de plecarea lor.

Se lăsa seara, liniştită, luminoasă, plină de limpezime şi de pace. Nici un tremur în aer sau pe apă; şi acea împăcare nesfîrşită a mării şi a cerului pătrundea în sufletele amorţite care nici ele nu erau străbătute de vreun fior.

Soarele uriaş cobora încetişor spre Africa nevăzută. Africa, pămîntul arzător căruia îi simţeau parcă flăcările. Dar un fol de mîngîiere răcoroasă, mai slabă chiar decît briza, le atinse feţele cînd astrul dispăru.

Nu mai voiră să se întoarcă în cabina lor, unde se simţeau toate mirosurile groaznice de pe pacheboturi, şi se întinseră amîndoi pe punte, unul lîngă celălalt, înfăşuraţi în mantalele lor. Julien adormi imediat, dar Jeanne rămase cu ochii deschişi, tulburată de necunoscutul călătoriei. Zgomotul monoton al roţilor o legăna şi, m privirile aţintite în sus, se uita la mulţimea aceea de stele atît de limpezi, răspîndind o lumină tăioasă, scînteietoare şi parcă umedă pe cerul acela curat din Sud.

Spre dimineaţă aţipi totuşi. Zgomotele şi vocile o treziră. Marinarii, cîntînd, spălau puntea vasului. Îl zgîlţîi pe Julien, care dormea dus, şi se ridicară amîndoi.

Jeanne sorbea cu încîntare ceaţa sărată, care îi pătrundea pînă în vîrful degetelor. Peste tot, marea. Totuşi, în faţă, ceva cenuşiu, nedesluşit încă în zorii care abia mijeau, un fel de grămadă de nori ciudaţi, ascuţiţi şi făcuţi bucăţi, părea că pluteşte pe valuri.

Apoi se văzu mai bine: formele se desenară mai clar pe cerul luminat. Apăru o linie lungă de munţi abrupţi - şi bizari: Corsica, înfăşurată într-un fel de văl subţire.

Soarele se ridica în spatele ei, desenînd toate vîrfurile crestei în umbre negre. Toate piscurile se aprinseră, în timp ce restul insulei rămase aburit de ceaţă.

Căpitanul, un bătrînel uscat, cu faţa tăbăcită de vînturile reci şi sărate, mic de statură şi smochinit, apăru pe punte şi îi spuse Jeannei, cu o voce răguşită de treizeci

de ani de strigat comenzi, tocită de ţipetele urlate pe vreme de furtună:

- O simţiţi pe păcătoasa asta?

într-adevăr, se simţea un miros puternic şi nemaiîntîlnit de plante, de arome sălbatice.

- Corsica miroase aşa, doamnă, continuă căpitanul. E parfumul ei de femeie frumoasă. Şi după douăzeci de ani l-aş recunoaşte de la cinci leghe în larg. Sînt de aici. El, acolo, la Sfînta Elena, vorbeşte într-una, se zice, de parfumul ţării lui. E din familia mea.

Şi căpitanul, scoţîndu-şi pălăria, îl salută în depărtare, de-a lungul oceanului, pe marele împărat prizonier care era din familia lui.

Jeanne fu atît de emoţionată că-i veni să plîngă.

- Sîngeroasele, spuse.

Julien, în picioare lîngă soţia lui,o ţinea de mijloc şi amîndoi scrutau zările ca să descopere locul arătat. Pînă la urmă zăriră cîteva stînci în formă de piramidă, pe care vaporul le ocoli după puţin timp ca să poată intra într-un golf uriaş şi liniştit, înconjurat de o adunare de vîrfuri semeţe, acoperite la poale cu muşchi. Căpitanul le arătă acea verdeaţă:

- Maquis-ul!

Pe măsură ce înaintau, cercul munţilor părea să se închidă în spatele vaporului care plutea încet pe un lac azuriu şi atît de limpede că uneori i se zărea fundul.

Şi oraşul răsări fără veste, alb cu totul, în adîncul golfului, la poalele munţilor, udat de valuri.

Cîteva vapoare italiene erau ancorate în port. Patru sau cinci bărci veniră să dea tîrcoale pachebotului, căutînd pasageri. Julien, care aduna bagajele la un loc, o întrebă şoptit pe soţia lui:

- E destul dacă-i dăm douăzeci de centime hamalului, ce zici?

De opt zile punea aceeaşi întrebare, care o făcea să sufere de fiecare dată. Ea îi răspundea puţin enervată:

- Cînd nu eşti sigur că dai destul, dă mai mult!

Mereu el se tîrguia cu proprietarii de hoteluri, cu chelnerii, cu birjarii, cu orice vînzător. Şi cînd după tot felul de şiretenii obţinea vreun rabat la preţ, îşi freca mîinile spunîndu-i Jeannei:

- Nu-mi place să fiu furat!

Ea tremura de fiecare dată cînd li se aduceau notele de plată, fiind sigură dinainte de observaţiile pe care el le va face la fiecare articol, era umilită de aceste tîrguieli, înroşindu-se pînă la rădăcina părului sub privirea dispreţuitoare a servitorilor care se uitau în urma soţului ei, ţinînd în mînă bacşişul lui infim.

Julien se tocmi şi de data aceasta, cu barcagiul care-i duse la mal.

Primul copac pe care-l văzu Jeanne fu un palmier.

Poposiră la un hotel mare şi gol, la colţul unei pieţe largi, şi cerură să li se aducă prînzul. După ce terminară desertul, în clipa în care Jeanne se ridica pentru a merge prin oraş, Julien luînd-o în braţe, îi murmură tandru la ureche:

- Nu mergem puţin în pat, pisicuţo?

Ea se uită mirată la el:

- În pat? Dar nu mă simt obosită. El o strînse şi mai tare.

- Mi-e dor de tine. Înţelegi? De două zile...

Ea se înroşi, bolborosind:

- O, acum? Dar ce-or să zică oamenii? Ce-or să creadă? Cum poţi să le ceri o cameră în miezul zilei? O, Julien, te rog!

Dar el o întrerupse:

- Nici nu mă priveşte ce-or să zică sau ce-or să creadă ăştia de la hotel. Ai să vezi cît îmi pasă mie de ei.

Şi sună.

Jeanne nu mai spunea nimic, cu ochii în jos, mereu revoltată în sufletul şi în trupul ei în faţa acestei dorinţe nestăvilite a soţului, supunîndu-i-se dezgustată,

resemnată dar umilită, văzînd în asta ceva bestial, ceva degradant, în sfîrşit, o murdărie.

Simţurile ei erau încă adormite, dar soţul ei se purta ca şi cum i-ar fi împărtăşit patima.

Cînd servitorul apăru, Julien îi ceru să-i conducă în camera lor. Omul, un adevărat corsican, păros pînă sub ochi, nu pricepea, spunînd că apartamentul lor va fi pregătit pentru la noapte. Julien, enervat, îi explică:

- Nu, imediat. Sîntem obosiţi de drum şi vrem să ne odihnim.

Atunci un zîmbet flutură pe buzele chelnerului, şi Jeannei îi veni să intre în pămînt.

Cînd coborîră, o oră mai tîrziu, ea nici nu îndrăznea să treacă prin faţa oamenilor pe care îi întîlnea, torturată de gîndul că vor rîde sau vor şuşoti în spatele ei. În inima ei îl condamna pe Julien că nu-şi da seama de asta, că nu avea nici o ruşine, nici o delicateţe instinctivă. Şi simţea între ei ceva ca un văl, un obstacol, dîndu-şi seama pentru prima dată că două fiinţe nu se contopesc pînă la suflet, pînă la gîndurile cele mai adînci, că merg pe acelaşi drum, înlănţuiţi cîteodată, dar niciodată uniţi; şi că fiinţa morală din fiecare rămîne veşnic singură în viaţă.

Rămaseră trei zile în acel orăşel ascuns în fundul golfului albastru, cald ca un cuptor în spatele perdelei do munţi, care nu lăsa să treacă nici o pală de vînt.

Apoi se hotărîră pentru un plan de călătorie şi ca să nu dea înapoi în faţa greutăţilor drumului, închiriară nişte cai. Luară doi armăsari corsicani mici, cu ochii a-prinşi, slabi dar neobosiţi, şi porniră la drum într-o dimineaţă, la revărsarea zorilor. O călăuză călare pe o catîrcă îi însoţea, ducînd proviziile, deoarece hanurile erau necunoscute în acel ţinut.

Drumul mergea la început de-a lungul golfului, apoi se înfunda într-o vale mică ce ducea la munţii cei înalţi. Deseori treceau peste albii de izvoare secate; un firicel de

apă mai susura sub pietre, ca o fiinţă ascunsă, gîlgîind încetişor.

Ţinutul necultivat părea pustiu peste tot. Coastele erau acoperite de ierburi înalte, galbene în anotimpul acela arzător, Cîteodată întîlneau - vreun muntean, fie pe jos, fie călare pe un cal, fie pe un măgăruş mare cît un cîine. Toţi purtau la spate puşca încărcată, arme vechi şi ruginite, înfricoşătoare în mîinile lor.

Parfumul muşcător al plantelor mirositoare care acopereau insula părea să îngreuieze aerul; şi drumul şerpuia urcînd uşor printre cutele munţilor.

Vîrfurile de granit trandafiriu sau albăstriu dădeau acelui vast peisaj tonuri de furie; şi, pe pantele mai domoale, păduri de castani uriaşi păreau numai nişte boscheţi verzi, atît erau de gigantice malurile de pâmînt răscolit ale acestui ţinut.

Cîteodată, călăuza, întinzînd mîna către înălţimile prăpăstioase, zicea un nume. Jeanne şi Julien se uitau într-acolo, nu vedeau nimic, apoi descopereau pînă la urmă ceva cenuşiu, ca o îngrămădire de pietre căzute de pe piscuri.

Era un sat, un mic cătun de granit agăţat acolo, cramponat de munte ca un adevărat cuib de pasăre, aproape invizibil în peisajul enorm.

Drumul acela lung, în pas încet, o scotea din sărite pe Jeanne.

- Să alergăm puţin, spuse ea.

Îşi îmboldi calul. Apoi, ca şi cum nu l-ar fi auzit pe soţul ei galopînd în spate, se întoarse şi începu să rîdă nebuneşte văzîndu-l cum venea, alb la faţă, ţinîndu-se de coama calului şi tresăltînd ciudat. Chiar frumuseţea lui, figura lui de „cavaler” făceau ca stîngăcia şi spaima lui să fie şi mai caraghioase.

Începură să meargă la trap. Drumul se întindea între două desişuri fără capăt, care acopereau tot muntele ca o mantie. Era „maquis”-ul, acel „maquis” de netrecut,

alcătuit din stejari tineri, ienuperi, arbuşti de munte, alaterne, rădăcini, dafini, mirt şi merişor pe care-i legau între ei, împletindu-i ca pe nişte cosiţe, clematite agăţătoare, ferigi monstruoase, caprifoi, bobitei, rozmarin, levănţică, mărăcini, aruncînd pe spinarea muntelui o blană deasă şi imposibil de străbătut.

Le era foame. Călăuza îi ajunse şi îi duse pînă la unul din acele izvoare încîntătoare, atît de dese în ţinuturile prăpăstioase, un fir subţire şi rotund de apă rece ca gheaţa care izvorăşte dintr-o crăpătură a stîncii şi curge pe o frunză de castan pusă acolo de un trecător ca să aducă firicelul pînă la gură.

Jeanne se simţea atît de fericită, încît abia se stăpînea să nu izbucnească în strigăte de bucurie.

Plecară iar şi începură să coboare, ocolind golful Sagona.

Spre seară traversară Cargese, satul grec construit acolo cîndva de o colonie de fugari alungaţi din ţara lor. Fetele înalte şi frumoase, cu şolduri elegante, cu mîini lungi şi talii fine, graţioase, stăteau la un loc lîngă o fîntînă. Julien le strigă „bună seara”, iar ele îi răspunseră” cu o voce cîntată, în limba armonioasă a patriei părăsite.

Ajungînd la Plana, trebuiră să ceară adăpost ca în vremurile străvechi, în ţinuturile pierdute de lume. Jeanne tremura de emoţie, aşteptînd să se deschidă poarta în care bătuse Julien. Oh! Asta era cu adevărat o călătorie, da!, cu tot neprevăzutul drumurilor neumblate.

Dăduseră chiar peste o tînără pereche. Îi primiră cum trebuiau patriarhii să-l primească pe oaspetele trimis de Dumnezeu; dormiră pe o rogojină împletită din foi de porumb, într-o casă veche şi putredă, în care toată lemnăria mîncată de carii şi roasă de viermi lungi, mîncători de grinzi, foşnea, părea că trăieşte şi suspină.

Plecară la răsăritul soarelui şi nu peste mult timp se opriră în faţa unei păduri, unei adevărate păduri de granit purpuriu. Erau ascuţişuri, coloane, clopotniţe, figuri

ciudate modelate de timp, de vînt şi de ceaţa mării, înalte pînă la trei sute de metri, subţiri, rotunde, răsucite, diforme, cu forme neaşteptate, fantastice, acele surprinzătoare stînci păreau arbori, plante, animale, monumente, oameni, călugări în sutană, draci încornoraţi, păsări nemăsurate, un întreg popor monstruos, o menajerie de coşmar pietrificată la voia cine ştie cărui Dumnezeu extravagant.

Jeanne nu scotea nici un cuvînt, şi cu inima strînsă, luă mîna lui Julien, o strînse, năpădită de nevoia de a iubi în faţa acestei frumuseţi a firii.

Dintr-o dată, ieşind din acel haos, dădură peste alt golf, încins peste tot de, un zid însîngerat de granit roşu. În marea albastră, stîncile se oglindeau cu reflexe stacojii.

- O, Julien!, îngăimă Jeanne, fără să găsească alte vorbe, înduioşată de admiraţie, abia respirînd; şi două lacrimi îi alunecară pe obraji.

El o privi uluit, întrebînd:

- Ce e cu tine, pisicuţa mea?

Ea îşi şterse lacrimile, zîmbi, şi cu o voce puţin tremurătoare, îl spuse:

- Nu e nimic... ceva nervos... Nu ştiu... Mi-a venit deodată. Sînt atît de fericită că cel mai mic lucru îmi tulbură inima.

El nu înţelegea aceste tensiuni femeieşti, zguduirile acestor fiinţe vibrante, înnebunite dintr-un nimic, pe care o emoţie sau o bucurie le clatină ca o catastrofă, pe care o senzaţie fină le răscoleşte, le aruncă în fericire sau în disperare.

Lacrimile acelea i se păreau ridicole şi, preocupat numai de drumul său, urmă:

- Ai face mai bine să-ţi ţii calul în hăţuri.

Coborîră în fundul căldării golfului pe un drum aproape de nestrăbătut, apoi o luară la dreapta ca să urce întunecatul povîrniş Ota. Dar poteca se vedea cumplită. Julien propuse:

- Dacă am urca pe jos?

Era tot ce aştepta Jeanne, fericită să meargă, să fie singură cu el după emoţia de mai-nainte. Călăuza o luă înainte cu catîrca şi caii, şi ei o urmară cu paşi mici.

Muntele, tăiat de sus pînă jos, părea întredeschis. Poteca se înfunda în acea crăpătură, mergînd printre două ziduri maiestuoase. Un torent năvalnic străbătea despicătura. Aerul era îngheţat, granitul părea negru, şi sus de tot vederea cerului te uluia şi te ameţea.

Un zgomot neaşteptat o făcu pe Jeanne să tresară. Ridică ochii: o pasăre uriaşă îşi luă zborul dintr-o scobitură - era un vultur. Aripile lui desfăcute păreau că ating cei doi pereţi ai hăului, şi el urcă pînă în azur, unde dispăru.

Mai departe, tăietura muntelui se desfăcu în două, iar poteca se căţăra în zigzaguri bruşte, între două rîpe. Jeanne, uşoară şi nebună, urcă prima, făcînd pietricelele să se rostogolească sub picioarele ei, curajoasă, aplecîndu-se spre prăpăstii. Julien o urma, respirînd greu, cu ochii în pămînt de teamă să nu ameţească.

Dintr-o dată soarele se revărsă asupra lor: li se păru că au ieşit din infern. Le era sete şi o urmă umedă îi duse, prin haosul de pietre, pînă la un izvoraş, adunat într-un băţ găurit, pus acolo pentru păstorii de capre. Un covor de muşchi acoperea pămîntul de jur împrejur. Jeanne îngenunche ca să bea, iar Julien făcu la fel.

În timp ce ea savura răcoarea apei, el o prinse de talie şi încercă să-i fure locul de la capătul ţevii do lemn. Ea nu-l lăsă, Buzele lor se luptau, se întîlneau, se respingeau. În dezordinea luptei, prindeau rînd pe rînd capătul subţire al băţului şi îl muşcau ca să nu-l scape. Iar firişorul de apă rece, prins şi scăpat fără încetare, se desfăcea şi se forma la loc, le stropea gîtul, hainele, mîinile. Picăturile le luceau în păr că nişte perle, şi sărutările curgeau la vale odată cu apa.

Brusc, Jeannei îi veni un gînd de dragoste. Îşi umplu gura cu apa limpede şi, cu obrajii umflaţi ca nişte burdufi, îl făcu să înţeleagă pe Julien că voia să-i potolească setea cu apa din gura ei.

El întinse gîtul, zîmbind, cu capul dat pe spate, cu braţele deschise, şi bău dintr-o răsuflare din acel izvor de carne vie, care-l făcu fremătător de dorinţă pînă în adîncuri.

Jeanne se sprijini de el cu o duioşie aparte; inima îi tresaltă, sînii i se ridicau iar ochii îi erau moleşiţi şi umezi. Murmură, încet de tot:

- Julien,.. te iubesc! şi atrăgîndu-l spre ea, se lăsă pe spate şi-şi ascunse în mîini faţa roşie de ruşine.

El se aruncă asupra ei, strîngînd-o în braţe cu patimă. Ea gîfîia într-o aşteptare tensionată; şi dintr-o dată scoase un ţipăt, izbită ca de un trăsnet de senzaţia pe care o căutase.

Le trebui destul timp ca să ajungă pînă în vîrful muntelui, într-atît era Jeanne de răscolită şi de frîntă, şi nu ajunseră la Evisa decît seara, la o rudă a călăuzei lor, Paoli Palabretti.

Era un bărbat înalt, puţin gîrbov, cu aer morocănos de om bolnav de tuberculoză. Îi conduse în camera lor, o cameră tristă, cu pereţii din piatră goală, dar frumoasă pentru acel ţinut unde nimeni n-are habar de eleganţii.

Acest Paoli le spunea în corsicana lui, amestecată cu franceză şi italiană, cît de mult se bucură să-i primească; chiar atunci o voce limpede de femeie îl întrerupse. Acea femeie, măruntică, cu nişte ochi mari şi negri, bronzată, cu talia subţire şi cu buzele deschise într-un zîmbet continuu, veni repede spre ei, o sărută pe Jeanne şi scutură mina lui Julien, repetînd:

- Bună ziua, doamnă, bună ziua, domnule, îmi pare bine!

Ea luă pălăriile, şalurile, aranja totul cu un singur braţ, pentru că pe celălalt îl purta legat de gît cu o eşarfă, apoi îi dădu afară pe toţi, zicîndu-i soţului ei:

- Plimbă-i puţin pînă la masă.

Domnul Palabretti se supuse numaidecît, se postă între cei doi tineri şi începu să-i ducă prin sat. Îşi întrerupea paşii şi vorbele cu o tuse repetată, şi spunea după fiecare acces i

- Aerul ăsta din Val e rece, mi-a căzut în piept.

Îi purtă, pe o potecă rătăcită, pînă sub castanii cei nesfîrşiţi. Dintr-o dată se opri şi Ie spuse, cu accentul lui monoton:

- Aici a fost omorît văru-meu, Jean Rinaldi, de Mathieu Lori. Uite, nici stăteam eu, lîngă Jean. cînd Mathieu ne-a ieşit în faţă. I-a strigat: „Jean, nu te duce la Albertacce, nu te duce că te omor, îţi spun!”. Eu l-am luat de braţ şi i-am zis: „Nu te duce, Jean, c în stare s-o facă!”. La mijloc era o fată pe care o iubeau amîndoi, Paulina Sincoppi. Dar Jean începu să strige: „Bă mă duc, Mathieu, n-o să fii tu ăla care să mă oprească”. Atunci Mathieu şi-a aplecat puşca şi a tras înainte ca eu să pot face ceva. Jean a făcut o săritură cu ambele picioare, ca un copil care sare coarda, da, domnule, şi a căzut taman peste mine, aşa că puşca mi-a scăpat din mîini şi s-a rostogolit pînă în castanul de colo, Jean avea gura larg deschisă, dar nu spunea nici un cuvînt, era mort.

Tinerii se uitau, uluiţi, la martorul acelei crime, care stătea aşa de liniştit în faţa lor. Jeanne întrebă:

- Şi ucigaşul?

Paolo Palabretti tuşi îndelung, apoi reluă:

- A luat drumul munţilor. Fratele meu l-a ucis după un an. Îl ştiţi sigur pe fratele meu, Philippi Palabretti, banditul.

- Fratele dumitale?, se cutremură Jeanne. Un bandit?

O lucire de mîndrie se aprinse în ochii liniştitului corsican.

- Da, doamnă, era cunoscut de toţi. A pus la pămînt şase jandarmi. A murit odată cu Nicolas Morali, cînd i-au încercuit la Niolo, după şase zile de luptă, cînd erau cit pe ce să moară de foame.

Apoi adăugă, resemnat:

- Asta-i legea pămîntului ăsta, cu aceeaşi voce cu care ar fi zis „Aşa-i vremea din Val, rece...”.

Se întoarseră la masă, iar micuţa corsicană se purtă cu ei ca şi cum i-ar fi cunoscut de cînd lumea.

Dar Jeanne era urmărită de un gînd: va regăsi oare în braţele lui Julien acea ciudată şi copleşitoare cutremurare a simţurilor pe care o trăise pe muşchiul de lîngă fîntînă?

Cînd rămaseră singuri, ea tremura de frică să nu rămînă iar neclintită sub sărutările lui. Dar se linişti repede; şi noaptea aceea fu prima ei noapte de dragoste.

A doua zi, cînd veni timpul de plecare, ea nu se îndura' să părăsească locul acela umil în care i se părea că începuse pentru ea o fericire nouă. O chemă în cameră pe femeia aceea micuţă care le fusese gazdă şi, spunîndu-i mereu că vrea să-i facă un cadou, insistă, supărîndu-se chiar, să-i trimită de la Paris, la întoarcere, o amintire, o amintire de care o lega un gînd aproape superstiţios.

Tînăra corsicană se împotrivi mult timp, nici nu voia să audă. Pînă la urmă se înduplecă:

- Ei bine, spuse ea, trimiteţi-mi un pistol mic, unul mic de tot.

Jeanne o privi mirată. Cealaltă o lămuri, şoptindu-i la ureche, ca pe taina cea mai ascunsă:

- Îmi trebuie ca să-l ucid pe cumnatul meu.

Şi, zîmbind, îşi desfăcu iute bandajul de pe braţul de care nu se folosea, apoi, arătîndu-i carnea rotundă şi albă străbătută dintr-o parte în alta de o lovitură de cuţit aproape cicatrizată, adăugă:

- Dacă nu eram tot aşa de tare ca el, mă omora. Bărbatul meu nu-i gelos, mă ştie el bine; apoi e bolnav, cum aţi văzut, şi asta îi îmblînzeşte sîngele. De altfel, eu

sînt o femeie cinstită, doamnă, dar cumnatul meu crede tot ce i se spune. E gelos pentru bărbatul meu şi sigur o s-o ia de la capăt. Atunci, dac-aş avea un pistol, aş fi liniştită şi sigură că mă pot răzbuna.

Jeanne îi făgădui că-i va trimite pistolul, o sărută duios pe noua ei prietenă şi îşi urmară drumul.

Restul călătoriei nu fu decît un vis, o îmbrăţişare fără capăt, o ploaie de ameţitoare mîngîieri. Nu mai vedea nimic, nici peisajele, nici oamenii, nici locurile în care poposeau. Nu mai avea ochi decît pentru Julien.

Atunci începu acea intimitate copilărească şi fermecătoare a răsfăţului dragostei, acele cuvinte prostuţe şi delicioase, botezarea cu nume de alint a tuturor rotunjimilor, contururilor şi încheieturilor trupului pe unde gurile lor întîrziau.

Cum Jeanne dormea pe partea dreaptă, sinul ei sting rămînea adeseori dezgolit. Julien, băgînd de seamă a-acest lucru, îl numea „Domnul Doarme-afară”, iar pe celălalt „Domnul Iubeţ”,, pentru că floarea trandafirie a sfîrcului părea mai sensibilă la sărutări. Calea care îi despărţea deveni „aleea măicuţei”, pentru că Julien se plimba mereu pe acolo, iar un alt drum mai tainic fu botezat „Drumul Damascului”, în amintirea văii Ota.

Ajungînd la Bastia, trebuiră să plătească serviciile călăuzei. Julien se scotoci prin buzunare dar, negăsind ce căuta, îi spuse Jeannei:

- Dacă tot nu foloseşti cei două mii de franci de la mama ta, dă-mi-i mie să-i ţin. Sînt mai în siguranţă la mine şi nici n-o să-mi trebuiască mereu mărunţiş.

Ea îi întinse punga.

Ajunseră la Livorno, vizitară Florenţa, Genoa, toată Cornişa.

Într-o dimineaţă, în suflarea astralului, ajunseră la Marsilia. Trecuseră două luni de cînd plecaseră din Peuples. Era 15 octombrie.

Jeanne, înfrigurată de vîntul rece care părea că vine din zare, din îndepărtata Normandie, se simţea tristă. De cîtva timp, Julien părea schimbat, obosit, nepăsător; iar ea simţea o teamă nelămurită.

Întîrzie întoarcerea cu încă patru zile, pentru că nu se putea hotărî să părăsească ţinutul acela al soarelui. I se părea că terminase înconjurul fericirii. Pînă la urmă plecară.

La Paris trebuia să-şi facă toate cumpărăturile pentru stabilirea lor definitivă la Peuples; şi Jeanne se bucura că o să le aducă tuturor cadouri minunate, cumpărate din banii de la mama ei. Oricum, primul lucru la care se gîndi fu pistolul promis tinerei corsicane din Evisa.

A doua zi după sosirea lor, îi zise lui Julien:

- Dragul meu, vrei să-mi dai banii de la mama ca să-mi Tac cumpărăturile.?

El se întoarse spre ea cu o figură nemulţumită:

- Cît îţi trebuie?

Ea fu surprinsă şi se bîlbîi:

- Păi... cît zici tu.

- Îţi dau o sută de franci; vezi să nu-i risipeşti. Ea nu mai ştia ce să zică de uimire. În sfîrşit, îngâimă cîteva vorbe:

- Dar eu... ţi-am dat banii pentru…

- Da, sigur, n-o lăsa el să termine. Dar ce importanţă are dacă stau în buzunarul meu sau într-al tău, din moment ce-i cheltuim împreună? Nu-ţi refuz nimic, nu-i aşa, din moment ce îţi dau o sută de franci.

Jeanne luă cele cinci piese de aur, fără să spună nimic, dar nu mai îndrăzni să-i ceară alţi bani şi nu cumpără decît pistolul.

Opt zile mai tîrziu, porniră la drum ca să se întoarcă la Peuples.

VI

Toată familia îi aştepta în faţa barierei albe cu stîlpi de cărămidă. Poştalionul se opri şi îmbrăţişările nu mai conteneau. Baroana plîngea; Jeanne, înduioşată, îşi şterse două lacrimi. Baronul, emoţionat, nu-şi găsea locul.

Apoi, în timp ce bagajele erau descărcate, ei îşi povestiră peripeţiile în faţa focului din salon. O mulţime de vorbe se revărsau de pe buzele Jeannei, şi totul fu spus într-o jumătate de oră, totul, fără cîteva detalii uitate în acest discurs năvalnic.

Apoi tînăra femeie urcă să-şi desfacă bagajele. Rosalie, emoţionată şi ea, o ajuta. Cînd totul fu gata, cînd rufăria, rochiile, obiectele de toaletă fură aşezate la locurile lor, bona îşi părăsi stăpîna iar Jeanne, care era moleşită, se întinse puţin.

Se întrebă ce avea să facă de acum înainte, căutînd o treabă pentru mintea sau privirile ei. N-avea chef să coboare din nou în salon, lîngă mama ei care moţăia; se gîndi la o plimbare, dar decorul părea atît de trist încît simţea în suflet, numai privind pe fereastră, o melancolie apăsătoare.

Atunci îşi dădu seama că nu avea nimic de făcut, nici atunci şi nici altă dată. În întreaga ei viaţă de la mînăstire se gîndise la viitor, preocupată doar de visurile ei. Orele treceau fără să se simtă, umplute cu acel veşnic fior al

speranţelor. După aceea, abia ieşită dintre zidurile reci care îi zăgăzuiau iluziile, îşi văzu împlinite dintr-o dată toate nădejdile ei de dragoste. Bărbatul dorit, întîlnit, iubit, cu care se căsătorise în cîteva săptămîni, cum se întîmplă cu acele hotărîri bruşte, o luase în braţe fără s-o lase să se mai gîndească la nimic.

Dar iată că dulcea realitate a primelor zile avea sase schimbe în zilnica realitate care închidea drumul speranţelor nedesluşite, fermecătoarele nelinişti ale necunoscutului. Da, nu mai avea ce să aştepte.

Nu mai avea ce să facă nici azi, nici mîine, nici-totdeauna. Simţea toate acestea ca pe o vagă dezamăgire, ca pe o risipire a visurilor ei.

Se ridică şi îşi lipi fruntea de geamurile reci. După ce privi cîtva timp cerul pe care se rostogoleau nori întunecaţi, se hotărî să iasă.

Era acelaşi cîmp, aceeaşi iarbă, aceiaşi copaci ca în luna lui mai? Ce se întîmplase cu veselia însorită a frunzelor, cu poezia verde a ierbii în care mijeau păpădiile, unde sîngerau macii, unde străluceau margaretele, unde zburau din floare în floare, ca agăţaţi de nişte fire nevăzute, nebunaticii fluturi galbeni? Şi acea beţie a aerului încărcat de viaţă, de parfumuri, de părticele care fecundează, nu mai exista.

Aleile desfundate de ploile de toamnă care nu mai conteneau se întindeau, acoperite de un covor gros de frunze moarte, sub siluetele tremurătoare şi golaşe ale plopilor subţiri. Vîntul izbea crengile firave, zbuciuma încă ultimele frunze, gata să se împrăştie în aer. De dimineaţă şi pînă seara, necontenit, ca o ploaie tristă şi nesfîrşită care te face să plîngi frunzele acestea din urmă se desprindeau, galbene cu totul, ca nişte monezi lucitoare, răsucindu-se, plutind şi căzînd.

Jeanne merse pînă la pădurice. Era jalnică, arăta ca o cameră de muribund. Zidul verde care despărţea şi ascundea graţioasele alei întortocheate se risipise. Acei

arbuşti împletiţi într-o dantelărie fină de lemn îşi izbeau unele de altele ramurile subţiratice. Foşnetul frunzelor căzute şi uscate pe care vîntul le răscolea, le învîrtea, le aduna în grămezi din loc în loc, părea un dureros suspin de agonie.

Păsări mititele de tot ţopăiau ici şi colo, scoţînd ţipete uşoare, căutînd adăpost.

Protejaţi de perdeaua deasă a ulmilor plantaţi ca pavăză împotriva vîntului de pe mare. teiul şi platanul, acoperiţi încă de frunzişul lor văratic, păreau împodobiţi unul cu catifea roşie, celălalt cu catifea portocalie, pictaţi aşa de primul frig, după natura sevei lor.

Jeanne rătăcea dintr-o parte în alta cu paşi înceţi, pe aleea baroanei, de-a lungul fermei Couillard. Ceva o apăsa, ca presimţirea plictisului nesfîrşit al vieţii monotone pe care o începea.

Apoi se aşeză pe colina unde Julien îi vorbise prima oară despre dragoste; şi rămase aşa, pierdută în visare, aproape fără să se gîndească, moleşită pînă la inimă, dorind numai să se culce şi să doarmă, ca să scape de tristeţea acelei zile.

Zări deodată un pescăruş tăind cerul, adus de o pală de vînt, şi îşi aminti acel vultur pe care îl văzuse acolo, în Corsica, în întunecata vale Ota. Simţi pînă în inimă zvîcnetul pe care ţi-l dă amintirea unui lucru frumos şi sfîrşit, şi revăzu într-o străfulgerare insula strălucitoare cu parfumul ei sălbatic, cu soarele ei care coace portocale şi chitre, cu munţii plini de piscuri trandafirii, cu golfurile ei de azur şi cu prăpăstii în care se rostogolesc şuvoaie de apă.

Atunci peisajul umed şi rece care o înconjura, cu căderea lugubră a frunzelor, cu norii cenuşii tîrîţi de vînt, o învălui intr-o apăsare atît de grea, încît se întoarse în casă ca să nu plîngă.

Baroana, amorţită în faţa căminului, moţăia, învăţată cu melancolia acestor zile, aproape neobservînd-o.

Baronul şi Julien ieşiseră să se plimbe şi să vorbească de-ale lor. Noaptea coborî, aducînd în imensul salon umbre mohorîte, alungate de reflexele focului din cămin.

Afară se vedea încă în lumina scăzută acea natură murdară a sfîrşitului de an şi cerul posomorit ca şi cum ar fi fost şi el acoperit cu noroi.

Baronul reveni însoţit de Julien; de îndată ce intră în camera întunecoasă, sună strigînd

- Fuga, aprindeţi lumina, e trist aici.

Şi se aşeză în faţa focului din cămin. În timp ce din picioarele lui ude aşezate lîngă flăcări, ieşeau aburi, iar noroiul cădea de pe tălpi, uscat de căldură, el îşi freca mîinile, încîntat:

- Sînt sigur că îngheaţă la noapte; cerul se limpezeşte la nord, e lună plină şi frigul înţeapă deja.

Apoi, întorcîndu-se spre Jeanne:

- Ei, micuţo, îţi pare bine că te-ai întors în ţara ta, în casa ta, lîngă bătrînii tăi?

Întrebarea aceea, aşa simplă cum era, o răscoli pe Jeanne, care se aruncă în braţele tatălui ei, cu ochii plini de lacrimi, strîngîndu-l cu disperare ca şi cum şi-ar fi cerut iertare - pentru că se simţea tristă, cu toate eforturile pe care le făcuse ca să fie veselă. Se gîndea totuşi la bucuria pe care visase că o va avea cînd îşi va revedea părinţii, iar acum era mirată de acea răceală care îi paraliza orice duioşie, ca şi cum, cînd eşti departe şi te gîndeşti prea mult la cei pe care-i iubeşti, pe care nu-i mai vezi în fiecare zi, atunci cînd te întorci simţi un fel de gol de afecţiune care nu se umple pînă ce legăturile vieţii comune nu se reînnoadă.

Cina fu lungă. Nimeni nu scotea nici un cuvînt. Julien parcă uitase de soţia lui.

După aceea, în salon, Jeanne se lăsă toropită de căldura focului, în faţa baroanei care dormea de-a binelea; şi, trezită o clipă de vocile celor doi bărbaţi care discutau, se întrebă, încercînd să-şi scuture moleşeala, dacă n-o să

fie şi ea cuprinsă de letargia aceea posomorită a obişnuinţelor pe care nimic nu le mai curmă.

Flacăra căminului, molatică şi roşcată în timpul zilei, acum devenea vioaie, clară şi pîlpîitoare. Focul arunca brusc dîre lungi de lumină pe tapiseriile uzate ale fotoliilor, pe desenele cu vulpea şi barza, pe bîtlanul melancolic, pe greiere şi pe furnică.

Baronul se apropie surîzînd şi îşi întinse mîinile cu palmele deschise spre tăciunii aprinşi:

- Mda, arde tare în seara asta. Îngheaţă, copii, îngheaţă.

Apoi îşi lăsă mîna pe umărul Jeannei şi spuse, arătînd spre foc:

- Uite, micuţo, uite care-i lucrul cel mai bun din lume: căminul, căminul cu toţi ai casei' împrejur. Nimic nu valorează atît... Dar să mergem la culcare. Trebuie să cădeţi din picioare de oboseală, copii.

Văzîndu-se în camera ei, tînăra femeie se întreba cum de reîntoarcerea în acele locuri pe care credea că le iubeşte atîta putea fi aşa de diferită de ce-şi imaginase. De ce simţea o durere în piept, de ce casa aceea, ţinutul atît de drag, totul pînă atunci făcea să-i tresalte inima, iar acum i se păreau şterse?

Dar privirea îi căzu pe pendulă. Albiniţa zbura mereu de la stînga la dreapta şi invers, cu aceeaşi mişcare rapidă şi neîncetată, deasupra florilor de argint aurit, în acel moment, fără veste, Jeanne fu străbătută de un avînt de dragoste, mişcată pînă la lacrimi în faţa acelei jucării micuţe care părea vie, care îi cînta orele şi palpita ca o inimă.

Fără îndoială, atunci cînd îşi îmbrăţişase mama şi tatăl nu fusese atît de emoţionată. Inima are tainele ei, care scapă oricărui raţionament.

Pentru prima dată de cînd se căsătorise, era singură în pat. Zicînd că e obosit, Julien se culcase în altă cameră.

De altfel, rămăseseră înţeleşi ca fiecare să aibă camera lui.

Se învîrti mult timp fără să adoarmă, mirată că nu mai simte un corp alături, dezobişnuită să doarmă singură şi speriată de vîntul duşmănos din nord care se înverşuna împotriva acoperişului.

Dimineaţa o trezi o lumină puternică ce colora tot patul în stacojiu; iar geamurile, vrîstate cu promoroacă, erau roşii de parcă tot orizontul luase foc Luîndu-şi un halat mare, Jeanne alergă la fereastră şi o deschise.

Briza îngheţată, sănătoasă şi înţepătoare, răbufni în cameră biciuindu-i pielea cu un frig ascuţit, care-i aduse lacrimi în ochi. În mijlocul cerului de purpură, un soare imens apăru de după copaci, strălucitor şi umflat ca o faţă de beţiv. Pămîntul, acoperit de brumă albă, tare şi uscat acum, răsuna sub picioarele oamenilor de la fermă. Intr-o singură noapte, toate ramurile încă împodobite ale plopilor se desfrunziseră, iar în spatele cîmpiei se zărea lunga linie verzuie a valurilor presărate cu dîră albe.

Frunzele platanului şi teiului se desprindeau neîncetat sub rafale. La fiecare suflare a brizei îngheţate, vîrtejuri de frunze smulse de frigul timpuriu zburătăceau în aer ca nişte păsări. Jeanne se îmbrăcă, apoi ieşi şi, ca să facă ceva, se duse să-i vadă pe fermieri.

Familia Martin îşi deschise braţele, stăpîna casei o sărută pe obraji; apoi insistară să bea un păhărel de lichior de nucă. Jeanne se duse şi la cealaltă fermă. Familia Couillard îşi deschise braţele, stăpîna casei o sărută pe urechi, iar ea trebui să înghită un păhărel de lichior, de coacăze negre. După aceea se întoarse să ia micul dejun.

Iar ziua se scurse ca şi cea din ajun, numai că fu rece, nu umedă. Şi celelalte zile ale săptămînii semănară cu acestea două, iar toate săptămînile lunii semănară cu prima.

Puţin cîte puţin, totuşi, regretul ei pentru ţările îndepărtate scăzu. Obişnuinţa îi acoperea viaţa cu un strat de resemnare ca învelişul de calcar pe care anumite ape îl lasă pe obiecte. Iar în inima ei renăscu un fel de preocupare pentru miile de lucruri mărunte ale vieţii de zi cu zi, o grijă pentru treburile simple şi permanente ale cotidianului. Creştea în ea un fel de melancolie închisă, un vag dezgust de viaţă. Ce îi lipsea? Ce şi-ar fi dorit? Nu ştia să spună. Nici o nevoie să iasă în lume nu o însufleţea, nici o sete de plăceri, nici o aplecare măcar spre bucuriile uşor de îndeplinit. De altfel, care bucurii? Ca şi fotoliile vechi din salon, roase de timp, totul se decolora încet sub ochii ei, lua o nuanţă ştearsă şi mohorîtă.

Relaţiile ei cu Julien se schimbaseră cu totul. Părea cu totul altul după ce se întorseseră din călătoria de nuntă, ca un actor care şi-a încheiat rolul şi îşi reia figura lui obişnuită. De-abia o mai vedea sau îi mai vorbea cîteodată; orice urmă de dragoste se stinsese, iar nopţile în care mai venea în camera ei erau foarte rare.

Luase el conducerea averii şi a casei, revizuia contractele, silea ţăranii, micşora cheltuielile şi, căpătînd chiar el un aspect de fermier-gentilom, îşi pierduse luciul şi eleganţa din vremea cînd îi era logodnic.

Nu mai scotea de pe el, deşi era presărată de pete, o haină veche de vînătoare din catifea, garnisită cu nasturi de aramă, găsită între hainele lui de altădată. Cuprins de neglijenţa oamenilor care nu au nevoie să placă, încetase să se mai bărbierească, aşa încît barba lui lungă, tăiată la întîmplare, îl uriţea mult. Mîinile lui nu mai era îngrijite, iar după fiecare masă, lua patru-cinci păhărele de coniac.

Jeanne încercase să-i facă unele reproşuri pe un ton blînd, dar el îi răspundea atît de răstit:

- Scuteşte-mă, te rog!

încît nu mai încercă să se amestece în viaţa treburile lui.

Jeanne se împăcase atît de uşor cu aceste schimbări, încît se mira ea singură. Devenise un străin pentru ea, un străin cu inima şi trupul încătuşate. Se gîndea deseori la asta, se gîndea cum de ajunseseră aici - se iubiseră, se căsătoriseră într-o pornire de dragoste, şi s-au regăsit dintr-o dată necunoscuţi unul pentru celălalt, ca şi cînd n-ar fi dormit niciodată alături.

Dar cum de nu suferea ea mai mult pentru această resemnare? Aşa era oare viaţa şi greşiseră oare amîndoi? Pentru ea nu mai exista oare nici un viitor?

Dacă Julien ar fi rămas frumos, îngrijit, elegant, seducător, poate ar fi suferit mai puţin?

Se hotărîseră ca după Anul Nou tinerii căsătoriţi să rămînă singuri, iar baronul şi baroana să se întoarcă pentru cîteva luni în casa lor din Rouen. În iarna aceea tinerii nu plecau din castelul Peuples, ca să se instaleze, să se obişnuiască şi să îndrăgească locul unde aveau să trăiască toată viaţa. De altfel aveau cîţiva vecini, cărora Julien trebui să le-o prezinte pe Jeanne: familiile Briseville, Coutelier şi Fourville.

Dar tinerii nu-şi putea încă începe vizitele, pentru că nu reuşiseră pînă atunci să aducă pictorul ca să schimbe blazoanele de pe trăsură. Acest vechi obicei de familie fusese într-adevăr dăruit de baron ginerelui său; iar Julien pentru nimic în lume n-ar fi consimţit să se prezinte la castelele învecinate dacă stema familiei de Lamare nu era încrucişată cu cea a familiei Perthius des Vauds.

Or, un singur om stăpînea, în tot ţinutul, arta ornamentelor heraldice, un pictor din Bolbec, numit Bataille, chemat rînd pe rînd în toate castelele normande ca să fixeze preţioasele ornamente pe uşile trăsurilor.

în sfîrşit, într-o dimineaţă din decembrie, cînd micul dejun era pe sfîrşite, văzură pe cineva înlăturînd bariera şi luînd-o drept spre castel. De spate avea legată o cutie. Era Bataille.

Îl chemară înăuntru şi îl serviră ca pe un domn, pentru că specialitatea lui, legăturile neîntrerupte cu toată aristocraţia ţinutului, cunoaşterea stemelor, a termenilor consacraţi şi a emblemelor făcuseră din el un fel de om blazon căruia gentilomii îi strîngeau mîna.

Fu adus imediat un creion şi, în timp ce pictorul mînca, baronul şi Julien schiţară blazoanele lor încrucişate. Baroana tulburată cu totul de îndată ce auzea asemenea lucruri, îşi dădu Şi ea cu părerea; chiar şi Jeanne luă parte la discuţie, ca şi cum cine ştie ce preocupare1 se trezise în ea.

Bataille, mîncînd, îşi spunea părerea, lua din cînd în cînd creionul, schiţa un proiect, cita exemple, descria toate trăsurile nobililor din ţinut, părea să aducă cu el, cu mintea lui, cu vocea lui, un fel de atmosferă de nobleţe.

Era un omuleţ cu părul sur, tuns scurt, cu mîinile mînjite de culori, care miroseau a benzină. Se spunea că avusese cîndva o afacere urîtă de moravuri, dar consideraţia generală a tuturor familiilor de nobili ştersese de mult această pată.

Imediat ce-şi termină cafeaua, îl conduseră sub remiză, şi ridicară muşamaua care acoperea trăsura. Bataille se uită peste tot, apw spuse cu gravitate dimensiunile pe care trebuia să le dea desenului său; şi, după un nou schimb de idei, începu să lucreze.

În ciuda frigului, baroana ceru să i se aducă un scaun ca să vadă cum desenează, apoi ceru o cutie de cărbuni aprinşi ca să-şi încălzească picioarele care îngheţau, şi începu să tăifăsuiască liniştită cu pictorul, întrebîndu-l de alianţele de care ea nu auzise încă, de morţi şi naşteri noi, completînd prin informaţiile lui arborele genealogiilor pe care-l purta în memorie.

Julien rămase lîngă soacra lui, călare pe un scaun, îşi fuma pipa, scuipa pe jos şi urmărea din ochi colorarea semnului nobleţei lui.

Peste puţin timp moş Simon, care mergea în grădină cu sapa pe umeri, se opri să arunce şi el o privire. Vestea despre sosirea lui Bataille ajunse şi pînă la cele două ferme vecine, iar fermierii nu se lăsară aşteptaţi. Cele două femei ridicau braţele la cer, în picioare lîngă baroană, zicînd:

- Trebuie ceva minte ca să dichiseşti lucrurile astea!

Blazoanele celor două portiere fură gata a doua zi pe la unsprezece. Toată lumea era strînsă acolo, şi scoaseră afară trăsura, ca s-o poată vedea la lumina zilei.

Era cum nu se poate mai bine. Îl felicitară pe Bataille, care plecă ţinîndu-şi cutia pe spate. Iar baronul, baroana, Jeanne şi Julien căzură de acord asupra ideii că pictorul era un băiat de talent care, dacă împrejurările i-ar fi permis, ar fi devenit, fără îndoială, un artist.

Dar Julien, din spirit de economie făcuse nişte schimbări care cereau altele noi. Bătrînul vizitiu fiind acum grădinar, vicontele se însărcina să conducă el singur, şi îşi vînduse caii, ca să nu le mai dea de mîncare.

Apoi, pentru că trebuia ca cineva să ţină animalele cînd stăpînii coborau din trăsură, făcuse servitor un băieţaş care păzea vacile.

În sfîrşit, ca să-şi procure caii, introduse în contractul lui Couillard şi Martin o clauză specială care-i obliga pe fiecare să-i împrumute un cal, cîte o zi în fiecare lună, la data fixată de el. Pentru asta, erau scutiţi să-i mai dea dijma de păsări.

Aşa încît Couillard îi aduse o gloabă mare cu părul galben, Martin un căluţ alb cu părul lung, iar cele două animale fură înhămate alături. Marius, înotînd într-o livrea veche a lui moş Simon, aduse la scara castelului acest echipaj.

Julien, îmbrăcat curat, cu talia cambrată, regăsise ceva din eleganţa - lui de altădată; dar barba lungă îi dădea totuşi un aspect comun.

Cercetă caii, trăsura, pe micul servitor, şi îi găsi mulţumitori, pentru el avînd importanţă numai blazoanele pictate din nou.

Baroana, coborînd din cameră la braţul soţului ci, urcă greoaie şi se aşeză, cu spatele sprijinit de perne. Jeanne apăru şi ea: rîse la început de alăturarea celor doi cai, zicînd că cel alb era nepotul celui galben. Apoi cînd dădu cu ochii de Marius, cu faţa îngropată în pălăria lui cu cocardă, pe care numai nasul o oprea să cadă, cu mîinile dispărînd în mînecile lungi, cu picioarele înfăşurate în livreaua largă, din care se vedeau ciudat aşa cum erau încălţate în nişte saboţi uriaşi; cînd îl văzu dîndu-şi capul pe spate ca să se uite, ridicînd genunchiul pentru a face un pas ca şi cum s-ar fi pregătit să treacă un fluviu, şi zbuciumîndu-se ca un orb ca să îndeplinească poruncile, pierdut cu totul în adîncimea hainelor, Jeanne fu cuprinsă de un rîs nestăpînit, un rîs fără sfîrşit.

Baronul se întoarse, îl măsură pe omuleţul acela ameţit şi, fără să se poată stăpîni, izbucni şi el, spunîndu-i întretăiat baroanei:

- Ui-uită-te la Ma-Ma-Marius cît o de cara-ra-ghios! Doamne, cît e de cara-ra-ghios!

Atunci baroana, aplecîndu-se peste portieră şi văzîndu-l, fu apucată de un rîs în hohote, încît toată trăsura se zgîlţiia de parcă ar fi mers prin hîrtoape. Numai Julien, cu faţa albă, îi întrebă:

- Ce vi s-a năzărit de rîdeţi ca nebunii?

Jeanne, bolnavă de rîsul acela cu convulsii din care nu se mai putea opri, se aşeză pe o treaptă a peronului, Baronul făcu şi el la fel, iar în trăsură strănuturi întrerupte şi un fel de cotcodăcit neîncetat arătau că baroana se sufoca rîzînd pe înfundate. Şi, deodată, redingota lui

Marius începu să tresalte. Înţelesese desigur, pentru că rîdea şi el, în fundul pălăriei.

Atunci Julien, scos din sărite, se repezi. Dintr-o palmă separă capul băieţaşului de pălăria uriaşă, care căzu în

iarbă; apoi, întorcîndu-se spre socrul său, spuse cîteva cuvinte, cu vocea tremurînd de mînie:

- Mi se pare că nu dumneata ar trebui să rîzi. N-am fi ajuns aici dacă nu ţi-ai fi risipit averea şi nu ţi-ai fi mîncat toată agoniseala. Cine-i vinovat de faptul că eşti ruinat?

Toată veselia îngheţă, frîngîndu-se pe loc; Şi nimeni nu spuse vreun cuvînt. Jeanne, acum gata să plîngă, urcă lîngă mama ei fără să facă vreun zgomot. Baronul, mut de uimire, se aşeză în faţa celor două femei, iar Julien se urcă pe capră, după ce-l ridicase lingă el pe băieţaşul înlăcrimat, cu obrazul umflat.

Drumul fu trist şi păru lung. În trăsură era tăcere. Îngînduraţi şi stingheriţi toţi trei, nu voiau să mărturisească ceea ce le apăsa sufletele. Simţeau limpede că n-ar fi putut vorbi despre altceva, într-atît îi obseda acel gînd dureros, şi preferau să tacă întristaţi decît să atingă subiectul acela penibil.

În trapul neregulat al celor două animale, trăsura trecea de-a lungul fermelor, speriind găini mari şi negre care fugeau cu paşi mari ca să se ascundă în gardurile de nuiele. Cîteodată o urmărea vreun cîine-lup urlînd, care se întorcea apoi la casa lui, cu părul zbîrlit, întorcîndu-se din loc în loc să latre către ea. Vreun flăcău cu saboţii plini de noroi, mergînd nepăsător cu mîinile vîrîte pînă în fundul buzunarelor, cu bluza albastră umflată de vîntul care bătea din spate, se dădea la o parte ca să lase trăsura să treacă şi-şi scotea stîngaci şapca, lăsînd să i se vadă părul lins, lipit de cap.

Şi între ferme se întindeau cîmpiile pe care se vedeau în depărtare alte ferme.

În sfîrşit, ajunseră într-o alee mare de brazi care dădea în drum. Gropile noroioase şi adînci făceau trăsura să se aplece şi pe baroană să ţipe încetişor. La capătul aleii, o barieră albă le închidea drumul; Marius dădu fuga s-o deschidă şi ocoliră o pajişte largă, ca să ajungă, pe un drum cotit, în faţa unei clădiri înalte, mari şi triste, ale

cărei obloane erau lăsate. Poarta din mijloc se deschise brusc şi un bătrîn servitor paralizat, îmbrăcat cu o vestă cu dungi roşii şi negre, acoperită în mare parte de un şorţ, cobori pe trepte cu paşi mici şi oblici.

Îi întrebă pe vizitatori cum îi cheamă şi îi introduse într-un salon vast, deschizînd cu greutate obloanele mereu lăsate. Mobilele erau acoperite cu huse, pendula şi candelabrele învelite în pînză albă. Un aer mucegăit, un aer de altădată, rece, umed, părea să impregneze cu tristeţe plămînii, pielea şi inima.

Se aşezară cu toţii şi aşteptară. Nişte paşi auziţi pe coridorul de deasupra arătau o grabă neobişnuită. Stăpînii castelului, surprinşi, se îmbrăcau cît puteau de repede. Dură mult. O sonerie se auzi de mai multe ori. Alţi paşi coborîră pe scară, apoi urcară din nou.

Baroana, cuprinsă de frigul pătrunzător, strănută de mai multe ori. Julien mergea în lung şi în lat prin salon; Jeanne, posomorită, rămînea aşezată lîngă mama ei. Baronul, sprijinit de marmura şemineului, ţinea capul plecat.

În sfîrşit, una dintre uşile înalte se deschise, lăsîndu-i să se vadă pe vicontele şi pe vicontesa de Briseville. Erau amîndoi mici de statură, slăbuţi, vioi, fără vreo virată anume, ceremonioşi şi încurcaţi. Femeia, în rochie de mătase cu flori, purtînd pe cap o boneţică demodată, vorbea repede cu glasul ei acrişor.

Soţul, strîns într-o redingotă pompoasă, salută îndoindu-şi genunchii. Nasul lui, ochii, dinţii dezgoliţi, părul care părea dat cu ceară şi frumoasa lui haină de gală străluceau aşa cum strălucesc lucrurile de care ai mare grijă.

După primele vorbe de bun venit şi politeţurile obişnuite între vecini nimeni nu mai găsea ce să spună. Atunci se felicitară unii pe alţii, fără motiv. Se vor continua, sperau cu toţii, aceste excelente relaţii. Era un

prilej deosebit să vezi pe cineva atunci cînd stai la ţară tot anul.

Iar atmosfera îngheţată din salon pătrundea pînă în oase, făcea vocile să răguşească. Baroana tuşea şi strănuta în acelaşi timp, acum. Atunci baronul dădu semnalul de plecare. Cei doi Briseville insistară:

- Cum? aşa repede? Mai rămîneţi încă puţin!

Dar Jeanne se ridică în ciuda semnelor făcute de Julien, care găsea vizita prea scurtă. Voiră să sune servitorul ca să aducă trăsura. Soneria nu mai mergea. Stăpînul casei se duse în grabă, apoi veni să anunţe că duseseră caii la grajd.

Trebuiră să aştepte. Fiecare căuta o frază, un cuvînt de spus. Vorbiră de iarna ploioasă. Jeanne, cu un fior de linişte involuntară, întrebă ce puteau face stăpînii casei, singuri amîndoi tot anul. Cei doi Briseville se mirară de întrebare: erau ocupaţi tot timpul scriind rudelor lor nobile presărate prin toată Franţa, petrecîndu-şi zilele cu ocupaţii mărunte, ceremonioşi unul cu altul ca în faţa străinilor şi vorbind solemn despre treburile cele mai neînsemnate.

Şi sub înaltul plafon negru al înaltului salon nelocuit, împachetat tot în pînză, bărbatul şi femeia atît de mărunţei, de curaţi, de corecţi, i se păreau Jeannei nişte conserve de nobleţe.

În sfîrşit, trăsura trecu prin faţa ferestrelor cu caii ei inegali. Dar Marius se făcuse nevăzut; crezîndu-se liber pînă seara, plecase fără îndoială să dea o raită prin împrejurimi.

Julien, furios, îi rugă să-l trimită înapoi pe jos; şi după multe urări de o parte şi de cealaltă, se întoarseră pe drumul ce ducea la Peuples.

De îndată ce se văzură în trăsură, Jeanne şi tatăl ei, în ciuda obsesiei apăsătoare care le rămăsese datorită brutalităţii lui Julien, începură din nou să rîdă, amintindu-şi gesturile şi intonaţia celor doi Briseville. Baronul îl imita

pe soţ, Jeanne pe soţie, dar baroana, puţin atinsă în pretenţiile ei de respect, le spuse:

- N-aveţi dreptate să vă bateţi joc aşa, sînt nişte oameni foarte de treabă, provin dintr-o familie excelentă.

Tăcură ca să n-o contrazică, dar din cînd în cînd cu toate acestea, baronul şi Jeanne o luau de la capăt numai privindu-se. El saluta ceremonios şi spunea cu un ton solemn:

- Castelul dumneavoastră din Peuples trebuie să fie foarte rece, doamnă, cu acel vînt puternic ce suflă zilnic dinspre mare?

Ea îşi lua un aer înţepat şi, alintîndu-se eu o mişcare a capului amintind de un răţoi care Se scaldă; răspundea:

- O! aici, domnule, sînt ocupată tot anul. Apoi avem atîtea rude cărora să le scriem, şi domnul de Briseville le lasă pe toate în seama mea. El se ocupă de cercetări savante cu abatele Pelle. Scriu împreună istoria religioasă a Normandiei.

Baroana zîmbea la rîndul ei, contrariată dar binevoitoare:

- Nu e bine să rîzi aşa de oameni din aceeaşi clasă cu noi.

Dar trăsura se opri dintr-o dată: Julien striga, chema pe cineva aflat în urmă. Atunci Jeanne şi baronul, aplecîndu-se pesete portiere, 2ăriră o fiinţă ciudată care părea că goneşte spre ei. Cu picioarele încurcate în fustă fluturîndă a livrelei, orbit de pălăria care-i cădea mereu peste ochi, fîlfîindu-şi mînecile ca pe aripile unei mori de vînt, plescăind în bălţile mari prin care trecea fără să se uite, împiedicîndu-se de toate pietrele drumului, bălăbănindu-se, plin de noroi, ţopăind, Marius venea după trăsură alergînd cît îl ţineau puterile.

Îndată ce a ajunse, Julien, aplecîndu-se, îl înşfacă de guler, îl aduse lîngă el şi, lăsînd hăţurile, abătu o grindină de pumni asupra pălăriei care se adînci pînă la umerii puştiului, sunînd ca o tobă. Băiatul urla înăuntrul ei,

încerca să fugă, să sară de pe capră, în timp ce stăpînul lui ţinîndu-l cu o mînă, îl lovea mereu cu cealaltă.

Jeanne, îngrozită, bîlbîi:

- Tată... O! tată!

Iar baroana, plină de indignare, strînse braţul soţului ei:

- Dar opreşte-l, Jacques.

Atunci baronul coborî brusc geamul din faţă şi, prinzînd mîna lui Julien, strigă cu o voce tremurătoare:

- Mai dai mult în copilul ăsta? Julien, uluit, se întoarse:

- Dar nu vezi în ce hal şi-a făcut livreaua, mizerabilul?

Baronul îşi scoase capul între ei doi:

- Lasă asta! Nimeni nu se dovedeşte atît de brutal! Julien se supără din nou:

- Lasă-mă-n pace, te rog, asta nu-i treaba dumitale.

Ridică mîna din nou, dar socrul său i-o prinse repede şi îl împinse cu atîta forţă încît îl izbi de lemnul caprei, apoi ii strigă cu atîta furie:

- Dacă nu încetezi, cobor şi ştiu eu bine cum să te opresc! încît vicontele se calmă brusc şi, ridicînd u-merii fără să răspundă, dădu bice cailor, care porniră în galop.

Cele două femei, fără sînge în obraji, stăteau nemişcate şi se auzeau clar bătăile puternice ale inimii baroanei.

La cină Julien se purtă* mai atent ca de obicei, ca si cum nimic nu s-a întîmplat. Jeanne, tatăl ei şi doamna Adelaide, care uitau uşor în senina lor bunăvoinţă, înduioşaţi de amabilitatea lui, alunecară în veselie cu senzaţia de refacere a convalescenţilor. Cînd Jeanne vorbi din nou de cei doi Briseville, soţul ei glumi şi el, dar adăugă repede:

- De fapt, nu contează, au prestanţă.

Nu mai făcură de loc vizite, fiecare temîndu-se să nu se mai repete scena cu Marius. Se hotărîră că vor trimite doar felicitări vecinilor la început de an şi că vor aştepta, ca să-i vadă, primele zile călduţe ale primăverii viitoare.

Sosi Crăciunul. Invitară la masă pe preot, pe primar şi pe soţia acestuia. Îi poftiră şi pentru ziua Anului Nou.

Acestea fură singurele distracţii care rupseră lanţul monoton al zilelor.

Baronul şi baroana trebuiau să plece pe nouă ianuarie. Jeanne voia să-i mai reţină, dar Julien nu spuse nici o vorbă şi, în faţa răcelii crescînde a ginerelui său, baronul chemă de la Rouen o diligentă.

În ajunul plecării, cînd totul era împachetat, cum era timp senin, Jeanne şi baronul hotărîră să coboare pînă la Yport, unde nu mai fuseseră de la întoarcerea din Corsica.

Trecură prin pădurea pe care Jeanne o străbătuse în ziua nunţii ei, strînsă lîngă cel care avea să fie pentru toată viaţa tovarăşul ei, pădurea unde primise cea dinţii mîngîiere, unde tresărise pentru prima dată acea dragoste senzuală pe care nu avea să o cunoască pînă la urmă decît în valea sălbatică a Otei, lîngă izvorul unde băuseră amestecîndu-şi sărutările cu apa.

Nu mai era nici o frunză, nici o plantă agăţătoare, se auzea doar zgomotul crengilor şi acel murmur uscat al crîngurilor desfrunzite, iarna.

Intrară în sat. Străzile pustii, liniştite, miroseau a alge, a mare şi a peşte. Plasele mari, cafenii, se uscau, mereu agăţate în faţa uşilor sau întinse bine pe pietriş. Marea cenuşie şi rece, cu veşnica ei spumă şi neîncetatul ei zgomot, începea să coboare, descoperind, către Fecamp, stîncile verzui de la poalele falezei. De-a lungul plajei, bărcile mari, trase la mal, păreau nişte peşti uriaşi, morţi. Seara cădea, iar pescarii se îndreptau în grupuri spre locul de pornire, păşind greu cu marile lor cizme marinăreşti, cu gîtul înfăşurat în fulare de lînă, cu un litru de rachiu într-o mînă şi cu un felinar în cealaltă. Se tot învîrteau în jurul bărcilor aşezate într-o rînă, pufneau înăuntru, cu încetineala lor normandă, plasele, geamandurile, o pîine mare, un vas cu unt, un pahar şi sticla de rachiu tare. Apoi împingeau spre apă barca ţinută drept, care aluneca zgomotos pe pietriş, străpungea spuma, urca pe un val, se legăna cîteva clipe,

îşi desfăcea aripile maronii şi dispărea în noapte cu luminiţa ei la capătul catargului.

Nevestele pescarilor, înalte, puternice, cu oasele reliefate sub rochiile subţiri, stăteau acolo pînă la plecarea ultimului bărbat, apoi se întorceau în satul adormit, tulburînd cu vocile lor ascuţite somnul greu al străduţelor întunecate.

Baronul şi Jeanne, nemişcaţi, contemplau pierderea în umbră a acestor oameni, care plecau aşa în fiecare noapte, riscîndu-şi viaţa pentru a nu muri de foame şi aşa de săraci încît nu mîncau niciodată carne. Baronul, extaziat în faţa oceanului, murmură:

- E înfricoşător şi frumos. Cît e de minunată a-ceastă mare peste care coboară întunericul, pe care atîtea vieţi sînt în pericol nu-i aşa, Jeanne?

Ea răspunse cu un zîmbet îngheţat:

- Oricum, nu e ca Mediterana.

- Mediterana! spuse tatăl ei, indignat. Ulei, apă dulce, apă albastră într-o albie de Fufe. Priveşte-o pe cea de aici cit de cumplită e cu crestele ei de spumă. Şi gîndeşte-te la toţi aceşti oameni plecaţi pe apele ei, care deja nu se mai văd!

Jeanne îi dădu dreptate, suspinînd:

- Da, dacă spui tu...

Dar acel cuvînt care-i venise pe buze, „Mediterana”, îi străpunsese din nou inima, îndreptîndu-i toate gîndurile spre acele ţinuturi depărtate unde îi zăceau visurile.

Tatăl şi fiica, în loc să se întoarcă prin pădure, o luară pe drum, mergînd unul lîngă altul cu paşi mici. Nu spuneau nimic, întristaţi că se despart curînd.

Cîteodată, trecînd de-a lungul şanţurilor de la ferme, îi izbea în faţă un miros de mere zdrobite, mirosul de cidru proaspăt care p^are că umple în acest anotimp toată cîmpia normandă, sau mirosul greu de grajd, acea plăcută şi caldă duhoare care se răspîndeşte din băle-

garul vacilor. O ferăstruică luminată arăta, în fundul curţilor, casa unde se locuia.

Iar Jeanne simţea cum sufletul ei se lărgeşte, înţelegînd lucruri nevăzute; şi acele luminiţe împrăştiate pe cîmp îi dădură brusc senzaţia vie a izolării tuturor fiinţelor, pe care totul le desparte, pe care totul le o-pune, pe care totul le duce departe de ceea ce ar vrea.

Atunci, cu o voce resemnată, spuse:

- Nu e totdeauna veselă viaţa asta. Baronul suspină:

- Ce vrei, puţine stau în puterea noastră. Şi a doua zi, tatăl şi mama plecară, iar Jeanne şi Julien rămaseră singuri.

VII

În viaţa tinerilor apăru atunci jocul de cărţi. În fiecare zi după dejun Julien, trăgînd mereu din popă şi degustînd din coniac, ajungînd să bea pînă la şapte-opt păhărele, făcea mai multe partide de bezig cu Jeanne.

După aceea ea urca în camera ei şi, pe cînd ploaia bătea în fereastră sau cînd vîntul o izbea, broda cu încăpăţînare o garnitură de jupă. Cîteodată, ostenită, ridica ochii şi se uita lung în zare, la marea întunecată care vălurea în spume. După cîteva minute de odihnă a ochilor, relua lucrul.

De altfel, n-avea nimic altceva de făcut deoarece Julien luase în mîna lui toată conducerea casei, ca să-şi satisfacă din plin nevoia lui de autoritate şi maniile lui de economie. Se dovedea de o zgîrcenie feroce, nu dădea niciodată bacşiş, reducea hrana la strictul necesar. Jeanne, de cînd venise la Peuples, cerea zilnic de la brutărie o mică plăcintă normandă - el suprimă această cheltuială şi o obligă să mănînce pîine prăjită.

Ea nu spunea nimic, pentru a evita discuţiile, explicaţiile şi certurile dar simţea ca o rană de cuţit de fiecare dată cînd Julien dădea dovadă de avariţie. Ei, crescută într-o familie în care banul nu însemna nimic, i se părea asta josnic şi odios. De cîte ori nu-şi auzise tatăl zicînd mamei:

- De asta-s făcuţi banii, ca să-i cheltui. Acum Julien repeta în fiecare moment:

- Nu te poţi învăţa să nu mai arunci banii pe fereastră?

Şi de fiecare dată cînd punea mîna pe ceva bani de la vreo simbrie sau de la vreo notă de plată, zicea, zîmbind şi strecurîndu-şi monezile în buzunar:

- Pîrîiaşele fac rîurile mari!

În unele zile, Jeanne începea totuşi să viseze iar. Se oprea încetişor din lucru şi, cu mîinile neputincioase, cu privirea stinsă, îşi amintea cîte un vis din copilăria ei de fetiţă plecată în aventuri fermecătoare. Dar vocea lui Julien, care dădea vreo poruncă lui moş Simon, o smulgea dintr-o dată din leagănul ei de vise, şi îşi relua răbdătoare brodatul, spunîndu-şi „Totul s-a sfîrşit”, iar o lacrimă cădea pe degetele care împingeau acul.

Şi Rosalie, atît de veselă şi de ciripitoare altădată, se schimbase. Obrajii ei rotunzi îşi pierduseră culoarea, se subţiaseră, păreau frecaţi cu ţarină. Deseori Jeanne o întreba:

- Eşti bolnavă, fată dragă?

Iar bona răspundea de fiecare dată:

- N-am nimic, doamnă.

Atunci obrajii i se colorau puţin şi ea dispărea imediat.

În loc să alerge ca altădată, îşi tîra greoi picioarele şi» nici nu mai părea cochetă, nu mai cumpăra nimic de la vînzătorii ambulanţi care îi arătau în zadar panglicile lor de mătase, corsetele şi parfumurile lor de toate felurile.

Şi casa aceea mare părea că sună a gol, posomorită toată, cu faţada ei pe care ploile o mînjeau cu lungi dîre cenuşii.

La sfîrşitul lui ianuarie veniră zăpezile. Se vedeau de departe nori grei venind din nord pe deasupra mării întunecate, începu căderea albă a fulgilor. Într-o noapte toată cîmpia fu îngropată sub troiene, iar copacii se iviră dimineaţa înveşmîntaţi în spuma aceea de gheaţă.

Julien, încălţat cu cizme lungi, cu un aer ursuz, îşi petrecea timpul în fundul păduricii, ascuns după şanţul care dădea în cîmpie, pîndind păsările călătoare. Din cînd în cînd, un foc de puşcă spărgea liniştea îngheţată a cîmpiilor, şi cîrduri de corbi negri îşi luau zborul din copacii mari, speriaţi, dînd ocoluri largi.

Jeanne, murind de plictiseală, cobora uneori pe trepte. Zgomote vii se auzeau departe, găsindu-şi ecou în tăcerea adormită a pădurii palide şi sumbre. Apoi nu mai auzeau nimic altceva decît un fel de sforăit al valurilor îndepărtate şi alunecarea abia auzită, neîncetată, a pulberii de apă îngheţată care cădea fără oprire.

Şi stratul de zăpadă se înălţa mereu, sub curgerea nesfîrşită a acestei spume dese şi uşoare.

Într-una din aceste dimineţi palide, Jeanne îşi încălzea picioarele la focul din camera ei, în timp ce Rosalie, tot mai schimbată pe zi ce trecea făcea patul, mişcîndu-se cu încetineală. Deodată auzi în spatele ei un suspin îndurerat. Fără să întoarcă capul, Jeanne întrebă:

- Ce ai?

Bona răspunse ca totdeauna:

- Nimic, doamnă.

Dar glasul ei părea spart, ca o respiraţie de agonie.

Jeanne se gîndea deja la altceva, cînd îşi dădu seama că nu o mai auzea mişcîndu-se pe fată. O strigă:

- Rosalie!

Nici o mişcare. Atunci, crezînd că a ieşit, fără s-o simtă, strigă mai tare:

- Rosalie! şi întinse braţul ca să sune, cînd un geamăt adînc, aproape de ea, o făcu să tresară de spaimă.

Servitoarea, palidă ca o moartă, cu ochii rătăciţi, era prăbuşită pe podele, cu picioarele întinse, cu spatele rezemat de lemnul patului. Jeanne se repezi lîngă ea.

- Ce-i cu tine, ce-i cu tine?

Cealaltă nu spuse nici un cuvînt, nu făcu nici un gest; se uita la stăpîna ei cu o privire înebunită şi gîfîia ca şi

cum ar fi fost sfîşiată de o durere cumplită. Apoi, dintr-o dată, întinzîndu-şi tot corpul, alunecă pe spate, înăbuşind între dinţii strînşi un ţipăt de durere.

Atunci de sub rochia ei lipită de coapsele desfăcute se văzu ceva mişcînd. Şi de acolo se auzi imediat un zgomot aparte, un plescăit, o respiraţie de gît sugrumat care se sufocă, apoi un mieunat lung de pisică, un plînset subţire şi deja dureros, primul strigăt de suferinţă al copilului intrat în viaţă.

Jeanne înţelese dintr-o dată şi cu gîndurile răvăşite, alergă pe scară, strigînd:

- Julien, Julien!

- Ce vrei? răspunse el de jos.

- Rosalie... Rosalie a..., abia putu ea să spună. Julien se repezi, urcă scările două cîte două şi, intrînd brusc în cameră văzu dintr-o singură privire hainele fetei şi descoperi printre ele o bucată de carne înfricoşătoare, boţită, scîncind, murdară şi crispată, între două picioare goale.

Se îndreptă cu o privire rece şi, împingînd afară pe Jeanne, care era năucită, îi spuse:

- Asta nu-i treaba ta. Pleacă de-aici. Trimite-mi-o pe Ludivine şi pe moş Simon.

Jeanne, tremurînd toată, coborî în bucătărie apoi, neîndrăznind să mai urce, intră în salonul care rămăsese neîncălzit de la plecarea părinţilor ei şi aşteptă să i se spună ceva nou.

Văzu imediat servitorul care ieşea în goană; cinci minute mai tîrziu, se întoarse cu văduva Dentu, moaşa satului.

Atunci se auziră pe scară nişte zgomote puternice de parcă era dus un rănit; şi Julien veni să-i spună Jeannei că poate urca în camera ei.

Ea tremura de parcă fusese martoră la cine ştie ce accident sinistru. Se aşeză din nou în faţa focului, apoi întrebă:

- Cum se simte?

Julien, preocupat, nervos, mergea prin cameră în lung şi în lat, părînd cuprins de mînie. Mai întîi nici nu răspunse; apoi, după cîteva secunde, se opri.

- Ce ai de gînd să faci cu fata asta?

Ea nu înţelegea şi se uita nedumerită la el:

- Cum? Ce vrei să spui? Nu ştiu!

Şi dintr-o dată el ţipă, clocotind de furie:

- Nu putem ţine în casa noastră un bastard! Jeanne rămase uluită şi, după o lungă tăcere, îndrăzni:

- Dar, dragul meu, poate-l dăm la doică... El n-o lăsă să sfîrşească:.

- Şi cine plăteşte? Tu, fără îndoială?

Ea se gîndi încă mult timp, căutînd o soluţie; pînă la urmă, zise:

- Dar o să plătească tatăl copilului şi dacă Rosalie s^ mărită, lotul e în regulă.

Julien. părînd la capătul răbdării, furios, reluă:

- Tatăl! Tatăl! Ştii tu cine e? Nu ştii, nu-i aşa?

Atunci?,

Jeanne, înduioşată, se însufleţi:

- Doar n-o s-o lase pe fată la voia întîmplării. Ar fi un laş! O să-i cerem numele, o să-l căutăm şi-o să trebuiască să ne explice.

Julien se calmase şi începu din nou să se plimbe:

- Draga mea, ea nu vrea să spună numele bărbatului; dacă nu mi l-a spus mie, n-o să ţi-l spună nici ţie... Şi dacă omul n-o vrea? Nu putem ţine sub acoperişul nostru o fată cu un copil din flori, înţelegi?

Dar Jeanne repeta cu încăpăţînare:

- Atunci bărbatul acela e un mizerabil, dar va trebui să ştim cine e şi atunci o să aibă de-a face cu noi,

Julien, roşu la faţă, se înfurie iar:

- Bine clar... să tot aşteptăm?

Ea nu ştia ce să hotărască şi-l întrebă:

- Dar tu ce crezi că trebuie făcut? Răspunsul veni imediat:

- După mine, e foarte simplu. I-aş da nişte bani şi as trimite-o dracului cu ţîncul ei cu tot!

Tînăra femeie, indignată, se revoltă:

- Asta nu, niciodată. Fata asta e sora mea de lapte, am crescut împreună. A făcut o greşală, cu atît mai rău, dar n-o s-o arunc în drum pentru atîta şi, dacă trebuie, o să cresc eu copilul ăsta.

Atunci Julien izbucni:

- Şi o să avem o reputaţie straşnică, noi ceilalţi, cu numele şi situaţia noastră! Şi o să ne iasă vorbe că încurajăm viciul, că adăpostim curvele, iar oamenii de treabă nici n-o să ne mai calce pragul! Ce-ţi trece prin cap? Eşti nebună?

Ea rămăsese liniştită:

- N-o să las pe nimeni s-o dea afară pe Rosalie; dacă tu nu vrei s-o ţinem, o s-o ia mama, şi pînă la urmă tot o să aflăm cine e tatăl copilului.

Atunci el ieşi înfuriat la culme şi izbi uşa, ţipînd:

- Tîmpite mai sînt femeile cu ideile astea ale lor! Jeanne, după amiază, intră în camera lehuzei. Bona, vegheată de văduva Dentu stătea nemişcată în pat, cu ochii deschişi, pe cînd îngrijitoarea legăna pe braţe pe noul născut.

Îndată ce-şi zări stăpîna, Rosalie se puse pe plîns, ascunzîndu-şi faţa în cearşafuri, scuturată de suspine disperate. Jeanne vru s-o sărute, dar ea rămînea mai departe cu faţa ascunsă. Atunci îngrijitoarea o descoperi şi ea se lăsă sărutată, plîngînd încă, dar mai domolit.

Un foc slab ardea în cămin; era frig iar copilul plîngea. Jeanne nu îndrăznea să vorbească despre micuţ de teamă să nu provoace o altă criză; luă mîna bonei, repetînd ca un automat:

- O să fie bine, o să fie bine.

Biata fată se uita pe ascuns la îngrijitoare, tresărea la strigătele copilului şi un rest de chin înăbuşit răzbătea încă într-un suspin convulsiv, în timp ce lacrimile o înecau.

Jeanne o sărută încă o dată şi îi şopti la ureche:

- O să avem grijă de el, fata mea.

Apoi, cum un nou acces de plîns începuse, ieşi repede.

Veni aşa în toate zilele care urmară şi de fiecare dată Rosalie izbucnea în suspine văzînd-o. Copilul fu dat la doică la o vecină.

Julien de-abia îi mai vorbea de cînd refuzase s-o dea afară pe bonă. Într-o,zi, el reveni asupra acestui subiect, dar Jeanne scoase din buzunar o scrisoare de la baroană, în care aceasta cerea să i-o trimită imediat pe Rosalie, dacă n-o mai ţineau la Peuples. Julien, furios, ţipă:

- Maică-ta e la fel de nebună ca tine.

Dar nu mai insistă. Cincisprezece zile mai tîrziu, bolnava putea deja să se ridice din pat şi să-şi reia slujba.

Atunci Jeanne, într-o dimineaţă, o aşeză lîngă ea pe un scaun, îi luă mîinile şi o privi drept în ochi:

- Fată dragă, spune-mi tot.

Rosalie începu să tremure şi bolborosi:

- Ce, doamnă?

- Al cui este copilul?

Atunci mica bonă fu cuprinsă din nou de o disperare fără de margini, şi încercă înnebunită să-şi desfacă mîinile ca să-şi ascundă faţa în ele. Dar Jeanne o îmbrăţişa fără Voia ei, o consolă:

- E o nenorocire, ce vrei, fata mea! Ai fost slabă, dar asta li se întîmplă multora. Dacă tatăl te ia de nevastă, totul o să fie bine, şi îl putem lua în serviciul nostru şi pe el.

Rosalie gemea ca şi cum ar fi fost torturată, şi din cînd în cînd încerca să-şi desfacă mîinile şi să fugă.

- Înţeleg foarte bine că ţi-e ruşine, reluă Jeanne, dar vezi că nu mă supăr, că-ţi vorbesc blînd. Dacă îţi cer

numele bărbatului este pentru binele tău, pentru că simt din disperarea ta că o să te părăsească şi nu vreau să-l las să facă asta. Julien va merge să-l caute şi o să-l silim să te ia de nevastă; şi cum o să rămîneţi amîndoi aici, o să-l silim să te facă şi fericită.

De data asta, Rosalie făcu uri efort atît de disperat încît îşi smulse mîinile din cele ale stăpînei şi fugi ca o nebună.

Seara, la masă, Jeanne îi spuse lui Julien:

- Am vrut s-o hotărăsc pe Rosalie să-mi spună, numele celui care a sedus-o; n-am reuşit. Încearcă şi tu, ca să-l silim pe mizerabilul acela s-o ia de nevastă.

Dar Julien se supără imediat:

- Uite ce e, nu vreau să mai aud vorbindu-se de povestea asta. Tu ai vrut s-o păstrezi pe fată, păstreaz-o, dar nu mă mai bate la cap despre ea.

De cînd Rosalie născuse, el părea şi mai nervos, şi luase acel obicei de a ţipa ori de cîte ori îi vorbea soţiei lui, ca. şi. cînd ar fi fost mereu furios, pe cînd ea, dimpotrivă, îşi micşora vocea, era blîndă, împăciuitoare, evitînd orice discuţie; şi deseori, noaptea, plîngea în patul ei.

În ciuda enervării permanente, soţul ei îşi reluase obişnuinţele de dragoste uitate de la întoarcerea lor, şi rareori treceau trei nopţi la rînd fără ca el să deschidă uşa camerei conjugale...

Rosalie se vindecă pe de-a-ntregul şi deveni mai puţin tristă, cu toate că rămăsese ca speriată, urmărită do o teamă necunoscută.

Şi cînd Jeanne încercă de alte două ori s-o. Întrebe, fugi de fiecare dată.

Dintr-o dată, Julien se purta mai frumos şi tînăra femeie se agăţă de vagi nădejdi, regăsea veseliile ei, deşi se simţea uneori bolnavă de o boală aparte, despre care nu spunea nimănui. Dezgheţul nu venise şi, de cinci săptămîni, deasupra întinderii lucitoare şi întărite a zăpezilor, se întindea un cer senin ca un cristal albastru,

ziua, şi noaptea semănat peste tot cu stelele pe care le credeai din promoroacă, atît era totul de îngheţat.

Fermele, izolate în curţile lor pătrate, în spatele perdelelor de arbori mari presăraţi cu brumă, păreau adormite în cămaşa lor albă. Nici oamenii, nici animalele nu mai mişcau; numai hogeagurile arătau viaţa ascunsă, prin firele subţiri de fum care urcau drept în aerul de gheaţă.

Cîmpia, gardurile de mărăcini, ulmi care împrejmuiau castelul, totul părea mort, ucis de,frig. Din timp în timp se auzeau trosnind copacii ca şi cînd mîinile lor de. lemn s-ar fi rupt sub scoarţă; uneori, cîte o ramură mai groasă se desprindea şi cădea, pentru că îngheţul atotstăpînitor pietrifica seva şi reteza fibrele.

Jeanne aştepta neliniştită întoarcerea adierilor călduţe, punînd pe seama răcelii cumplite a vremii suferinţele nelămurite pe care le încerca. Ba nu putea să mănînce nimic, dezgustată de orice fel de mîncare; ba inima îi bătea nebuneşte; ba mesele ei frugale îi dădeau indigestii - iar nervii ei întinşi, vibrînd fără încetare, o făceau să trăiască într-o agitaţie continuă şi insuportabilă.

Într-o seară, termometrul coborî şi mai mult, iar Julien, înfrigurat (pentru că niciodată sufrageria nu era încălzită bine, într-atît economisea el lemnele), îşi freca mîinile, murmurînd:

- Ce bine ar fi să dormim împreună la noapte, o să ne încălzim, nu-i aşa pisicuţo?

Rîdea cu rîsul lui bun de altădată şi Jeanne ii sări do gît; dar ea se simţea rău cu adevărat în seara aceea, atît de prinsă de dureri, atît de ciudat nervoasă, încît îl rugă, la ureche, apoi sărutîndu-i buzele, să o lase să doarmă singură. În cîteva cuvinte îi spuse ce avea.

- Te rog, dragul meu, zău mi-e rău. Sigur mîine o să-mi fie mai bine.

El nu insistă:

- Cum vrei, draga mea, dacă eşti bolnavă trebuie să te îngrijeşti.

Şi vorbiră despre altceva.

Ea se culcă devreme. Julien, spre mirarea ei ceru să i se facă foc în camera lui. Cînd îl anunţă că arde „voiniceşte”, îşi sărută soţia pe frunte şi plecă.

Toată casa părea stăpînită de frig; pereţii prin care pătrundea scoteau zgomote uşoare ca nişte frisoane. În patul ei, Jeanne tremura. De două ori se ridică şi puse lemne în cămin, apoi căută rochii, fuste, haine vechi pe care le îngrămădi peste ea. Nimic nu o încălzea, picioarele îi amorţeau, iar din pulpe la coaste o străbăteau fiori care o făceau să se agite, să se agite, să se răsucească, să se enerveze la culme.

După puţin timp, dinţii începură să-i clănţănească: mîinile tremurau, pieptul i se strîngea, inima îi bătea rar cu lovituri scurte şi părea că se opreşte. Gîfîia ca şi cum aerul nu putea să-i mai intre în plămîni.

O frică îngrozitoare îi năpădi sufletul în timp ce frigul de nebiruit o pătrundea pînă în măduva oaselor. Niciodată nu mai simţise aşa ceva, că este abandonată de viaţă, gata să-şi dea ultima suflare. Se gîndi „O să mor... Mor...”.

Şi, prinsă de groază, sări din pat, o sună pe Rosalie, aşteptă, sună din nou, aşteptă iar, tremurînd, îngheţată.

Bona nu venea. Dormea fără doar şi poate acel somn de început pe care nimic nu-l mişcă; şi Jeanne, pierzîndu-şi capul, fugi pe scară în picioarele goale. Urcă fără zgomot, pe pipăite, găsi uşa, o deschise, strigă „Rosalie” apoi înainta, se izbi de pat, întinse mîinile şi-şi dădu seama' că e gol. Era gol şi rece, ca şi cum nimeni nu s-ar fi culcat în el.

Surprinsă, îşi zise: „Cum! Umblă hai-hui pe aşa o vreme!”. Dar cum inima începu să-i bată nebuneşte, tresaltă, o sufoca, ea coborî din nou, cu picioarele tremurînde, să-l trezească pe Julien.

Izbi uşa de perete, cu convingerea că o să moară şi dorind să-l vadă înainte să-şi piardă cunoştinţa.

La lumina ultimelor flăcări, ea văzu pe pernă, lîngă el, capul lui Rosalie.

La ţipătul pe care îl scoase se ridicară amîndoi. Ea rămase o secundă înţepenită în-faţa acestei descoperiri. Apoi o luă la fugă, intră din nou în camera ei, şi cum Julien, pierdut, o striga:

- Jeanne!, o frică îngrozitoare o cuprinse, de a-l vedea, de a-i auzi vocea, de a-l asculta explicîndu-se, minţind, de a sta faţă în faţă. Se repezi din nou pe scară, coborînd-o.

Alerga acum prin întuneric, cu riscul de a se rostogoli, de a-şi rupe o mînă sau un picior pe trepte. Mergea înainte, împinsă de o nevoie nebună de a fugi, de a nu mai auzi nimic, de a nu mai vedea pe nimeni.

Cînd ajunse jos, se aşeză pe o treaptă, aşa cum era, în cămaşă şi cu picioarele goale, şi rămase acolo, cu mintea răvăşită.

Julien sărise din pat şi se îmbrăca în grabă. Ea se ridică, să scape de el. Deja îl auzea coborînd scara şi strigînd:

- Jeanne, ascultă!

Nu, ea nu voia să asculte, nici să se lase atinsă măcar cu un deget; şi se repezi în sufragerie, fugind ca de un asasin. Căută o ieşire, o ascunzătoare, un cotlon ca să-l evite. Se ghemui sub masă. Dar el deschisese deja uşa, cu felinarul în mînă, repetînd mereu „Jeanne!”, şi ea fugi din nou, ca un iepure, ajunse în bucătărie, o ocoli de două ori ca un animal încolţit, apoi, cum el era gata s-o ajungă, deschise brusc uşa care dădea în grădină şi o luă la fugă pe cîmp.

Atingerea îngheţată a zăpezii în care uneori picioarele ei intrau pînă la genunchi îi dădu deodată o putere a disperării. Nu-i era frig deşi era dezbrăcată; nu mai simţea nimic, într-atît zbaterea sufletului îi amorţise trupul, şi alerga mereu, albă.ca şi pămîntul.

Trecu de alee, traversă păduricea şi şanţul, luînd-o de-a lungul cîmpului. Luna nu se vedea; stelele străluceau ca nişte seminţe de foc înfipte în cerul negru; dar cîmpia era

luminată totuşi de un alb şters şi stătea înţepenită sub liniştea deplină.

Jeanne mergea repede, fără să obosească, fără să ştie, fără să se gîndească la nimic. Şi dintr-o dată se trezi pe marginea falezei. Se opri brusc, din instinct, se ghemui, golită de orice gînd şi orice voinţă.

În genunea neagra din faţa ei marea nevăzută, fără glas, răspîndea mirosul sărat de alge al refluxului.

Rămase acolo mult timp, cu mintea la fel de pierdută ea şi corpul. Dintr-o dată începu însă să tremure, să fie zgîlţîită ca o frunză bătută de vînt. Braţele, mîinile, picioarele scuturate de o forţă invizibilă palpitau, vibrau în tresăriri bruşte, iar cunoştinţa îi reveni dintr-o dată, limpede şi ucigătoare.

Apoi îi trecură prin faţa ochilor vedenii de altădată: plimbarea cu el în barca lui moş Lastique, vorbele lor, dragostea ei abia mijită, botezul bărcii; apoi gîndul ei se duse mai-napoi, pînă la noaptea aceea legănată de visuri a sosirii ei la Peuples. Şi acum! Acum! O! viaţa ei era frîntă, orice bucurie luase sfîrşit, orice aşteptare nu mai avea rost - şi Jeanne văzu în gînd viitorul ei înspăimîntător, plin de chinuri, de trădări şi de disperare. Mai bine să moară, să sfîrşească totul mai repede.

O voce strigă în depărtare:

- Uite urmele, repede, repede, pe aici!

Era Julien, care o căuta.

O! Nn voia să dea ochii cu el! în hăul din faţa ci auzea acum un zgomot uşor, izbitura nedesluşită a valurilor de stînci.

Se ridică în picioare ca să plonjeze şi aruncând vieţii ace] rămas-bun al disperaţilor, gemu ultimul cuvînt al celor care mor, ultimul cuvînt al tinerilor soldaţi ucişi în bătălii:

- Mamă!..

Dintr-o dată îi răsări în minte mama ei. O văzu plîngînd, îşi văzu tatăl în genunchi în faţa cadavrului ei înecat şi simţi într-o secundă toată durerea chinului lor.

Atunci se lăsă să cadă încetişor în zăpadă şi nu mai fugi cînd Julien şi moş Simon, urmaţi de Marius care ţinea felinarul; o luară în braţe şi o traseră înapoi de pe marginea prăpastiei.

Nu se mai putea împotrivi, nici nu mai mişca. Simţi că o duc, că o pun apoi într-un pat şi că îi fac frecţii cu prosoape fierbinţi - apoi orice amintire i se şterse şi îşi pierdu-cunoştinţa.

Doar un coşmar - era oare un coşmar? o obseda mai departe. Era culcată în camera ei. Se făcuse dimineaţă, dar nu putea să se trezească. De ce? Nu ştia să spună. Atunci auzea pe podea un zgomot uşor, un fel de zgîrietură, de mişcare abia simţită şi brusc un şoarece, un şoricel cenuşiu sărea iute pe pat: Mai apărea încă unul, apoi un al treilea care i se urca pe piept cu mişcările lui mici şi repezi, Jeanne nu se temea, dar vru să ia animalul şi întinse mîna fără să-l ajungă.

Atunci alţi şoareci, zece, douăzeci, şute, mii, răsăriră din toate părţile. Se căţărau pe coloanele patului, mergeau pe tapiserii, acopereau tot patul. În scurt timp intrară sub cuvertură; Jeanne îi simţea alunecînd pe piele, gîdilîndu-i picioarele, coborînd şi urcînd de-a lungul trupului ei. Îi vedea venind la căpătui patului ca să-i intre în gură, şi se zbătea, arunca mîinile înainte ca să-i prindă şi nu izbutea.

Era înnebunită, voia să fugă, să strige, dar i se părea ca cineva o ţine în loc, că nişte braţe puternice o înlănţuiau şi o paralizau; dar nu vedea pe nimeni.

Nu avea de loc noţiunea timpului. Trebuie să fi durat mult, foarte mult.

După aceea se trezi, o trezire chinuită, blînda totuşi. Se simţea slăbită de tot. Deschise ochii şi nu se miră s-o

vadă pe mama ei aşezată lîngă ea împreună cu un bărbat voinic pe care nu-l mai văzuse. Bărbatul spuse:

- Uite, îşi revine.

Şi mama ei începu să plîngă. Atunci el continuă:

- Haideţi, fiţi liniştită, doamnă baroană, vă spun că totul e în regulă, Dar nu o întrebaţi nimic, nimic, trebuie să doarmă.

Jeannei i se păru că rămîne încă mult timp adormită, cuprinsă de un somn greu ori de cîte ori încerca să se gîndească. Nu încerca să-şi amintească nici cel mai mic lucru, ca şi cum ar fi avut o teamă nelămurită de întoarcerea la realitate.

Odată, cînd se trezi, îl zări pe Julien singur, aproape de ea; şi totul îi apăru în minte ca şi cum o perdea se ridicase de pe viaţa ei trecută.

Simţi o durere cumplită în inimă şi vru iar să fugă. Îşi aruncă cearşafurile, sări jos din pat şi căzu pentru că n-o ţineau picioarele.

Julien se repezi spre ea, dar Jeanne începu să urle ca să n-o atingă, să se zbată, să se rostogolească. Uşa se deschise. Mătuşa Lison venea în fugă însoţita de văduva Dentu, apoi apăru şi baronul, şi la sfîrşit baroana, care gîfîia din greu.

O culcară la loc şi ea închise ochii anume ca să nu vorbească şi să se gîndească în linişte. Mama şi mătuşa Lison o îngrijeau, se mişcau grăbite în jurul ei, o întrebau:

- Ne auzi, Jeanne, micuţă Jeanne?

Ea se prefăcea că nu le aude, nu răspundea, şi îşi dădu seama foarte bine cînd se termină ziua. Veni noaptea, îngrijitoarea se aşeză lîngă ea, îi dădea să bea ceva din timp în timp. Ea se supunea, fără să spună vreun cuvînt, dar nu mai dormea; se gîndea, cu greu, căutînd lucruri care-i scăpau, ca şi cum ar fi avut goluri în memorie, locuri mari şi albe pe care faptele nu le marcaseră.

Încetul cu încetul, după eforturi mari, îşi aminti totul, şi se gîndi la trecut cu o încăpăţînare neclintită.

Mama, mătuşa Lison şi baronul veniseră, deci fusese foarte bolnavă. Dar Julien? Ce le spusese? Părinţii ei ştiau? Şi Rosalie? Unde era? Şi acum ce să facă? O idee îi veni - să se întoarcă la Rouen cu mama şi tatăl ei, ca altădată. O să fie văduvă, asta-i tot.

Atunci aşteptă, ascultînd ce se vorbea în jurul ei, înţelegînd foarte bine, fără ca nimeni să-şi dea seama, bucurîndu-se de această revenire la realitate, răbdătoare şi vicleană.

Seara, în sfîrşit, se văzu singură cu baroana si o chemă şoptit:

- Mamă!

Propria ei voce o miră, i se păru schimbată. Baroana îi luă mîinile şi spuse:

- Fetiţa mea, scumpa mea Jeanne, mă recunoşti?

- Da, mamă, dar nu trebuie să plîngi, avem multe de vorbit. Ţi-a spus Julien de ce am fugit pe cîmp?

- Da, micuţo, ai avut o febră foarte mare.

- Nu de asta, mamă, Am avut febră după aceea, dar ţi-a spus ce m-a făcut să b am şi de ce am fugit?

- Nu, scumpa mea.

- Pentru că am găsit-o pe Rosalie în patul lui.

Baroana crezu că delirează încă şi o mîngîie:

- Dormi, micuţo, linişteşte-te, încearcă să dormi.

Dar Jeanne, încăpăţînată, repetă:

- Sînt în toate minţile, mamă, nu delirez cum am delirat zilele trecute. Mă simţeam rău într-o noapte, m-am dus să-l caut pe Julien. Rosalie dormea cu el. Mi-am pierdut capul de durere şi am fugit prin zăpadă ca să mă arunc de pe faleză.

Baroana spuse din nou:

- Da, fetiţa mea, ai fost foarte bolnavă,

- Nu despre asta e vorba, mamă. Am găsit-o pe Rosalie în pat cu Julien şi nu mai vreau să rămîn cu el. Ia-mă la Rouen cu tine, ca altădată.

Baroana, căreia doctorul îi spusese să n-o contrazică pe Jeanne cu nimic, răspunse:

- Da, micuţa mea.

Dar bolnava se enervă:

- Văd bine că nu mă crezi. Du-te să-l cauţi pe tata, el o să mă înţeleagă.

Şi măicuţa se ridică greoi, îşi luă cele două bastoane, ieşi tîrîndu-şi picioarele şi se întoarse peste cîteva minute sprijinită de baron.

Se aşezară în faţa patului şi Jeanne începu imediat. Le spuse tot, liniştit, cu o voce slabă dar limpede: felul ciudat în care se purta Julien, brutalităţile, zgîrcenia lui, şi pînă la urmă ceea ce făcuse cu Rosalie.

Cînd termină baronul îşi dădu seama că nu bate cîmpii, dar nu ştia ce să creadă, ce să-i spună. Îi luă mîna cu duioşie, ca atunci cînd o adormeau cu poveşti.

- Ascultă, micuţo, trebuie să-fim atenţi. Să nu forţăm nimic; încearcă să îţi mai suporţi soţul pînă luăm o hotărîre... Îmi promiţi?

- Bine, dar îndată ce mă vindec plec de aici, murmură ea.

- Unde e acum Rosalie? şopti apoi.

- N-o s-o mai vezi, răspunse baronul. Dar Jeanne se încăpăţînă:

- Unde este? Vreau să ştiu.

Atunci îi mărturisiră că rămăsese în casă, dar spusese că o să plece.

Ieşind de la bolnavă, baronul, înfuriat, rănit în inima lui de tată, îl căută pe Julien şi-i spuse direct:

- Domnule, vin să îţi cer socoteală pentru purtarea dumitale în ceea ce o priveşte pe fata mea. Ai înşelat-o cu servitoarea, Ceea ce e de două ori mai nedemn.

Dar Julien o făcu pe nevinovatul, negă cu îndărătnicie, jură, îl luă pe Dumnezeu drept martor. Ce dovadă aveau? Jeanne nu era nebună? Nu scăpase de curînd de febra cerebrală?. Nu fugise prin zăpadă într-o noapte, pradă

unui acces de delir, la începutul bolii? Şi exact în timpul acelui acces, cînd alerga aproape goală prin casă, pretindea că-si văzuse servitoarea în patul soţului ei!

Julien se aprindea; ameninţa că-l dă în judecată, fu indignat, furios. Iar baronul, nesigur, îşi ceru scuze, îi întinse mîna; dar Julien refuză să i-o strîngă.

Cînd Jeanne află răspunsul soţului ei, nu se miră cît uşi de puţin şi zise:

- Minte, papa, dar o să i-o dovedim pînă la urmă.

Şi timp de două zile tăcu, gîndindu-se în linişte.

Apoi, în a treia dimineaţă, vru să o vadă pe Rosalie. Baronul refuză să o aducă pe bonă, spunînd că a plecat. Jeanne nu cedă deloc, spunînd mereu:

- Trimite pe cineva să o caute.

Se enervase deja cînd veni doctorul. Îi spuseră totul ca să hotărască el. Dar Jeanne începu dintr-o dată să plîngă, înfuriată la culme, şi ţipă:

- Vreau s-o văd pe Rosalie, trebuie s-o văd. Atunci doctorul îi luă mîna şi-i spuse încet:

- Liniştiţi-vă, doamnă, orice emoţie vă poate face rău, pentru că sînteţi însărcinată.

Ea rămase ca mută, năucită de veste, şi i se păru atunci că ceva se mişcă în ea. Apoi stătu liniştită, fără să asculte ce i se spune, adîncită în gînduri. Nu dormi toată noaptea, ţinută trează de ideea asta nouă şi ciudată că un copil trăia în pîntecele ei, tristă că e copilul lui Julien, neliniştită si temîndu-se că va semăna cu tatăl lui.

În zori îl chemă pe baron:

- Tată, hotărîrea mea este luată: vreau să ştiu tot, acum. Înţelegi, am nevoie de asta şi tu ştii că nu trebuie să mă supere nimeni în starea în care sînt. Ascultă bine. Te duci să-l cauţi pe preot. Trebuie să fie el aici ca să n-o lase pe Rosalie să mintă. De îndată ce vine, îl aduci aici şi vii şi tu cu mama. Bagă de seamă ca Julien să nu bănuiască nimic.

O oră mai tîrziu, preotul intră, mai gras ca înainte, gîfîind ca şi baroana. Se aşeză lîngă ea într-un fotoliu, cu pîntecele căzut între picioarele desfăcute, şi începu să glumească, trecîndu-şi din obişnuinţă pe frunte batista lui în dungi:

- Bine-bine, doamnă baroană, văd că nu slăbim deloc. Cine se aseamănă se adună.

Apoi se întoarse spre patul bolnavei:

- He, he! ce-am auzit, domniţă, avem în curînd un botez? Dar n-o să mai fie o barcă de data asta.

Şi adăugă pe un ton grav:

- O să fie un apărător al patriei. Apoi, după un moment de gîndire:

- Asta dacă n-o să fie o bună mamă de familie (şi, înclină capul spre baroană) ca dumneavoastră, doamnă!

Uşa din fund se deschise. Rosalie, pierdută, lăcrimînd, nu voia să intre, se încleşta de lemnul uşii, împinsă de baron. Acesta, înfuriat, o îmbrânci înăuntru. Atunci ca îşi acoperi faţa cu mîinile amîndouă, şi rămase în picioare, scuturată de plîns.

De îndată ce o văzu, Jeanne se ridică brusc, se lăsă să cadă înapoi, mai albă la faţă decît cearşafurile. Bătăile inimii ci înnebunite făceau să se mişte cămaşa subţire cu care era îmbrăcată. Nu putea să vorbească, de-abia respira, sufocată. Pînă la urmă vorbi, cu vocea frîntă do emoţie:

- Nu... n-am nevoie să te întreb. Îmi... Îmi ajunge să te văd... să văd cît de ruşine... Îţi este... de mine.

După o pauză, trăgîndu-şi răsuflarea, reluă:

- Dar vreau să ştiu tot... tot. L-am adus pe părintele ca să fie ca o spovedanie, înţelegi?

Nemişcată, Rosalie plîngea între mîinile strînse. Baronul, tot mai înfuriat, ii prinse braţele, le desfăcu violent şi o aruncă în genunchi la picioarele patului, zicînd:

- Hai, vorbeşte, spune!

Ea rămase pe jos, în poziţia în care apare de obicei Maria-Magdalena, cu boneta strîmbă, cu şalul atîrnînd, cu faţa acoperită din nou de mîinile iarăşi libere.

Atunci preotul îi vorbi:

- Haide, fata mea, ascultă ce ţi se spune şi răspunde. Nu vrem să-ţi facem rău, vrem să ştim ce s-a întîmplat.

Jeanne, aplecată peste marginea patului, o privea. O întrebă:

- E adevărat că erai în patul lui Julien cînd v-am găsit?

Rosalie gemu printre degete:

- Da, doamnă.

Atunci, brusc, baroana izbucni şi ea într-un hohot, sufocîndu-se şi sughiţurile ei convulsive le însoţeau pe cele ale Rosaliei. Jeanne, cu ochii aţintiţi asupra bonei, întrebă:

- De cînd se petrece asta?

- De cînd a venit, bolborosi Rosalie.

Jeanne nu înţelegea.

- De cînd a venit... Adică... din... din primăvară?

- Da, doamnă.

- De cînd a intrat în casa asta?

- Da, doamnă.

Şi Jeanne, strivită parcă de întrebări, o întrebă grăbit:

- Dar cum s-a întîmplat? Cum ţi-a cerut asta? Cum s-a petrecut? Ce ţi-a spus? Cînd i-ai cedat? Cum ai putut să te dai lui?

Şi Rosalie, lăsînd în jos mîinile, cuprinsă de o febră de cuvinte, de o nevoie de a mărturisi, spuse:

- Ce ştiu eu? în ziua cînd a cinat aici prima dată a venit, la mine în cameră. Se ascunsese în pod. N-am ţipat ca să nu iasă scandal. S-a culcat cu mine, nu ştiam ce se întîmplă, a făcut cu mine ce-a vrut. N-am spus nimic pentru că îl găseam drăguţ!

Jeanne scoase un ţipăt:

- Dar.., copilul... e al lui?

Rosalie hohoti:

- Da, doamnă. Apoi tăcură amîndouă.

Jeanne, sfîrşită, îşi simţi şi ea ochii şiroind; şi lacrimile îi curseră fără zgomot pe obraji.

Copilul servitoarei avea acelaşi tată ca şi copilul, oi! Mînia i se frînse. Se simţea doborîtă de o disperare neagră, adîncă fără capăt.

Vorbi în sfîrşit, cu un glas schimbat, înecat în lacrimi:

- Cînd ne-am întors de acolo... din călătorie... cînd a început din nou?

Bona, prăbuşită pe jos, bîlbîi:

- A venit... a venit din prima seară.

Fiecare cuvînt se împlînta în inima Jeannei. Deci din prima seară, din seara în care s-au întors la Peuples, o părăsise pentru fata asta. Uite de ce o lăsase să doarmă singură!

Acum ştia destul nu mai voia să audă nimic. Strigă:

- Pleacă, pleacă!

Şi cum Rosalie nu se mişca, făcută una cu pămîntul, Jeanne spuse baronului:

- Ia-o, du-o de aici!

Dar preotul, care nu spusese încă nimic, crezu de cuviinţă că e momentul să ţină o mică predică:

- E foarte rău ceea ce ai făcut tu, fata mea, foarte rău, şi bunul Dumnezeu n-o să te ierte prea uşor, Gîndeşte-te la iadul care te aşteaptă dacă nu te îndrepţi de acum înainte. Acum, că ai un copil, trebuie să intri în rînd cu lumea. Doamna baroană o să facă ceva pentru tine şi noi o să-ţi găsim un soţ...

Ar mai fi spus el multe, dar baronul o luă din nou de umeri pe Rosalie, o ridică, o tîrî pînă la uşă şi o aruncă pe culoar ca pe un pachet.

Cum apăru din nou, şi mai palid decît Jeanne, preotul o luă de la capăt:

- Ce vreţi! Toate sînt aşa în ţinutul ăsta. E păcat, dar nu se poate face nimic, trebuie puţină înţelegere pentru nevoile cărnii. Fetele nu se mărită niciodată fără să fie

însărcinate, niciodată, doamnă. Şi adăugă, surîzător: s-ar spune că e un obicei al locului. Apoi urmă, pe un ton revoltat: pînă şi copiii fac asemenea lucruri. N-am găsit, anul trecut, în cimitir, doi micuţi dintre cei de la catehism, un băiat şi o fată? I-am prevenit pe părinţi - ştiţi ce mi-au răspuns? „Ce vreţi, părinte, nu i-am învăţat noi răutăţile astea, ce să facem?”. Aşa că, domnule baron, bona dumneavoastră a făcut şi ea ca ceilalţi.

Dar baronul, care tremura de enervare, îl întrerupse:

- Ee? Ce-mi pasă? Julien mă revoltă. Este josnic ceea ce a făcut el aici; o s-o iau pe fata mea cu mine.

Mergea în lung şi în lat, şi furia îi creştea pînă la exasperare:

- E josnic să o înşele aşa pe fata mea, josnic. E un netrebnic, o canalie, un mizerabil; o să i-o spun, am să-l plesnesc, o să-l ucid cu bastonul!

Dar preotul, care priza pe nas o porţie de tutun, lîngă baroana copleşită de lacrimi, şi căutînd să-şi facă datoria de om al împăcării, urmă:

- Haideţi, domnule baron, între noi fie zis, a făcut şi el ca toată lumea. Ştiţi mulţi soţi credincioşi? Şi adăugă, cu o veselie maliţioasă: Uite, pariez că şi dumneavoastră aţi mai călcat strîmb cîteodată! Cu mîna pe inimă, nu-i adevărat? Baronul se oprise în faţa preotului, care continuă: Da, aţi făcut ca toţi ceilalţi. Cine ştie dacă nu v-aţi oprit pe la vreo puicuţă ca asta... V-am spus că toată lumea face aşa. Soţia dumneavoastră n-a fost nici mai puţin fericită, nici mai puţin iubită, nu?

Baronul nu se mai plimba, răscolit.

Era adevărat, la naiba, că făcuse şi el la fel, şi de multe ori chiar, de cîte ori avusese ocazia, şi nu respectase nici acoperişul conjugal. Cînd erau drăguţe, nu se codise niciodată nici la slujitoarele soţiei sale! Era pentru asta un netrebnic? De ce judeca atît de aspru purtarea lui Julien dacă nu se gîndise niciodată cît de vinovat era el însuşi?

Şi baroana, sufocată încă de plîns, schiţa o umbră de zîmbet la gîndul şotiilor făcute de soţul ei. Ea făcea parte din soiul acela de oameni sentimentali', uşor de înduioşat, binevoitori, pentru care aventurile amoroase făceau parte din viaţă,

Jeanne, zdrobită, privind în gol, întinsă pe spate, cu braţele atîrnînd, se gîndea îndurerată. Un cuvînt al Rosaliei îi revenise în minte, rănindu-i sufletul, pătrunzîndu-i ca un burghiu în inimă: „Eu n-am zis nimic, pentru că îl găseam drăguţ.”.

Şi ea, la rîndul ei, îl găsise drăguţ, numai pentru asta i se dăduse, legată pe viaţă, renunţând la orice altă speranţă, la toate visurile întrevăzute, la orice necunoscut al zilei de mîine. Căzuse în această căsătorie, în această gaură fără fund din care nu mai putea ieşi, în această murdărie, în această tristeţe, şi disperare, pentru că, aşa ca şi Rosalie, îl găsise drăguţ!

Julien apăru cu o figură feroce, izbind furios uşa la o parte. O văzuse pe scară pe Rosalie gemînd şi înţelesese ce se punea la cale, că bona vorbise, fără îndoială. Vederea preotului îl ţintui locului.

Întrebă cu o voce tremurătoare, dar calmă:

- Ce-i? Ce s-a întîmplat?

Baronul, atît de violent cu puţin timp înainte, nu îndrăznea să mai spună nimic, temîndu-se de argumentul preotului şi de propriul lui exemplu, pe care ginerele l-ar fi putut invoca. Baroana suspină şi mai tare; numai Jeanne se ridicase sprijinindu-se în mîini şi îl privea, gîfîind, pe cel care o făcea să sufere atît de groaznic. Îngăimă:

- S-a întîmplat că ştiu tot, că am aflat de toate mîrşăviile tale de cînd... de cînd ai intrat în casa asta... s-a întîmplat că acel copil al bonei e al tău, ca şi copilul meu... o să fie fraţi!

La acest gînd, durerea o doborî: căzu între perne şi plînse ca o nebună.

El rămase mut, neştiind ce să facă, ce să spună. Atunci interveni preotul:

- Haide, haide, să nu ne umăr im atît, domniţă, fiţi înţelegătoare.

Se ridică, se apropie de pat şi-şi puse mîna călduţă pe fruntea acelei fiinţe disperate. Acest simplu contact îi înmuie forţele într-un chip straniu. Se simţi dintr-o dată slăbită, ca si cum mîna aceea puternică de ţăran obişnuit cu gesturile care dau iertarea, cu mîngîierile care liniştesc, îi adusese prin atingere o împăcare tainică.

Preotul, rămas în picioare vorbi iarăşi:

- Doamnă, întotdeauna trebuie să ierţi. E o mare nenorocire ce vi s-a întîmplat dar Dumnezeu, în bunătatea lui, v-a alungat-o, pentru că o să fiţi mamă. Acest copil o să vă fie mîngîierea. În numele lui vă implor să iertaţi greşeala lui Julien. Copilul va fi o legătură nouă între voi, o garanţie pentru fidelitatea lui viitoare. Puteţi să vă despărţiţi inima de cel al cărui copil îl purtaţi în pîntece?

Ea nu răspundea, răpusă, îndurerată, neputincioasă acum, fără forţă pentru mînie sau pentru ranchiună, îşi simţea nervii ca nişte zdrenţe, abia mai trăia.

Baroana, pentru care orice resentiment părea imposibil, al cărei suflet era incapabil de un efort prelungit, şopti:

- Haide, Jeanne!

Atunci preotul luă mîna tînărului şi, trăgîndu-l lîngă pat, o puse peste mîna soţiei lui. Apoi puse şi el mîna deasupra, ca şi cum le-ar fi unit pe vecie şi lăsînd deoparte aerul lui profesional, spuse cu o figură mulţumită:

- Atunci s-a făcut! Credeţi-mă, este mult mai bine aşa!

Cele două mîini, apropiate pentru o clipă, se despărţiră imediat. Julien, neîndrăznind să o sărute pe Jeanne, o sărută pe frunte pe baroană, se întoarse, luă braţul baronului, care-l lăsă să o facă, bucuros în sufletul lui că lucrurile s-au aranjat, şi ieşiră împreună să fumeze o ţigară.

Atunci bolnava, sleită de puteri, adormi, în timp ce preotul şi baroana vorbeau în şoaptă. Preotul explica, îşi dezvolta ideile, iar baroana îl aproba mereu cu un semn din cap. El spuse la urmă, ca o concluzie: „Deci aşa va rămîne: îi daţi fetei ferma Barville, şi eu îi găsesc un soţ de treabă; cu o zestre de douăzeci de mii de franci doritorii n-or sa lipsească. Va trebui numai să alegem.”

Iar baroana zîmbea acum, fericită, cu două lacrimi rămase pe obraji, dar ale căror dîre se uscaseră deja. Ea mai avea ceva de spus:

- Aşa rămîne, Barville face măcar douăzeci de mii de franci: dur să o trecem pe numele copilului, părinţii numai să. se folosească de ea, cît vor trăi.

Şi preotul se ridică, strînse mîna baroanei:

- Nu vă mai deranjaţi, doamnă, ştiu eu ce înseamnă şi un pas.

Ieşind, se ciocni de mătuşa Lison, care venea s-o vadă pe bolnavă. Ea. nu îşi dădu seama de nimic, nu-i spuseră nimic şi nu ştiu nimic, ca de obicei.

VIII

Rosalie plecase şi Jeannei i se apropia sorocul sarcinii ei dureroase. Nu simţea în inimă nici o bucurie la gîndul că va fi mamă, suferise prea mult. Îşi aştepta copilul fără curiozitate, apăsată încă de presimţirea unor nedesluşite nenorociri.

Primăvara venise pe nesimţite. Copacii goi fremătau sub briza încă răcoroasă, dar în iarba umedă a şanţurilor, unde putrezeau frunzele toamnei, începeau să a-pară florile galbene de ciuboţica-cucului. De pe toată cîmpia, din curţile fermelor, din ogoarele înmuiate, se ridica un miros umed, cu un gust de fermentaţie. Şi din pămîntul brun răsăreau o mulţime de punctişoare verzi, lucind în razele soarelui.

O femeie bine făcută, cît o fortăreaţă, o înlocuia pe Rosalie, sprijinind-o pe baroană în plimbările ei monotone de-a lungul aleii, unde urma piciorului ei mai greu rămînea mereu umedă şi noroioasă.

Baronul îi dădea braţul Jeannei, îngreunată acum din cauza sarcinii şi suferind neîncetat; iar mătuşa Lison, neliniştită, preocupată de evenimentul apropiat, îi ţinea cealaltă mînă cutremurată de această taină pe care ea n-avea să o cunoască vreodată.

Mergeau toţi aşa, fără să vorbească ore întregi, în timp ce Julien străbătea călare domeniul, cuprins brusc de această nouă pasiune.

Nimic nu veni să tulbure viaţa lor posomorită. Baronul, baroana şi vicontele făcură o vizită familiei Fourville, pe care Julien părea deja să o cunoască bine, fără să poată spune cum. Mai schimbară o vizită de curtoazie şi cu familia Briseville, mereu ascunşi în castelul lor adormit.

Într-o după-amiază, pe la ora patru, cum doi călăreţi, un bărbat şi o femeie, intrau la trap în curtea castelului, Julien, foarte însufleţit, intră în camera Jeannei:

- Repede, repede, coboară. A venit familia Fourville. Vin aşa, ca vecini, ştiu starea ta. Spune-le că am. ieşit dar că trebuie să mă întorc. Mă duc să mă aranjez puţin.

Jeanne, mirată, coborî. O femeie tînăra, frumoasă, cu o faţă palidă şi îndurerată, cu ochi exaltaţi şi părul de un blond mat, de parcă nu l-ar fi atins niciodată o rază ele soare, i-l prezentă liniştită pe soţul ei, un fel de uriaş, de căpcăun cu mustăţi mari, roşii. Apoi adaugă:

- Am avut ocazia să-l întîlnim de mai multe ori pe domnul de Lamare. Ştim de la el cît sînteţi de suferindă; n-am întîrziat să venim să vă vedem, ca vecini, fără nici un fel de ceremonie Vedeţi de altfel că am venit călare. Acum cîteva zile am avut plăcerea să primesc vizita mamei dumneavoastră şi a baronului.

Vorbea cu o uşurinţă prefăcută, familiară şi distinsă în acelaşi timp. Jeanne fu cucerită şi o plăcu din prima clipă. „Iată o prietenă”, gîndi ea.

Contele de Fourville, dimpotrivă, părea un urs intrat într-un salon. Cînd se aşeză, îşi puse pălăria pe scaunul alăturat şi, neştiind ce să mai facă cu mîinile, le puse pe genunchi, iar pînă la urmă îşi încrucişa degetele ca pentru rugăciune.

Julien intră brusc. Jeanne, uluită, nu-l recunoştea. Se bărbierise. Era frumos, elegant şi seducător ca în zilele logodnei. Strînse laba păroasă a contelui şi sărută mîna

de fildeş a contesei, care se înroşi uşor, iar pleoapele i se zbătură.

Vorbi cu ei; amabil ca altădată. Ochii lui mari, oglinzile dragostei, deveniră din nou mîngîietori, iar părul, mai-nainte aspru şi fără culoare, căpătase din nou, sub peria şi uleiul parfumat, ondulările lui line şi strălucitoare, în momentul în care cei doi Fourville plecau, contesa se întoarse spre el:

- Vreţi să facem joi o plimbare călare, dragul meu viconte?

Apoi, în timp ce el se înclina, murmurînd:

- Dar desigur, doamnă!, ea luă mîna Jeannei şi cu o voce tandră şi pătrunzătoare, cu un zîmbet afectuos, îi spuse:

- O! cînd vă faceţi bine, o să galopăm toţi trei peste tot. O să fie minunat, ce ziceţi

Cu un gest graţios îşi ridică trena costumului de călărie, sări în şa cu uşurinţă de pasăre, în timp ce soţul ei, după ce salută cu stîngăcie, încalecă pe calul lui mare, normand, stînd pe el ca un centaur.

Cînd dispărură la cotitura drumului, Julien, care părea încîntat, exclamă:

- Ce oameni încîntători! Uite o cunoştinţă care o să ne folosească.

Jeanne, mulţumită şi ea fără să ştie de ce, răspunse:

- Contesa este fermecătoare, simt c-o s-o iubesc; dar soţul are o figură de brută. Unde i-ai cunoscut?

El îşi freca vesel mîinile, mulţumit:

- I-am întîlnit din întîmplare la Briseville. Soţul pare cam dintr-o bucată. E un vînător înrăit, dar un adevărat nobil.

Cina fu aproape veselă, ca şi cum o fericire ascunsă apăruse în casă.

Nimic nou nu se mai petrecu pînă în ultimele zile ale lui iulie. Într-o marţi seara, cum stăteau aşezaţi sub platan, în jurul unei măsuţe de lemn pe care se aflau două păhărele şi o sticlă cu rachiu, Jeanne scoase brusc un fel

de ţipăt şi, făcîndu-se palidă, îşi duse mîinile la pîntece. O durere rapidă, ascuţită, o străpunsese, apoi, dispăruse imediat.

Peste zece minute, simţi altă durere, care aură mai mult, deşi fu mai puţin vie. Intră în casă cu greutate, aproape dusă pe braţe de soţul şi tatăl ci. Distanţa scurtă dintre platan şi casă i se păru nesfîrşită; gemea fără să-şi dea seama, cerea să se oprească, să se aşeze, cuprinsă de o senzaţie insuportabilă de greutate în pîntece.

Nu era timpul să nască, asta era prevăzut pentru septembrie; dar cum se temeau de un accident, puseră să se înhame o cabrioletă şi moş Simon plecă în galop să-l Caute pe doctor.

Acesta ajunse pe la miezul nopţii şi dintr-o privire recunoscu simptomele unei naşteri premature.

În pat durerile se mai micşorară, dar o nelinişte cumplită o zbuciuma pe Jeanne, o epuizare deplină a întregii ei fiinţe, ceva ca un presentiment, o atingere misterioasă a morţii. Era unul din acele momente în care moartea o atît de aproape încît respiraţia ei ne îngheaţă inima.

Camera era plină de lume. Baroana se sufoca, prăvălită într-un fotoliu. Baronul, cu mîinile tremurînd, alerga în toate părţile, aducea lucruri, îl întreba pe doctor, îşi pierduse capul. Julien mergea în lung şi în lat, cu figura preocupată dar cu mintea limpede. Văduva Dentu stătea în picioare la capătul patului cu o expresie de circumstanţă, o faţă de. femeie cu experienţă pe care nimic nu o, miră. Îngrijitoare, moaşă, şi veghetoare de morţi, primindu-i pe cei ce vin, auzind primul lor ţipăt, spălîndu-le pentru prima dată trupul cu apă, învelindu-i pentru prima dată în rufărie, apoi ascultînd cu aceeaşi împăcare ultimul cuvînt, ultimul strigăt, ultima tresărire a celor care pleacă, spălîndu-i şi pe ei pentru ultima oară, ştergînd cu buretele muiat în oţet corpul lor îmbătrînit, învelindu-l pentru ultima oară în haine, căpătase o nepăsare fără margini în ceea ce priveşte accidentele

naşterii sau ale morţii. Bucătăreasa Ludivine şi mătuşa Lison stăteau ascunse în dosul uşii de pe culoar.

Bolnava scotea, din cînd în cînd, cîte un geamăt slab.

Timp de două ore, se părea că evenimentul o-să se lase mult timp aşteptat; dar în zori durerile reveniră violent, aproape de nesuportat.

Jeanne, ale cărei ţipete involuntare scăpau printre dinţii strînşi, se gîndea la Rosalie care nu suferise deloc, care nu scosese aproape nici un geamăt, al cărei copil, copilul bastard, se născuse fără greutate şi fără suferinţe.

În sufletul ei lovit şi tulburat făcea mereu comparaţie intre ea şi Rosalie. Îl blestema pe Dumnezeu, pe care-l crezuse drept altădată, se revolta pe preferinţele vinovate ale soartei şi pe minciunile criminale ale celor, care propovăduiesc dreptatea şi binele.

Uneori criza devenea atît de violentă încît orice gînd îi zbura din minte. Nu mai avea forţă ca să trăiască, putere ca să sufere.

În clipele de calm nu-şi lua ochii de la Julien şi o altă durere, o durere a sufletului, o sufoca, amintindu-i ziua în care bona căzuse la picioarele aceluiaşi pat, cu copilul ei între picioare, fratele micii fiinţe care îi sfîşia atît de crunt măruntaiele. Îşi amintea în amănunt gesturile, privirile soţului ei în faţa fetei întinse pe jos Acum citea în el, ca şi cum gîndurile i-ar fi fost scrise în mişcări, citea acelaşi plictis, aceeaşi indiferenţă pentru celălalt, aceeaşi nepăsare de bărbat egoist pe care faptul de a fi tată îl enervează.

Dar o convulsie îngrozitoare o scutură deodată, un spasm atît de cumplit încît îşi spuse: „O să mor. Mor!”. Atunci sufletul i se umplu de o revoltă adîncă, de o nevoie de a blestema, de o ură nebună împotriva acestui bărbat care o zdrobise, împotriva acestui copil necunoscut.

Se încorda într-un ultim efort ca să arunce această povară din ea, I se păru dintr-o dată că tot pîntecele i se golea, iar suferinţa i se calmă.

Îngrijitoarea şi medicul erau aplecaţi asupra ei. o mişcau. Ridicară ceva şi, după cîteva clipe, acel zgomot înfundat pe care îl auzise deja o făcu să tresară; apoi acel mic ţipăt dureros, acel mieunat subţire de copil nou-născut îi intră în suflet, în inimă, în bietul ei corp sleit de puteri. Într-un gest inconştient, întinse braţele.

Trecu prin ea un fulger de bucurie, un avînt spre o fericire nouă care tocmai izbucnise. Se simţea dintr-o dată eliberată, liniştita, fericită, fericită aşa cum nu fusese niciodată. Inima şi trupul întreg îi reveneau la viaţă, se simţea mamă!

Vru să-şi ia în braţe copilul. N-avea păr, nici unghii, fiind născut prea devreme. Cînd văzu mişcîndu-se acea larvă, cînd o văzu deschizînd gura, scoţînd ţipete, cînd atinse acel boţ de carne mototolită, schimonosit, viu, o cuprinse o fericire fără seamăn, înţelese că e salvată, la adăpost de orice disperare, că avea acum ce să iubească, să iubească pentru totdeauna.

De atunci nu mai avu decît un singur rost: copilul ei. Deveni dintr-o dată o mamă fanatică, cu atît mai exaltată cu cit fusese mai înşelată în dragoste şi nădejdile ei. Aducea mereu leagănul lîngă patul ei şi, atunci cînd putu să se ridice, rămase zile întregi la fereastră, lîngă culcuşul uşor pe care îl legăna.

Fu geloasă pe doică şi, cînd micuţa fiinţă însetată întindea mîinile spre sînul plin, cu vene albăstrii, şi prinde între buzele ei lacome nasturele de carne brună şi încreţită, ea privea, pălind, tremurînd, ţăranca aceea puternică şi liniştită, dorind să i-l smulgă pe fiul ei, să o lovească, să sfîşie cu unghiile pieptul acela plin, din care el sugea cu poftă.

Apoi vru să brodeze ca însăşi. hăinuţe fine, de o elegânţă complicată, ca să-l gătească. Băiatul fu învelit într-o spumă de dantele, de bonetele minunate. Jeanne nu mai vorbea decît despre asta, întrerupînd conversaţia celorlalţi ca să le arate vreun scutec, vreo tichiuţă sau

vreo panglică meşteşugit brodată şi, neascultînd nimic din ce se vorbea în jurul ei, rămînea în extaz în faţa unor fleacuri de rufărie pe care ie tot răsucea în mîini, ridicîndu-le în faţa ochilor ca să le vadă mai bine, apoi întreba deodată:

- Credeţi că o să-i stea bine cu asta?

- Baronul şi baroana surîdeau văzînd duioşia asta frenetică, dar Julien, deranjat din obişnuinţe, micşorat în importanţa lui dominatoare prin venirea acestui tiran zgomotos şi atotputernic, gelos inconştient pe bucăţica a-ceea de om care îi fura locul lui în casă, repeta fără încetare, neliniştit şi enervat:

- E aşa de obositoare cu ţîncul ei!

Jeanne era atît de obsedată de această iubire încît îşi petrecea nopţile aşezată lîngă leagăn, privindu-l dormind pe micuţ. Cum se pierdea în contemplarea aceea pătimaşă şi bolnăvicioasă, cum nu făcea nici o pauză, aşa încît obosea, slăbea şi tuşea, doctorul le ceru să o despartă de copil.

Ea se supără, plînse, se rugă - dar el rămase surd la lacrimile ei. În fiecare seară era culcat lîngă doică; iar în fiecare” noapte maica-să se ridica din pat în picioarele goale, mergea să-şi lipească urechea de gaura cheii, ca să asculte dacă dormea liniştit, dacă nu se trezea, dacă nu avea nevoie de nimic.

Aşa o găsi Julien o dată cînd se întorcea tîrziu, după ce cinase la familia Fourville; de atunci o încuiară în camera ei, ca să o silească să stea în pat.

Botezul avu loc pe la sfîrşitul lui august. Baronul fu naşul, iar mătuşa Lison naşa. Copilul primi numele Pierre-Simon-Paul; Paul pentru cei din familie.

In primele zile ale lui septembrie, mătuşa Lison plecă iar fără zgomot, iar absenţii ei fu la fel de puţin remarcată ca şi prezenţa, într-o seară, după cină, sosi preotul. Părea stînjenit ca şi cum avea ceva de spus şi după o serie de

fraze inutile îi rugă pe baron şi pe baroană să le vorbească puţin numai lor.

Plecară toţi trei, cu paşi rari, pînă la capătul aleii, vorbind aprins, în timp ce Julien, rămas singur cu Jeanne, se mira, se neliniştea, se. preocupa de acest secret, îl conduse pe preotul care îşi lua rămas bun; dispărură amîndoi, mergînd spre biserica de unde se auzeau clopotele pentru vecernie.

Era răcoare, aproape frig, ceilalţi se întoarseră în salon. Toată lumea moţăia cînd Julien intră ca o furtună, cu o figură revoltată, încă de la uşă, fără să-i pese că Jeanne era acolo, le strigă-socrilor lui:

- Sînteţi nebuni, la naiba! aruncaţi douăzeci de mii de franci fetei ăleia!

Nimeni nu spuse nimic, aşa de surprinşi erau cu toţii. El urmă, furios:

- Nu credeam că se poate ajunge pînă acolo cu prostia; vreţi să nu ne mai rămînă nici un ban?

Atunci baronul, care începea să înţeleagă, încercă să-l oprească!

- Taci! Gîndeşte-te că vorbeşti în faţa soţiei dumitale.

Dar el nu ţinea seama de nimic:

- Puţin îmi pasă; de altfel ea ştie foarte bine despre ce este vorba: e un furt în detrimentul ei.

Jeanne, năucită, îl privea fără să înţeleagă. Îngăimă:

- Dar ce s-a întîmplat?

Atunci Julien se întoarse spre ea, o luă drept martor, drept o asociată păgubită ele un cîştig aşteptat, li povesti dintr-o dată înţelegerea făcută ca s-o mărite pe Rosalie, zestrea fiind ferma Barville, care făcea pe puţin douăzeci de mii de franci. Repeta mereu:

- Dar părinţii tăi sînt nebuni, draga mea, nebuni de legat! douăzeci de mii de franci! douăzeci de mii de franci pentru un bastard!

Jeanne asculta, fără emoţie, fără mînie, mirîndu-se şi ea de calmul pe care-l avea, nepăsătoare acum de tot ce nu ţinea de copilul ei.

Baronul se sufoca, nu găsea nimic să-i răspundă. Pînă la urmă izbucni, bătînd din picior, strigînd:

- Ia seama la ce spui! Cine e vinovat pentru că trebuie s-o înzestrăm pe fata asta? Al cui e copilul? Ai vrea să-l laşi de izbelişte acum?

Julien, mirat de violenţa baronului, se uită ţintă la el Reluă cu un ton mai blînd:

- Dar ajunge o mie cinci sute de franci, Toate au copii înainte de a se mărita. Ce importanţă are că sînt ai unuia sau ai altuia? Pe cînd, dacă îi dăruiţi una din fermele noastre care face douăzeci de mii de franci, în afară de paguba pe care ne-o faceţi, înseamnă să spunem la toată lumea ce s-a întîmplat; ar fi trebuit să vă gîndiţi cel puţin la numele şi la situaţia noastră.

Vorbea cu o voce seacă, de bărbat stăpîn pe dreptul lui şi pe logica gîndirii sale. Baronul, ameţit de această argumentare neaşteptată, rămăsese fără glas în faţa lui. Atunci Julien, prinzînd momentul, trase concluzia:

- Din fericire, nimic nu s-a făcut încă; îl cunosc pe băiatul care o ia de nevastă, e un om cumsecade şi, st; poate aranja totul cu el. Mă ocup eu de asta.

Şi ieşi pe loc, temîndu-se desigur să continue discuţia, bucuros de tăcerea celorlalţi, pe care o lua drept aprobare De îndată ce dispăru, baronul strigă, tremurînd de mînie:

- O, e prea mult, e prea mult!

Dar Jeanne, ridicîndu-şi ochii pe faţa revoltată a tatălui ei, începu brusc să rîdă, cu rîsul ei limpede de altădată, cînd vedea ceva caraghios.

Repeta:

- Tată, tată, ai auzit cum pronunţa „douăzeci de mii de franci”?

Şi baroana, la care veselia revenea la fel de repede ca şi lacrimile, amintindu-şi figura furioasă a ginerelui ei, exclamaţiile lui indignate, refuzul lui vehement de a-i da fetei seduse de el bani care nu erau ai lui, fericită şi de buna dispoziţie a Jeannei, se scutură de rîs, de rîsul ei înăbuşitor care-i umplea ochii de lacrimi. Atunci baronul îşi dădu drumul şi el, molipsindu-se, şi toţi trei, ca în zilele frumoase, rîdeau ca nişte nebuni. Cînd se mai liniştiră puţin, Jeanne se miră:

- E ciudat, nu-mi mai pasă acum, îl privesc ca pe un străin. Nu pot să cred că sînt soţia lui. Vedeţi, mă amuz de cît e de... de... de necioplit.

Şi, fără să ştie exact de ce, se îmbrăţişară, încă zîmbitori şi înduioşaţi.

Două zile mai tîrziu, după dejun, cînd Julien plecase călare, un băiat bine făcut, de vreo douăzeci şi doi-douăzeci şi cinci de ani, îmbrăcat cu bluză nouă, albastră, cu pliuri ţepene şi cu mîneci umflate, închise cu nasturi la încheietura mîinii, se furişă, pe lîngă barieră, de parcă ar fi stat ascuns acolo toată dimineaţa, se strecură de-a lungul şanţului familiei Couillard, dădu tîrcoale castelului şi se apropie cu paşi şovăitori de baron şi de cele două femei, aşezaţi încă sub platan.

Zărindu-i, îşi scoase şapca şi înainta salutînd, cu o figură încurcată. Cînd ajunse destul de aproape ca să poată fi auzit, mormăi:

- Sluga dumneavoastră, domnule baron, doamnă şi toată lumea.

Apoi, cum nimeni nu-i vorbea, anunţă:

- Eu sînt Deşire Lecoq.

Numele nu le spunea nimic, aşa că baronul întrebă:

- Bine, şi ce vrei?

Flăcăul se poticni cînd trebui să explice de ce venise. Ridicîndu-şi ochii de la şapca pe care o ţinea în mînă şi pînă la acoperişul castelului, coborîndu-i apoi din nou, el bolborosi:

- Părintele mi-a zis două vorbe despre o trebuşoară..., apoi tăcu, de teamă că a spus prea mult şi a încurcat socoteala.

Baronul, fără să înţeleagă, zise iar:

- Ce trebuşoară? Nu ştiu nimic do aşa ceva. Celălalt se hotărî să spună, cu voce joasă:

- Trebuşoară cu bona... Rosalie...

Jeanne ghicind despre ce era vorba, se ridică şi plecă ţinînd copilul în braţe. Iar baronul zise, arătînd scaunul de pe care fiica sa tocmai se ridicase:

- Vino aici.

Ţăranul se aşeză imediat, şoptind:

- Sînteţi foarte bun. Apoi aşteptă, ea şi cum nu mai ivea. nimic de spus. După o tăcere destul de lungă se hotărî pînă la urmă şi, ridicînd ochii spre cerul albastru, spuse:

- Vreme bună pentru seceriş. Pămîntul o să ne dea belşug din ce-am semănat.

Şi tăcu din nou.

Baronul se nelinişti; intră brusc în mijlocul discuţiei, cu un ton sec:

- Atunci dumneata o iei de nevastă pe Rosalie?

Bărbatul deveni şi el agitat, cu toată viclenia lui normandă. Văzîndu-se încolţit, răspunse cu voce mai puternică:

- De, poate că da, poate că nu, ştiu eu...

Dar baronul se enervă de atîta codeală.:

- La dracu! răspunde drept: de asta ai venit, da sau nu? O iei sau nu?

Omul, năucit, se uita ţintă numai în jos:

- Dacă-i cum a zis părintele, o iau, dacă-i cum a zis domnul Julien, nu.

- Ce ţi-a zis domnul Julien?

- Domnul Julien mi-a spus că o să am o mie cinci sute de franci, şi părintele mi-a spus că o să am douăzeci de

mii de franci; pentru douăzeci de mii bine, pentru o mie cinci sute nu.

Baroana, care rămăsese în fotoliul ei, în faţa atitudinii neliniştite a ţăranului, se puse pe rîs încetişor. El o privi pe sub sprîncene, nemulţumit fără să înţeleagă veselia aceea, şi aşteptă. Baronul, pe care tîrguiala aceea îl stînjenea, i-o tăie scurt:

- I-am spus părintelui că vă dau ferma din Briseville să o aveţi cît trăiţi şi s-o lăsaţi după aceea copilului. Face douăzeci de mii de franci. Eu nu-mi calc cuvîntul. Vrei sau nu?

Omul rînji, mulţumit, şi căpătă glas dintr-o dată:

- Aşa da, mai zic şi eu. De asta nu voiam. Cînd părintele mi-a spus, am vrut pe loc, la dracu, şi am fost bucuros să-l mulţumesc pe domnul baron, care o să aibă grijă de mine, ştiu eu. Cînd faci un serviciu se cunoaşte totdeauna mai tîrziu şi se răsplăteşte. Dar domnul Julien a venit să mă caute, şi mi-a zis o mie cinci sute de franci. Mi-am zis „Mă duc să văd” şi am venit. Nu de alta da am vrut să ştiu. Socotelile drepte fac prietenii buni, nu-i aşa, domnule baron?...

Trebuia să-l oprească; baronul întrebă:

- Pe cînd cununia?

Atunci omul se făcu din nou temător şi încurcat. Pînă la urmă zise greu:

- N-ar trebui să facem întîi o hîrtie, acolo...

Baronul se supără de astă dată:

- La naiba, doar ai contractul de căsătorie, asta e cea mai bună hîrtie.

Ţăranul se încăpăţîna:

- Aşa-i, dar pînă atunci putem să scriem o hîrtie, nu strică niciodată.

Baronul se ridică, să termine odată:

- Răspunde, da sau nu, acum. Dacă nu vrei, spune, am încă un pretendent.

Teama de un concurent îl speria pe vicleanul normand. Se hotărî, întinse mîna ca după cumpărarea unei vaci:

- Bateţi palma, domnule baron. Să crape ăla care nu şi-o ţine cuvîntul.

Baronul bătu palma,, apoi strigă:

- Ludivine!

Bucătăreasa scoase capul pe fereastră.

- Adu o sticlă cu vin.

Ciocniră ca să stropească afacerea făcută. Flăcăul plecă mergînd mai repede. Nu-i spuseră nimic lui Julien de această vizită. Contractul se făcu în taină, apoi, strigările fiind făcute, cununia avu loc într-o dimineaţă de luni. O vecină purtă ţîncul la biserică, în urma proaspeţilor căsătoriţi, ca pe o promisiune sigură de noroc. Şi nimeni în tot ţinutul nu se miră; îl pizmuiau pe Dosire Leeoq. Se născuse sub o stea norocoasă, spuneau toţi cu un zîmbet strîmb, dar fără urmă de indignare.

Julien făcu un tărăboi cumplit, care scurtă şederea părinţilor la Peuples. Jeanne îi văzu plecînd fără să fie prea tristă, pentru că Paul devenise pentru ea un izvor nesecat de fericire.

IX

Pentru că Jeanne se restabilise complet după naştere, se hotărîră să întoarcă vizita familiei Fourville si să se prezinte marchizului Coutelier.

La o licitaţie, Julien cumpărase o trăsură nouă, o cabrioletă la care nu trebuia decît un singur cal, deci puteau ieşi de două ori pe lună.

Într-o zi senină de decembrie înhămară calul şi după două ore de drum prin cîmpia normandă, începură să coboare într-o vîlcea împădurită pe margini şi cultivată la mijloc. Apoi pămînturile însămînţate fură repede înlocuite prin livezi, livezile de o mlaştină plină de trestii înalte şi uscate în acest anotimp, ale căror frunze lungi, ca nişte panglici galbene, foşneau.

Dintr-o data, la o cotitură, se arătă castelul La Vrilette, sprijinit într-o parte de dealul împădurit, iar de cealaltă udîndu-şi tot peretele într-un iaz mare, mărginit de o pădure de brazi înalţi care urcau pe cealaltă coastă a văii.

Trebuiră să treacă pe un pod vechi şi pe sub un larg portal Ludovic al XIII-lea ca să ajungă în curtea de primire, în faţa unui elegant castel din aceeaşi epocă, avînd pervazuri de cărămidă, fiind străjuit de turnuleţe lucrate în ardezie.

Julien îi explica Jeannei toate părţile castelului, ca unul de-al casei, care-l cunoştea ca pe buzunarul lui. Îl lăuda mereu, pătruns de frumuseţea lui:

- Uită-te la portalul ăsta! Ce măreaţă e o casă ca asta, nu-i aşa? Toată faţada cealaltă dă spre iaz, are nişte trepte regale care duc pînă la apă, iar patru bărci stau ancorate tot timpul acolo, două pentru conte şi două pentru contesă. Acolo jos în dreapta, unde vezi perdeaua de plopi, se termină iazul; acolo începe rîul care duce pînă la Fecamp. E plin de păsări sălbatice locul acesta. Contele e înnebunit după vînătoarea de aici. Aşa e o adevărată reşedinţă seniorială.

Uşa de la intrare se deschise şi palida contesă apăru, venind zîmbitoare în întîmpinarea oaspeţilor, îmbrăcată într-o rochie cu trenă, ca o castelană de altădată. Părea zîna cea frumoasă a lacului, născută parcă pentru castelul acela nobil.

Salonul avea opt ferestre, dintre care patru dădeau spre apă şi spre pădurea întunecată de brazi care urcau pe coastă pînă în faţă.

Verdeaţa cu luciri negre făcea iazul să pară adînc, sobru şi lugubru; iar cînd vîntul sufla, geamătul copacilor părea chiar glasul mlaştinii.

Contesa îi luă mîinile Jeannei ca şi cum ar.fi fost prietene din copilărie, o aşeză alături de ea şi se trase mai aproape, pe un scăunel, în timp ce Julien, în care se trezise de cinci luni toată eleganţa lui uitată, vorbea, zîmbea, blînd şi liniştit.

Vorbi cu contesa despre plimbările lor călare. Ea rîdea puţin de felul în care încăleca el, numindu-l „Cavalerul Poticneală”, iar el rîdea de asemenea, numind-o „Regina Amazoană”. Un foc de puşcă răsunînd sub ferestre ti făcu pe Jeanne să ţipe uşor. Era contele, care vînase o lişiţă.

Soţia lui îl strigă repede. Auziră un zgomot de vîsle, izbitura unei bărci de metal şi contele apăru, uriaş, încălţat cu cizme, urmat de doi cîini şiroind de apă, roşcaţi ca şi el, care se culcară pe covorul din faţa uşii.

Părea mai în largul lui la el acasă, şi încîntat că-i vede pe oaspeţi. Ceru să se mai pună lemne pe foc şi să se aducă vin de Madeira şi biscuiţi. Dintr-o dată exclamă:.

- Rămîneţi la noi la masă în seara asta, nici nu mă gîndesc!

Jeanne, care era cu gîndul numai la copil, refuză; el insistă şi, cum ea se încăpăţîna să nu accepte, Julien făcu un gest brusc de nerăbdare. Atunci ea se temu să nu se facă iar râu şi certăreţ şi, torturată la gîndul că n-o să-l vadă pe Paul decît a doua zi, primi.

După-amiaza fu încîntătoare. Mai întîi merseră să viziteze izvoarele. Ţîşneau la poalele unei stînci pline de muşchi, curgînd într-un bazin unde apa se mişca mereu ca în clocot; apoi făcură o plimbare cu barca prin adevărate poteci tăiate în trestia uscată. Contele, aşezat între cei doi cîini care adulmecau cu nasul în vînt, vîslea. Fiecare mişcare a vîslelor ridica barca aceea mare şi o împingea înainte. Cîteodată Jeanne îşi lăsa mina în apa aceea rece, bucurîndu-se de fiorul îngheţat care o străbătea de la degete în tot corpul. În celălalt capăt al bărcii, Julien şi contesa înfăşurată în şaluri zîmbeau cu acel nesfîrşit zîmbet cil oamenilor fericiţi care nu-şi mai doresc nimic.

Scara venea cu lungi fiori reci, vînturi din nord care treceau prin papura uscată. Soarele se scufunda în spatele brazilor iar cerul roşu, presărat cu norişori strălucitori şi ciudaţi, îţi făcea frig numai privindu-l.

Se întoarseră în salonul în care ardea un foc imens. O senzaţie de căldură şi de plăcere te cuprindea de cum intrai. Atunci contele, bine dispus, îşi luă soţia în braţele lui de atlet, ridicînd-o ca pe un copil pînă în dreptul gurii, şi o sărută pe obraji de două ori, cu două sărutări apăsate de om mulţumit.

Jeanne, zîmbind, se uita la uriaşul acela bun, pe care-l credeai un căpcăun numai văzîndu-i mustăţile. Se gîndea: „Cum ne înşelăm mereu asupra tuturor!” Purtîndu-şi

atunci, aproape fără să vrea, privirea spre Julien, îl văzu stînd în picioare în cadrul uşii, palid ca un mort, privindu-l ţintă pe conte. Neliniştită, se apropie de el, întrebîndu-l în şoaptă:

- Eşti bolnav? Ce ai? El ii răspunse enervat:

- Nimic, lasă-mă-n pace, Mi s-a făcut frig.

Cînd trecură în sufragerie, contele ceru voie să lase şi clinii să intre, şi aceştia se aşezară imediat pe labele din spate, în stînga şi în dreapta stăpînului lor. Le dădea mereu cîte o bucăţică şi îi mîngîia pe urechile lor lungi, cu blană moale. Animalele întindeau capul, dădeau din coadă, tremurau de mulţumire.

După masă, cînd Jeanne şi Julien se pregăteau să plece, contele îi mai reţinu ca să le arate cum se pescuieşte la lumina unei făclii.

Îi aşeză, ca şi pe contesă, pe treptele care coborau în iaz, iar el urcă în barcă împreună cu un servitor care ducea un uliu şi o făclie aprinsă. Noaptea era senină şi rece sub cerul stropit cu aur.

Făclia făcea să se tîrască pe apă dîre de foc ciudate şi mişcătoare, arunca lumini care dansau peste trestii şi luminau perdeaua de brazi. Şi deodată, cînd barca îşi schimbă direcţia, o umbră uriaşă, fantastică, o umbră do om se ridică deasupra marginii pădurii. Capul trecea de copaci, se pierdea în cer, iar picioarele i se scufundau în iaz. Fiinţa aceea nemăsurat de mare întinse braţele ca si cum ar fi vrut să ajungă la stele. Acele braţe imense se înălţară şi apoi căzură; se auzi imediat un zgomot Japă despicată.

Barca se întoarse încetişor, fantoma uriaşă păru că aleargă de-a lungul pădurii luminate acum de făclie; apoi se afundă în orizontul nevăzut, apoi apăru din nou, mai mică dar mai clară, cu mişcările ei aparte, pe faţada castelului.. Şi vocea groasă a contelui se auzi:

- Gilberte, am opt!

Vîslele izbiră apa. Umbra enormă stătea acum nemişcată, în picioare, pe zid, dar micşorîndu-se din ce în ce în lungime şi în lăţime. Capul părea că îi coboară, corpul îi slăbeşte, şi cînd domnul de Fourville urcă din nou pe trepte, urmat de servitorul care ducea făclia, ajunsese la dimensiunile lui şi îi copia toate gesturile.

Într-o plasă, contele avea opt peşti mari, care tresăltau.

Cînd Jeanne şi Julien mergeau spre casă, înfăşuraţi în mantale şi pături pe care le împrumutaseră de la gazde, Jeanne spuse, aproape fără să vrea:

- Ce om de treabă c uriaşul ăsta!

Julien, care ţinea hăţurile, îi răspunse:

- Da, dar nu prea ştie să se poarte în lume.

Opt zile mai tîrziu, merseră la familia Coutelier, care trecea drept prima familie nobilă a provinciei. Domeniul lor de la Reminil ajungea pînă în oraşul Cany. Castelul nou construit în timpul lui Ludovic al XIV-lea era ascuns într-un magnific parc ascuns de ziduri. De pe o înălţime se vedeau ruinele fostului castel. Valeţi în uniformă îi conduseră pe vizitatori într-o cameră impunătoare. Exact în mijloc o coloană susţinea o cupă uriaşă provenind de la manufactura din Sevres. Pe un soclu se afla o scrisoare autografă a regelui, pusă sub o placă de cristal, scrisoare în care marchizul Leopold-Herve-Joseph-Germer de Varneville, de Rollebosc de Coutelier era invitat să primească acest dar de la suveran.

Jeanne şi Julien se uitau la acel dar regal cînd intrară marchizul şi marchiza. Femeia era pudrată, amabilă din obligaţie şi politicoasă din dorinţa de a părea binevoitoare. Bărbatul, o figură impozantă, cu părul alb ridicat drept pe cap, punea în gesturile lui, în voce, în toată purtarea lui, o distincţie care îi sublinia importanţa.

Erau oameni ai etichetei, al căror spirit, sentimente şi vorbe păreau mereu pe picioroange. Vorbeau singuri, fără să aştepte răspunsuri, zîmbind cu un aer indiferent.

Păreau că îndeplinesc mereu o datorie cerută de rangul lor: să primească politicos nobilii mici din împrejurimi.

Jeanne şi Julien, ţepeni, se chinuiau să placă, stingheriţi de a rămîne mai mult, nepricepuţi să se retragă; dar marchiza termină ea însăşi vizita, simplu şi natural, încheind la timp conversaţia, ca o regină politicoasă care îşi concediază vizitatorii.

Pe drumul de întoarcere Julien spuse:

- Dacă vrei, încheiem cu vizitele; mie îmi ajung soţii Fourville.

Jeanne fu de aceeaşi părere.

Decembrie, această lună neagră, gaură întunecată la sfîrşitul anului, se scurgea încet. Viaţa aceea închisă începea din nou, ca şi anul trecut. Totuşi, Jeanne nu se plictisea deloc, mereu preocupată de Paul, pe care Julien îl privea pieziş, cu nişte ochi neliniştiţi şi nemulţumiţi.

Deseori cînd mama lui îl ţinea în braţe, îl mîngîia cu acea frenezie de tandreţe pe care o au femeile pentru copii lor, i-l aducea tatălui zicînd:

- Sărută-l şi tu, ai zice că nu-l iubeşti!

El atingea cu vîrful buzelor, dezgustat, fruntea albă a micuţului, descriind un cerc cu tot corpul, ca nu cumva să-l atingă cu minutele acelea care se mişcau şi înşfăcau. Apoi se îndepărta imediat, cuprins parcă de scîrbă.

Din cînd în cînd, veneau să ia masa cu ei primarul, preotul şi doctorul; uneori şi soţii Fourville, de care se legau din ce în ce mai mult.

Contele părea că-l adoră pe Paul. Îl ţinea pe genunchi cît dura vizita, cîteodată după-amieze întregi. Îl lua delicat în mîinile acelea enorme, îi gîdila vîrful nasului cu mustăţile lui lungi, îl săruta cuprins de un avînt pătimaş, aşa cum fac mamele. Suferea mereu că ei nu aveau copii.

Luna martie fu senină, uscată şi aproape caldă. Contesa Gilberte vorbi din nou de plimbările călare pe care să le facă în patru, Jeanne, plictisită de serile lungi, de nopţile lungi, de zilele lungi asemănătoare şi monotone,

primi, încîntată de proiect. Timp de o săptămînă se amuză făcîndu-şi singură costumul de călărie.

Apoi începură excursiile. Mergeau de fiecare dată cîte doi, contesa şi Julien în faţă, contele şi Jeanne cu o sută de paşi în urma lor. Cei din urmă vorbeau liniştit, ca doi prieteni, pentru că deveniseră prieteni prin întîlnirea sufletelor lor drepte, inimilor lor simple. Contesa şi Julien vorbeau deseori cu voce şoptită, rîdeau cîteodată în izbucniri violente, se priveau brusc, ca şi cum ochii lor aveau să-şi spună lucruri pe care buzele lor nu le puteau pronunţa. Cîteodată plecau pe neaşteptate în galop, minaţi de. o dorinţă de a fugi, de a merge departe, cît mai departe.

Apoi Gilberte păru să devină agasată. Vocea ei vie, adusă de suflările brizei, ajungea cîteodată la urechile celor doi călăreţi întîrziaţi, Contele zîmbea atunci, zicîndu-i Jeannei:

- Azi nevastă-mea nu e în apele ei.

Într-o seară, pe cînd se întorceau, cum contesa îşi zgîndărea iapa, o îmboldea, apoi o înfrîna trăgînd brusc de hăţuri, Julien îi spuse de mai multe ori:

- Fiţi atentă, fiţi atentă, o să vă ia pe sus!, pe un ton atît de clar şi dur, încît cuvintele limpezi sunară deasupra cîmpiei, ca şi cum ar fi fost suspendate în aer.

Ea replică:

- Cu atît mai rău! Nu-i treaba dumitale! Animalul se cabra, zvîrlea, făcea spume la gură. Dintr-o dată contele, neliniştit, strigă din toate puterile:

- Bagă de seamă, Gilberte!

Atunci ea, ca şi cum i-ar fi făcut în ciudă, într-o enervare din aceea femeiască pe care nimic n-o potoleşte, lovi furioasă cu cravaşa între urechile animalului, care se ridică agitat pe picioarele din spate şi, cînd căzu iar, se avîntă cu un salt formidabil, galopînd pe cîmp cit o ţineau puterile.

Trecu mai întîi printr-un lan, apoi, năpustindu-se peste ogoare, ridica sub copite praful de pe pămîntul umed şi gras, gonea atît de repede încît de-abia deosebeai calul de călăreaţă.

Julien, uluit, stătea locului, chemînd disperat:

- Doamnă! Doamnă!

Contele scoase un fel de mormăit şi, aplecîndu-se pe coama calului lui greoi, îl aruncă înainte cu o mişcare a întregului corp. Îl făcu să alerge atît de repede, îndemnîndu-l, înnebunindu-l cu vocea, cu gesturile şi cu pintenii, incit uriaşul călăreţ părea că poartă între coapse calul greu şi că-l ridică pe sus în zbor. Fugeau cu o viteză de neînchipuit, năpustindu-se drept înainte; Jeanne vedea în depărtare cele două siluete, a soţiei şi a soţului, fugind, fugind, micşorîndu-se, dispărând, ca două păsări urmărindu-se şi pierind la orizont.

Atunci Julien se apropie, mereu la pas, murmurînd furios:

- Cred că astăzi e nebună!

Şi plecară amîndoi după prietenii lor, pierduţi într-o cută a cîmpiei.

Peste un sfert de oră ii văzură venind şi se reîntîlniră repede. Contele, roşu la faţă, transpirat, rîzînd mulţumit, triumfător, ţinea în pumnul de neînfrînt hăţurile calului zbuciumat al soţiei sale. Ea era palidă, cu o faţă întunecată şi încordată; cu o mînă se sprijinea de umărul soţului ei ca şi cum era gata să leşine.

În acea zi, Jeanne înţelese că prietenul lor iubea nebuneşte.

Apoi contesa, în luna care urmă, se arătă veselă cum nu fusese niciodată. Venea mai des la Peuples, rîdea fără încetare, o îmbrăţişa pe Jeanne în avînturi de tandreţe. Parcă o fericire misterioasă se coborîse asupra vieţii ei. Soţul ei, fericit şi el, nu o scăpa din ochi, şi încerca în fiecare clipă să-i atingă mîna, rochia, cu o pasiune mereu crescîndă.

Îi spuse într-o seară Jeannei:

- Sîntem atît de fericiţi acum! Niciodată Gilberte n-a fost atît de drăguţă, Nu mai e indispusă, nu mai e mînioasă. Simt că mă iubeşte. Pînă acum nu eram sigur.

Şi Julien părea schimbat, mai vesel, mai calm, ca şi cum prietenia celor două familii adusese pace şi bucurie pentru fiecare.

Primăvara, caldă, veni foarte devreme.

Din dimineţile blînde şi pînă la serile călduţe şi liniştite soarele făcea să se trezească la viaţă orice colţişor de pămînt. Era o izbucnire puternică şi bruscă în acelaşi timp, unul dintre acele valuri de sevă nebiruite, una din acele nebunii de a renaşte pe care natura le arată cîteodată în anii privilegiaţi care te fac să crezi în întinerirea lumii.

Jeanne se simţea vag tulburată de această fermentaţie a vieţii. Avea lîncezeli neaşteptate în faţa vreunei, floricele din iarbă, melancolii delicioase, ore de pierdere visătoare.

Apoi se simţi năpădită de amintirile duioase ale-primelor zile de dragoste, Nu îi revenise în inimă iubirea pentru Julien, asta se sfîrşise, se sfîrşise pentru totdeauna; dar toată carnea ei, mîngîiată de briză, pătrunsa de mirosurile primăverii, tremura de parcă ar fi fost chemată de un nevăzut şi dulce.

Îi plăcea să fie singură, să se lase pradă. căldurii soarelui, plină de senzaţii, de lucruri nedesluşite şi senine care nu-i aduceau nici un gînd.

Într-o dimineaţă, cum somnola aşa, o fulgeră o imagine, o imagine bruscă a acelei găuri însorite în mijlocul frunzişului întunecat din păduricea de la Etretat. Acolo, pentru prima dată, îşi simţise corpul fremătînd lîngă acel tînăr care o iubea atunci; acolo murmurase, pentru prima dată, dorinţa timidă a inimii lui; acolo crezuse că a atins dintr-o dată viitorul luminos al speranţelor ei.

Voia să vadă din nou pădurea acum, să facă un pelerinaj sentimental şi superstiţios, ca şi cum o reîntoarcere în locurile acelea trebuia să schimbe ceva în drumul vieţii ei.

Julien plecase încă din zori, nu ştia unde. Ceru să-i înhame căluţul alb al familiei Martin, pe care îl călărea uneori în ultimul timp. Plecă.

Era una din zilele acelea atît de calme încît nimic nu se mişca nicăieri, nici un fir de iarbă, nici o frunză, totul pare nemişcat pe vecie, ca şi cum vîntul ar fi murit. Parcă şi insectele dispăruseră.

De la soare cobora o linişte arzătoare şi stăpînă, ca un abur uşor de aur; Jeanne lăsă calul la pas, legănată, fericită. Din cînd în cînd ridica ochii ca să se uite la un norişor alb, mic ca o bucăţică de vată, un fulg de abur suspendat, uitat, rămas acolo sus, singur, în mijlocul cerului albastru.

Coborî în valea care ducea pînă la mare, între arcurile mari ale falezei, pe care oamenii le numesc „porţile mari ale Etretatului” şi ajunse în pădure. Ploua cu lumină prin frunzişul încă subţire. Căuta locul şi nu îl găsea, rătăcind pe poteci.

Brusc, traversînd o alee lungă, zări în fund doi cai legaţi şi îi recunoscu imediat: unul era al lui Julien. Singurătatea începea să o apese: se bucură de această întîlnire neprevăzută şi dădu pinteni calului.

Cînd ajunse lîngă caii care stăteau liniştiţi, ca şi cum ar fi fost obişnuiţi cu pauzele acestea lungi, Jeanne strigă. Nimeni nu-i răspunse.

O mănuşă de femeie şi două cravaşe zăceau pe iarba culcată. Deci stătuseră acolo apoi se îndepărtaseră, lăsîndu-şi caii.

Aştepta un sfert de oră, douăzeci de minute, fără să înţeleagă ce puteau ei să facă. Coborîse şi nu se mai mişca, sprijinită de, un trunchi vechi de copac. Două păsărele, fără să o vadă, coborîră în iarbă, foarte aproape

de ea. Una dintre ele se zbuciuma, ţopăia în jurul celeilalte, cu aripile ridicate, fremătînd, dînd din cap şi ciripind; apoi se împerechează.

Jeanne fu surprinsă ca şi cum n-ar fi ştiut nimic despre acel lucru; apoi îşi spuse: „E adevărat, e primăvară.” şi o străbătu un alt gînd, o bănuială. Se uită din nou la mănuşă, la cravaşe, la cei doi cai singuri, şi urcă imediat în şa cu o dorinţă neînfrînată de a fugi.

Se întorcea la Peuples, galopînd acum. Mintea ei lucra, gîndea, unea faptele, apropia circumstanţele. Cum nu ghicise mai devreme? Cum nu văzuse nimic? Cum de nu înţelesese absenţele lui Julien, revenirea la eleganţa lui de altădată, apoi domolirea firii lui?

Îşi amintea şi de enervările bruşte ale Gilbertei, alintările ei exagerate şi, de cîtăva vreme, felul acela de beatitudine în care trăia şi din pricina căreia contele, era fericit.

Îşi lăsă calul la pas, pentru că trebuia să chibzuiască bine şi galopul îi tulbura gîndurile.

După ce trecuse prima tresărire, inima îi redevenise calmă, fără gelozie, fără ură, doar cuprinsă de dispreţ. Nu se gîndea deloc la Julien; nimic n-o mai mira la el. Dar dubla trădare a contesei, a prietenei ei, o revolta. Toată lumea era deci mîrşavă, mincinoasă şi perfidă, îi dădură lacrimile.

Uneori plîngea iluziile ca pe morţi.

Se hotărî totuşi să se prefacă, să nu arate că ştia ceva, să-şi închidă sufletul pentru durerile obişnuite, să nu iubească pe nimeni altcineva în afară de Paul şi de părinţii ei, să-i suporte pe ceilalţi cu linişte.

Imediat ce ajunse acasă, se repezi la fiul ei, îl luă cu ea în cameră şi îl sărută pierdută timp de o oră, fără să se oprească.

Julien se întoarse la masă, fermecător, zîmbind, plin de intenţii bune. O întrebă:

- Tatăl şi mama ta nu vin anul acesta?

Ea îi fu atît de recunoscătoare pentru această gentileţe încît aproape că îi iertă descoperirea din pădure; şi o năpădi o dorinţă cumplită de a le revedea imediat pe cele două fiinţe pe care le iubea cel mai mult, după Paul. Îşi petrecu toată seara scriindu-le ca să le grăbească sosirea.

Îşi anunţară venirea pe 20 mai. Era atunci în 7 ale lunii.

Îi aştepta cu o nerăbdare crescîndă, ca şi cum ar fi simţit, dincolo, de dragostea ei filială, o nevoie nouă, să-şi atingă inima de inimi cinstite, să vorbească cu sufletul deschis unor oameni curaţi, străini de orice mişelie, ale căror viaţă, fapte, gînduri, dorinţe fuseseră totdeauna drepte.

Îşi simţea acum conştiinţa îndepărtată de toate aceste conştiinţe clătinate; deşi învăţase să se prefacă, deşi o primea pe contesă cu mîinile întinse şi zîmbetul pe buze, simţea crescînd în ea, învăluind-o, senzaţia de gol, de dispreţ pentru oameni.

În fiecare zi, bîrfele care circulau prin ţinut îi sădeau în suflet un dispreţ şi mai mare, un dezgust şi mai adînc faţă de oameni. Fata familiei Couillard „tocmai născuse şi căsătoria trebuia să se facă în curînd. Servitoarea familiei Martin, o fată fără părinţi, era însărcinată; o văduvă, o femeie şchioapă şi hidoasă, pe care toţi o numeau La Crotte[2], atît era de murdară, era şi ea însărcinată.

În fiecare moment aflai despre vreo nouă sarcină sau vreo nouă poznă a unei fete, a vreunei ţărănci măritate şi mamă de familie, ori a vreunui fermier respectat şi bogat. 'Primăvara aceea arzîndă părea că face să renască seva în oameni ca şi în plante.

Iar Jeanne, ale cărei simţuri stinse nu mai vibrau, a cărei inimă zdrobită şi suflet sentimental păreau că numai ele sînt mişcate de adierile călduţe şi fecunde, care visa, exaltată fără dorinţe, pasionată de gînduri şi desprinsă de poftele trupeşti, se mira, plină de o scîrbă care se transforma în ură, de această animalitate.

2 crotte (fr.) – balegă.

Împerecherea fiinţelor o revolta acum ca un lucru împotriva naturii, şi dacă o ura pe Gilberte, era nu pentru că îi luase soţul, ci pentru că se prăbuşise şi ea în mlaştina aceea universală. Gilberte nu era din soiul oamenilor primitivi la care instinctele rele domină. Cum putuse să se abandoneze şi ea ca aceşti oameni?

Chiar în ziua în care îi aştepta pe părinţii ei, Julien îi trezi din nou dezgustul povestindu-i cu veselie, ca pe un lucru firesc şi caraghios, că brutarul auzise în ajun un zgomot şi, cum nu era zi de copt, crezuse să găsească înăuntru o pisică vagaboandă, şi cînd colo dăduse peste nevastă-sa „care nu cocea pîine”. Julien adăugă:

- Brutarul a închis gura cuptorului, erau cît pe ce să se sufoce înăuntru. Băiatul cel mai mic, care o văzuse pe maică-sa intrînd acolo cu potcovarul; a chemat repede vecinii.

Şi rîse, zicînd mai departe:

- Ne dau să mîncăm pîine cu dragoste, şmecherii. Asta-i adevărată poveste de La Fontaine!

Jeanne nu se mai atinse de pîine de atunci,

Cînd diligenta se opri lîngă trepte şi figura fericită a baronului apăru la geam, în sufletul şi în inima tinerei femei se răscoli o emoţie adîncă, o pornire de tandreţe cum nu mai simţise pînă atunci.

Dar rămase încremenită, gata să cadă, cînd îşi văzu mama. Baroana, în acele şase luni de iarnă, îmbătrînise cu zece ani. Obrajii ei enormi, căzuţi, se înroşiseră de parcă erau umpluţi cu sînge; ochii îi păreau fără viaţă, şi nu se putea mişca decît sprijinită din amîndouă părţile; respiraţia ei înceată-se făcuse şuierătoare şi atît de greoaie încît stînd lîngă ea simţeai că te cuprinde o milă stânjenitoare.

Baronul, văzînd-o în fiecare zi, nu-şi dăduse seama de această prăbuşire, şi cînd ea se plîngea de sufocările neîncetate, de îngreunarea ei crescîndă, el îi răspundea:

- Nu-i adevărat, draga mea, aşa ai fost întotdeauna!

Jeanne, după ce-i conduse în camerele lor, se retrase la ea ca să plîngă răscolită, pierdută. Apoi se duse să-l caute pe tatăl ei şi i se aruncă la piept, cu ochii plini de lacrimi:

- Cît de mult s-a schimbat mama! Ce are, papa, ce are?

El rămase surprins şi-i răspunse:

- Crezi tu? Ce idee! Ei aş! Eu, care am stat mereu în preajma ei, îţi spun că nu o găsesc mai rău ca altădată.

Seara, Julien îi spuse Jeannei:

- Mama ta arată foarte rău. Cred că n-o mai duce mult.

Şi cum Jeanne izbucnise în plîns, el se supără:

- Haide, n-am zis că-i pierdută. Totdeauna faci din ţintar armăsar. S-a schimbat, atîta tot, e normal la vîrsta ei.

După opt zile, Jeanne nu se mai gîndea la asta, obişnuită cu noua înfăţişare a mamei ei, poate ascunzîndu-şi temerile, aşa cum ascunzi, cum arunci totdeauna, dintr-un fel de instinct egoist, din nevoia firească de calm sufletesc, îndoielile şi grijile ameninţătoare.

Neputînd să mai meargă, baroana nu mai ieşea decît o jumătate de oră în fiecare zi. Cînd mergea o singură dată pînă la capătul aleii „ei" nu putea să se mai mişte deloc şi cerea să se aşeze pe banca ei. Şi cînd se simţea neputincioasă să facă măcar atît, spunea:

- Să ne oprim, hipertrofia mea îmi taie picioarele astăzi.

Nu mai rîdea deloc, zîmbea doar la lucrurile care i-ar fi stîrnit hohote anul trecut. Dar cum vederea îi rămăsese bună, stătea zile întregi recitind „Corine" sau „Meditaţiile", lui Lamartine, apoi cerea să i se aducă sertarul cu „amintiri". Răsturnîndu-şi pe genunchi scrisorile vechi dragi inimii ei punea înapoi, una cîte una, „relicvele" ei, după ce se uita din nou, zăbovind la fiecare. Şi cînd era singură, complet singură, le săruta pe unele dintre ele, aşa cum săruţi, fără să ştie nimeni, părul morţilor pe care i-ai iubit. Cîteodată, intrînd pe neaşteptate, Jeanne o găsea plîngînd, plîngînd cu lacrimi triste, şi o întreba:

- Ce ai, mamă?

Iar baroana, după un lung suspin, răspundea:

- „Relicvele” mele m-au făcut să plîng. Răscolesc lucruri care au fost atît de frumoase şi s-au sfîrşit! Şi apoi în ele întîlnesc oameni la care nu mă mai gîndesc deloc, şi-i regăsesc dintr-o dată. Parcă îi văd, îi aud, şi asta îmi face nespus de rău. O să vezi şi tu cum e, mai tîrziu.

Cînd baronul apărea într-unui din aceste momente de melancolie, şoptea:

- Jeanne, draga mea, ascultă-mă, arde-ţi toate scrisorile, cele de la mama ta, de la mine, toate-toate. Nu e nimic mai groaznic decît să-ţi aminteşti tinereţea atunci cînd eşti bătrîn.

Dar Jeanne îşi păstra şi ea corespondenţa, îşi pregătea „Cutia cu relicve”, se supunea, deşi nu semăna deloc cu mama ei, unui fel de instinct ereditar de sentimentalism visător.

După cîteva zile, baronul plecă pentru o afacere.

Anotimpul era superb. Nopţile calde, spuzite de stele, veneau după serile liniştite, serile senine după zilele luminoase, zilele luminoase după răsărituri limpezi. Baroana se mişca mai uşor, iar Jeanne, uitînd aproape cu totul iubirile lui Julien şi perfidia Gilbertei, se simţea chiar fericită. Cîmpia întreagă era înflorită şi parfumată, iar marea veşnic calmă strălucea sub lumina soarelui de dimineaţa pînă seara.

Într-o după-amiază Jeanne îl luă pe Paul în braţe şi merse pe cîmp. Se uita cînd la fiul ei, cînd la iarba presărată cu flori de-a lungul drumului, învăluită de o tandreţe fără margini. Îşi săruta copilul în fiecare clipă, îl strîngea pătimaşă în braţe, apoi, atinsă de nu ştiu ce miresme ale cîmpului, se simţea părăsită de puteri, lă-sîndu-se în voia unei linişti nesfîrşite,

Apoi se gîndi la el, la viitorul lui. Cum o să fie? Uneori îl voia un om mare, celebru, puternic. Alteori îl voia mai degrabă modest, stînd aproape de ea, devotat, iubitor, cu braţele mereu deschise pentru mama lui. Cînd îl iubea cu

inima ei egoistă de mamă, dorea să rămînă fiul ei şi nimic altceva; cînd îl iubea cu mintea ei pătimaşă, rîvnea să fie cineva în lume.

Se aşeză pe marginea unui şanţ şi începu să-l privească. Parcă-l vedea pentru prima oară. Se miră brusc că fiinţa asta micuţă va fi mare, că o să meargă cu paşi hotărîţi, că o să-i crească barbă şi o să vorbească cu o voce puternică.

În depărtare cineva o striga. Jeanne înălţă capul. Era Marius, care venea în goană spre ea. Se gîndi că venise cineva în „vizită şi se ridică, nemulţumită că e tulburată din treburile ei. Dar puştiul alerga cît îl ţineau picioarele şi, cînd ajunse destul de aproape, strigă:

- Doamnă, îi e tare rău doamnei baroane!

Jeanne simţi ca o picătură de apă alunecîndu-i pe şira spinării. Plecă şi ea cu paşi mari, cu mintea năucită.

Zări de departe oameni adunaţi sub platan. Se repezi într-acolo şi, cum ei se dăduseră la o parte, o văzu pe mama ei întinsă pe pămînt, cu capul susţinut de două perne. Faţa ei era înnegrită cu totul, ochii închişi, iar pieptul, care de douăzeci de ani gîfîia, acum nu se mai mişca. Doica îi luă tinerei femei copilul din braţe şi-l duse de acolo.

Jeanne, rătăcită, întrebă:

- Ce s-a întîmplat? Cum a căzut? Să meargă cineva să caute doctorul!

Întorcîndu-se, îl zări pe preot, care aflase cine ştie cum. El îşi oferi serviciile, umblînd grăbit şi ridicîndu-şi mînecile sutanei. Dar frecţiile cu oţet, cu apă de colonie, rămaseră fără rezultat.

- Ar trebui s-o dezbrăcăm şi s-o culcăm, zise preotul.

Erau adunaţi acolo fermierul Joseph Couillard, moş Simon şi Ludivine. Ajutaţi de abate, încercară s-o ia în braţe pe baroană, dar cînd o ridicară,* capul îi căzu pe spate, rochia de care o ţineau se rupse, atît era de greu

să îi ridici trupul enorm. Atunci Jeanne începu să ţipe de groază. Puseră la loc pe pămînt trupul greoi şi moale.

Trebuiră să aducă un fotoliu din salon; abia după ce o aşezară în el o putură mişca de acolo, în sfîrşit. Urcară pas cu pas treptele, apoi scara; cum ajunseră în cameră o întinseră pe pat. Bucătăreasa se chinuia să-i scoată hainele, cînd sosi la ţanc văduva Dentu, venită şi ea, ca şi preotul, „de parcă ar fi simţit moartea”, cum spuneau servitorii.

Joseph Couillard plecase în galop ca să-i dea de veste doctorului; şi cum preotul era gata să plece după împărtăşanie, îngrijitoarea îi şopti la ureche:

- Nu mai bateţi drumul, părinte, e pe ducă... Ştiu eu ce spun.

Jeanne, înnebunită, se ruga, nu ştia ce să mai facă, ce să încerce, cum s-o salveze. Preotul,.pentru orice eventualitate, o împărtăşi.

Timp de două ore aşteptară lîngă corpul acela învineţit şi fără viaţă. Căzută în genunchi, Jeanne suspina, răvăşită de spaimă şi de durere.

Cînd se deschisese uşa şi apăru medicul, i se păru că vede intrînd salvarea, consolarea, speranţa şi se repezi la el, bolborosind tot ce ştia despre accident:

- Se plimba ca de obicei... era bine... chiar foarte bine... mîncase supă de carne şi două ouă la dejun... a căzut dintr-o dată... s-a făcut neagră cum o vedeţi..., nu s-a mai mişcat... am încercat totul ca s-o facem să-şi revină... totul...

Tăcu, văzînd dintr-o dată un semn al îngrijitoarei către doctor, însemnînd ca totul se sfîrşise, fără putinţă de salvare. Atunci, refuzînd să creadă, îl întrebă neliniştită, repetînd:

- E grav? Credeţi că e grav?

El spuse pînă la urmă:

- Mă tem că s-a... că s-a sfîrşit. Curaj, vă trebuie mult curaj!

Şi Jeanne, deschizînd braţele, se aruncă peste trupul mamei ei.

Julien se întorsese acasă. Rămase uluit, vizibil surprins, fără vreun strigăt de durere sau de disperare, luat prea pe neaşteptate, prea repede, ca să îşi încropească faţa şi atitudinea care trebuiau. Şopti:

- Mă aşteptam, simţisem eu că nu mai are mult. Apoi îşi scoase batista, îşi şterse ochii, îngenunche, îşi făcu semnul crucii, murmură ceva şi ridicîndu-se, vru s-o ridice şi pe Jeanne. Dar ea strîngea cadavrul din toate puterile şi îl săruta, aproape culcată peste el. Trebuiră s-o ia de acolo, era ca nebună.

O lăsară să se întoarcă peste o oră. Nu mai avea nici o speranţă. Interiorul era aranjat ca pentru o cameră mortuară. Julien şi preotul stăteau de vorbă în şoaptă lîngă o fereastră. Văduva Dentu, aşezată confortabil într-un fotoliu, obişnuită fiind cu privegherea şi simţindu-se ca la ea acasă într-un loc unde a intrat moartea, părea că aţipise deja.

Se lăsă noaptea. Preotul veni în întîmpinarea Jeannei, îi luă mîinile, o îmbărbăta, revărsînd peste inima ei nemîngîiată valul consolărilor preoţeşti. Vorbi de răposată, o slăvi în cuvinte bisericeşti şi, trist, cu acea tristeţe prefăcută a preoţilor, pentru care morţii sînt bineveniţi, se oferi să petreacă noaptea rugîndu-se lîngă capul baroanei.

Dar Jeanne, printre hohote de plîns, se împotrivi, Voia să fie singură, complet singură în noaptea aceea de rămas-bun. Julien veni lîngă ea:

- Nu se poate, stăm amîndoi.

Ea făcea „nu” din cap, neputînd să spună mai mult. Pînă la urmă izbuti:

- E mama mea, mama mea. Vreau s-o veghez singură.

Doctorul murmură:

- Lăsaţi-o să facă cum vrea ea, îngrijitoarea poate să stea în camera de alături.

Preotul şi Julien fură de acord, gîndindu-se fiecare la somnul lui. Apoi abatele Picot îngenunche la rîndul lui, se rugă, se ridică şi ieşi zicînd:

- Era o sfîntă! pe tonul pe care zicea „Dominus Vobiscum”.

Atunci vicontele, cu vocea lui obişnuită, întrebă:

- Nu mergi să iei ceva?

Jeanne nu răspunse, nici nu băgase de seamă că-i vorbise ei. El zise iar:

- Ar fi mai bine poate să mănînci ceva, să nu-ţi fie rău.

Ea îi răspunse cu un aer rătăcit:

- Trimite imediat după tata.

Julien ieşi ca să trimită un călăreţ la Rouen. Ea rămase scufundată într-un fel de durere mută, ca şi cum ar fi aşteptat ora ultimei întrevederi cu mama ei ca să dea frîu liber disperării şi regretelor.

Întunericul năpădise camera înveşmîntînd-o pe moartă în valuri de beznă. Văduva Dentu începu să umble ici şi colo, cu pasul ei uşor, căutînd şi punînd la loc obiecte nevăzute, cu mişcări tăcute de infirmieră. Apoi aprinse două luminări pe care le puse încetişor pe masa de noapte de la capătul patului, acoperită cu un şervet alb.

Jeanne părea că nu vede, nu simte, nu înţelege; nimic. Aştepta să rămînă singură. Julien se întoarse; mîncase deja şi o întrebă iar:

- Nu vrei să guşti nimic?

Ea îi răspunse „nu” dînd din cap.

El se aşeză, cu o figură mai mult resemnată decît tristă, şi tăcu.

Stăteau aşa toţi trei, depărtaţi unul de altul, fără să se mişte de pe scaunele lor. Cîteodată, îngrijitoarea, care adormea, sforăia puţin, apoi.. se trezea brusc.

Pînă la urmă Julien se ridică şi, apropiindu-se de Jeanne, o întrebă:

- Vrei să rămîi singură acum?

Ea îi luă mîna, într-o mişcare involuntară:

- Da, da, lasă-mă.

O sărută pe frunte şi îi şopti:

- O să vin să te văd din cînd în cînd.

Ieşi împreună cu văduva Dentu, caro îşi împinse fotoliul în camera de alături. Jeanne închise-uşa, apoi deschise larg toate ferestrele, Primi în plin obraz mîngîierea călduţă a unei seri venind după o zi de cosit. Finul de pe pajişte, cosit în urmă cu puţin, stătea culcat sub clarul de lună.

Această senzaţie dulce îi făcu rău, o lovi ca o ironie. Se întoarse lîngă pat, luă una dintre mîinile reci, fără viaţă, şi începu să se uite la mama ei. Nu mai era umflată ca în momentul crizei părea că doarme, mai, liniştit decît o făcuse vreodată. Flacăra palidă a luminărilor, mişcată de vînt, făcea umbrele să-i joace pe faţă, o făceau vie, de parcă s-ar fi mişcat.

Jeanne o privea ţintă, şi din adîncul copilăriei ei îndepărtate îi veniră în minte o mulţime de amintiri.

Îşi amintea vizitele mamei ei la mînăstire, la vorbitor, felul în care-i întindea punga de hîrtie plină cu prăjituri, o mulţime de detalii mărunte, de fapte neînsemnate, de mici gesturi de duioşie, cuvintele, intonaţiile, mişcările ei obişnuite, cutele pe care le fă«ea la ochi cînd rîdea, suspinul ei de uşurare cînd se aşeza undeva.

Stătea acolo, uitîndu-se mereu şi repetînd într-un fel de aiurare „A murit!”, şi toată grozăvenia acestui cuvînt îi apăru în faţă.

Femeia aceea culcată acolo, mama, mămica, doamna Adelaide, murise? Nu se va mai ridica niciodată, nu va mai vorbi, nu va mai rîde, nu va mai lua niciodată masa cu ei, aşezată în faţa baronului, nu va mai spune „Bună dimineaţa, Jeanette!”. Era moartă!

O să-i bată în cuie sicriul, o s-o ducă în pămînt şi gata, nimeni n-o s-o mai vadă. Cum o să se poată asta? Cum? N-o să mai aibă mamă? Această figură dragă, atît de familiară, văzută de cînd deschizi prima dată ochii, iubită

de cînd îţi deschizi braţele, acest fluviu de dragoste, această fiinţă unică, mama, mai importantă în suflet decît toate celelalte fiinţe, nu mai era. Jeannei îi mai rămîneau cîteva ore ca să se uite la chipul ei, la acest chip încremenit şi fără gînduri, şi apoi nimic, nimic, numai o amintire.

Se prăbuşi în genunchi într-o criză cumplită de disperare. Cu mîinile încleştate pe cearşafurile pe care le răsucea, cu gura înfundată în cuverturile patului, ţipa cu un glas sfîşietor:

- Mamă, biata mea mamă, mamă!

Apoi, simţind că înnebuneşte, ca şi în noaptea aceea în care fugise prin zăpadă, se ridică şi alergă la fereastră ca să se răcorească, să respire aerul proaspăt care nu venea de la acel pat, de la moartă.

Pajiştea cosită, copacii, cîmpia, marea îndepărtată, toate se odihneau într-o pace deplină, adormite sub farmecul tandru al lunii. Ceva din împăcarea aceea liniştitoare o pătrunse pe Jeanne, şi ea începu să plîngă domol.

Apoi se întoarse lîngă pat şi se aşeză, luînd între mîinile ei mîna mamei, ca şi cum ar fi vegheat-o ca pe o bolnavă.

O gîză mare intrase, atrasă de lumina luminărilor. Se izbea de ziduri ea o minge, zbura de la un capăt la altul al camerei. Jeanne, distrată de zborul ei sonor, ridică ochii ca s-o vadă, dar nu-i zărea decît umbra mişcătoare pe albul tavanului.

Apoi n-o mai auzi. Atunci remarcă tic-tacul liniştit al pendulei şi un alt zgomot mic, de fapt un foşnet abia auzit. Era ceasul mamei ei, care continua să meargă, uitat în rochia aruncată pe un scaun la picioarele patului. Dintr-o dată, gîndul la moartă şi la jucăria aceea mecanică neoprită deloc, răsuci o durere ascuţită în inima Jeannei.

Se uită la ceas. Era de-abia zece şi jumătate. O cuprinse o teamă groaznică de noaptea pe care o avea în faţă.

Îi veneau în minte alte amintiri: cele ale propriei ei vieţi, Rosalie, Gilberte, amarele dezamăgiri ale inimii ei. Deci totul nu era decît murdărie, tristeţe, nefericire şi moarte. Totul înşela, totul minţea, totul te făcea să te doară şi să plîngi. Unde să cauţi puţină odihnă şi bucurie? într-o altă viaţă, fără îndoială, cînd sufletul va fi eliberat de încercările pămînteşti. Sufletul! începu să viseze la taina aceea nepătrunsă, aruncîndu-se dintr-o dată în convingeri poetice, pe care alte ipoteze, nu mai puţin vagi, le răsturnau pe dată. Aşadar, unde era acum sufletul mamei ei? Sufletul acelui corp nemişcat şi îngheţat? Foarte departe, poate. Undeva în spaţiu, dar unde? Dispăru ca o pasăre nevăzută scăpată din colivie?

Era chemat la Dumnezeu? sau era risipit la voia întîmplării, în creaţii noi, amestecat cu germenii gata să izbucnească?

Poate era aproape de ea? în camera aceea, în jurul cărnii aceleia neînsufleţite pe care o părăsise! Şi dintr-o dată, Jeannei i se păru că simte o adiere care o atinse, ca un contact cu un spirit. Se înfricoşa, cu o spaimă îngrozitoare, atît de puternică încît nici nu îndrăznea să se mişte, să respire sau să se întoarcă şi să privească în urma ei. Inima îi bătea cu disperare.

Fără veste gîza nevăzută îşi. luă iar zborul şi începu din nou să se izbească de pereţi, cînd de unul, cînd de altul. Jeanne simţi un fior din creştet pînă-n tălpi, apoi, liniştită dintr-o dată recunoscînd bîzîitul fiinţei înaripate, se ridică şi se întoarse, Ochii îi căzură pe scrinul cu capete de sfinx, unde erau „relicvele”.

O idee mişcătoare, neaşteptată, îi trecu prin minte: să citească, în această ultimă veghe, ca pe o carte de rugăciuni, scrisorile vechi, dragi moartei. I se păru că are de

îndeplinit o datorie delicată şi sfîntă, ceva cu adevărat filial, care 6 să-i facă plăcere mamei ei pe lumea cealaltă.

Era corespondenţa de cine ştie cînd a bunicei şi bunicului ei, pe care nu-i cunoscuse. Voia să le întindă braţele pe deasupra corpului fiicei lor, să meargă spre ei în acea noapte funebră, de parcă ar fi suferit şi ei, să facă un fel de lanţ tainic de iubire între cei morţi de demult, cea care dispăruse de curînd şi ea însăşi, care mai era în viaţă.

Se ridică, coborî tăblia scrinului şi luă din sertarul do jos zece pacheţele de hîrtie îngălbenită, legate cu grijă, puse unul lîngă altul.

Le răsturnă pe pat, între braţele baroanei, într-un fel de rafinament sentimental, şi începu să le citească.

Erau epistole din acelea vechi pe care le găseşti în scrinurile bătrîne din familie, epistole din acelea care au parfumul secolului trecut.

Prima începea cu „Draga mea”, alta cu „Frumoasa mea nepoată”, apoi erau „Micuţo dragă”, „Mititico”, „Fata mea adorată”, apoi „Copilă dragă”, „Draga mea Adelaide”, „Fata mea dragă”, după cum erau scrise, pentru fetiţă, pentru tînăra fată, iar mai tîrziu pentru tînăra femeie.

Toate erau pline de duioşii pătimaşe şi copilăreşti, miile de fleacuri intime, acele mari şi simple evenimente de familie, atît de neînsemnate pentru ceilalţi: „Tata are gripă, buna Hortense s-a fript la deget, motanul Croquerat a murit; am tăiat bradul din dreapta barierei; mama şi-a pierdut cartea de rugăciuni cînd venea de la biserică, crede că i-a furat-o cineva.”

Se vorbea în acele scrisori de oameni necunoscuţi Jeannei, despre care-şi amintea doar numele auzite cîndva, în copilărie.

Se înduioşa la aceste amănunte care i se păreau nişte revelaţii, ca şi cum ar fi intrat dintr-o dată în întreaga viaţă trecută, tăinuită, a inimii mamei ei. Se uita la corpul zăcînd şi brusc începu să citească cu voce tare, să

citească pentru moartă, ca şi cum ar fi vrut s-o înveselească, s-o mîngîie. Şi cadavrul nemişcat părea fericit.

Jeanne arunca una cîte una scrisorile la picioarele patului; se gîndi că ar trebui să le pună în sicriu, ca pe nişte flori.

Desfăcu un alt pachet. Era un scris nou. Citi începutul: „Nu mă pot lipsi de mîngîierile tale. Te iubesc nebuneşte”. Nimic altceva, nici un nume.

Întoarse scrisoarea pe partea cealaltă, fără să înţeleagă. Adresa era clară: „Doamnei baroane Le Perthuis Des Vauds”.

Atunci o deschise pe următoarea: „Vino în seara asta, îndată ce el pleacă. O să avem o oră întreagă. Te ador”. În alta: „Am petrecut o noapte de delir dorindu-te în van. Aveam trupul tău în braţele mele, gura sub gura mea, ochii tăi într-ai mei. Simţeam că-mi ies din minţi de furie gîndindu-mă că tocmai în clipa aceea tu dormeai alături de el, că te poate avea cînd are chef...”.

Jeanne, năucită, nu pricepea deloc.

Ce erau toate acestea? Cui, pentru cine, de la cine erau acele vorbe de dragoste?

Continuă să citească, regăsind neîncetat declaraţii înflăcărate, întîlniri cu sfaturi de prudenţă, apoi de fiecare dată, la sfîrşit, aceste patru cuvinte: „Ai grijă, arde scrisoarea!”.

În sfîrşit deschise un bilet obişnuit, o simplă acceptare la o invitaţie la masă, dar cu acelaşi scris şi semnat „Paul d'Ennemare”, acela pe care baronul îl numea, cînd mai vorbea de el, „Bătrînul meu Paul” şi a cărui soţie fusese prietena cea mai bună a baroanei.

Atunci Jeanne fu cuprinsă de o bănuială care se transformă în scurt timp în certitudine. Fusese amantul mamei ei.

Şi pe dată, năucită, aruncă dintr-o mişcare hîrtiile acelea infame, ca şi cum ar fi aruncat de pe ea cine ştie

ce gînganie veninoasă, alergă la fereastră şi începu să plîngă îngrozitor cu strigăte involuntare care îi sfîşiau gîtul. Apoi se frînse toată, se lăsă să cadă lîngă zid şi, ascunzîndu-şi faţa ca să nu i se mai audă gemetele, plînse în continuare pradă unei disperări fără seamăn.

Poate ar fi rămas aşa toată noaptea, dar un zgomot de paşi în camera alăturată o făcu să sară în picioare. Oare era tatăl ei? Şi toate scrisorile zăceau împrăştiate pe pat şi pe podea! Ajungea să deschidă una singură! Ştia el ceva?

Se repezi şi, strîngînd laolaltă toate hîrtiile îngălbenite, şi cele ale bunicilor, şi cele ale amantului, şi cele pe care nu le deschisese încă, şi cele care erau încă legate cu sfoară în sertarul scrinului, la aruncă grămadă-în cămin. Luă una din luminările care ardeau pe masa de noapte şi apropie flacăra de mormanul de hîrtii. Izbucni o pălălăi e care lumină camera, patul şi cadavrul, cu o lumină vie şi mişcătoare, desenînd în negru pe perdeaua albă a patului profilul tremurător al feţei nemişcate şi liniile corpului uriaş sub pînza ce-l acoperea.

Cînd în cămin nu mai rămase decît un pumn de cenuşă, se întoarse să se aşeze lîngă fereastra deschisă, ca şi cum n-ar fi îndrăznit să mai rămînă aproape de moartă. Începu din nou să plîngă cu faţa în mîini, gemînd de durere, suspinînd de disperare:

- O, biata mea mamă! O, biata mea mamă!

O idee cumplită îi veni în minte: dacă mama ei nu e moartă, din întâmplare, dacă e numai adormită într-un somn letargic, dacă dintr-o dată se ridică, vorbeşte?

Faptul că acum cunoştea secretul acela îngrozitor nu i-ar micşora dragostea filială? Ar mai săruta-o eu aceleaşi buze pioase? Ar îndrăgi-o cu aceeaşi iubire sfîntă? Nu. Nu se mai putea. Şi acest gînd îi sfîşie inima.

Noaptea se stingea; stelele păleau, apărură zorii. Luna coborîtă avea să se scufunde în marea pe care o poleia.

Jeanne îşi aminti de acea noapte petrecută la fereastră, după sosirea ei la Peuples. Cît era de departe, cum se schimbase totul, cît de diferit vedea acum viitorul!

Cerul se făcu trandafiriu, de un trandafiriu vesel, în-drăgostit, fermecător. Ea privea, surprinsă acum ca în faţa unui lucru rar, această înflorire luminoasă a zilei, întrebîndu-se dacă era posibil ca pe acest pămînt unde se ridicau asemenea răsărituri de soare să nu fie nici bucurie nici fericire.

Zgomotul unei uşi o făcu să tresară. Era Julien. O întrebă:

- Ei? Nu eşti prea obosită?

Fericită că nu mai era singură, ea îngăimă:

- Nu.

- Acum du-te să te odihneşti, zise el.

Jeanne îşi sărută încet mama, cu un sărut lent, dureros şi rănit; apoi se duse în camera ei. Ziua se scurgea cu acele triste evenimente obişnuite cînd moare cineva. Baronul ajunse spre seară. Plînse mult.

A doua zi avu loc înmormîntarea.

După ce-şi apăsă ultima oară buzele pe fruntea în-gheţată, după ce o aranja pentru ultima dată şi văzu si-criul bătut în cuie, Jeanne se retrase. Trebuiau să vină invitaţii.

Gilberte ajunse prima şi se aruncă suspinînd la pieptul prietenei ei.

Se vedeau pe fereastră trăsurile care ocoleau grilajul în trapul calului. Vocile răsunau pe coridor. Femei în negru intrau cîte una în cameră, femei pe care Jeanne nu le mai văzuse niciodată.

Marchiza de Coutelier şi vicontesa de Briseville o sărutară.

Îşi dădu brusc seama că în spatele ei se strecura mă-tuşa Lison. O strînse în braţe cu duioşie, încît biata fată bătrînă era cît pe ce să leşine.

Julien intră, în mare doliu, elegant, afectat, bucuros de lumea multă care venise. Ii vorbi încet Jeannei ca să-i ceară un sfat. Adăugă pe un ton confidenţial:

- A venit toată nobilimea, o să fie foarte bine. Plecă din nou, salutînd grav doamnele. Numai mătuşa

Lison şi Gilberte rămaseră lîngă Jeanne cît se ţinu slujba de înmormîntare. Contesa o săruta mereu, repetînd:

- Draga mea! Biata de tine!

Cînd contele de Fourville se întoarse s-o caute pe soţia lui, plîngea şi el de parcă şi-ar fi pierdut propria mamă.

X

După aceea zilele trecură mohorîte, zile triste dintr-o casă care pare goală prin absenţa unei fiinţe din familie dispărută pentru totdeauna, zilele înţesate cu suferinţe în preajma fiecărui obiect pe care îl folosea cel care a murit. În fiecare clipă o amintire îţi apasă inima şi te doare. Iată fotoliul lui, umbrela lui rămasă în vestibul, paharul lui pe care servitoarea nu l-a strîns! Şi în toate camerele găseşti lucruri lăsate: foarfeci, o mănuşă, volumul cu foile învechite de mîinile lui înţepenite, miile de nimicuri care capătă un înţeles dureros pentru că îţi amintesc mii de întîmplări.

Vocea lui te urmăreşte, parcă o auzi; ai vrea să fugi unde vezi cu ochii, să scapi de obsesia acelei case. Trebuie însă să rămîi pentru că ceilalţi rămîn şi ei şi suferă acolo.

Şi apoi, Jeanne era zdrobită amintindu-şi ce descoperise. Gîndul acesta o apăsa; inima ei frîntă nu se vindeca. Singurătatea ei de acum creştea odată cu acea taină cutremurătoare; ultima încredere îi pierise odată cu ultima credinţă.

După cîtva timp baronul plecă, simţind nevoia să iasă, să schimbe aerul, să scape din tristeţea aceea neagră în care se scufunda pe zi ce trecea. Casa aceea mare, care vedea din cînd în cînd cum îi dispare cîte unul din stăpîni, îşi reluă viaţa ei tăcută şi obişnuită.

Apoi Paul căzu la pat. Jeanne îşi ieşi din minţi, stătu douăsprezece zile fără să doarmă şi aproape fără să mănînce. Copilul se vindecă, dar ea rămase îngrozită de ideea că el ar putea să moară. Ce-ar face ea atunci? Ce s-ar întîmpla cu ea? Şi încetişor i se strecură în suflet dorinţa de-a mai avea un copil. Şi imediat începu să viseze la asta, cuprinsă cu totul de vechea ei dorinţă de a vedea lingă ea două fiinţe mici, un băiat şi o fată. Deveni aproape o obsesie.

Dar de la povestea cu Rosalie trăia despărţită de Julien. O apropiere părea imposibilă în situaţia în care se găseau. Julien iubea pe alta, ea o ştia; şi numai la gîndul că ar putea să-i suporte din nou mîngîierile se cutremura de scîrbă.

S-ar fi resemnat pînă la urmă, atît de mult o macină dorinţa de a fi încă o dată mamă; dar se întreba cum ar putea reîncepe îmbrăţişările lor? Mai bine murea de umilinţă decît să-l lase să înţeleagă ce voia. El părea că nu se mai gîndeşte la ea.

Poate c-ar fi renunţat la ideea ei; dar în fiecare noapte visa o fată, o vedea jucîndu-se cu Paul sub platan, şi uneori simţea un fel de imbold să se ridice şi să meargă în camera., soţului ei, fără să spună nici un cuvînt. De două ori ajunse pînă la uşă; dar se întoarse repede, cu inima bătîndu-i de ruşine.

Baronul plecase, baroana murise; acum Jeanne nu mai avea pe nimeni să se sfătuiască, nu avea cui să încredinţeze secretele ei intime. Se hotărî să se ducă la abatele Picot şi să-i spună, sub taina spovedaniei, planurile greu de îndeplinit la care se gîndea. Ajunse a-colo cînd el îşi citea cartea de rugăciuni în grădiniţa în care sădise pomi fructiferi. După ce vorbiră cîteva minute de una şi de alta, ea îngăimă, roşie toată:

- Aş vrea să mă spovedesc, părinte.

El rămase uluit, îşi potrivi ochelarii ca s-o vadă mai bine, şi se puse pe rîs:

- Zic eu că nu prea aveţi mari păcate pe suflet. Ea se tulbură imediat şi vorbi din nou:

- Nu, dar vreau să vă cer un sfat; un sfat aşa de... de penibil încît nici nu îndrăznesc să vi-l cer aşa.

El îşi schimbă pe loc figura lui binevoitoare, luîndu-şi aerul sacerdotal.

- Ei bine, copila mea, te voi asculta în confesional. Să mergem.

Dar ea îl opri, nehotărîtă, reţinută dintr-o dată de un fel de ruşine de a vorbi despre acele lucruri cam jenante în liniştea pioasă a unei biserici goale.

- Mai bine nu... părinte... pot... pot... dacă vreţi... să vă spun aici ce mă aduce la dumneavoastră. Ne putem aşeza aici pe bancă.

Merseră într-acolo cu paşi înceţi. Ea căuta în minte un început, nu ştia ce să spună mai întîi. Se aşezară. Atunci, ca şi cum s-ar fi spovedit, începu:

- Părinte... Apoi şovăi, repetă iar: Părinte... şi tăcu, încurcată cu totul.

Văzîndu-i stinghereala, el o încuraja;

- Hai, fata mea, s-ar spune că nu îndrăzneşti, hai, lasă frica.

Ea se hotărî, ca un laş care intră în primejdie:

- Părinte, aş vrea să mai am un copil.

El nu răspunse, neînţelegînd nimic. Atunci ea îi explică, pierzîndu-şi cuvintele, încurcată:

- Sînt singură pe lume acum; tatăl şi soţul meu nu se înţeleg deloc, mama a murit... şi... şi... Şopti tremurînd: Acum cîteva zile era cît pe ce să-mi pierd băiatul... Ce s-ar fi întîmplat cu mine atunci?

Tăcu. Preotul, neînţelegînd, o privea:

- Haide, zi mai departe.

- Aş mai vrea un copil, repetă ea.

Atunci el zîmbi, obişnuit cu glumele neruşinate ale ţăranilor care nu se sfiau în faţa lui, şi răspunse, dînd şiret din cap:

- Bine, dar mi se pare că asta nu depinde decît de dumneata.

Ea ridică spre el ochii nevinovaţi, apoi bîlbîi încurcată:

- Da... dar... ştiţi... de cînd s-a întîmplat... cu bona aceea... soţul meu şi cu mine trăim... trăim complet despărţiţi.

Învăţat cu nepăsarea şi cu obiceiurile ţăranilor, preotul fu uimit auzind una ca asta; apoi dintr-o dată crezu că ghiceşte adevărata dorinţă a tinerei femei. O privi cu coada ochiului, plin de bunăvoinţă şi de simpatie pentru necazul ei:

- Da, înţeleg foarte bine. Ştiu că văduvia... te apasă. Eşti tînăra, sănătoasă. În sfîrşit, e natural, cu totul natural.

Începu din nou să zîmbească, furat de obiceiul lui de popă de la ţară, şi o bătu uşurel pe mînă pe Jeanne:

- Sfînta Scriptură îngăduie asta, îngăduie. Dorinţele trupeşti să nu le ai decît în căsnicie. Eşti măritată, nu-i aşa? Doar n-ai făcut-o ca să ai grija napilor!

La rîndul ei, Jeanne nu înţelese de la început unde bătea cu subînţelesurile lui; dar, de îndată ce pricepu, se făcu roşie, aproape să-i dea lacrimile de ruşine.

- O! părinte, ce spuneţi? ce aţi crezut? Vă jur... vă jur... Şi izbucni în plîns.

El rămase surprins, şi se grăbi s-o îmbune:

- Haide, n-am vrut să te supăr. Am-glumit un pic, asta nu-i interzis cînd ai cugetul curat. Poţi să contezi pe mine,”o să vorbesc eu cil domnul Julien.

Ea nu ştia ce să măi spună. Ar fi vrut să refuze acum această intervenţie pe care o vedea nepotrivită şi primejdioasă, dar nu îndrăznea; plecă repede, îngăimînd:

- Vă mulţumesc, părinte.

Trecură opt zile. Jeanne trăia într-o nelinişte plină de întrebări.

Într-o seară, la cină, Julien o privi înr-un fel special, cu un zîmbet aparte în colţul gurii, pe care i-l mai văzuse cînd lua în zeflemea pe cineva. Avu chiar în ceea ce

priveşte un fel de galanterie abia simţit ironică. Pe cînd se plimbau pe aleea baroanei, el îi spuse încet la ureche:

- Se pare că ne-am împăcat.

Ea nu răspunse nimic. Se uita în pămînt, la un fel de linie dreaptă abia văzută acum, peste care crescuse iarba. Era urma piciorului mamei ei, care se ştergea cum se şterge o amintire. Îşi simţi sufletul chinuit, înecat de tristeţe; se simţi pierdută, departe de toată lumea.

Julien urmă:

- Eu nici nu vreau altceva. Mă temeam numai că-ţi displac.

Soarele apunea, aerul era călduţ. Pe Jeanne o năpădi nevoia de a plînge, una din acele dorinţe de revărsare spre o inimă prietenă, o sete de a îmbrăţişa pe cineva şoptindu-ţi suferinţele. Un hohot i se urcă în gît. Îşi deschise braţele şi căzu la pieptul lui Julien.

Şi plînse. Surprins, el se uita la părul ei, neputînd să vadă faţa ascunsă. Se gîndi că ea îl iubea încă şi o sărută pe creştet, binevoitor.

Apoi se întoarseră în casă fără să spună un cuvînt. El o urmă în camera ei şi-şi petrecură noaptea împreună.

Relaţiile lor începură din nou. El le îndeplinea ca pe o datorie care totuşi nu-i displăcea; ea le suporta ca pe o necesitate de care-i era scîrbă şi jenă, cu hotărîrea să le sfîrşească pentru totdeauna de îndată ce va simţi iar că e însărcinata.

Dar îşi dădu seama curînd că mîngîierile soţului ei nu mai erau ca altădată. Erau poate mai rafinate, dar mai puţin complete. Se purta cu ea ca un amant discret şi nu ca un soţ fără grijă. Ea se miră, îl observă şi înţelese nu peste mult timp că toate îmbrăţişările lui se opreau înainte de a o fecunda.

Atunci, într-o noapte, cu gura lipită de gura lui, ea murmură:

- De ce nu mi te dai pe de-a-ntregul, ca înainte?

El zise de-a dreptul:

- La naiba! Ca să, nu rămîi însărcinată.

Ea tresări:

- De ce nu vrei încă un copil?

Julien rămase blocat de uimire:

- Poftim? Ce spui? Eşti nebună? Încă un copil? A, nu, asta nu! E prea destul unul ca să ţipe, să încurce pe toată lumea şi să coste bani. Încă un copil! Nu, mulţumesc!

Ea îl strînse în braţe, îl sărută, îl învălui cu dragostea ei şi-i şopti:

- O, te rog, fă-mă să fiu mamă încă o dată. Dar el se supără, jignit parcă:

- Zău, nu eşti întreagă la minte. Scuteşte-mă de prostiile tale, te rog.

Ea tăcu şi-şi promise să dobândească prin şiretenie fericirea la care visa. Încercă să-i prelungească sărutările jucând comedia unei înflăcărări nebune, încleştîndu-l cu braţele în ardori prefăcute. Încercă toate şiretlicurile, dar el rămînea stăpîn pe sine şi nu se pierdu niciodată.

Atunci, măcinată din ce în ce de dorinţa ei înverşunată, ajunsă la capătul răbdării, gata de orice, se duse iar la abatele Picot.

El tocmai îşi termina dejunul: era roşu la faţă, avînd întotdeauna palpitaţii după ce mînca. Îndată ce o văzu intrînd, vrînd să ştie mai repede rezultatul tratativelor lui, o întrebă:

- Ei?

Hotărîtă acum, fără nici o timiditate ruşinoasă, ea îi răspunse pe loc:

- Soţul meu nu mai vrea un copil.

Abatele se întoarse spre ea, arzînd de nerăbdare, gata să răscolească plin de o curiozitate de preot aceste taine intime care-i plăceau atît de mult la spovedanie. O întrebă:

- Cum aşa?

Atunci, în ciuda tăriei ei, Jeanne se încurcă explicînd:

- Cum să spun... el... el nu vrea să mă lase însărcinată.

Abatele înţelese, cunoştea aceste lucruri: şi începu s-o tot întrebe, cu amănunte exacte şi minuţioase, cu o poftă de om care posteşte. Apoi stătu pe gînduri cîteva clipe şi, cu o voce liniştită, ca şi cum ar fi vorbit despre recolta care mergea bine, îi hotărî un plan pe care să-l urmeze punct cu punct, bine alcătuit:

- Nu poţi să faci decît un singur lucru, copila mea, să-l faci să creadă că ai rămas grea. El n-o să se mai stăpînească, şi tu o să rămîi cu adevărat.

Ea se înroşi pînă în albul ochilor, dar gata să facă tot ce i se spunea, insistă:

- Şi... dacă nu mă crede?

Preotul ştia el bine cum să-i conducă şi să-i domine pe oameni. Spuse:

- Spune la toată lumea că eşti însărcinată; şi pînă la urmă o să te creadă şi el.

Apoi adăugă, ca şi cum ar fi vrut să scape de acest şiretlic:

- E dreptul tău, biserica nu acceptă raporturile între bărbat şi femeie decît în scopul procreării.

Ea îi urmă sfatul viclean şi, cincisprezece zile mai tîrziu; îi spuse lui Julien că se crede însărcinată. El tresări:

- Nu se poate! Nu e adevărat!

Ea îi mărturisi temeiul bănuielilor pe care le avea. Dar el se linişti:

- Ei, aş! Mai aşteaptă şi o să vezi.

De atunci, în fiecare dimineaţă o întrebă:

- Cum e?

Şi de fiecare dată ea îi răspundea:

- Nu, încă nu. M-aş înşela grozav dacă aş spune că nu-s însărcinată.

La rîndul lui, el se frămînta, furios şi dezamăgit, dar mai ales surprins. Spunea mereu:

- Nu înţeleg nimic, chiar nimic. Să mă spînzuri dacă ştiu cum s-a întîmplat!

La sfîrşitul lunii ea răspîndi vestea în toate părţile. Numai contesei Gilberte nu-i spuse, dintr-un fel de pudoare delicată şi complicată.

De la primul semn de alarmă Julien nu se mai a-tinse de ea; apoi se resemna plin de enervare, zicînd:

- Uite o fiinţă pe care n-a dorit-o nimeni!

Şi începu să intre iar în camera ei; iar ceea ce prevăzuse preotul s-a întîmplat întocmai: Jeanne rămase însărcinată.

Atunci, năpădită de o fericire nemăsurată, ea îşi încuie uşa în fiecare noapte, dorindu-se de o curăţenie veşnică, într-un avînt de recunoştinţă pentru divinitatea neştiută.

Se simţea iarăşi fericită, uimindu-se de rapiditatea cu care se stinsese durerea datorată morţii mamei ei. Crezuse că n-o să-şi revină niciodată, dar iată că trecuseră abia două luni şi rana aceea vie se închisese. Nu-i mai rămăsese decît o melancolie duioasă, ca un văl de tristeţe aruncat peste viaţa ei. Nici o schimbare nu i se mai părea posibilă. Copiii ei vor creşte, o vor iubi, ea îi va veghea, liniştită, mulţumită, fără să se mai preocupe de soţul ei.

Pe la sfîrşitul lunii, abatele Picot veni să facă o vizită de ceremonie, îmbrăcat cu o sutană nouă care nu purta decît petele din ultimele opt zile, şi-l prezentă pe succesorul lui, abatele Tolbiac. Era un preot foarte tînăr, slab, mărunt la înfăţişare, vorbind cu emfază, avînd nişte ochi încercănaţi şi adînciţi în orbite, care arătau o fire violentă.

Preotul cel bătrîn fusese avansat, pleca la Goderville.

Jeanne se simţi cu adevărat tristă auzind această veste. Figura cumsecade a preotului era legată de toate amintirile ei de femeie tînăra. El o căsătorise, el îl botezase pe Paul, el o înmormîntase pe baroană. Nu-şi putea închipui satul Etouvent fără burdihanul abatelui Picot trecînd de-a lungul fermelor. Ţinea la el pentru că se purta vesel şi firesc.

În ciuda avansării lui, preotul nu părea bine dispus. Spunea:

- Asta mă costă scump, doamnă contesă, scump. Sînt optsprezece ani de cînd stau aici. Ei! Comuna produce puţin şi nu valorează mare lucru. Bărbaţii nu prea sînt cu frica lui Dumnezeu, iar femeile, vedeţi dumneavoastră, nu se poartă cum trebuie. Fetele nu dau pe la biserică decît după ce au făcut un pelerinaj pe la Maica-Domnului-Cu-Burta-Mare, iar floarea de lămîiţă nu prea are căutare pe aici. Cu toate astea, eu ţineam la satul ăsta.

Noul preot făcea gesturi de nerăbdare, se înroşise. Spuse dintr-o dată:

- Cu mine, va trebui ca totul să se schimbe. Avea aerul unui copil înfuriat, pirpiriu, în sutana lui roasă deja, dar curată. Abatele Picot îl privi pieziş, cum făcea în momentele lui de veselie, apoi urmă:

- Vedeţi, părinte, ca să împiedici lucrurile astea ar trebui să pui în lanţuri pe enoriaşi; şi asta încă n-ar servi la nimic.

Preotul cel mărunţel răspunse pe un ton tăios:

- Mai vedem noi.

Şi bătrînul preot zîmbi, luînd încă o priză de tabac:

- Vîrsta o să vă liniştească, abate, şi experienţa de asemenea. Aşa o să-i îndepărtaţi de biserică şi pe ultimii credincioşi, o să vedeţi. În satul ăsta lumea crede în Dumnezeu, dar are obiceiurile ei. Fiţi cu băgare de seamă. Pe legea mea, cînd vine la slujbă vreo fată care mi se pare cam grasă, îmi zic în sinea mea: „Asta o să-mi aducă un enoriaş în plus”! şi caut s-o mărit. Vă spun eu că n-o să le puteţi împiedica să păcătuiască; dar puteţi merge să-l căutaţi pe băiat şi să nu-l lăsaţi s-o părăsească pe mamă. Măritaţi-le, abate, măritaţi-le, nu vă mai ocupaţi de altceva.

Preotul cel nou i-o tăie scurt:

- Gîndim diferit, n-are rost să mai vorbim.

Şi abatele Picot începu iar să-şi regrete satul, marea po care o vedea de la fereastra casei parohiale, văile mici în formă de pîlnie unde se ducea să citească din cartea de rugăciuni, uitîndu-se în zare cum trec vapoarele.

Şi cei doi preoţi îşi luară rămas-bun. Bătrînul o îmbrăţişa pe Jeanne, care era gata să plîngă.

Opt zile mai tîrziu, abatele Tolbiac veni iar. Vorbi de schimbările pe care le făcuse, ca un prinţ care luase în stăpînire un regat. Apoi o rugă pe vicontesă să nu lipsească niciodată de la slujba de duminică şi să se împărtăşească la toate sărbătorile. Îi zise:

- Dumneavoastră şi cu mine sîntem fruntea ţinutului; trebuie să-l conducem şi să fim totdeauna un exemplu demn de urmat. Trebuie să fim uniţi ca să fim puternici şi respectaţi. Dacă biserica şi castelul îşi dau mîna, bordeiul o să tremure şi o să se supună.

Religia Jeannei ţinea cu totul de sentiment, avea acea credinţă visătoare pe care şi-o păstrează totdeauna femeile. Dacă îşi îndeplinea, puţin cîte puţin, îndatoririle, o făcea mai mult din obişnuinţa păstrată de cînd fusese la mînăstire; dar filosofia îndrăzneaţă a baronului îi clătinase de mult convingerile.

Abatele Picot se mulţumise cu puţinul pe care i-l dădea si nu o bătea la cap niciodată. Dar succesorul lui, nevăzînd-o la slujba de duminica trecută, se şi prezentase, neliniştit şi mustrător.

Jeanne nu vru să se pună rău cu casa parohială şi promise, zicîndu-şi că n-o să se arate habotnică decît în prima săptămînă, şi asta numai din bunăvoinţă.

Dar încetul cu încetul se obişnui cu mersul la biserică şi căzu sub influenţa acelui abate pirpiriu, sever şi dominator. Fiind mistic, îi plăcea pentru exaltarea şi înflăcărarea lui. Făcea să vibreze în ea coarda poeziei religioase pe care fiecare femeie o poartă în suflet. Austeritatea lui absolută, dispreţul pentru lume şi pentru ceea ce e trupesc, dezgustul pentru preocupările ome-

neşti, iubirea lui de Dumnezeu, lipsa lui de experienţă, tînăra şi sălbatică, vorbirea lui dură, voinţa lui de fier o făceau pe Jeanne să se gîndească la martiri, şi se lăsă sedusă, ea, o îndurerată şi o dezamăgită, de fanatismul rigid al acestui copil, slujitor al cerului.

O ducea spre Cristos mîngîietorul, artătîndu-i cum bucuriile cucernice ale religiei îmblînzesc toate suferinţele. Ea îngenunchea la spovedanie, plină de umilinţă, simţindu-se mică şi slabă în faţa acestui preot care părea de cincisprezece ani.

Dar peste puţin preotul ajunse să fie urît de toţi oamenii din sat.

Aspru pînă la cruzime cu sine însuşi, se arăta neiertător şi cu ceilalţi. Un lucru mai ales îl umplea de mînie şi indignare: dragostea. Vorbea despre ea cu încrîncenare în predicile lui, în cuvinte grele, după tipicul bisericesc, aruncînd asupra auditoriului acela de ţărani necioplіţi tirade tunătoare împotriva păcatelor trupeşti; tremura de furie, sărea ca ars, cu mintea chinuită de imaginile pe care le urma în mînia lui.

Flăcăii şi fetele îşi strecurau priviri şmechere dintr-o parte în alta a bisericii, iar ţăranii mai vîrstnici, cărora le place totdeauna să glumească pe seama acestor lucruri, dezaprobau asprimea micului preot, cînd se întorceau la ferme, după slujbă, alături de flăcăul îmbrăcat în bluză albastră şi de soţia în mantie neagră. Tot ţinutul clocotea.

Lumea povestea despre severitatea preotului la spovedanie, despre canoanele aprige pe care le dădea. Şi, cum se încăpăţîna să refuze iertarea fetelor care călcaseră pe de lături, toţi îşi băteau joc de el. Se stîrneau hohote de rîs la marile slujbe de sărbători cînd unele fete tinere rămîneau în bănci şi nu mergeau să se spovedească împreună cu celelalte.

Nu după mult timp el îi pîndi pe îndrăgostiţi ca să le zădărnicească întîlnirile, precum paznicii care urmăresc pe braconieri. Se ţinea scai de ei de-a lungul şanţurilor, în

spatele şurilor, în serile cu lună, în tufele de trestii, pe coastele colinelor domoale.

Odată îi găsi pe doi tineri care nu se desprinseră la vederea lui; se ţineau pe după mijloc, mergeau sărutîndu-se printr-o viroagă plină cu pietre. Strigă la ei:

- Mai aveţi mult, neruşinaţilor ce sînteţi! Dar flăcăul, întorcîndu-se îi răspunse:

- Fiecare cu treaba lui, părinte, nu-ţi băga nasul într-ale noastre!

Atunci abatele luă un pumn de pietre şi le aruncă în ei, cum arunci în cîini. Ei o luară la fugă, rîzînd, şi duminica următoare el îi dădu de gol, spunîndu-le numele în plină biserică.

Nici un băiat din sat nu mai veni la slujbă.

Preotul cina la castel în fiecare joi, şi venea deseori în timpul săptămînii ca să stea de vorbă cu adepta, lui. Jeanne se entuziasma ca şi el, discutau despre lucrurile imateriale, mînuiau tot arsenalul vechi şi complicat al controverselor religioase.

Se plimbau amîndoi de-a lungul mării alei a baroanei, vorbind despre apostoli, despre Fecioară şi despre părinţii bisericii, de parcă i-ar fi cunoscut. Se opreau uneori ca să-şi pună întrebări adînci care îi făceau să piardă şirul în fraze mistice, ea lăsîndu-se în voia raţionamentelor poetice care urcau ca nişte rachete, el, mai precis, argumentînd ca un avocat fixist care ar demonstra matematic cuadratura cercului.

Julien se purta cu foarte mult respect faţă de noul preot, zicînd mereu:

- E pe gustul meu popa ăsta, nu iartă nimic!

Se spovedea şi se împărtăşea mereu, dînd exemplu cu regularitate. Mergea acum zilnic la soţii Fourville, vînînd cu contele, care nu se mai putea lipsi de el, şi călărind cu contesa, în ciuda ploilor şi a vremii închise.

Contele spunea:

- Sînt turbaţi cu călăria asta! Dar soţiei mele îi prieşte.

Baronul se întoarse pe la jumătatea lui noiembrie. Era schimbat, îmbătrînit, stins, scufundat într-o tristeţe neagră care îi cuprinsese şi spiritul. Dragostea care îl unea de fiica lui părea că se mărise, ca şi cum acele cîteva luni de singurătate posomorită ar fi adus la limită nevoia lui de afecţiune, de încredere şi de iubire.

Jeanne nu-i încredinţa taina noilor ei gînduri, prietenia cu abatele Tolbiac şi înflăcărarea ei religioasă; dar de prima dată cînd baronul îl văzu pe preot, simţi trezindu-se împotriva lui o pornire duşmănoasă. Iar cînd tînăra femeie îl întrebă seara cum îl găseşte, el îi răspunse:

- Omul ăsta e un inchizitor! Trebuie să fie foarte periculos!

Apoi, cînd află de la ţăranii cu care era prieten asprimile tînărului preot, violenţele lui, felul acela de persecuţie împotriva legilor şi instinctelor înnăscute, în inima lui se născu o adevărată ură.

El era din rasa vechilor filosofi iubitori de natură, înduioşat de îndată ce vedea două animale unindu-se, îngenunchind în faţa unui Dumnezeu al lui, panteist, zbîrlindu-se în faţa concepţiei catolice a unui Dumnezeu cu intenţii burgheze, cu mînii iezuite şi răzbunări de tiran, un Dumnezeu care înjosea creaţia abia văzută, fatală, fără margini, atotputernică, creaţie vie, lumină, pămînt, gînd, plantă, stîncă, om, aer, animal, stea, Dumnezeu şi insectă în acelaşi timp, creînd pentru că el e creaţia, mai puternică decît voinţa, mai cuprinzătoare decît înţelepciunea, zămislind fără scop, fără raţiune şi fără sfîrşit, în toate sensurile şi în toate formele prin spaţiul infinit, urmînd nevoile întîmplării şi vecinătatea sorilor care încălzesc lumile. Creaţia conţinea toţi germenii, gîndirea si viaţa crescînd în sînul ei ca florile şi fructele pe arbori. Deci pentru el reproducerea era marea lege generală, actul sfînt, respectat, divin, care împlinea ascunsa şi veşnica voinţă a Fiinţei Universale. Şi baronul

începu din fermă în fermă o campanie aprigă împotriva preotului neiertător, persecutor al vieţii.

Jeanne, dezolată, se ruga Domnului, îl implora pe tatăl ei, dar el îi răspundea de fiecare dată:

- Trebuie să-i ataci pe oamenii din soiul ăsta, e dreptul şi datoria noastră. Nu e omeneşte ceea ce face el.

Şi repeta, scuturîndu-şi părul lung, albit:

- Nu e omeneşte ce face el, nu înţelege nimic, nimic, nimic. Faptele lor sînt ca într-un vis fatal, sînt anti-fizice. Şi ridică vocea: Antifizice! de parcă ar fi aruncat un blestem.

Preotul simţea foarte bine că îl duşmăneşte dar, cum ţinea să rămînă stăpîn al castelului şi al tinerei femei, nu provoca discuţii, sigur de victorie pînă la urmă. În afară de asta îl urmărea o idee fixă: descoperise din întîmplare dragostea dintre Julien şi Gilberte şi voia s-o întrerupă cu orice preţ.

Veni într-o zi să stea de vorbă cu Jeanne şi, după o lungă discuţie religioasă, îi ceru să îl ajute ca să lupte, ca să ucidă răul din propria ei familie, salvînd două suflete în pericol.

Ea nu înţelese şi vru să ştie despre ce vorbeşte. El îi răspunse:

- Nu e încă timpul, o să revin peste puţină vreme. Şi plecă.

Era pe la sfîrşitul iernii, o iarnă putredă, cum se spune la ţară, umedă şi călduţă. Abatele veni iar, cîteva zile mai tîrziu şi vorbi cu ascunzişuri, despre una din acele legături nedemne între oameni care ar trebui să fie fără pată. Era, spunea el, unul dintre aceia care cunoşteau aceste fapte şi doreau să le împiedice cu orice preţ. Intră în nişte consideraţii înalte apoi, luînd mîna Jeannei, o conjură să deschidă ochii, să înţeleagă şi să-l ajute.

De data aceasta ea înţelese unde bătea, dar tăcea îngrozită de ceea ce putea să iasă la iveală în casa ei

liniştită acum; şi se prefăcu a nu şti ce voia să spună abatele. Atunci el nu mai şovăi şi vorbi pe şleau:

- Mi-e greu să vă spun, doamnă contesă, dar nu pot face altfel. Cerul pe care îl slujesc îmi porunceşte să nu vă las neştiutoare la ceva ce aţi putea împiedica. Aflaţi aşadar că soţul dumneavoastră întreţină o prietenie criminală cu doamna de Fourville.

Ea plecă fruntea, resemnată şi neputincioasă. Preotul urmă:

- Ce socotiţi că trebuie făcut, acum?

Ea îngăimă:

- Ce-aţi vrea să fac, părinte?

El răspunse cu violenţă:

- Să tăiaţi din rădăcină pasiunea asta vinovată!

Ea începu să plîngă şi-i răspunse cu o voce îndurerată:

- M-a înşelat deja cu o bonă, nu mă ascultă, nu mă iubeşte, se poartă urît cu mine dacă am o dorinţă şi nu-i convine. Ce pot eu?

Preotul, fără să răspundă direct, strigă:

- Atunci vă daţi bătută? Vă resemnaţi? Acceptaţi! Adulterul e sub acoperişul dumneavoastră şi îl îngăduiţi! Crima se înfăptuieşte sub ochii dumneavoastră şi întoarceţi capul? Sînteţi o soţie? o creştină? mamă?

Ea suspină:

- Ce vreţi să fac?

- Orice, răspunse el, în afară de-a permite această infamie. Orice, vă spun. Părăsiţi-l. Fugiţi din casa asta pîngărită.

- Dar n-am nici un ban, părinte, spuse ea, şi apoi acum n-am curaj. Şi cum să plec fără dovezi? Nici n-am dreptul ăsta!

Preotul se ridică, fremătînd:

- Laşitatea vă face să vorbiţi aşa, doamnă, vă credeam altfel. Sînteţi nedemnă de mila lui Dumnezeu.

Ea îi căzu la picioare:

- O, vă rog, nu mă părăsiţi, sfătuiţi-mă! El îi vorbi pe un ton sec:

- Deschideţi-i ochii domnului de Fourville. Lui îi revine datoria să rupă legătura asta.

La gîndul acela o cuprinse groaza:

- Dar o să-i omoare, părinte! Ar însemna că i-am ucis eu! A, asta nu, niciodată!

Atunci el ridică mîna ca pentru a o blestema şi-i zise, în culmea furiei:

- Rămîneţi în ruşinea şi crima dumneavoastră, căci sînteţi mai vinovată decît ei. Sînteţi soţia înţelegătoare! Nu mai am ce să fac aici.

Şi plecă, atît de enervat încît tremura. Ea se luă după el, pierdută, gata să cedeze, începînd să facă promisiuni. Dar el rămînea vibrînd de indignare, mergea cu paşi repezi, agitîndu-şi ca turbat umbrela mare, albastră, aproape cît el de înaltă.

Îl zări pe Julien în picioare, aproape de barieră, supraveghind tăiatul unor crengi; o cîrmi la stînga ca să treacă pe la ferma Couillard. Repeta fără încetare:

- Lăsaţi-mă, doamnă, nu mai am ce să vă spun.

Drept în calea lui, în mijlocul curţii, o grămadă de copii, cei ai casei şi ai vecinilor, îngrămădiţi în jurul culcuşului căţelei Mirza, se uitau curioşi la ceva, cu o atenţie concentrată şi fără cuvinte. În mijlocul lor, baronul, cu mîinile la spate, se uita şi el la fel de curios.

Parcă era profesorul, iar copiii erau elevii. Dar cînd îl zări de departe pe preot, se duse de acolo ca să nu-l întîlnească, să nu-l salute, să nu-i vorbească.

Jeanne îi spuse, rugătoare:

- Lăsaţi-mă cîteva zile, părinte, şi veniţi după aceea la castel. O să vă spun ce am putut să fac şi ce am plănuit, şi o să ne sfătuim.

Ajunseră chiar atunci lîngă grămada de copii; preotul se apropie să vadă ce-i interesa atît de mult. Era căţeaua care făta. În faţa cuştii cinci căţeluşi orbecăiau deja în

jurul mamei care-i lingea cu dragoste, întinsă pe o parte, îndurerată. În momentul în care preotul se aplecă animalul încordat se întinse şi apăru încă un pui, al şaselea. Atunci toţi ţîncii, cuprinşi de bucurie, începură să ţipe şi să bată din palme:

- Uite încă unul! Uite încă unul!

Era un joc pentru ei, un joc al naturii în care nu era nimic vinovat. Se uitau la căţeaua care făta cum s-ar fi uitat la merele care cad.

Abatele Tolbiac rămase mai întîi mut de uimire, apoi, năpădit de o furie nestăpînită, îşi ridică umbrela lui mare şi începu să lovească în grupul de copii, cît îl ţineau puterile. Ţîncii speriaţi se răspîndiră ca iepurii, şi el se văzu dintr-o dată în faţa căţelei care fătase şi care încerca să se ridice. Dar n-o lăsă nici să se sprijine pe cele patru labe: înnebunit, începu s-o bată cît putea. Fiind în lanţ, ea nu putea să scape şi gemea îngrozitor, zbătîndu-se sub lovituri. Umbrela se rupse. Atunci, cu mîinile goale, se urcă pe căţea, călcînd-o în picioare cu sălbăticie, zdrobind-o, făcînd-o una cu pămîntul. O făcu să aducă pe lume ultimul pui care ţîşni sub apăsarea lui şi, izbind-o turbat cu călcîiele, ucise corpul însîngerat care tresărea încă în mijlocul nou-născuţilor plîngăreţi, orbi şi greoi, care căutau deja să sugă.

Jeanne fugise; dar preotul se simţi deodată luat de gît, o palmă îi făcu tricornul să sară cît colo: era baronul care, în culmea furiei, îl tîrî pînă la barieră şi-l zvîrli în drum,

Cînd domnul de Perthuis se întoarse, o văzu pe fiica sa în genunchi, suspinînd în mijlocul căţeluşilor, adunîndu-i în poală. El veni spre ea cu paşi mari, dînd din mîini şi strigînd:

- Uite-l, uite-l, omul în sutană! L-ai văzut, acum?

Fermierii se strînseseră la repezeală, toată lumea se uita la animalul sfîşiat, şi bătrîna Couillard spuse pînă la urmă:

- Cum de poate fi cineva atît de sălbatic? Jeanne adunase cei şapte pui şi susţinea că o să-i crească ea.

Încercară să le dea lapte, dar a doua zi muriră trei dintre ei. Atunci moş Simon răscoli tot satul ca să caute o căţea care fătase. Nu găsi niciuna, dar aduse o pisică, spunînd că o să facă ea ceva. Muriră încă trei pui şi îl dădură pe ultimul la doica aceea de altă rasă. Ea îl adoptă imediat şi-l lăsa să sugă, stînd întinsă pe o parte.

Ca să n-o obosească pe mama lui adoptivă, îl înţărcară pe căţel cincisprezece zile mai tîrziu, şi Jeanne se oferi să-l hrănească ea singură, cu biberonul. Îi dăduse numele Toto, dar baronul i-l schimbă pe dată, denumindu-l Massacre.

Preotul nu puse piciorul pe acolo, dar duminica următoare aruncă din înaltul amvonului blesteme şi ameninţări împotriva celor de la castel, spunînd că rănile trebuie arse cu fierul roşu, aruncînd anatema asupra capului baronului, care rîse de asta, şi dezvăluind cu o aluzie vaga, încă neclară, noile amoruri ale lui Julien. Vicontele se enervă, dar teama de un scandal îngrozitor îi potoli mînia.

Atunci, la fiecare slujbă, preotul continuă să ameninţe cu răzbunarea lui, prevestind că ora Domnului nu mai întîrzie mult şi că duşmanii lui vor fi pedepsiţi.

Julien îi scrise arhiepiscopului o scrisoare respectuoasă, dar energică. Abatele Tolbiac fu ameninţat cu dizgraţia şi tăcu.

Îl întîlneai acum făcînd lungi plimbări singuratice, cu paşi mari, cu un aer exaltat. Gilberte şi Julien, în drumurile lor călare, îl zăreau deseori, cîteodată departe, ca un punct negru la marginea unei cîmpii sau pe marginea falezei, cîteodată citindu-şi cartea de rugăciuni în cine ştie ce vîlcea în care se duceau. Atunci făceau cale întoarsă ca să nu treacă pe lîngă el.

Cum frunzele copacilor erau încă rare şi iarba udă, cum nu puteau să se piardă în desişul pădurilor, ca în mijlocul

verii, alegeau cel mai des, ca loc unde să-şi ascundă îmbrăţişările, cabana pe roţi a unui cioban, lăsată din toamnă pe vîrful coastei din Vaucotte.

Cabana stătea acolo singuratică, înălţată pe roţile ei, la cinci sute de metri de faleză, drept pe muchia dealului de la care pornea tăietura abruptă a văii. Nu puteau fi surprinşi pentru că vedeau de acolo toată cîmpia, şi caii legaţi de hulube aşteptau pînă cînd ei se saturau de sărutări.

Dar într-o zi, cînd părăseau locul lor de refugiu, îl zăriră pe abatele Tolbiac ascuns aproape, între trestiile de pe coastă.

- Trebuie să ne lăsăm caii în rîpă, zise Julien, ne-ar putea da de gol de departe. Şi se obişnuiră să lege animalele într-o cută a văii, plină de mărăcini.

Apoi într-o seară, cînd se întorceau amîndoi la castelul La Vrilette, unde trebuiau să cineze cu contele, îl întîlniră pe preotul de la Etouvent, care ieşea de la castel. Se dădu la o parte ca să-i lase să treacă şi-i salută fără să-i privească în ochi.

Fură cuprinşi de o nelinişte care se risipi curînd.

Jeanne, într-o după-amiază, citea lîngă foc, pe cînd afară se zbuciuma vîntul (era începutul lui mai). Îl zări pe contele de Fourville venind pe jos, atît de repede, încît se gîndi că s-a întîmplat o nenorocire.

Ea coborî repede ca să-i iasă înainte şi, cînd ajunse în faţa lui, crezu că el nu mai era în toate minţile. Avea pe cap o şapcă mare, îmblănită, pe care o purta numai pe acasă, era îmbrăcat cu haina de vînătoare şi arăta atît de galben la faţă că mustaţa lui cea roşie, care de obicei nu se deosebea de tenul lui colorat, părea o flacără. Îşi rostogolea ochii pustii, neştiind parcă ce se întîmplă cu el. Bolborosi:

- Soţia mea e aici, nu-i aşa?

Jeanne, pierzîndu-şi capul, răspunse:

- Nu, azi n-am văzut-o deloc.

Atunci el căzu pe un scaun, ca şi cum i s-ar fi tăiat picioarele, îşi scoase şapca, îşi şterse fruntea cu batista de mai multe ori, cu un gest mecanic, apoi, ridicîndu-se dintr-un zvîcnet, merse spre tînăra femeie, cu mîinile întinse, cu gura deschisă, gata să vorbească, să-i mărturisească durerea care-l chinuia. După aceea se opri, se uită ţintă la ea, spunînd într-un fel de delir:

- Dar o soţul dumneavoastră... şi dumneavoastră...

Şi o luă la fugă în direcţia mării.

Jeanne alerga să-l oprească, strigîndu-l, rugîndu-l, cu inima strînsă de groază, gîndindu-se: „Ştie tot ce vrea să facă? Oh! De nu i-ar găsi!”.

Dar nu putea să-l ajungă şi el n-o asculta. Mergea drept înainte fără să şovăie, sigur de drumul lui. Trecu şanţul, calcă printre trestii cu paşii lui de uriaş şi ajunse pe faleză.

Jeanne, în picioare pe colina plantată cu copaci, îl urmări multă vreme din ochi, apoi, pierzîndu-l din vedere, se întoarse la castel, chinuită de spaimă.

El o cotise spre dreapta, începuse să alerge. Marea înfuriată îşi rostogolea valurile; nori mari, negri cu totul, treceau cu o viteză nebună, urmaţi de alţii; şi fiecare dintre ei se năpustea asupra coastei cu o izbitură furioasă. Vîntul şuiera, gemea, culca iarba, abătea la pămînt recoltele, lua cu el păsări mari, albe, ca pe nişte fulgi de spumă pe care-i tîra de-a lungul întinderilor.

Vijelia care se stîrnise biciuia faţa contelui, îi uda mustăţile, făcînd apa să şiroiască pe ele, îi umplea auzul de zgomote şi inima de tulburare.

Acolo jos, în faţa lui, vîlceaua de la Vaucotte îşi arăta deschizătura adîncă. Nimic nu mai vedea, în afara unei colibe de cioban lîngă un ţarc pustiu de oi. Doi cai erau legaţi de hulubele cabanei pe roţi. De ce se mai puteau teme pe o asemenea furtună?

De îndată ce-i zări, contele se lăsă la pămînt, apoi se tîrî pe mîini şi pe genunchi, semănînd cu un monstru cu

capul lui mare, mînjit de noroi şi cu şapcă îmblănită. Se caţără pînă sus, la cabana singuratică, şi se ascunse sub ea, ca să nu fie descoperit prin crăpăturile scîndurilor.

Caii, văzîndu-l, începură să se mişte. El le tăie fără zgomot hăţurile cu cuţitul pe care-l ţinea deschis în mină. Sub o altă rafală care venea, animalele o luară la goană, izbite de grindina care ciocănea în acoperişul înclinat al căsuţei din lemn, făcînd-o să se clatine pe roţi.

Atunci contele, ridicat în genunchi, îşi lipi faţa de partea de jos a uşii şi se uită înăuntru. Nu se mai mişca, părea că aşteaptă. Se scurse aşa destul de mult timp: dintr-o dată se ridică, murdar din creştet pînă-n tălpi. Cu un gest de nebun puse zăvorul care închidea oblonul pe dinafară şi, înşfăcînd hulubele, începu să scuture cuşca aceea ca şi cum ar fi vrut s-o sfarme în bucăţi. Apoi se înhamă la ea, îndoindu-se într-un efort disperat, trăgînd ca un bou, gîfîind. Şi o tîrî spre muchea rîpei cu tot cu cei închişi înăuntru.

Ei ţipau acolo, izbind cu pumnii în pereţi, neînţelegînd ce se petrecea. Cînd ajunse pe culmea dealului, lăsă cabana aceea uşoară care începu să se rostogolească pe coasta abruptă. Aluneca din ce în ce mai repede, înnebunită, gonind mereu mai grăbită, poticnindu-se ca un animal, bătînd pămîntul cu hulubele.

Un cerşetor bătrîn, ghemuit într-un şanţ, o văzu trecînd într-o clipită peste capul lui şi auzi strigăte cumplite înăuntrul cutiei de lemn.

Brusc o roată sări, smulsă de o izbitură, iar cabana se lăsă pe o parte şi începu să coboare ca o ghiulea, ca o casă dezrădăcinată care s-ar prăvăli din vîrful unui munte. Apoi, ajungînd pe fundul rîpei, mai sări odată descriind o curbă în aer şi se sparse ca un ou.

Imediat ce se zdrobi de pămîntul pietros, bătrînul cerşetor oare o văzuse trecînd coborî cu paşi mici printre mărăcini; dar, îndemnat de prudenţa lui de ţăran, nu îndrăzni să se apropie de lemnele împrăştiate şi se duse

la cea mai apropiată fermă ca să dea de veste despre accident.

Toţi alergară într-acolo, dădură la o parte sfărîmăturile şi văzură două corpuri. Erau pline de vînătăi, zdrobite, însîngerate. Bărbatul avea fruntea crestată şi toată faţa strivită. Maxilarul femeii atîrna, smuls de o izbitură, iar mîinile şi picioarele lor rupte erau moi de parcă nu mai aveau oase sub carne.

Totuşi îi recunoscură şi începură să chibzuiască la cauzele nenorocirii întîmplate.

Atunci bătrînul sărac le povesti că părea să fi intrat acolo ca să se adăpostească de vijelie şi că vîntul furios trebuie să fi răsturnat şi împins cabana. Şi le mai spuse că el însuşi se dusese să se ascundă acolo, dar cînd văzuse cai legaţi de hulube înţelesese că era cineva înăuntru. Adăugă cu un aer mulţumit:

- Dacă nu erau ei, acum muream eu... Cineva răspunse:

- Şi ce, nu era mai bine? Atunci omul se înfurie groaznic:

- De ce să fie mai bine? Pentru că eu sînt sărac şi ei bogaţi? Uitaţi-vă cum arată acum,.. Şi, tremurînd, zdrenţăros, şiroind de apă, mizer, cu barba lui încîlcită şi părul lui lung ieşind de sub pălăria desfundată, arătă cele două cadavre cu vîrful toiagului lui cioturos, zicînd:

- În faţa ei toţi sîntem egali.

Dar mai veniseră şi alţi ţărani, şi se uitau dintr-o parte cu priviri neliniştite, şirete, înspăimântate, egoiste şi laşe. Apoi stătură de vorbă despre ce era de făcut; şi se hotărîră să ducă cele două corpuri la castel sperînd într-o răsplată. Dar apăru încă ceva. Unii voiau să pună pe fundul cărucioarelor numai paie, alţii erau de părere să pună şi cîte o saltea, din respect. Femeia care vorbise deja strigă:

- Dar or să le umple cu sînge şi-o să trebuiască să le spălăm cu clor!

Atunci un fermier bine făcut, cu obrazul rîzător, răspunse:

- Or să le plătească. Cu cît o să avem mai, multă grijă, cu atît o să-i coste mai scump.

Argumentul fu hotărîtor.

Şi cele două cărucioare, cocoţate pe roţi fără arcuri, plecară la trap, unul spre dreapta, celălalt spre stînga, clătinîndu-se şi legănînd la fiecare adîncitură a drumului acele rămăşiţe de fiinţe care se îmbrăţişaseră şi n-aveau să se mai întîlnească.

Contele, imediat ce văzuse cabana rostogolindu-se în rîpa abruptă, alergase cît îl ţineau picioarele prin ploaie şi prin furtună. Fugi aşa timp de mai multe ore, tăind drumurile, sărind peste vadurile de pămînt, călcînd îngrăditurile; ajunse la castelul lui la căderea scrii, fără să ştie cum.

Servitorii înspăimîntaţi îl aşteptau: îl anunţară că cei doi cai tocmai se întorseseră, fără călăreţi, cer al lui Julien ţinîndu-se după calul contesei.

Atunci domnul de Fourville se clătină şi spuse cu o voce întretăiată:

- Li s-o fi întîmplat ceva pe vremea asta cumplită. Toată lumea să pornească în căutarea lor.

Plecă din nou şi el, dar, îndată ce nu mai putu fi văzut, se ascunse în nişte mărăcini, pîndind drumul pe care trebuia să se întoarcă, moartă, muribundă sau poate infirmă, desfigurată pentru totdeauna, cea pe care o iubea şi acum cu o patimă sălbatică.

Pe neaşteptate prin faţa lui trecu un cărucior care ducea în el ceva ciudat. Se opri în faţa castelului, apoi intră. Asta era, da, era Ea; dar o frică îngrozitoare îl ţintui pe loc, o teamă cumplită de a şti, o groază a adevărului: nu se mai mişca, ghemuit ca un iepure, tresărind la cel mai mic zgomot.

Aşteptă o oră, poate două. Căruciorul nu ieşea. Îşi spuse că soţia lui murea; şi gîndul de-a o vedea, de a-i

întîlni privirea, îl umplu de o asemenea spaimă încît se temea acum să nu fie descoperit în ascunzătoarea lui şi obligat să intre în casă pentru a asista la agonia aceasta. Fugi mai departe, pînă în mijlocul pădurii. Atunci, brusc, se gîndi că poate ea are nevoie de ajutor, că nimeni, fără îndoială, nu putea s-o îngrijească, şi se întoarse alergînd ca unul ce-şi pierduse minţile.

La intrarea în castel îl întîlni pe grădinar si-l strigă:

- Ei?

Omul nu îndrăznea să spună. Atunci contele aproape Urlă:

- A murit?

- Da, domnule, îngăimă servitorul.

Simţi o uşurare imensă. O linişte bruscă îi intră în sînge şi în muşchii încordaţi; urcă pe treptele mari cu un pas hotărît.

Celălalt cărucior ajunse la Peuples. Jeanne îl zări de departe, văzu salteaua, ghici că pe ea zace un corp şi înţelese tot. Emoţia o răscoli atît de adînc, încît se prăbuşi, pierzîndu-şi cunoştinţa.

Cînd îşi veni în fire, tatăl ei îi ţinea capul în braţele lui şi îi ştergea tîmplele cu oţet. O întrebă, şovăitor:

- Ştii?

- Da, tată, şopti ea.

Dar cînd vru să se ridice, o năpădi durerea. În aceeaşi seară născu un copil mort: o fetiţă. Nu văzu nimic din înmormîntarea lui Julien; nu ştiu nimic. Îşi dădu seama, peste o zi-două, că se întorsese mătuşa Lison şi, în coşmarurile care o chinuiau, încerca mereu să-şi amintească de cît timp plecase fata bătrînă de la Peuples, în care perioadă, în ce împrejurări. Nu putea să îşi amintească nici chiar în orele de luciditate. Ştia numai că o văzuse după moartea baroanei.

XI

Jeanne rămase trei luni în camera ei, atît de slăbită şi de palidă încît toţi o credeau pierdută. Puţin cîte puţin îşi reveni. Tatăl ei şi mătuşa Lison nu se mişcaseră de lîngă ea; acum se instalaseră la Peuples. Din tulburarea aceea rămase cu o boală nervoasă; cel mai mic zgomot o făcea să se prăbuşească, să cadă în lungi pierderi de cunoştinţă provocate de cauzele cele mai neînsemnate.

Nu cerea niciodată vreun amănunt despre moartea lui Julien. La ce i-ar fi folosit? Nu ştia destul? Toată lumea credea că fusese un accident, dar ea nu se înşela şi păstra în inimă taina care o tortura: faptul că ştiuse despre adulter, şi imaginea acelei neaşteptate şi cumplite vizite a contelui, în ziua nenorocirii.

Acum sufletul ei se lăsă pătruns de amintiri duioase, blînde şi melancolice, scurtele bucurii de dragoste pe care i le dăduse soţul altădată. Tresărea în fiecare moment la salturi neaşteptate de memorie, şi îl vedea aşa cum fusese în zilele logodnei lor, şi aşa cum îl iubise în singurele ore de dragoste pătimaşă care înfloriseră sub soarele arzător al Corsicei. Toate defectele i se micşoraseră, toate răutăţile dispăruseră, chiar şi infidelităţile lui, infidelităţi care se pierdeau acum în depărtarea crescîndă a mormîntului închis. Şi Jeanne, năpădită de un fel de recunoştinţă nedesluşită pentru acest om care o ţinuse în braţe, ierta toate suferinţele din trecut şi nu se mai gîndea decît la clipele fericite. Apoi timpul îşi

continua mersul şi lunile venind una după cealaltă cernură uitare, ca un praf gros, tot mai gros, peste toate amintirile şi durerile ei. Se dedica acum cu totul copilului ei.

El deveni idolul, singura preocupare a celor trei fiinţe adunate în jurul lui; şi îi conducea ca un tiran. Între aceşti trei sclavi pe care-i avea se născu chiar un fel de gelozie. Jeanne se uita iritată la sărutările din toată inima pe care i le dădea baronul după şedinţele de călărit pe un genunchi; iar mătuşa Lison, nebăgată în seamă de copil, aşa cum nu era băgată în seamă de nimeni, tratată cîteodată ca o slujnică de acest stăpîn care nu vorbea încă, se ducea să plîngă în camera ei, comparînd mîngîierile neînsemnate cerşite de ea şi obţinute cu greu cu îmbrăţişările pe care el le păstra pentru mama şi bunicul lui.

Doi ani liniştiţi, fără nici o întîmplare, trecură cu preocuparea neîncetată pentru copil. La începutul celei de-a treia ierni, se hotărî să se stabilească la Roueri pînă la primăvară; şi toată familia emigra. Dar, ajungînd în casa aceea veche, Paul făcu o bronşită atît de gravă încît se temură de o pleurezie; cei trei părinţi, înnebuniţi, spuseră că băiatul nu se putea lipsi de aerul de la Peuples. Îl duseră iar acolo de îndată ce se însănătoşi.

Atunci începu un şir de ani monotoni şi calmi. Mereu împreună în jurul micuţului, cînd în camera lui, cînd în salonul cel mare, cînd în grădină, se extaziau în faţa gîngurelilor lui, a expresiilor lui caraghioase, a gesturilor lui.

Mama lui îi spunea Paulet, ca să-l alinte, dar el nu putea să pronunţe cuvîntul şi spunea Poulet, ceea ce stîrnea hohote nesfîrşite. Îi rămăsese porecla Poulet; nimeni nu-i mai zicea altfel.

Cum creştea repede, una din pasionantele ocupaţii ale celor trei părinţi pe care baronul îi numea „cele trei mame”, era să-l măsoare. Scrijeliseră cu cuţitaşul pe

lemnul uşorului din salon un şir de dungi mici care arătau cît crescuse în fiecare lună. Scara aceea, botezată „scara lui Poulet”, avea un rol însemnat în viaţa fiecăruia.

Apoi o altă fiinţă veni să joace un rol important în familie, cîinele Massacre, lăsat de izbelişte de Jeanne, care era preocupată numai de fiul ei. Hrănit de Ludivine şi crescut într-un butoi vechi în faţa grajdului, trăia singuratic, legat tot timpul.

Într-o dimineaţă Paul îl văzu şi începu să ţipe ca să-l lase să-l ia în braţe. Îl duseră spre cîine cu precauţii nesfîrşite. Cîinele fu încîntat cînd se apropie de el copilul, care începu să urle cînd vrură să-i despartă. Atunci îl dezlegară pe Massacre şi-l instalară în casă.

De atunci deveni prietenul de nedespărţit al lui Paul, împreună în fiecare clipă. Se zbenguiau amîndoi, dormeau unul lîngă altul pe covor. Peste puţin timp, Massacre se culcă în patul tovarăşului său de joacă, pe care nu mai voia să-l părăsească. Jeanne se supăra cîteodată din cauza puricilor, iar mătuşii Lison îi era ciudă pe el pentru că lua parte atît de mare din dragostea copilului, din dragostea pe care i-o fura, i se părea ei, din dragostea pe care o dorea atît de mult.

Rareori se vizitau cu familiile Briseville şi Coutelier. Numai doctorul şi primarul tulburau cu regularitate singurătatea bătrînului castel. Jeanne, de la uciderea căţelei şi de la bănuielile pe care le trezise preotul cu prilejul morţii oribile a contesei şi a lui Julien, nu mai călca pe la biserică, revoltată împotriva unui Dumnezeu care putea avea un asemenea slujitor.

Abatele Tolbiac, din cînd în cînd, condamna prin aluzii directe castelul bîntuit de spiritul Răului, spiritul Revoltei Veşnice, spiritul Greşelii şi Minciunii, spiritul Nelegiuirii, spiritul Corupţiei şi al Impurităţii. Aşa îl numea el pe baron.

De altfel, biserica se golise şi, cînd mergea de-a lungul cîmpiilor unde arau ţăranii, aceştia nu se opreau din lucru

ca să-i vorbească, nu se întorceau ca să-l salute. Trecea drept vrăjitor, pentru că alungase diavolii dintr-o femeie posedată. Se spunea că ar cunoaşte cuvintele tainice ca să îndepărteze vrăjile, care nu erau, după cum spunea el, decît nişte glume de-ale lui Satan. Îşi punea mîinile pe vacile care dădeau lapte albăstriu sau umblau cu coada încovrigată, şi le vindeca spunînd nişte cuvinte necunoscute.

Spiritul lui îngust şi fanatic se deda cu patimă studiului cărţilor religioase care conţineau povestea apariţiilor Diavolului pe pămînt, feluritele manifestări ale puterii lui, influenţele lui variate şi magice, resursele pe care le avea, vicleşugurile lui cele mai obişnuite. Şi cum se credea chemat cu deosebire să lupte împotriva a-cestei puteri tainice şi fatale, învăţase toate formulele de alungat diavolul pe care le găsise în cărţile bisericeşti.

Se credea împresurat fără încetare de umbra Spiritului Rău, şi în fiecare moment îi venea pe buze fraza latină: „Sicut leo rugiens circuit quoerens quem devorent”.

Atunci se răspîndi o teamă, o teroare a forţei sale ascunse. Chiar şi confraţii lui, popi de ţară, neştiutori, pentru care Bezelbuth însemna o credinţă şi care, tulburaţi de prescripţiile amănunţite ale Titurilor în cazul manifestării acestei puteri a Răului, ajungeau să confunde religia cu magia, îl priveau pe abatele Tolbiac aproape ca pe un vrăjitor. Îl respectau atît pentru puterea obscură pe care i-o bănuiau cît şi pentru asprimea ştiută de toţi a vieţii sale.

Cînd o întîlnea pe Jeanne, n-o saluta. Această situaţie o nelinişte şi o descumpănea pe mătuşa Lison, care nu înţelegea deloc, în sufletul ei temător de fată bătrînă, cum se poate să nu mergi la biserică. Era credincioasă, bineînţeles, se spovedea şi se împărtăşea, dar nimeni nu ştia acest lucru şi nimănui nu-i păsa.

Cînd rămînea singură, singură de tot, cu Paul, îi vorbea şoptit de bunul Dumnezeu. El o asculta mai atent cînd îi

povestea istorii nemaiauzite despre începuturile lumii, dar cînd ea îi spunea că trebuie să-l iubească mult, mult pe bunul Dumnezeu, el răspundea cîteodată:

- Dar unde-i el, mătuşă? Atunci ea arăta cerul cu degetul:

- Acolo sus, Poulet, dar nu trebuie să spui nimănui.

Se temea de baron. Dar într-o zi Paul îi declară:

- Bunul Dumnezeu este peste tot, numai în biserică nu.

îi vorbise bunicului despre revelaţiile tainice ale mătuşii.

Copilul mergea pe zece ani; mama lui părea de patruzeci. Era puternic, gălăgios, îndrăzneţ la căţăratul în copaci. Dar nu ştia mare lucru. Lecţiile îl plictiseau, le întrerupea imediat. De fiecare dată cînd baronul îl ţinea puţin mai mult în faţa unei cărţi, Jeanne venea imediat, zicînd:

- Acum lasă-l să se joace Nu trebuie să-l obosim, e aşa de mic!

Pentru ea, băiatul avea tot şase luni sau un an. Cu greu îşi dădeau seama că mergea, alerga, vorbea ca un om mare; şi trăia într-o neîncetată spaimă ca el să nu cadă, să nu-i fie frig, să nu-i fie cald la joacă, să nu mănînce prea mult pentru stomacul lui sau puţin pentru creşterea lui.

Cînd împlini doisprezece ani apăru o mare problemă: prima lui împărtăşanie.

Într-o dimineaţă, Lise veni s-o caute pe Jeanne şi să-i arate că nu mai puteau lăsa mult timp micuţul fără educaţie religioasă şi fără să-şi îndeplinească primele datorii. Aduse tot felul de argumente, invocă mii de motive, şi, în primul rînd, părerea oamenilor din jur. Mama lui, tulburată, nehotărîtă, şovăia, zicînd că mai puteau încă să aştepte.

Dar o lună mai tîrziu, cînd era în vizită la vicontesa de Briseville, acea doamnă o întrebă din întîmplare:

- Desigur că anul acesta Paul al dumneavoastră îşi va face prima împărtăşanie.

Şi Jeanne, neputînd să mai evite răspunsul, zise:

- Da, doamnă.

Acel simplu cuvînt o hotărî şi, fără să-i spună nimic tatălui ei, o rugă pe Lise să ducă băiatul la catehism.

Timp de o lună totul merse bine; dar Poulet se întoarse într-o seară răguşit. A doua zi tuşea. Mama lui, înnebunită, îl descusu şi află că preotul îl trimisese să asculte sfîrşitul lecţiei stînd la uşa bisericii, în curentul din portic, pentru că nu se purtase bine.

Îl ţinu aşadar acasă şi îl învăţă ea acel alfabet al religiei. Dar abatele Tolbiac, în ciuda rugăminţilor mătuşii Lise, refuză să-l primească la împărtăşanie, pentru că nu era destul de pregătit.

Aşa se întîmplă şi în anul următor. Atunci baronul, ajuns la capătul răbdării, jură că băiatul n-avea nevoie să creadă în idioţenia aceea, în simbolul acela copilăresc al transformării în om cinstit prin împărtăşanie. Hotărîră să-l crească în religia creştină, dar nu în catolicismul fanatic, şi la majorat rămînea liber să-şi aleagă ce religie dorea.

Dar Jeanne, cîtăva vreme mai tîrziu, făcînd o vizită familiei de Briseville, văzu că aceştia nu i-o întoarseră. Ea se miră, cunoscînd politeţea meticuloasă a vecinilor ei; dar marchiza de Coutelier îi destăinui cu un aer îngîmfat motivul acestei rezerve.

Considerîndu-se, prin situaţia soţului ei, prin titlul lui perfect autentic şi prin averea considerabilă, un fel de regină a nobleţei normande, marchiza stăpînea ca o adevărată regină, făcea ce voia, se arăta blîndă sau tăioasă, în funcţie de ocazie, certa, reabilita, felicita cu orice prilej. Cînd Jeanne se duse la ea, această doamnă, după cîteva cuvinte glaciale, spuse cu un ton sec:

- Societatea se împarte în două clase: oamenii care cred în Dumnezeu şi cei care nu cred. Primii, chiar şi cei

mai umili, sînt prietenii, egalii noştri; ceilalţi nu înseamnă nimic pentru noi.

Jeanne, simţind încotro bătea, replică:

- Dar nu poţi crede în Dumnezeu fără să te duci la biserică?

- Nu, doamnă, răspunse marchiza, credincioşii se duc să se roage în bisericile lui Dumnezeu, aşa cum pe oameni îi găseşti în casele lor.

Jeanne, lovită, urmă:

- Dumnezeu este peste tot, doamnă. Cit despre mine, care cred din adîncul inimii în bunătatea Lui, nu-l simt mai aproape cînd anumiţi preoţi se găsesc între mine şi el.

Marchiza se ridică:

- Preotul poartă steagul bisericii, doamnă; cine nu urmează acest steag este împotriva lui şi împotriva noastră.

Jeanne se ridicase şi ea, fremătînd:

- Dumneavoastră, doamnă, credeţi în Dumnezeul unei clase. Eu cred în Dumnezeul oamenilor cinstiţi.

Salută şi ieşi.

Ţăranii, la rîndul lor, o vorbeau de rău între ei pentru că nu-l dusese pe Paul la prima împărtăşanie. Ei nu se duceau deloc la slujbă, nu se apropiau de sfînta împărtăşanie, sau n-o primeau decît la Paşti, după prescripţiile formale ale bisericii; dar pentru ţînci, asta era altceva. Toţi se dădeau înapoi în faţa îndrăznelii de a creşte un copil în afara acestei legi comune, pentru că, oricum, Religia înseamnă Religie.

Ea văzu bine dezaprobarea lor si se revoltă în sufletul ei faţă de toate aceste compromisuri, de aceste aranjamente ale conştiinţei, de această universală frică de tot, de laşitatea adîncă ce zace în toate inimile şi care apare împopoţonată cu atîtea măşti respectabile alunei cînd iese la iveală,

Baronul luă conducerea studiilor lui Paul şi îl puse să înveţe latina. Jeanne n-avea decît o dorinţă:

- Mai ales, nu-l obosi! şi se învîrtea, neliniştită, pe lîngă camera de lecţii. Baronul îi interzisese să intre acolo, deoarece întrerupea în fiecare moment învăţătura ca să întrebe:

- Nu ţi-e frig la picioare, Poulet?

Sau:

- Nu te doare capul, Poulet?

Sau îl oprea pe profesor:

- Nu-l fă să vorbească atît de mult, o să-l doară gîtul.

Îndată ce micuţul era liber, cobora să grădinărească împreună cu mama şi mătuşa lui. Aveau acum o mare dragoste pentru cultivarea pămîntului şi toţi trei plantau puieţi primăvara, puneau seminţe şi se pasionau de încolţirea şi creşterea lor, curăţau crengile, tăiau florile şi le strîngeau în buchete.

Cea mai mare preocupare a băiatului era cultura salatei, în grădina de legume patru mari pătrate de pămînt erau ale lui; creştea aici cu mare grijă lăptuci, salată romană, cicoare, salată călugărească, salată regală, toate speciile Cunoscute ale acestor frunze comestibile. Săpa, stropea, plivea şi planta din nou, ajutat de cele două mame ale lui pe care le obliga să lucreze ca pe nişte femei cu ziua.

Cîteodată le vedeai stînd ore întregi în genunchi pe straturi, murdărindu-şi rochiile şi mîinile, ocupate cu răsăditul plantelor tinere în găurile pe care le făceau cu un singur deget, înfipt vertical în pămînt.

Poulet creştea, avea acum cincisprezece ani şi scara din salon măsura acum un metru şi cinzeci şi opt, dar ei rămînea necopt la minte, neştiutor, prostuţ, sufocat între cele două fuste şi bătrînul acela de treabă care nu mai era din secolul lui.

Pînă la urmă, baronul vorbi într-o seară de liceu, şi Jeanne se puse imediat pe plîns. Mătuşa Lison, speriată, se ascunse într-un colţ întunecat.

Mama spuse:

- De ce are nevoie să înveţe aşa mult? O să facem din el un om al cîmpului, un gentilom de la ţară. O să-şi cultive pămînturile, aşa cum fac atîţia nobili. O să trăiască şi o să îmbătrînească fericit în casa asta în care am trăit înaintea lui şi în care o să murim. Ce-i putem cere mai mult?

Dar baronul clătină din cap:

- Ce-ai să-i răspunzi tu cînd are să te întrebe, pe la douăzeci şi cinci de ani: „Nu sînt nimic, nu ştiu nimic, din vina ta, a egoismului tău de mamă. Mă simt incapabil să muncesc, să devin cineva, şi totuşi nu eram făcut pentru viaţa măruntă, umilă şi tristă de moarte la care m-a condamnat dragostea ta nesăbuită”?

Ea plîngea mereu, implorîndu-şi fiul:

- Spune-mi, Poulet, n-o să-mi reproşezi niciodată că te-am iubit prea mult nu-i aşa?

Şi copilul acela mare, surprins, îi promise:

- Nu, mamă,

- Juri?

- Da, mamă.

- Vrei să rămîi aici, nu-i aşa?

- Da, mamă.

Atunci baronul ridică glasul cu hotărîre:

- Jeanne, tu n-ai dreptul să dispui cum îţi place de viaţa lui. Ce faci tu acum e o laşitate, aproape o crimă; îţi sacrifici copilul pentru fericirea ta egoistă.

Ea îşi ascunse faţa în mîini, sufocată de plîns, şi bolborosi printre lacrimi:

- Am fost atît de nefericită... atît de nefericită! A-cum cînd sînt liniştită cu el, mi-l luaţi... ce-o să mă fac eu singură acum... singură de tot?

Tatăl ei se ridică, veni să se aşeze lingă ea, o luă în braţe:

- Şi eu, Jeanne?

Ea se aruncă la pieptul lui, îl îmbrăţişa sălbatic, apoi, sufocată încă, îngăimă printre sughiţuri:

- Da. Tu ai dreptate poate... tăticule, Eram nebună, dar am suferit atîtea. Vreau din toată inima să-l dăm la liceu.

Şi, fără să înţeleagă ce aveau să facă din el, Poulet, la rîndul lui, începu să plîngă.

Atunci cele trei mame îl îmbrăţişară, îl mîngîiară, îl încurajară, şi cînd urcară la culcare toţi aveau inima strînsă, fiecare plînse în patul lui, chiar şi baronul, care se stăpîni pînă atunci.

Se hotărîră ca în prima zi de şcoală să-l ducă pe băiat la liceul din Havre. În vara aceea fu mai răsfăţat ca niciodată.

Mama lui suspina deseori la gîndul despărţirii. Îi pregăti hainele de parcă trebuia să plece într-o călătorie de zece ani; apoi, într-o dimineaţă de octombrie. după o noapte albă, cele două femei şi baronul urcară împreună cu băiatul în trăsura care porni în trapul celor doi cai.

Îi aleseseră deja, într-o altă călătorie, locul în dormitor şi locul în clasă. Jeanne, ajutată de mătuşa Lison, îşi petrecu toată ziua aşezîndu-i lucrurile în dulăpior. Cum înăuntru nu încăpea decît un sfert din ce aduseseră, se duse să-l caute pe director ca să-i mai dea unul. Îl chemară pe econom, care le arătă că atîta rufărie şi atîtea lucruri n-o să facă altceva decît să încurce, fără să folosească la nimic. Directorul refuză, în numele regulamentului, să le mai dea un alt dulăpior. Mama. nenorocită, se hotărî să închirieze o cameră într-un mic hotel din apropiere, rugîndu-l pe hotelier să-i ducă ci însuşi lui Poulet tot ceea ce îi trebuia, la cea mai mică vorbă a copilului.

Apoi făcură o plimbare pe dig ca să privească navei care veneau şi plecau. Seara tristă cădea peste oraşul în care se aprindeau ici-colo luminile. Intrară într-un restaurant ca să cineze. Nimănui nu-i era foame, se uitau unii la alţii cu ochi umezi, în timp ce farfuriile treceau prin faţa lor neatinse.

Se porniră cu paşi înceţi spre liceu. Copii de toate vîrstele veneau de peste tot, însoţiţi de familii sau de servitori. Mulţi dintre ei plîngeau. În curtea mare, abia luminată, se auzea un murmur de lacrimi.

Jeanne şi Poulet se îmbrăţişară îndelung. Mătuşa Lison rămase mai în spate, uitată cu totul, cu faţa în batistă. Dar baronul, care se înduioşa, scurtă acest ră-mas-bun luîndu-şi fiica de acolo. Trăsura aştepta în faţa porţii; urcară înăuntru toţi trei şi se întoarseră la Peuples prin noapte. Cîteodată, un hohot de plîns se auzea prin întuneric.

A doua zi, Jeanne plînse de dimineaţă pînă seara. Ziua următoare puse să i se înhame caii şi plecă la Havre. Poulet părea că se obişnuise deja cu despărţirea. Pentru prima dată de cînd se ştia avea prieteni; şi dorinţa de-a se juca îl făcea să stea ca pe ghimpi pe scaunul de la vorbitor.

Jeanne venea odată la două zile, şi duminica îl scotea în oraş. Neştiind ce să facă în timpul lecţiilor, între recreaţii, stătea pe un scaun în vorbitor, neavînd nici forţa, nici curajul să se îndepărteze de liceu. Directorul o rugă să urce pînă la el şi-i ceru să nu mai vină atît de des; dar ea nu ţinu seama de sfat.

El o preveni atunci că, dacă mai continua să nu-şi lase fiul să se joace şi să înveţe în timpul lui liber, tulburîndu-l fără încetare, 6 să fie nevoit să i-l trimită acasă; îi scrise şi baronului. Aşadar Jeanne rămase Ia Peuples, ţinută din scurt ca o prizonieră.

Aştepta fiecare vacanţă cu o nerăbdare mai mare decît a copilului.

Şi o nelinişte necontenită îi răscolea sufletul. Se apucă să rătăcească prin ţinut, plimbîndu-se singură, însoţită doar de Massacre, zile întregi, visînd în gol. Uneori rămînea cîte o după-amiază întreagă să privească marea, aşezată pe culmea falezei; alteori cobora la Yport, prin pădure, refăcînd plimbările vechi alo căror amintiri o

urmăreau. Cît de departe era, cît de departe, timpul în care trecea prin aceleaşi locuri, ca tînăra fată, beată de visuri!

De fiecare dată cînd îşi revedea fiul i se părea că nu se întîlniseră de zece ani. De la o lună la alta el se făcea mai bărbat; de la o lună la alta ea se făcea mai bătrînă. Tatăl ei părea că-i e frate, şi mătuşa Lison, care nu îmbătrînea deloc, rămînînd ofilită de la douăzeci şi cinci de ani, părea sora ei mai mare.

Poulet nu muncea deloc, repeta clasa a patra. A treia mai merse ea cumva, dar trebui să o înceapă din nou pe a doua, şi ajunse în clasa de retorică abia la douăzeci de ani.

Se făcuse un tînăr înalt, blond, cu favoriţi deja stufoşi şi o umbră de mustaţă. Acum venea el la Peuples, duminica. Cum lua de mult timp lecţii de călărie. Închiria pur şi simplu un cal şi străbătea distanţa în două ore.

Dis de dimineaţă Jeanne pleca înaintea lui, cu mătuşa şi cu baronul care se încovoia din ce în ce şi mergea ca un bătrîn, cu mîinile încrucişate la spate ca şi cum s-ar fi ţinut să nu cadă în nas.

Mergeau încet de-a lungul drumului, aşezîndu-se deseori pe marginea şanţului, uitîndu-se în zare să vadă călăreţul. De îndată ce apărea, ca un punct negru pe linia albă, cei trei părinţi fluturau batistele, şi el îşi îndemna calul în galop ca să ajungă la ei ca o. furtună, ceea ce le făcea să palpite de spaimă pe Jeanne şi pe Lison şi să-l entuziasmeze pe bunicul care striga „Bravo” cu o încîntare de neputincios.

Deşi Paul era cu un cap mai înalt decît mama lui, ea se purta cu el tot ca şi cum ar fi fost un puşti, îl întreba şi acum: „Nu ţi-e frig la picioare, Poulet?”, iar cînd el se plimba prin faţa castelului, după masă, fumînd o ţigară, ea deschidea fereastra ca să-i strige: „Nu ieşi cu capul gol, te rog, ai să te alegi cu o răceală!”. Şi se zbuciuma de spaimă cînd pleca din nou călare, în noapte:

- Mai ales nu goni, micul meu Poulet, fii prudent, gîndeşte-te la biata ta mamă care ar fi disperată dacă ai păţi ceva.

Dar iată că într-o sîmbătă dimineaţa, Jeanne primi o scrisoare prin care Paul o anunţa că nu poate veni a doua zi, pentru că nişte prieteni dădeau o petrecere la care era invitat.

Ea fu torturată de nelinişte toată ziua de duminică de parcă ar fi ameninţat-o o nenorocire; apoi, joi, nemaiputînd să rabde, plecă la Havre.

Îl găsi schimbat, fără să poată spune cum. Părea plin de viaţă, vorbea cu o voce mai bărbătească. Şi dintr-o dată el zise, ca pe un lucru obişnuit:

- Ştii, mamă, dac-ai venit tu azi, nu mai vin eu duminică la Peuples. O să facem iar o petrecere.

Ea rămase înlemnită, fără glas, de parcă i-ar1 fi spus că pleacă în altă lume; apoi, cînd putu în sfîrşit să vorbească, îl întrebă:

- O, Poulet, ce ai? Spune-mi, ce se întîmplă cu tine?

El o îmbrăţişa rîzînd:

- Nimic, mamă, nimic. Mă duc să mă distrez cu prietenii, cum fac toţi băieţii de vîrsta mea.

Ea nu găsi ce să-i răspundă şi, cînd se văzu singură în trăsură, o năpădiră nişte idei aparte. Nu-l mai re-cunoscuse pe Poulet al ei, pe micul Poulet de odinioară. Pentru prima dată îşi dădea scama că el crescuse, că nu mai era al ei, că avea să-şi trăiască viaţa lui, fără să se mai preocupe de bătrîni. Cum! acesta era fiul ei, bietul băieţel care o punea să răsădească salată? Băiatul acesta voinic, bărbos, care făcea ce voia el?

Şi timp de trei luni Paul nu veni să-şi vadă părinţii decît arareori, de fiecare dată mînat de o dorinţă evidentă de a se întoarce cît mai repede înapoi, încercînd în fiecare seară să mai cîştige o oră.

Jeanne era înspăimîntată, dar baronul b consola mereu:

- Lasă-l în voia lui, băiatul are douăzeci de ani! Dar, într-o dimineaţă, un om bătrîn, destul de rău îmbrăcat, ceru, într-o franceză cu accent german, s-o vadă pe „toamna vicontesă”. Şi, după multe saluturi ceremonioase, scoase din buzunar un portofel soios, zicînd:

- E aici o hîrtiuţă pentru tumneavoastră.

Îi întinse, desfăcută, o bucăţică de hîrtie pătată. Ea citi, reciti, se uită la evreu, citi iar şi întrebă:

- Ce-i cu asta?

Omul, slugarnic, o lămuri:

- Fă spun. Fiul tumneavoastră avut nevoie bani şi cum ştiam că sînteţi mamă bună, împrumutat la el puţin, cît trebuit.

Jeanne tremura:

- Dar de ce nu mi-a cerut mie?

Evreul explică, lungindu-se, că era vorba de o datorie de joc ce trebuia plătită pînă a doua zi la amiază, că Paul, nefiind încă major, nimeni nu i-ar fi împrumutat nimic, şi „Onoarea lui era gombromisă” fără „micul serviciu” pe care el îl făcuse tînărului.

Jeanne voia să-l cheme pe baron, dar nu putea să se ridice, emoţia îi tăiase picioarele. Pînă la urmă îi spuse cămătarului:

- Eşti bun să suni?

El şovăia, bănuind un şiretlic. Îngăimă:

- Dacă teranjez, mă întorc alt'dat'.

Ea dădu din cap că nu, el sună şi aşteptară muţi, unul în faţa celuilalt.

Cînd apăru baronul, înţelese imediat situaţia. Pe hîrtie scria o mie cinci sute de franci. Îi plăti o mie, zicîndu-i omului între patru ochi:

- Să nu te mai văd pe aici!

Celălalt mulţumi, salută şi plecă.

Bunicul şi mama plecară imediat la Havre; dar, ajungînd la liceu, aflară că Paul nu mai trecuse pe acolo de o lună. Directorul primise patru scrisori semnate cu,

numele Jeanne în care se anunţa că elevul este bolnav, şi i se dădeau veşti despre el. Fiecare scrisoare era însoţită de un certificat medical, bineînţeles fals.

Se uitară unii la alţii, dărîmaţi.

Directorul, dezolat, îi conduse la comisariatul de poliţie. Cei doi părinţi dormiră la hotel.

A doua zi îl găsiră pe tînăr la o prostituată din oraş. Bunicul şi mama îl luară cu ei la Peuples, fără să-i spună un cuvînt tot drumul. Jeanne plîngea cu faţa în batistă. Paul privea nepăsător pe fereastră.

În opt zile descoperiră că, în ultimele trei luni, făcuse datorii de cincisprezece mii de franci. Creditorii nu se arătară de la început, ştiind că în curînd devenea major.

Nu avu loc nici o explicaţie. Încercară să-l aducă pe calea cea bună cu duhul blîndeţii. Îi făceau mîncăruri delicioase, îl alintau, îl răsfăţau. Era primăvară în ciuda spaimei Jeannei, îi închiriară o barcă la Yport ca să facă plimbări pe mare cînd avea chef. Nu-i lăsau nici un cal la îndemînă, de frică să nu fugă la Havre.

Paul era mereu plictisit, nervos, cîteodată brutal. Baronul era neliniştit pentru studiile lui neterminate. Jeanne, înnebunită la gîndul unei despărţiri, se întreba totuşi ce aveau să facă din el.

Într-o seară nu se mai întoarse acasă. Aflară că ieşise cu barca, împreună cu doi pescari. Mama lui, nenorocită, coborî cu capul gol, în plină noapte, pînă le Yport.

Cîţiva bărbaţi aşteptau pe plajă întoarcerea bărcii. O luminiţă se văzu în larg; venea spre ei clătinîndu-se Paul nu mai era la bord. Coborîse la Havre.

Poliţia îl căută în zadar, nu era de găsit,. Fata care-l ascunsese prima dată dispăruse şi ea fără nici o urmă, după ce-şi vînduse mobila şi îşi plătise chiria. În camera lui Paul, la Peuples, dădură peste două scrisori de la a-ceastă fiinţă care părea nebună după el. Ea vorbea de o călătorie în Anglia şi de faptul că găsise banii necesari.

Iar cei trei locuitori ai castelului trăiră tăcuţi şi întunecaţi în infernul sumbru al torturilor morale. Părul Jeannei, încărunţit deja, albi de tot. Ea se întreba, naivă, de ce o loveşte soarta atît de cumplit.

Primi o scrisoare,de la abatele Tolbiac:

Doamnă, mînia lui Dumnezeu s-a abătut asupra dumneavoastră. I-aţi refuzat copilul; El vi l-a luat la rîndul lui şi l-a aruncat unei stricate. Nu vreţi să ridicaţi ochii la acest semn ceresc? Bunătatea Domnului nu are margini. Poate că vă va ierta dacă vă veţi întoarce să îngenuncheaţi în faţa lui. Eu sînt umilul lui slujitor şi o să vă deschid uşa casei sale cînd veţi veni să bateţi în ea.

Ea rămase mult timp cu scrisoarea pe genunchi. Poate era adevărat ce spunea preotul. Şi toate îndoielile religioase începură să-i chinuie conştiinţa. Oare Dumnezeu putea să fie răzbunător şi hain ca şi oamenii? Dar dacă nu s-ar arăta hain, nimeni nu s-ar mai teme de el, nimeni nu l-ar proslăvi. Pentru a se face mai bine cunoscut nouă, fără îndoială, li se arată oamenilor cu propriile lor sentimente. Şi îndoiala laşă care-i împinge în biserici pe cei şovăitori, pe cei tulburi, o cuprinse şi pe ea. Într-o seară, la căderea nopţii, se furişă pînă la casa parohială şi, îngenunchind la picioarele preotului cel pirpiriu, ceru iertarea.

El îi promise o iertare pe jumătate, Dumnezeu neputînd să-şi reverse toată iertarea asupra unei case care adăpostea un om ca baronul:

- O să simţiţi în curînd, spuse el, efectele blîndeţii divine.

Într-adevăr, Jeanne primi, două zile mai tîrziu, o scrisoare de la fiul ei; şi, în nebunia durerii ei, o consideră ca pe un început al iertării promise de preot.

Draga mea mamă, fii liniştită, sînt la Londra. Sînt sănătos, dar am mare nevoie de bani. Nu mai avem nici un sfanţ, cîteodată n-avem nici ce mînca. Cea care mă însoţeşte şi pe care o iubesc din tot sufletul a cheltuit tot ce avea ca să nu mă părăsească: cinci mii de franci. Îţi dai seama că e o datorie de onoare să-i înapoiez această sumă. Fii bună, aşadar, şi trimite-mi cincisprezece mii de franci din moştenirea tatei, pentru că o *să fiu în curînd major. M-ai scoate dintr-o mare încurcătură.*

Adio, draga mea mamă, te îmbrăţişez din toată inima, ca şi pe bunicul şi pe mătuşa Lison. Sper să te revăd curînd.

Fiul tău,
vicontele Paul de Lamare

Îi scrisese! Deci n-o uitase. Ea nu se gîndea deloc la faptul că-i cerea bani. O să-i trimită, chiar dacă n-avea. Ce-i păsa ei de bani! îi scrisese!

Plîngînd, se duse în fuga mare să-i arate baronului scrisoarea. O chemă şi pe mătuşa Lison, apoi reciti cuvînt cu cuvînt hîrtia aceea care vorbea despre el. Zăboviră la fiecare cuvinţel.

Jeanne, trecînd de la o disperare fără margini la o beţie de speranţă, II apăra pe Paul:

- O să se întoarcă, o să se întoarcă - dac-a scris! Baronul, mai calm, îi răspunse:

- Ce mai contează, oricum ne-a părăsit pentru fiinţa aceea. Deci o iubeşte mai mult decît pe noi, pentru că n-a ezitat nici o clipă.

O durere bruscă şi îngrozitoare trecu prin inima Jeannei, şi imediat se aprinse în ea o ură împotriva a-cestei femei care-i fura băiatul, o ură nedomolită, săl-batică, o ură de mamă geloasă. Pînă atunci, orice gînd al ei fusese pentru Paul. Credea că toate rătăcirile lui proveneau din neştiinţă. Dar, dintr-o dată, vorbele ba-

ronului îi amintiră de acea rivală, îi arătară limpede puterea ei fatală. Jeanne simţi că între acea femeie şi ea începea o luptă înverşunată şi că mai bine şi-ar pierde fiul decît să-l împartă cu cealaltă.

Toată bucuria i se nărui.

Trimiseră cei cincispreze mii de franci şi nu mai primiră nici o veste timp de cinci luni.

Apoi veni la ei un om de afaceri ca să discute amănuntele moştenirii lui Julien. Jeanne şi baronul îi dădură conturile fără să se uite la nimic, renunţînd pînă şi la uzufructul datorat mamei. Şi, întors, la Paris, Paul dispuse de o sută douăzeci de mii de franci. Scrise atunci patru scrisori în şase luni, dîndu-le veşti în stilul lui concis şi sfîrşind cu reci manifestări de tandreţe: „Muncesc, spunea el, am găsit un loc la Bursă. Într-o zi sper să vin la Peuples să vă îmbrăţişez, dragii mei părinţi.”.

Nu spunea nici un cuvînt de amanta lui; şi tăcerea aceea însemna mai mult decît dac-ar fi vorbit în patru pagini despre ea. În scrisorile lui reci Jeanne o simţea pe femeia aceea stînd între ei, necruţătoare. Era veşnica duşmană a mamelor, prostituata.

Cei trei singuratici stăteau de vorbă despre ce s-ar putea face ca să-l salveze pe Paul, şi nu găseau nimic. Un drum la Paris? La ce bun?

Baronul spunea:

- Trebuie să lăsăm să i se tocească patima. O să vină el singur la noi.

Şi viaţa lor era jalnică. Jeanne şi Lison mergeau amîndouă la biserică, ascunzîndu-se de baron.

Un timp destul de lung se scurse fără nici o veste, apoi, într-o dimineaţă o scrisoare disperată îi îngrozi.

Biata mea mamă, sînt pierdut, nu pot decît să-mi zbor creierii dacă nu-mi vii în ajutor. Tocmai a eşuat o afacere care, pentru mine, avea toate şansele de succes. Datorez 85000 de franci. Dacă nu plătesc,

sînt dezonorat, ruinat, n-o să mai pot face nimic. Sînt pierdut. Îţi repet, mai bine-mi zbor creierii decît să supravieţuiesc acestei ruşini. Poate aş fi făcut-o deja, fără încurajările unei femei despre care nu vorbesc niciodată, şi care este providenţa mea.

Te îmbrăţişez din toată inima, draga mea mamă, poate pentru ultima oară. Adio.

Paul

Teancuri de hîrtii de afaceri care însoţeau scrisoarea dădeau explicaţii amănunţite asupra dezastrului. Baronul îi răspunse imediat că încearcă să facă ceva. Apoi plecă la Havre ca să se informeze şi ipotecă pămînturile ca să-şi procure banii pentru Paul. I-i trimise.

Tînărul răspunse prin trei scrisori de mulţumiri entuziaste şi de tandreţe pătimaşă, anunţînd că vine imediat să-i îmbrăţişeze pe iubiţii lui părinţi.

Dar nu veni.

Se scurse un an întreg.

Jeanne şi baronul tocmai se pregăteau să plece la Paris ca să-l găsească şi să încerce un ultim efort, cînd primiră cîteva vorbe, în care le spunea că se află iar la Londra, unde înfiinţează o întreprindere de pacheboturi cu firma „PAUL DELAMARE & CO”. Le scria: „Pentru mine asta înseamnă un noroc sigur, poate chiar o avere. Şi nu risc nimic. Veţi vedea toate avantajele. Cînd o să ne vedem din nou, voi avea o frumoasă situaţie în lume. Numai afacerile te mai scot astăzi din încurcătură”.

Trei luni mai tîrziu, compania de pacheboturi dădea faliment şi directorul era dat în judecată pentru nereguli în actele comerciale. Jeanne avu o criză de nervi care durã mai multe ore, apoi căzu la pat.

Baronul plecă din nou la Havre, se informă, văzu avocaţi, oameni de afaceri, portărei, văzu că datoriile societăţii DELAMARE erau de două sute treizeci şi cinci de

mii de franci şi ipotecă din nou bunurile, Castelul Peuples şi cele două ferme fură evaluate la o mare sumă de bani.

Într-o seară, pe cînd punea la punct ultimele amănunte în cabinetul unui om de afaceri, se rostogoli pe podea, lovit de un atac de apoplexie.

Pe Jeanne o anunţă un călăreţ. Cînd ajunse ea, baronul era mort. Îl aduse la Peuples, atît de sfîrşită încît durerea ei era mai mult o stare de neputinţă decît de disperare.

Abatele Tolbiac refuză intrarea corpului în biserică, în ciuda implorărilor nesfîrşite ale celor două femei. Baronul fu înmormîntat _ la căderea nopţii, fără nici o ceremonie. Paul află despre eveniment printr-unul din agenţii care se ocupau de falimentul lui. Stătea încă ascuns în Anglia. Scrise ca să se scuze că n-a venit, aflînd prea tîrziu despre nenorocire. „De altfel, acum, că m-ai scăpat din încurcătură, draga mea mamă, mă întorc în Franţa şi te voi îmbrăţişa în curînd.”

Jeanne trăia într-o asemenea pierdere a minţii încît părea că nu mai înţelege nimic.

Iar către sfîrşitul iernii, mătuşa Lison, pe atunci în vîrstă de şaizeci şi opt de ani, căpătă o bronşită care degenera în congestie pulmonară.

Muri liniştită, şoptind:

- Biata mea Jeanne, micuţa mea, o să-i cer bunului Dumnezeu să aibă milă de tine.

Jeanne merse în urma ei la cimitir, văzu căzînd pămîntul peste sicriu, şi, cum se prăbuşea, dorind din toată inima să moară şi ea, să nu mai sufere atît, să nu mai gîndească, o ţărancă voinică o luă în braţe şi o duse de acolo, purtînd-o ca pe un copil mic.

Întorcîndu-se la castel, Jeanne, care tocmai încheiase cinci nopţi de veghe la căpătîiul mătuşii Lison, se lăsă pusă în pat fără să i se împotrivească ţărăncii aceleia necunoscute care umbla cu ea blînd dar autoritar; şi căzu într-un somn de neînvins, cuprinsă de oboseală şi de suferinţă.

Se trezi pe la miezul nopţii. O lampă ardea pe cămin. O femeie dormea într-un fotoliu. Cine era? Nu o recunoştea şi căuta, aplecîndu-se peste marginea patului, să-i zărească trăsăturile, la lumina mişcătoare a şuviţei care plutea în ulei, într-un pahar de bucătărie.

I se părea totuşi că mai văzuse faţa aceea. Dar cînd? Unde? Femeia dormea liniştit, cu capul lăsat pe umăr, cu boneta căzută pe jos. Putea să aibă vreo patruzeci, patruzeci şi cinci de ani. Era voinică, roşie în obraji, puternică. Mîinile ei mari atîrnau de-o parte şi de alta a scaunului. Pârul îi era cărunt. Jeanne o privea cu încăpăţînare în acea tulburare a minţii de după trezirea din somnul înfrigurat care urmează marilor nenorociri.

Cu siguranţă că mai văzuse faţa aceea! Altădată? De curînd? Nu-şi amintea nimic, iar gîndul o zbuciuma, o enerva. Se ridică încetişor ca să se uite mai de aproape la femeia adormită şi se duse spre ea în vîrful picioarelor. Era cea care o ridicase, la cimitir, apoi o culcase, îşi amintea totul ca prin ceaţă.

Oare o întîlnise mai demult, în altă perioadă a vieţii ei? Sau poate credea că o recunoaşte numai cu amintirea întunecată a ultimei zile? Dar cum de era a-colo, în camera ei? Pentru ce?

Femeia deschise ochii, o zări pe Jeanne şi se ridică dintr-o dată. Erau Una în faţa celeilalte, atît de aproape încît piepturile li se atingeau. Necunoscuta mormăi:

- Cum! V-aţi sculat! O să vă îmbolnăviţi din nou. Culcaţi-vă înapoi.

Jeanne întrebă:

- Cine eşti dumneata?

Dar femeia, deschizînd braţele, o cuprinse, o ridică din nou, o purtă spre pat, cu o putere de bărbat. Şi cum o punea înapoi cu grijă pe cearşafuri, aplecată, aproape culcată peste Jeanne, se puse pe plîns, sărutînd-o înnebunită pe obraji, pe păr, pe ochi, udîndu-i faţa în lacrimi, bolborosind:

- Biata mea stăpînă, don'şoară Jeanne, biata mea stăpînă, nu mă recunoaşteţi deloc?

Jeanne strigă:

- Rosalie, fata mea! şi, încolăcindu-şi bona cu braţele, o sărută, strîngînd-o lîngă ea. Suspinau amîndouă, strîns lipite una de cealaltă, amestecîndu-şi lacrimile, neputînd să-şi mai desprindă braţele.

Rosalie se linişti prima:

- Haide, trebuie să fiţi cuminte, să nu răciţi.

Şi adună cuverturile, le aşeză, puse din nou perna sub capul fostei ei stăpîne care continua să gîfîie, cutremurată de vechile amintiri care îi apăruseră în suflet. Pînă la urmă întrebă:

- Cum de te-ai întors, biata mea fată? Rosalie răspunse:

- La naiba, doar nu era să vă las aşa singură, tocmai acum!

Jeanne urmă:

- Aprinde o luminare, să te pot vedea.

Şi cînd lumina fu adusă pe măsuţa de noapte se uitară lung una la cealaltă, fără un cuvînt. Apoi Jeanne, întinzînd mîna fostei sale bone, şopti:

- Nu te-aş fi recunoscut niciodată, fata mea, te-ai schimbat mult, ştii, dar eu m-am schimbat încă şi mai mult!

Şi Rosalie, uitîndu-se la femeia, aceea cu păr alb, slabă şi trecută, pe care o lăsase tînăra, frumoasă şi fragedă, răspunse;

- E adevărat că v-aţi schimbat, doamnă Jeanne, mai mult decît credeam. Dar gîndiţi-vă că au trecut douăzeci şi patru de ani de cînd nu ne-am văzut.

Şi tăcură, gîndindu-se din nou. Jeanne îngăimă, într-un tîrziu:

- Măcar ai fost fericită?

Şi Rosalie, şovăind de teamă să nu-i trezească vreo amintire prea dureroasă, bîlbîi:

- Dar... da... da, doamnă. N-am de ce să mă plîng, am fost mai fericită ca dumneavoastră, asta-i sigur. Numai un lucru mi-a stricat întotdeauna inima: că n-am rămas aici...

Apoi, tăcu brusc, dîndu-şi seama că ajunsese să spună aşa ceva fără să gîndească. Dar Jeanne urmă blînd:

- Ce vrei, fata mea, nu facem întotdeauna ce vrem. Eşti văduvă şi tu, nu-i aşa? Apoi o nelinişte făcu să-i tremure vocea, cînd continuă:

- Mai ai şi alţi... alţi copii?

- Nu, doamnă.

- Şi el, fiul tău... ce a ajuns? Eşti mulţumită de el?

- Da, doamnă, e un flăcău de treabă, care munceşte cu sîrg. S-a însurat acum şase luni şi acum ia în stăpînire ferma, pentru că eu m-am întors la dumneavoastră.

Jeanne, tremurînd de emoţie, şopti:

- Aşadar n-o să mă mai părăseşti, fata mea? Rosalie zise repede:

- Nu, doamnă, m-am hotărît dinainte.

Apoi tăcură iar un timp. Jeanne, fără să vrea, începea iar să compare vieţile lor, dar fără amărăciune în inimă, resemnată acum la cruzimile nedrepte ale soartei. Întrebă:

- Soţul tău cum s-a purtat cu tine?

- O, era un om cumsecade, doamnă, nu era un pierde-vară, ştia să aibă grijă de lucrul lui. A murit de o boală de piept.

Atunci Jeanne, cuprinsă de nevoia de a şti, continuă, aşezîndu-se în pat:

- Haide, povesteşte-mi totul, fata mea, toată viaţa ta. O să-mi facă bine.

Iar Rosalie, trăgîndu-şi un scaun, se aşeză şi începu să vorbească despre ea, despre casa ei, despre lumea ei, intrînd în amănuntele mărunte care le sînt dragi oamenilor de la ţară. Îi descrise curtea, rîzînd cîteodată de lucrurile deja trecute care-i aminteau de clipele fericite,

ridicînd puţin cîte puţin vocea, ca o fermieră ce era obişnuită să poruncească. Sfîrşi prin a spune:

- O, am strîns bani frumoşi. Nu mă tem de nimic acum.

Apoi se tulbură iar şi spuse, coborînd vocea:

- Dumneavoastră vă datorez totul, şi să ştiţi că nu-mi trebuie leafă! Nu, nu! Şi dacă nu mă vreţi, mă duc!

Jeanne spuse şi ea:

- Doar nu vrei să spui că mă slujeşti pe degeaba?

- Păi cum altfel, doamnă. Bani. Să-mi daţi bani! Dar eu am cîţi aveţi şi dumneavoastră. Ştiţi măcar ce vă rămîne după toate mîzgăliturile de ipoteci şi împrumuturi, de dobînzi neplătite care cresc la fiecare termen? Ştiţi? nu, aşa-i? Ei bine, vă spun eu că n-aveţi nici zece mii de livre venit! Nici zece mii, ascultaţi bine! Dar o să aranjez eu totul, şi încă repede.

Începu din nou să vorbească tare, pornindu-se, enervîndu-se pentru dobînzile neplătite, pentru ruina care bătea la uşă. Şi, cum un zîmbet flutura pe buzele stă-pînei ei, strigă revoltată:

- Nu-i de rîs, doamnă, pentru că cine n-are bani, n-are nimic.

Jeanne îi luă mîinile şi i le păstră într-ale ei; apoi spuse încetişor, torturată de gîndul care o urmărea:

- O! eu, eu n-am avut noroc. Totul mi-a fost împotrivă. Soarta s-a înverşunat împotriva vieţii mele.

Dar Rosalie clătină din cap:

- Nu trebuie să spuneţi asta, doamnă, nu trebuie să spuneţi asta. V-aţi măritat cu cine nu trebuia, asta-i tot. Nu aşa te măriţi, fără să-ţi cunoşti pretendentul.

Şi vorbiră mai departe despre ele, ca două bune prie-tene.

Cînd răsări soarele, ele tot mai vorbeau.

XII

În opt zile, Rosalie luă în mînă conducerea lucrurilor şi oamenilor din castel. Jeanne, resemnată, se supunea, fără să-i mai pese. Slăbită, tîrîindu-şi picioarele cum făcea altădată mama ei, ieşea la braţul bonei, care o plimba cu paşi înceţi, o dojenea, o încuraja cu cuvinte repezi şi iubitoare, purtîndu-se cu ea de parcă ar fi fost un copil bolnav.

Vorbeau întotdeauna despre vremurile de altădată, Jeanne cu un nod de lacrimi în gît, iar Rosalie cu glasul liniştit al ţăranilor nepăsători. Vechea servitoare vorbi de mai multe ori despre datoriile neplătite; apoi ceru să i se arate hîrtiile pe care Jeanne, nepricepută deloc în afaceri, i le ascundea din ruşine pentru fiul ei.

Atunci, timp de o săptămînă, Rosalie făcu în fiecare zi un drum la notarul din Fecamp, pe care-l cunoştea, ca să o lămurească. Apoi, într-o seară, după ce o culcă pe stăpîna ei, se aşeză la capătul patului şi spuse dintr-o dată:

- Acum că v-aţi culcat, doamnă, o să stăm de vorbă. Şi îi spuse care era situaţia. După ce plătea totul,

Jeannei îi mai rămînea o rentă de şapte-opt mii de franci. Nimic mai mult. Jeanne răspunse:

- Ce vrei, fata mea, ştiu prea bine că n-o s-o mai duc mult. Atît o să-mi ajungă.

Dar Rosalie se supără:

- Poate că-i de ajuns pentru dumneavoastră, dar domnului Paul nu-i lăsaţi nimic?

Jeanne se cutremura:

- Te rog, nu-mi mai vorbi niciodată despre asta. Sufăr prea mult cînd mă gîndesc la el..

- Ba tocmai despre el vreau să vă vorbesc, pentru că, vedeţi dumneavoastră, nu sînteţi deloc curajoasă, doamnă Jeanne. Face el destule prostii, dar n-o să facă toată viaţa; şi apoi, o să se însoare, o să aibă copii. De unde bani ca să-i crească? Ascultaţi-mă bine: o să vindeţi Peuples!

Jeanne tresări şi se ridică în capul oaselor:

- Să vînd Peuples! îţi dai seama ce spui? Asta nu, niciodată!

Dar Rosalie nu se tulbură:

- Vă spun eu că o să-l vindeţi, doamnă, pentru că aşa trebuie!

Şi-i explică socotelile ei, planurile, ideile. Odată vîndute castelul şi cele două ferme alăturate unui cumpărător pe care-l găsise, ar păstra cele patru ferme de la Saint-Leohard, care, scăpate de orice ipotecă, ar aduce un venit de opt mii trei sute de franci. Ar pune deoparte o mic trei sute de franci pe an pentru reparaţii şi întreţinerea bunurilor; ar mai rămîne deci şapte mii de franci, din care s-ar folosi cinci mii pentru cheltuielile unui an, şi s-ar mai putea strînge cîte două mii de franci. Ea adăugă:

- Restul e păpat, gata. Şi apoi, ascultaţi bine, eu o să păstrez cheile: cît despre domnul Paul, n-o să mai primească nimic. Altfel o să vă stoarcă şi ultimul bănuţ.

Jeanne, care plîngea neauzit, şopti:

- Dar dacă n-are nici cu ce să mănînce?

- O să vină să mănînce la noi, dac-o să-i fie foame. O să se găsească totdeauna un pat şi un blid de mîncare pentru el. Credeţi că ar fi făcut toate prostiile alea dacă nu i-aţi fi dat bani de la început?

- Dar avea datorii, ar fi fost dezonorat.

- Şi cînd n-o să mai aveţi nimic, asta o să-l împiedice să mai facă altele? Aţi plătit, bine. Dar n-o să mai plătiţi, ascultaţi ce vă spun... Acum, noapte bună, doamnă.

Şi plecă.

Jeanne nu dormi deloc, răscolită la gîndul că trebuie să vîndă Peuples, să se ducă în altă parte, să părăsească această casă de care era legată toată viaţa ei. A doua zi, cînd o văzu pe Rosalie intrînd în cameră, îi zise:

- Biata mea fată, n-o să mă pot hotărî niciodată să plec de aici.

Dar bona se supără:

- Vreţi, nu vreţi, totuşi va trebui s-o faceţi. Acuşi pică notarul împreună cu cel care doreşte castelul. Dacă n-o faceţi, în patru ani ajungeţi la sapă de lemn.

Jeanne rămase distrusă, repetînd:

- Nu pot, nu pot cu nici un chip!

O oră mai tîrziu, poştaşul îi aduse o scrisoare de la Paul, care-i mai cerea încă zece mii de franci. Ce să facă? Pierdută, dădu fuga la Rosalie, care ridică braţele la cer:

- Ce vă spuneam eu, doamnă? Ah, era vai de toată lumea dacă nu mă întorceam eu aici.

Şi Jeanne, supunîndu-se voinţei bonei, îi răspunse tînărului:

> *Dragul meu fiu, nu mai pot face nimic pentru tine, M-ai ruinat; mă văd silită să vînd* şi *Peuples. Dar să nu uiţi că vei avea întotdeauna un adăpost cînd vei vrea să te întorci lîngă bătrîna ta mamă pe care ai făcut-o să sufere atît de mult.*
>
> *JEANNE*

Şi cînd sosi notarul împreună cu domnul Jeoffrin, fost proprietar al unei fabrici de zahăr, ii primi ea însăşi şi îi invită să viziteze totul în amănunt.

O lună mai tîrziu semnă contractul de vînzare şi cumpără în acelaşi timp o căsuţă burgheză, aşezată lîngă

Goderville, pe drumul cel mare de la Montivilliers, în cătunul Batteville.

Apoi se plimbă pînă seara, singură de tot, pe aleea mamei ei, cu inima sfîşiată şi cu sufletul deznădăjduit, luîndu-şi un rămas-bun plin de amărăciune de la zare, de la copaci, de la banca mîncată de molii de sub platan, de la toate aceste lucruri atît de cunoscute, care păreau că-i intraseră în ochi şi în suflet, de la pădurice, de la colina din faţa cîmpiei, pe care se aşezase de atîtea ori, de unde îl văzuse pe contele de Fourville alergînd spre mare în cumplita zi a morţii lui Julien, de la ulmul bătrîn şi fără creştet de care se rezemase de atîtea ori, de la întreaga privelişte atît de familiară.

Rosalie o luă de braţ, obligînd-o să se întoarcă.

Un ţăran voinic de vreo douăzeci şi cinci de ani aştepta în fala uşii. O salută pe Jeanne pe un ton prietenos, de parcă o ştia de cînd lumea:

- Bună ziua, doamnă Jeanne, cum merge? Mama mi-a zis să vin pentru mutat. Aş vrea să ştiu ce luaţi, pentru că o să le duc în mai multe rînduri, să nu las baltă nici muncile pămîntului.

Era fiul bonei, fiul lui Julien, fratele lui Paul.

I se păru că se opreşte inima; şi totuşi ar fi vrut să-l îmbrăţişeze pe băiatul acela. Se uită la el, căutînd să vadă dacă semăna cu Julien, dacă semăna cu Paul. Era roşu în obraji, voinic, avea părul blond şi ochii albaştri, ca maică-sa. Şi totuşi semăna cu Julien. Cum anume? Prin ce? Nu ştia deloc, dar avea ceva din el în toată înfăţişarea.

Flăcăul zise mai departe:

- Dacă mi-aţi putea arăta acuma ce trebuie să duc, v-aş rămîne îndatorat.

Dar Jeanne nu ştia încă ce avea să ia cu ea, casa cea nouă fiind foarte mică; îl rugă să vină iar peste o săptămînă.

Începu să se preocupe de mutare, care aduse o schimbare tristă în viaţa ei mohorîtă şi fără speranţe. Mergea de la un lucru la celălalt, căutînd mobilele care îi aminteau de vreun eveniment, acele mobile prietene care fac parte din viaţa noastră, aproape din fiinţa noastră, cunoscute din tinereţe, de care sînt legate amintirile vesele sau triste, date din viaţa noastră, care au fost tovarăşi tăcuţi ai orelor noastre blînde sau întunecate, care au îmbătrînit, care s-au învechit alături de noi, mobile cu stofa ruptă pe alocuri, cu căptuşeala desfăcută, cu încheieturile slăbite şi culorile şterse.

Le alegea una cîte una, şovăind deseori, tulburată ca înaintea luării unei hotărîri capitale, revenind în fiecare moment al deciziei ei, neştiind dacă să ia fotolii sau un scrin vechi semănînd cu o masă de lucru.

Deschidea sertarele, încerca să-şi aducă aminte nişte fapte, apoi, cînd îşi zicea „Da, pe ăsta îl iau”, obiectul era coborît în sufragerie.

Vru să-şi păstreze tot mobilierul din camera ei, patul, tapiseriile, pendula, totul. Luă cîteva scaune din salon, cele ale căror desene îi plăcuseră încă de cînd era mică, cu vulpea şi barza, cu vulpea şi corbul, cu greierele şi furnica, cu bîtlanul melancolic.

Apoi, rătăcind prin toate colţurile acestei case pe care avea să o părăsească, ajunse într-o zi în pod.

Rămase mută de uimire: era acolo un talmeş-balmeş de obiecte de tot felul, unele stricate, altele doar murdare, altele urcate acolo cine ştie de ce, pentru că nu mai plăceau, pentru că fuseseră înlocuite. Găsi mii de bibelouri pe care le văzuse cîndva, apoi dispăruseră dintr-o dată fără ca să-şi dea seama, nimicuri pe care le folosise, alte lucruşoare vechi, neînsemnate, care zăcuseră în preajma ei timp de cincisprezece ani, pe care le văzuse în fiecare zi fără să le bage în seamă, şi care, dintr-o dată, regăsite acolo, în pod, alături de altele mai vechi, al căror loc şi-l amintea limpede încă din timpul

primei ei veniri aici; căpătau acum o importanţă de martori uitaţi, de prieteni regăsiţi. Se asemănau cu acei oameni la care te-ai dus foarte des fără ca să-i descoperi şi care, pe neaşteptate, într-o seară, încep să vorbească la nesfîrşit, să-şi arate sufletul pe care nu-l bănuiai.

Mergea de la unul la altul cu zvîcnete de inimă, spunîndu-şi:

- Uite, eu am spart ceaşca asta chinezească, cu cîteva zile înainte de nuntă. Ah! iată şi bastonul pe care tata l-a rupt vrînd să ridice bariera, cînd lemnul se umflase de ploaie, şi iată şi lampa mamei.

Mai erau acolo multe lucruri pe care ea nu le cunoştea, care nu-i aminteau nimic, lăsate de bunicii ei sau de străbunici, lucrurile acelea prăfuite care au aerul că sînt exilate într-un timp care nu mai e al lor, şi care par întristate de această părăsire, lucruri cărora nimeni nu le ştie povestea, întîmplările, pentru că nimeni nu i-a văzut pe cei ce le-au ales, le-au cumpărat, le-au stăpînit, le-au iubit, nimeni n-a cunoscut mîinile care le-au atins zilnic şi ochii care le-au mîngîiat.

Jeanne punea mîna pe ele, le răsturna lăsînd urma degetelor în praful strîns; şi stătea aşa în mijlocul acelor vechituri, în lumina cenuşie care pătrundea prin cîteva ferestruici tăiate în acoperiş.

Zăbovea îndelung privind scaunele cu trei picioare, întrebîndu-se dacă nu-i aminteau nimic, o încălzitoare de picioare spartă care i se părea cunoscută, sau o mulţime de obiecte de bucătărie nefolositoare.

Apoi făcu o grămadă cu ce voia să ia şi, după ce coborî, o trimise pe Rosalie să le aducă. Bona, revoltată, nu vru în ruptul capului să coboare „mizeriile acelea”. Dar Jeanne, care nu mai avea nici o voinţă, nu se lăsă de data asta, şi trebuiră să-i facă pe plac.

Într-o dimineaţă, tînărul fermier, fiul lui Julien, Denis Lecoq, veni cu căruţa să facă primul transport. Rosalie

merse cu el ca să supravegheze descărcatul si aranjatul mobilelor.

Rămasă singură, Jeanne începu să umble prin toate camerele castelului, cuprinsă de o criză de disperare nervoasă, sărutînd, în avînturi de dragoste exaltată, tot ceea ce nu putea lua cu ea, marile păsări albe de pe tapiseria din salon, sfeşnice vechi, tot ce-i cădea sub ochi. Mergea de la un lucru la altul, înnebunită, cu ochii şiroind de lacrimi. Apoi se duse să-şi ia rămas-bun de la mare.

Era pe la sfîrşitul lui septembrie, cerul jos şi cenuşiu apăsa peste lume, iar valurile triste îngălbenite, se pierdeau în zare. Jeanne rămase mult timp în picioare, pe faleză, cu mintea încolţită de gînduri chinuitoare.

După aceea, cum se apropia noaptea, se întorsese acasă. Suferise în ziua aceea tot atît cît pentru una din cele mai mari nenorociri care i se întîmplaseră.

Rosalie se întorsese şi o aştepta, încîntată de casa cea nouă, spunînd că e mult mai veselă decît lădoiul acela de castel care nu era nici măcar aproape de şosea.

Jeanne plînse toată seara.

De cînd aflaseră că vînduse castelul, fermierii abia dacă îi mai dădeau atenţia cuvenită, numind-o între ei „nebuna” fără să ştie prea bine de ce, fără îndoială pentru că ghiceau, cu instinctele lor primitive, sentimentalismul ei bolnăvicios şi crescînd, visările ei exaltate, toată dezordinea bietului ei suflet lovit de nefericire.

În ajunul plecării, Jeanne intră din întîmplare în grajd. Un mîrîit o făcu să tresară. Era Massacre, la care nu se mai gîndise de o lună. Orb şi paralizat, ajuns la o vîrstă pe care aceste animale nu o ating niciodată, îşi trăia viaţa de azi pe mîine pe un culcuş de paie, îngrijit de Ludivine care nu-l uitase. Jeanne îl luă în braţe, îl sărută şi îl duse în casă. Mare cît un butoiaş, abia se mai ţinea pe labele lui strîmbe, înţepenite, şi lătra ca acei căţei-jucărie ai copiilor.

În sfîrşit miji şi ultima zi. Jeanne dormise în fosta cameră a lui Julien, pentru că a ei rămăsese fără mobile.

Ieşi din pat istovită, gîfîind, de parcă ar fi făcut un drum lung. Căruţa cu geamantane şi cu restul de mobile aştepta deja în curte. În spatele ei era agăţată o trăsurică în care trebuia să urce Jeanne şi Rosalie.

Moş Simone şi Ludivine rămîneau singuri pînă la sosirea noilor proprietari, apoi aveau să se ducă pe la rude. Jeanne le asigurase o mică rentă, dar aveau şi economiile lor. Acum erau nişte servitori foarte bătrîni, nefolositori şi flecari. Marius, luîndu-şi o nevastă, plecase de mult de la castel.

Pe la ora opt începu să plouă, o ploaie măruntă şi îngheţată care venea după un vînt uşor, dinspre mare. Trebuiră să întindă pături peste lucrurile din căruţă. Din copaci se desprindeau de pe acum frunzele.

Pe masa din bucătărie cafeaua cu lapte aburea. Jeanne se aşeză în faţa ceştii ei şi bău cu înghiţituri mici, apoi zise:

- Să mergem!

îşi puse pălăria, şalul şi, în timp ce Rosalie îi punea şoşonii, spuse, cu gîtul uscat:

- Îţi aminteşti, fata mea, cum ploua cînd am plecat din Rouen ca să venim aici...

Şi avu un fel de zvîcnet, duse mîinile la piept, apoi căzu fără cunoştinţă.

Timp de o oră rămase ca moartă; apoi deschise din nou ochii şi fu cuprinsă de convulsii însoţite de o revărsare de lacrimi.

Cînd se mai linişti puţin se simţi aşa de slăbită încît nu putea să se ridice. Dar Rosalie, care se temea de alte crize dacă mai întîrzia plecarea, se duse să-l caute pe fiul ei. O rugară, o ridicară, o purtară pînă la trăsurică, pe bancheta de lemn căptuşită cu piele ceruită. Bătrîna bonă, urcată alături de Jeanne, îi înveli picioarele, îi

acoperi umerii cu o manta groasă, apoi ţinîndu-i o umbrelă deasupra capului, strigă:

- Repede, Denis, să plecăm odată!

Tînărul se caţără lingă mama lui şi, aşezîndu-se numai pe un colţ, din lipsă de loc, porni calul la trap, zgîlţîind pe cele două femei.

Cînd ajunseră la marginea satului zăriră pe cineva mergînd dintr-un capăt în altul al drumului. Era abatele Tolbiac, care parcă pîndea această plecare.

Se opri ca să facă loc trăsuricii. Îşi ţinea sutana cu o mînă ca să n-o ude apa de pe drum, iar picioarele lui slăbănoage, acoperite de ciorapi negri, intrau în nişte pantofi uriaşi, plini de noroi.

Jeanne plecă ochii ca să nu-i întîlnească privirea; şi Rosalie, care văzuse tot, se înfurie. Şopti:

- Mitocanul! Mitocanul! apoi strînse mîna fiului ei: arde-i una cu biciul!

Tînărul, în momentul în care treceau pe lîngă preot, făcu să cadă într-o groapă roata trăsurii lui hîrbuite şi-l acoperi pe preot cu noroi din cap pînă-n picioare.

Iar Rosalie, încîntată, se întoarse arătîndu-i pumnul, în timp se preotul se ştergea cu batista lui mare.

Mergeau de vreo cinci minute cînd Jeanne strigă brusc.

- L-am uitat pe Massacre!

Trebuiră să se întoarcă şi Denis coborî, alergă să-l caute pe cîine, în timp ce Rosalie ţinea hăţurile. Tînărul apăru pînă la urmă, ducînd în braţe animalul mare, inform şi chel pe care îl aşeză între fustele celor două femei.

XIII

Două ore mai tîrziu, trăsura se opri în faţa unei căsuţe de cărămidă clădită în mijlocul unei livezi de peri tăiaţi în formă de caier, la marginea şoselei mari.

Patru bolţi de verdeaţă formate din spaliere pe care se agăţau caprifoii şi clematite formau colţurile acestei grădini compuse din straturi de legume, printre care treceau cărări presărate de o parte şi de alta cu pomi fructiferi.

Un gard viu, înalt crescut, mărginea proprietatea, despărţită de ferma alăturată printr-o cîmpie. La o sută de metri în faţă, pe drum, era o potcovărie. Celelalte case mai apropiate se găseau la distanţa de un kilometru împrejur se vedea cîmpia ţinutului Caux, presărată de ferme pe care le înconjurau patru şiruri duble de copaci mari, închizînd curtea cu meri.

Imediat ce sosi, Jeanne vru să se odihnească, dar Rosalie n-o lăsă, de teamă să nu cadă iar în visare. Tîmplarul din Goderviile era acolo, ca să le ajute să se instaleze; începură pe dată să potrivească mobilele aduse deja, aşteptînd si ultima căruţă, care nu putea să întîrzie mult.

Fu o muncă grea, cerînd o mare chibzuială şi lungi socoteli. Peste o oră căruţa se ivi la barieră şi trebuiră să descarce totul, sub ploaie.

Cînd se lăsă seara casa era într-o dezordine deplină, umplută de obiecte împerecheate la întîmplare. Jeanne, istovită, adormi imediat ce ajunse în pat.

În zilele următoare fu atît de. copleşită de treburi încît n-avu timp să se înduioşeze. Începu chiar să-i placă aranjatul casei cît mai frumos cu putinţă; gîndul că fiul ei avea să se întoarcă aici o urmărea fără încetare. Tapiseriile din fosta ei cameră le puse în sufragerie, care servea în acelaşi timp şi de salon; Jeanne pregăti cu mare grijă una din camerele de la etaj, zicîndu-i în minte „camera lui Poulet”. Ea şi-o păstra pe cea de-a doua, iar Rosalie avea să stea deasupra ei, lîngă pod.

Căsuţa, aranjată cu grijă, era drăguţă; şi Jeannei îi plăcu acolo la început, deşi îi lipsea ceva de care nu-şi putea da bine seama.

Într-o dimineaţă, ajutorul notarului din Fecamp îi aduse trei mii şase sute de franci, dobînditi din vînzarea mobilelor lăsate la Peuples şi evaluate de un tapiţer. Primind aceşti bani ea simţi un fior de plăcere şi, de îndată de omul plecă, se grăbi să-şi pună pălăria, vrînd să ajungă cît mai repede la Goderville, pentru a-i trimite lui Paul suma aceea neaşteptată.

Dar, pe cînd se grăbea pe drumul cel mare, se întîlni cu Rosalie, care se întorcea de la piaţă. Bona avu o bănuială, fără să ştie de la început adevărul; apoi, cînd îl descoperi, pentru că Jeanne nu putea să-i ascundă nimic, îşi puse coşul jos, ca să gesticuleze în voie. Ţipă, îşi propti mîinile în şolduri, apoi o luă pe stăpîna cu mîna ei dreaptă, puse coşul în cealaltă şi, clocotind, o duse înapoi spre casă.

Imediat ce ajunseră înăuntru, bona îi ceru banii. Jeanne îi dădu, păstrînd şase sute de franci, dar şiretenia fu repede descoperită de slujnică şi trebui să dea tot.

Rosalie consimţi totuşi ca acest rest să fie trimis tînărului. El mulţumi peste cîteva zile: „Mi-ai făcut un mare serviciu, mamă, pentru că ne zbăteam într-o mare mizerie”,

Totuşi Jeanne nu se obişnuise deloc la Batteville; i se părea neîncetat că nu mai respira ca altădată, că este şi mai singură, şi mai părăsită, şi mai pierdută. Ieşea ca să facă o plimbare, mergea pînă la cătunul Verneuil, se întorcea pe la Trois-Mares, apoi, după ce intra în casă, se ridica iar, cuprinsă de o dorinţă de a ieşi iar, ca şi cum ar fi uitat să meargă tocmai unde avea chef să se ducă, sau avea chef să hălăduiască.

În fiecare zi se întîmpla aşa, fără ca ea să înţeleagă de unde venea nevoia aceea ciudată. Dar într-o seară îi veniră fără să vrea nişte cuvinte pe buze, cuvinte care-i dădură la iveală taina neliniştii ei. Spuse, aşezîndu-se pentru cină;

- O! mi-e aşa de dor să văd marea!

Ce-i lipsea atît de mult era marea, uriaşa ei vecină timp de douăzeci şi cinci de ani, marea cu aerul ci sărat, cu mîniile ei, cu vocea ei tunătoare, cu vînturile ei puternice, marea pe care în fiecare dimineaţă o vedea do la fereastra ei de la Peuples, pe care o respira zi şi noapte, pe care o simţea aproape de ea, pe care începuse să o iubească, fără să-şi dea seama, ca pe o fiinţă.

Massacre trăia şi el într-o permanentă agitaţie. Do cum venise, se instalase sub bufetul din bucătărie; si nu putuseră să-l mai scoată de acolo. Stătea în locul acela toată ziua, aproape nemişcat, întorcîndu-se numai, din cînd în cînd, cu un mîrîit înfundat.

Dar cum venea noaptea se trezea şi se tîra pînă la poarta grădinii, izbindu-se de ziduri. Apoi, după ce petrecea afară cele cîteva minute care-i trebuiau, intra iar înăuntru, se aşeza pe labele din spate în faţa cuptorului cald încă şi îndată ce stăpînele lui mergeau la culcare începea să urle.

Urla aşa toată noaptea, cu un glas plîngăreţ şi jeluit, oprindu-se cîte o oră ca să reia iar, şi mai sfîşietor. Îl legară în faţa casei, într-un butoi. Urla sub ferestre. Apoi,

cum era infirm şi nu o mai ducea mult, îl aduseră din nou în bucătărie.

Somnul devenea imposibil pentru Jeanne care auzea bătrînul animal gemînd şi zgîriind podeaua fără încetare, încercînd să se recunoască în locuinţa aceea nouă, înţelegînd bine că nu mai era la ea acasă.

Nimic nu putea să-l potolească. Aţipit în timpul zilei, de parcă ochii lui stinşi, conştiinţa infirmităţii lui, l-ar fi împiedicat să se mişte atunci cînd toate fiinţele vii se agită, el începea să dea tîrcoale de fiecare dată după căderea serii, ca şi cum n-ar fi îndrăznit să trăiască şi să umble decît pe întuneric aşa cum fac toate fiinţele oarbe.

Îl găsiră mort într-o dimineaţă. Fu o mare uşurare.

Iarna înainta, şi Jeanne se simţea năpădită de o nebiruită disperare. Nu era una din durerile acelea ascuţite care par să răsucească sufletul, ci o întunecată şi lugubră tristeţe

Nimic n-o mai trezea. Nimeni nu se preocupa de ea. Şoseaua cea mare din faţa porţii se întindea mereu goală la stingă şi la dreapta.

Din timp în timp trecea la trap cîte o cabrioletă minată de un om cu faţa roşie, a cărui bluză, umflată de vînt, părea un fel de balon albastru; uneori trecea vreo trăsurică înceată, sau se vedeau venind de departe doi ţărani, un bărbat şi o femeie, mici de tot în zare, apoi mărindu-se, după aceea, cînd depăşeau casa, micşorîndu-se din nou, părînd două gîze mari pe linia care se întindea cît vedeai cu ochii, urcînd şi coborînd după ondulările pămîntului.

Cînd iarba începu din nou să crească, o fetiţă cu fusta scurtă trecea în fiecare dimineaţă prin faţa barierei, ducînd două vaci slabe care păşteau iarba de-a lungul şanţurilor de lîngă drum. Se întorcea seara, cu acelaşi mers adormit, făcînd cîte un pas la zece minute în urma animalelor.

Noapte de noapte, Jeanne visa că stă încă la Peuples. Se vedea acolo, ca altădată, cu tatăl şi mama ei. şi cîteodată chiar cu mătuşa Lison. Retrăia lucruri uitate şi terminate, îşi imagina că o sprijină pe doamna Adelaide în mersul pe aleea ei. Şi fiecare trezire era urmată de lacrimi.

Se gîndea mereu la Paul, întrebîndu-se: „Ce face? Cum e acum? Se mai gîndeşte la mine cîteodată?u. Plimbîndu-se încet pe drumul tăiat între ferme, depăna în gînd toate aceste idei care o torturau; dar mai ales suferea de o gelozie nebună împotriva acelei femei necunoscute care-i răpise fiul. Numai această ură o reţinea, o împiedica să acţioneze, să se ducă să-l caute, să răzbată pînă la el. I se părea că o vede pe amantă în uşă, întrebînd-o „Ce căutaţi aici, doamnă?”, Mîndria ei de mamă se revolta la gîndul acestei întîlniri, şi un orgoliu semeţ de femeie dintotdeauna curată, fără păcate şi fără pată, o înverşuna din ce în ce mai mult împotriva bărbatului robit dragostei trupeşti, poftelor ei murdare, care pierd pînă şi inimile. Toată lumea i se părea nedemnă cînd se gîndea la tainele ruşinoase ale simţurilor, la mîngîierile care înjosesc, la toate tainele ghicite ale împerecherilor de nedesfăcut.

Trecu primăvara, trecu şi iarna.

Dar cînd toamna veni din nou cu lungile ei ploi, cu cerul ei cenuşiu, cu norii ei întunecaţi, o oboseală de viaţă o cuprinse într-atît încît se hotărî să facă un mare efort ca să-l recapete pe Poulet al ei.

Patima tînărului trebuie să se fi tocit acum. Îi scrise o scrisoare disperată:

„Dragul meu copil, te implor să te întorci la mine. Gîndeşte-te că sînt bătrînă şi bolnavă, singură de tot, anul întreg, numai cu Rosalie. Stau acum într-o căsuţă, la marginea şoselei celei mari. Mi-e tare urît. Dar dacă tu ai fi aici, totul s-ar schimba pentru

mine. Nu te am decît pe tine pe lume, şi nu te-am văzut de şapte ani! Nu vei şti niciodată cît am fost de nefericită şi cum mi-am pus toate speranţele în tine. Erai viaţa mea, visul meu, singura mea nădejde, singura mea dragoste, şi tu nu eşti lingă mine, m-ai părăsit!

O, întoarce-te, micul meu Poulet, întoarce-te să mă îmbrăţişezi, întoarce-te lîngă bătrîna ta mamă care iţi întinde nişte braţe deznădăjduite.

Jeanne."

El îi răspunse cîteva zile mai tîrziu:

„Draga mea mamă, n-aş cere nimic mai mult decît să te văd, dar nu am nici un ban. Trimite-mi cîţiva şi voi veni. De altfel, tiveam de gînd să vin la tine ca să-ţi vorbesc despre un proiect care mi-ar permite să fac ceea ce îmi ceri.

Dezinteresul şi dragostea celei care a fost tovarăşa mea în zilele grele care au trecut rămîn fără margini pentru mine. Nu se poate să mai stau mult timp fără să recunosc public iubirea ei şi devotamentul atît de credincios. În afară de asta are maniere alese pe cate le vei aprecia cu siguranţă. E foarte instruită, citeşte mult. În sfîrşit, nu-ţi poţi da seama ce a însemnat ea pentru mine, întotdeauna. Aş fi o brută dacă nu i-aş dovedi recunoştinţa mea. Aşadar iţi cer învoirea de-u o lua de soţie. Mi-ai ierta prostiile şi am trăi toţi în casa ta cea ' nouă.

Dacă ai cunoaşte-o, mi-ai da imediat consimţămîntul. Te asigur că e perfectă şi foarte distinsă. Ai iubi-o, sînt sigur. Cît despre mine, n-aş putea să trăiesc fără ea.

Aştept cu nerăbdare răspunsul tău, draga mea mamă, şi te îmbrăţişez din toată inima

fiul tău,

Vicontele Paul de Lamare.”

Jeanne fu zdrobită. Rămase nemişcată, cu scrisoarea pe genunchi, ghicind viclenia acelei femei care-i ţinuse neîncetat fiul lîngă ca, care nu-l lăsase să vină măcar o dată, aşteptînd o anume oră, ora în care bătrîna mamă, disperată, neputînd să mai reziste dorinţei de a-şi strînge în braţe fiul, ar ceda, ar fi de acord cu tot.

Şi cumplita durere a acestei preferinţe încăpăţînate a lui Paul pentru creatura aceea îi sfîşia inima. Repeta:

- Nu mă iubeşte! Nu mă iubeşte!

Rosalie intră. Jeanne abia reuşi să spună:

- Acum vrea s-o ia de nevastă.

Bona tresări:

- O, doamnă, doar n-o să permiteţi una ca asta, Domnul Paul n-are cum s-o ia pe tîrîtura aceea...

Şi Jeanne, sfîşiată dar revoltată, răspunse:

- Asta nu, niciodată, fata mea. Şi, pentru că nu vrea să vină, o să mă duc eu să-l caut, şi vom vedea care din noi două o să-l păstreze.

Şi îi scrise imediat lui Paul ca să-şi anunţe sosirea şi ca să-l poată vedea în altă parte decît în casa în care locuia tîrfa aceea.

Apoi, aşteptînd un răspuns, făcu pregătirile pentru plecare. Rosalie începu să înghesuie într-un geamantan vechi rufăria şi lucrurile stăpînei ei. Dar, pe cînd împăturea o rochie, o rochie veche de ţară, exclamă:

- N-aveţi nici măcar ce pune pe dumneavoastră. N-o să vă las să vă duceţi aşa. V-aţi face de rîs faţă de toată lumea, iar doamnele din Paris v-ar privi ea pe o slujnică.

Jeanne o lăsă să facă aşa cum voia. Cele două femei se duseră împreună la Goderville ca să aleagă o stofă verde, în carouri, şi o. Încredinţară croitoresei din oraş. Apoi intrară la notarul Roussel, care făcea în fiecare an o călătorie de două săptămîni la Paris, şi-i cerură cîteva

informaţii, pentru că Jeanne nu mai fusese în capitală de douăzeci şi opt de ani.

El îi dădu numeroase sfaturi, cum să se ferească de maşini, cum să nu se lase furată, îndemnînd-o să-şi coasă banii în căptuşeala hainelor şi să nu ţină în buzunar decît pe cei de neapărată trebuinţă. Vorbi multă vreme de restaurantele cu preţuri moderate şi numi vreo două-trei pentru femei, îi recomandă Hotel de Normandie, unde poposea şi el, aflat lîngă gară. Putea să se ducă acolo spunînd că vine din partea lui.

Timp de şase ani, calea ferată de care se vorbea peste tot, era practicată între Paris şi Havre. Dar Jeanne, chinuită de necazurile ei, nu văzuse încă maşinile acelea cu aburi care revoluţionaseră toată ţara.

Iar Paul nu-i răspundea.

Aşteptă o săptămînă, şi încă una, mergînd în fiecare dimineaţă pe drum înaintea factorului, pe care îl oprea tulburată:

- Nu ai nimic pentru mine, moş Malandain?

Şi omul răspundea de fiecare dată, cu vocea lui răguşită de răceala anotimpurilor:

- Nimic de data asta, buna mea doamnă.

Cu siguranţă că femeia aceea nu-l lăsa pe Paul să răspundă.

Atunci Jeanne se hotărî să plece imediat. Voia s-o ia pe Rosalie cu ea, dar bona refuză s-o însoţească din cauză că ar fi crescut cheltuielile de călătorie. De altfel, n-o lăsă pe stăpîna ei să ia cu ea mai mult de trei sute de franci:

- Dacă vă mai trebuie alţii, îmi scrieţi, eu mă duc la notar şi el vi-i trimite. Dacă vă dau mai mult, sigur ajung în buzunarul domnului Paul.

Şi, într-o dimineaţă de decembrie, urcară în trăsurica lui Denis Lecoq, care venise să le ducă pînă la gară. Rosalie o conducea la tren pe stăpîna ei.

Mai întîi întrebară de preţul biletului, apoi, cînd totul fu pus la punct şi geamantanul înregistrat, aşteptară în faţa

acelor linii de fier, încercînd să înţeleagă cum se foloseau, atît de preocupate de acea taină încît nu se mai gîndeau la motivele triste ale plecării.

În sfîrşit, un şuierat îndepărtat le făcu să întoarcă capul, şi zăriră o maşină neagră care se mărea din ce în ce. Ea ajunse cu un zgomot teribil, trecu prin faţa lor trăgînd un şir de căsuţe pe roţi. Cînd un amploaiat deschise o uşă, Jeanne o îmbrăţişa plîngînd pe Rosalie şi urcă într-una din căsuţe.

Rosalie, mişcată, strigă:

- La revedere, doamnă, drum bun, pe curînd!

- La revedere, fata mea.

Se auzi brusc un fluier şi tot convoiul de maşini se puse iar în mişcare, încet la început, apoi mai repede apoi cu o viteză înspăimîntătoare.

În compartimentul în care se găsea Jeanne mai erau doi domni care dormeau rezemaţi de banchete, în cele două colţuri.

Ea se uita cum trec cîmpiile, copacii, fermele, satele, îngrozită de viteza aceea, simţindu-se prinsă într-o viaţă nouă, aflată intr-o lume nouă care nu mai era a ei, a tinereţii ei liniştite şi a vieţii ei monotone.

Cînd trenul ajunse la Paris se lăsa seara.

Un om îi luă geamantanul şi ea îl urmă speriată, tulburată, nepricepîndu-se- să-şi facă loc în mulţimea aceea mişcătoare, aproape fugind după omul acela, de teamă să nu-l piardă din ochi.

Cînd ajunse la hotel, se grăbi să spună:

- Vin recomandată de domnul Roussel.

Patroana, o femeie uriaşă, serioasă, aşezată la biroul ei, întrebă:

- Cine-i ăsta, domnul Roussel? Jeanne, uluită, spuse:

- Dar... notarul din Goderville, care trage aici în fiecare an.

Femeia cea mare răspunse:

- Se poate. Nu-l cunosc. Vreţi o cameră?

- Da, doamnă.

Şi un băiat îi luă bagajul, urcînd scările înaintea ei.

îşi simţea inima strînsă. Se aşeză la o măsuţă şi ceru să i se aducă în cameră o supă cu o aripă de pui. Nu pusese nimic în gură din zori.

Mîncă îngîndurată la lumina unei luminări, gîndindu-se la o mulţime de lucruri, amintindu-şi cum trecuse prin acelaşi oraş, la întoarcerea din călătoria de nuntă, primele semne ale firii lui Julien apărute în timpul acelei şederi la Paris. Dar pe atunci ea era tînăra şi încrezătoare şi curajoasă. Acum se simţea bătrînă, nesigură, aproape fricoasă, tulburată de orice. După ce termină de mîncat se duse la fereastră şi se uită la strada plină de lume. Ar fi vrut să iasă dar nu îndrăznea. Cu siguranţă avea să se rătăcească, gîndea. Se băgă în pat şi suflă în luminare.

Dar zgomotul, acea senzaţie de oraş necunoscut, peripeţiile drumului, toate o ţineau trează. Orele se scurgeau. Zgomotele de afară se domoleau puţin cîte puţin, dar ea nu putea să doarmă, enervată de acel murmur surd al marilor oraşe. Ea era obişnuită cu somnul acela liniştit şi adinc al cîmpurilor, care cuprinde totul, oamenii, animalele şi plantele; şi acum simţea în jurul ei o agitaţie misterioasă. Voci aproape nedesluşite ajungeau pînă la cu, ca şi cum ar fi trecut prin pereţii hotelului. Ba scîrţîia o podea, ba se închidea o uşă, ba ţîrîia o sonerie.

Dintr-o dată, pe la ora două, cînd începuse să aţipească, auzi nişte ţipete de femeie în camera vecină; Jeanne sări din pat. Apoi i se păru că aude un rîs de bărbat.

Pe măsură ce se făcea ziuă, o cuprindea gîndul la Paul; şi se îmbrăcă imediat ce răsări soarele.

El stătea în strada Sauvage, în Cite. Vru să se ducă pînă acolo pe jos, ca să ţină seama de sfaturile Rosaliei în privinţa economiei. Era frumos: aerul rece îi înţepa obrajii, iar oamenii treceau grăbiţi pe trotuare. Jeanne mergea cît putea de repede, urmînd o stradă pe care i-o indicase

notarul, la capătul căreia trebuia să o ia la dreapta, apoi la stînga; în cele din urmă, ajunsă la o piaţă, trebuia să mai ceară lămuriri. Nu găsi piaţa si întrebă un brutar, care-i dădu alte informaţii. Plecă din nou, se încurcă, rătăci, se luă după alte sfaturi şi se pierdu cu totul.

Înnebunită, mergea acum aproape la întîmplare. Era cît pe ce să cheme un birjar, cînd zări Sena; atunci o luă de-a lungul apei.

Peste vreo oră intra în strada Sauvage, un fel de uliţă întunecoasă. Se opri în faţa porţii, atît de emoţionată încît nu mai putea să facă nici un pas.

El era în casa aceea, el, Poulet.

Simţea că-i tremură genunchii şi mîinile; în sfîrşit intră, merse pe un culoar; văzu ghereta portarului şi întrebă, întinzîndu-i o monedă de argint:

- Aţi putea să-l anunţaţi pe domnul Paul de Lamare că o doamnă în vîrstă, o prietenă de-a mamei lui, îl aşteaptă aici?

Portarul răspunse:

- Nu stă aici, doamnă,

Un fior o străbătu din creştet pînă-n tălpi. Bîlbîi:

- A! unde... unde locuieşte acum?

- Nu ştiu.

Se simţi ameţită de parcă avea să se prăbuşească şi rămase cîtva timp fără să poată vorbi. Pînă la urmă, cu un efort cumplit, îşi veni în fire şi zise:

- De cît timp a plecat?

Omul îi dădu o mulţime de informaţii:

- Sînt două săptămîni. Au plecat uite-aşa, într-o seară, şi nu s-au mai întors. Datorau bani peste tot în cartier; înţelegeţi de ce nu şi-au lăsat adresa.

Jeanne vedea nişte lumini, flăcări lungi, de parcă cineva trăgea cu puşca în faţa ochilor ei. Dar o idee fixă o susţinea, o făcea să se ţină pe picioare, aparent calmă şi stăpîna pe ea. Voia să ştie şi să-l regăsească pe Paul.

- Deci n-a spus nimic atunci cînd a plecat?

- O! Nimic, au fugit ca să nu plătească, asta-i tot.

- Dar trebuia să trimită pe cineva să-i ia scrisorile.

- Cel mai des eu i le dădeam, Şi apoi, dacă primea vreo zece pe an. Le-am dus una cu două zile înainte s-o şteargă.

Era scrisoarea ei, fără îndoială. Jeanne spuse dintr-o suflare:

- Ascultaţi, sînt mama lui, am venit să-l caut. Ţineţi zece franci. Dacă aveţi vreo veste de la el, vreo informaţie, căutaţi-mă la hotel Normandie, pe strada Havre, şi o să vă plătesc bine.

- Contaţi pe mine, doamnă, răspunse portarul.

Şi Jeanne plecă. Începu să meargă fără să ştie unde. Se grăbea ca şi cum o aştepta o treabă importantă, trecea pe lîngă ziduri, lovindu-se de oameni care duceau pachete; traversa străzile fără să se uite şi birjarii o înjurau; se poticnea de trotuar cînd nu se uita cu băgare de seamă; alerga unde vedea cu ochii, cu sufletul zdrobit.

Dintr-o dată se trezi într-o grădină şi se simţi aşa obosită încît se aşeză pe o bancă. Stătu acolo mult timp, plîngînd fără să-şi dea seama; trecătorii se opreau ca să se uite la ea. Apoi simţi că-i este foarte frig şi se ridică să plece din nou. De-abia b mai ţineau picioarele, aşa era de slăbită şi de distrusă.

Voia să intre într-un restaurant să mănînce o supă de carne, dar nu îndrăznea să intre într-un asemenea loc, cuprinsă de un fel de ruşine, de frică, de pudoare din cauza amarului ei care i se citea pe faţă. Se opri o secundă în faţa uşii, se uită înăuntru, văzu toţi oamenii aceia aşezaţi, mîncînd, şi plecă intimidată, zicîndu-şi:

- O să intru în următorul.

Şi nu intra nici în cel care venea la rînd. Pînă la urmă cumpără de la un brutar un corn şi începu să-l ronţăie pe stradă. Ii era foarte sete, dar nu ştia unde să meargă să bea, şi se abţinu.

Trecu pe sub o boltă şi se trezi într-o altă grădină, înconjurată de arcade. Recunoscu Palais-Royal.

Cum soarele şi mersul o mai încălziseră puţin, se aşeză pentru o oră-două. Intră o mulţime de lume, o lume elegantă care conversa, zîmbea, saluta, acea lume fericită în care femeile sînt frumoase şi bărbaţii bogaţi, care nu trăieşte decît pentru podoabe şi pentru plăceri.

Jeanne. speriată în mijlocul acelei mulţimi strălucitoare, se ridică şi vru sa plece; dar brusc se gîndi că ar putea să-l întîlnească acolo pe Paul, şi începu să rătăcească, scrutînd feţele, mergînd de-a lungul şi de-a latul grădinii cu pasul ei mărunţel şi grăbit.

Oamenii întorceau capul după ea, unii rîdeau şi o arătau cu degetul. Ea îşi dădu seama şi ieşi, gîndindu-se că, fără îndoială, oamenii rîdeau de ţinuta ei şi de rochia în carouri verzi aleasă de Rosalie şi cusută după cum voise ea la croitoreasa din Goderville.

Nu îndrăznea nici să-i mai întrebe pe trecători despre drum. Se aventură singură şi sfîrşi prin a-şi regăsi hotelul.

Îşi petrecu restul zilei pe un scaun, la picioarele patului, fără să facă nici o mişcare. Apoi cină, ca şi în ajun, o supă şi puţină carne. După aceea se culcă, făcînd fiecare lucru mecanic, din obişnuinţă.

A doua zi se duse la prefectura poliţiei, ca să-i găsească ei băiatul. Nu putură să-i promită nimic, îi spuseră totuşi că vor încerca.

Atunci rătăci pe străzi, sperînd mereu să-l întîlnească. Şi în mijlocul acestei mulţimi agitate se simţea mai singură, mai pierdută, mai neînsemnată decît între nişte cîmpuri pustii.

Cînd se întoarse la hotel, seara, îi spuseră că întrebase de ea un om din partea domnului Paul şi că avea să revină a doua zi. Un val de sînge i se urcă în inimă şi nu închise un ochi toată noaptea. Dacă era el? Da, era el, bineînţeles, deşi nu-l recunoscuse după descrierea făcută.

Pe la ora nouă dimineaţa, auzi ciocănituri în uşă şi, gata să se avînte cu braţele deschise, strigă:

- Intră!

Apăru un necunoscut. Şi, în timp ce îşi cerea scuze că o deranjează, explicîndu-i de ce venise, pentru o datorie a lui Paul, Jeanne se simţea plîngînd fără să vrea, ştergîndu-şi lacrimile cu vîrfurile degetelor pe măsură ce se scurgeau pe la colţul ochilor.

Aflase de la portarul din strada Sauvage de venirea ei şi, cum nu-l putea regăsi pe tînăr, se adresa mamei. Îi întinse o hîrtie pe care ea o luă fără să se gîndească la nimic. Citi o cifră, 90 de franci, îşi scoase banii si plăti.

Nu ieşi deloc în ziua aceea.

Iar a doua zi se prezentară alţi creditori. Le dădu tot ce avea, păstrîndu-şi numai douăzeci de franci, si îi scrise Rosaliei, explicîndu-i situaţia.

Îşi petrecea zilele rătăcind, aşteptînd răspunsul bonei, neştiind ce să facă, omorîndu-şi ceasurile lugubre, orele nesfîrşite, neavînd pe nimeni căruia să-i spună un cuvînt bun, nimeni care să-i ştie nefericirea. Trăia la întîmplare, hărţuită acum de nevoia de a pleca, de a se întoarce acolo, în căsuţa ei de la marginea străzii singuratice.

Cîtăva vreme în urmă credea că nu mai poate trăi acolo, într-atît o doborîse tristeţea. Şi acum simţea că, dimpotrivă, nu mai putea să trăiască decît acolo, unde obişnuinţele ei monotone se înrădăcinaseră.

În sfîrşit, într-o seară găsi o scrisoare şi două sute do franci.

Rosalie spunea:

Doamnă Jeanne, întoarceţi-vă repede, nu vă mai trimit nimic altceva. Cît despre domnul Paul, o să mă duc eu să-l caut cînd o să ne mai dea de veste.

Pe curînd.

Servitoarea dumneavoastră,
Rosalie.

Jeanne plecă la Batteville într-o dimineaţă cînd ningea şi era foarte frig.

XIV

De atunci nu mai ieşi, nu se mai mişcă din casă. Se trezea în fiecare dimineaţă la aceeaşi oră, se uita pe fereastră, apoi cobora să se aşeze în faţa focului, în sufragerie.

Stătea acolo zile întregi, nemişcată, cu ochii aţintiţi la flacără, lăsînd să rătăcească în voie jalnicele ei gînduri şi urmărind tristul convoi al nenorocirilor ei. Întunericul cuprindea puţin cîte puţin camera aceea mică iar ea nu făcea altceva decît să pună lemne pe foc. Atunci Rosalie aducea lampa şi spunea:

- Hei, doamnă Jeanne, trebuie să vă trezesc sau încă nu vă e foame în seara asta?

Era urmărită deseori de idei fixe care o obsedau şi torturată de preocupări neînsemnate, de cele mai mărunte lucruri, care în mintea ei bolnavă căpătau o importanţă aparte.

Trăia mai ales în trecut, în trecutul îndepărtat, urmărită de amintirea primei ei perioade de viaţă şi de cea a călătoriei de nuntă, acolo, în Corsica. Peisaje din insula aceea, uitate de multă vreme, i se iveau brusc în faţa ochilor, în tăciunii căminului; şi îşi amintea toate amănuntele, toate faptele, toate figurile întîlnite acolo; faţa călăuzei Jean Rivoli o urmărea, credea deseori că-i aude glasul.

Apoi se gîndea la anii blînzi ai copilăriei lui Paul, cînd o punea să răsădească salate şi îngenunchea pe pămîntul

gras alături de mătuşa Lison, întrecîndu-se ca să-i intre în voie copilului, să planteze răsadurile cu cît mai multă îndemînare şi să aibă cît mai multe fire.

Şi buzele ei şopteau încetişor:

- Poulet, micul meu Poulet! ca şi cum i-ar fi vorbit. Cînd visarea ei se oprea asupra acestui nume, încerca uneori timp de cîteva ore să deseneze în gol, cu degetul întins, literele care îl compuneau. Le scria încetişor, în faţa focului, închipuindu-şi că le vede; apoi, crezînd că s-a înşelat, începea din nou cu litera P, cu un braţ tremurînd de oboseală, forţîndu-se să-i picteze numele pînă la sfîrşit. Cînd termina, o lua de la capăt.

La urmă nu mai putea amesteca totul, modela alte cuvinte, enervîndu-se îngrozitor. Toate maniile singuraticilor o stăpîneau. Cel mai mic lucru nepus la locul lui o irita.

Rosalie o silea deseori să meargă, o lua cu ea pe drum, dar Jeanne, după douăzeci de minute, declara:

- Nu mai pot, fata mea! şi se aşeza pe malul şanţului.

În curînd începu să urască orice fel de mişcare şi stătea în pat cît putea de mult.

O singură obişnuinţă din copilărie îi mai rămăsese neschimbată: să se scoale imediat ce-şi bea cafeaua cu lapte. Îi plăcea cafeaua cu lapte în mod deosebit, i-ar fi simţit lipsa mai mult decît orice altceva. Aştepta, în fiecare dimineaţă, sosirea Rosaliei cu o nerăbdare puţin senzuală şi, de îndată ce ceaşca plină era pusă pe masa de noapte, se ridica în şezut şi o golea repede, cu lăcomie. Apoi, dînd la o parte cuverturile. Începea să se îmbrace.

Puţin cîte puţin se obişnui să viseze cîteva secunde după ce punea la loc ceaşca în farfurie; apoi se întinse:lin nou în pat; apoi prelungi pe zi ce trecea această lene pînă în clipa în care Rosalie se întorcea furioasă şi o îmbrăca aproape cu forţa.

Jeanne părea de altfel că nu mai are nici un fel de voinţă. De cîte ori bona îi cerea un sfat, îi punea o întrebare, voia să-i audă părerea, ea zicea:

- Fă cum vrei tu, draga mea.

Se credea atît de încăpăţînat urmărită de nenoroc încît devenise fatalistă ca un oriental; şi, obişnuindu-se să vadă cum i se risipesc visurile şi cum i se sfărîmă gerantele, nu mai îndrăznea să facă nimic, şovăia zile întregi înainte de a îndeplini' treaba cea mai simplă, obsedată mereu de ideea că o va lua pe calea cea rea si totul se va sfîrşi prost.

Repeta în fiecare clipă:

- Asta sînt eu, n-am avut noroc în viaţă. Atunci Rosalie ţipa la ea:

- Ce-aţi spune dacă ar trebui să munciţi ca să aveţi e mînca, dacă aţi fi silită să vă treziţi în fiecare zi la ora şase dimineaţa ca să mergeţi la lucru? Sînt destule femei obligate să facă asta, şi cînd sînt prea bătrîne mor în mizerie.

Jeanne răspundea:

- Dar gîndeşte-te că sînt singură de tot, că fiul meu m-a părăsit!

Şi Rosalie se supăra atunci, zicînd furioasă:

- Asta-i cea mai mare nenorocire! Deh! şi copiii care fac serviciul militar, şi cei care se duc în America?

America era pentru ea o tară neclară, unde te duceai să faci avere şi de unde nu te întorceai niciodată.

Şi urma:

- Se întîmplă întotdeauna o clipă în care trebuie să te desparţi, pentru că bătrînii şi tinerii nu sînt făcuţi să stea împreună. Şi încheia, cu un ton feroce: Ei bine, ce-aţi zice dac-ar fi mort?

Atunci Jeanne nu mai răspundea nimic.

Forţele îi mai reveniră cînd aerul se îmblînzi, în primele zile de primăvară, dar nu folosea această întoar,-ccre la

viaţă decît pentru a se afunda şi mai adînc în gîndurile ei sumbre.

Cum urcase în pod, într-o dimineaţă, să caute ceva, deschise din întîmplare o cutie plină cu calendare vechi; le păstraseră, după cum obişnuiesc unii oameni de la ţară.

I se păru că regăseşte chiar anii trecutului ei, şi rămase copleşită de o emoţie ciudată şi nedesluşită, în faţa acelor grămezi de cartoane împărţite în pătrate.

Le luă cu ea şi le duse în sufragerie. Erau de toate mărimile, mari şi mici. Le puse pe masă şi începu să le aranjeze pe ani. Deodată îl găsi pe primul, pe acela pe care îl adusese la Peuples. Se uită la el îndelung, la zilele tăiate de ea în dimineaţa plecării de la mînăstire spre Rouen. Plînse. Plîngea cu lacrimi grele şi încete, cu biete lacrimi de bătrînă, în faţa vieţii ei jalnice, întinsă în faţa ei pe masă.

Îi veni o idee care deveni imediat o obsesie cumplită, neîncetată, înverşunată. Voia să-şi amintească aproape zi de zi ce făcuse. Şi agăţă pe ziduri, pe tapiţerie, unul după altul, cartoanele acelea îngălbenite. Petrecea ore întregi în faţa unuia sau altuia, întrebîndu-se:

- Ce mi s-a întîmplat în luna aceea oare?

Subliniase datele memorabile din viaţa ei şi ajungea uneori să reconstituie o lună întreagă, amintindu-şi unul cîte unul, grupîndu-le, lipindu-le unul lîngă altul, toate micile fapte care se petrecuseră înainte sau după evenimentul important.

Reuşi, printr-o atenţie încăpăţînată, prin eforturi de memorie, de voinţă concentrată, să restabilească pe de-a-ntregul primii ei doi ani la Peuples, amintirile îndepărtate ale vieţii ei revenind cu o uşurinţă şi o limpezime aparte.

Dar anii care urmau i se păreau pierduţi într-o ceaţă, amestecîndu-se, fugind unul de altul; şi rămînea cîteodată un timp nesfîrşit cu capul plecat pe vreun calendar, cu

gîndurile încordate spre altădată, fără să ajungă măcar să. afle dacă era în acel calendar o anumită amintire pe care o căuta.

Mergea de la unul la celălalt în jurul sălii, pe caro o înconjurau, ca nişte gravuri, acele tablouri ale zilelor sfîrşite. Îşi oprea brusc scaunul în faţa unuia dintre ele şi stătea pînă noaptea nemişcată, privindu-le, scufundată în căutările ei.

Apoi, dintr-o dată, cînd toate sevele se treziră sub căldura soarelui, cînd recoltele începură să crească pe câmpuri, arborii să înverzească, merii din curţi să se desfacă asemeni unor bulgări roşii parfumînd cîmpia, o mare agitaţie o cuprinse.

Nu-şi mai găsea locul, se ducea şi venea, intra şi ieşea de douăzeci de ori pe zi, bătea drumul de-a lungul fermelor, trăind într-un fel de febră a regretului.

Vederea unei margarete pitulate într-o tufă de iarbă, a unei raze de soare lunecînd printre frunze, vreun făgaş cu un ochi de apă în care se oglindea albastrul cerului, o mişcau, o răscoleau, o înduioşau aducîndu-i senzaţii uitate, ca nişte ecouri ale emoţiei ei de fată tînăra, din vremea în care visa la viaţa de la ţară.

Fremătase cu aceiaşi fiori, savurase aceeaşi dulceaţă şi aceeaşi ameţeală tulburătoare a zilelor călduţe în care îşi aştepta viitorul. Şi regăsea toate aceste senzaţii acum, cînd viitorul era închis. Se mai bucura încă de ele în inima ei, dar suferea în acelaşi timp, ca şi cum bucuria veşnică a lumii renăscute, pătrunzîndu-i pielea uscată, sîngele răcit, sufletul zdrobit, nu mai putea să-i aducă decît un farmec slab şi dureros.

Avea impresia că fiecare lucru din jurul ei se schimbase puţin. Soarele trebuia să fie mai puţin cald decît în tinereţea ei, cerul mai puţin albastru, iarba mai puţin verde, iar florile, mai palide şi mai puţin mirositoare, nu te mai îmbătau ca altădată.

În anumite zile o pătrundea totuşi o senzaţie binefăcătoare de viaţă, şi începea să viseze, să spere, să aştepte, pentru că, în ciuda loviturilor înverşunate ale vieţii, nu sperăm întotdeauna cînd afară e frumos?

Ea mergea, mergea drept înainte ore întregi, biciuită parcă de zbuciumul sufletului ei. Uneori se oprea brusc, se aşeza pe marginea drumului ca să se gîndească la lucruri triste. De ce nu fusese şi ea iubită ca alţi oameni? De ce nu cunoscuse bucuriile tihnite ale vieţii calme?

Şi uneori mai uita pentru o clipă că era bătrîna, că n-o mai aştepta nimic în afara anilor lugubri şi singuratici, că tot drumul fusese străbătut; potrivea nenumărate iluzii de viitor. Apoi senzaţia dură a realităţii cădea asupra ei, şi se ridica încovoiată ca sub o greutate care-i rupea spinarea. Se întorcea, mergînd mai încet, pe drumul spre casă, şoptind:

- Oh! bătrîna nebună, bătrîna nebună! Rosalie îi spunea acum în fiecare moment:

- Dar liniştiţi-vă, doamnă, ce aveţi de vă emoţionaţi aşa?

Şi Jeanne răspundea întristată:

- Ce vrei, sînt ca Massacre în ultimele lui zile. Într-o dimineaţă, bona intră mai devreme în camera ei şi, punîndu-i ceaşca de cafea cu lapte pe masa de noapte, spuse i

- Haide, beţi repede. Ne aşteaptă Denis la poartă. Mergem la Peuples, avem o treabă acolo.

Jeanne crezu că are să leşine, atît de tulburată se simţi; se îmbrăcă tremurînd de emoţie, copleşită la gîndul că are să-şi revadă iubita ei casă.

- Un cer strălucitor se desfăcea peste lume, şi calul, cu chef să zburde, o lua uneori la galop. Cînd intrară în Etouvent, Jeanne simţi că respira greu, atît de tare îi bătea inima. Zărind stîlpii de cărămidă ai barierei şopti de două-trei ori fără să vrea:

- O! O! O! ca în faţa lucrurilor care îţi răscolesc inima.

Lăsară trăsurica la familia Couillard, apoi, în timp ci1 Rosalie şi fiul ei se duceau la treburile lor, fermierii îi dădură Jeannei cheile ca să se mai uite prin castel, deoarece stăpînii erau plecaţi.

O crenguţă uscată, căzînd, atinse rochia Jeannei, şi ca se uită în sus: se rupsese din platan. Se duse lîngă copacul gros, cu coaja netedă şi albicioasă, şi îl mîngîie cu palma, ea pe un animal. În iarbă, piciorul ei se izbi de o bucată de lemn putrezit: era ultima rămăşiţă a băncii pe care se aşezaseră atît de des cu toţii aici, banca pe care o puseseră în ziua sosirii lui Julien.

Se apropie de uşa dublă a vestibulului şi o deschise cu greutate, deoarece cheia grea şi ruginită nu voia să se răsucească. Broasca cedă cu un scîrţîit puternic şi canatul, care se împotrivea la rîndul lui, se lăsă deschis.

Aproape alergînd, Jeanne urcă pînă la camera ei. N-6 mai recunoscu, era acoperită cu un tapet deschis la culoare: dar, cînd deschise o fereastră, rămase mişcată pînă în adîncul sufletului în faţa acestei privelişti atît de iubite, păduricea, ulmii, cîmpia, marea presărată de pînze maronii ce păreau nemişcate în depărtare.

Începu să rătăcească prin casa mare şi pustie. Căuta, pe ziduri, pete familiare ochilor ei. Se opri în faţa unei găuri mici, scobite în tencuială de baronul care se distra deseori, amintindu-şi tinereţea, făcînd scrimă cu bastonul împotriva zidului de cîte ori trecea pe acolo.

În camera mamei ei regăsi, ascuns în spatele unei uşi. Într-un colţ întunecat, aproape de pat, un ac fin aurit, cu gămălie, pe care ea îl înfipse acolo (acum îşi amintea) şi pe care îl căutase de atunci ani întregi. Nimeni nu-l găsise. Îl luă ca pe o relicvă inestimabilă si îl sărută.

Mergea peste tot, căuta, recunoştea urmele aproape nevăzute pe tapetele camerelor, care nu fuseseră deloc schimbate, revedea acele figuri ciudate pe care imaginaţia le împrumută deseori desenelor de pe stofe, de pe marmură, de pe umbrele din tavan, înnegrite de vreme.

Se plimba cu paşi neauziţi, singură de tot în imensul castel tăcut, ca printr-un cimitir. Toată viaţa ei zăcea aici, înăuntru.

Coborî în salon. Era întunecat din cauza obloanelor trase şi cîtva timp nu zări nimic; după ce privirea se obişnui cu întunericul, recunoscu încetul cu încetul tapiseriile cele înalte pe care se plimbau păsări. Două fotolii rămăseseră în faţa căminului, de parcă s-ar fi ridicat chiar atunci cineva din ele, şi chiar mirosul încăperii, un miros pe care îl avusese totdeauna, cum fiinţele îl au pe al lor, un miros abia simţit, uşor de recunoscut lotuşi acel parfum dulceag al caselor vechi, o pătrundea pe Jeanne, o înfăşură în amintiri, îi ameţea gîndurile. Stătea acolo gîfîind, respirînd acel miros al trecutului, cu ochii aţintiţi la cele două fotolii. Şi deodată, dintr-o idee fixă se născu o halucinaţie bruscă şi crezu că îi vede, îi văzu, cum îi văzuse de atîtea ori, pe mama şi tatăl ei încălzindu-şi picioarele la foc.

Se dădu înapoi îngrozită, se izbi cu spatele de uşă, se sprijini de ea ca să nu cadă cu ochii ţintă la fotolii.

Năluca dispăruse.

Rămase năucită timp de cîteva minute; apoi îşi veni cu greu în fire şi vru să fugă, temîndu-se că înnebunise. Privirea îi căzu din întîmplare pe lemnul de care se sprijinea şi zări scara lui Poulet. Toate tăieturile celea uşoare se urcau pe vopsea la intervale inegale, şi cifrele scrijelite eu cuţitul arătau vîrstele, lunile, creşterea fiului ei. Se vedea cînd scrisul mare al baronului, cînd scrisul ei mic, cînd scrisul puţin tremurat al mătuşii Lison.

I se păru că băiatul de altădată era acolo, în faţa ei; cu părul lui blond lipindu-şi fruntea de zid ca să-i măsoare înălţimea.

Baronul striga:

- Jeanne, a crescut cu un centimetru în şase săptămîni!

Începu să sărute lemnul într-un avînt de iubire.

Dar o strigă de afară. Era vocea Rosaliei.

- Doamnă Jeanne, sînteţi aşteptată la masă.

Ieşi, complet aiurită. Nu înţelegea nimic din ce i se spunea. Mîncă tot ce i se puse în faţă, ascultă vorbindu-se fără să ştie despre ce se discuta, le răspunse fermierilor care o întrebau de sănătate, îi lăsă să o sărute, sărută şi ea obrajii care i se întindeau, apoi urcă din nou în trăsură.

Cînd pierdu din ochi, printre copaci, acoperişul înalt al castelului, avu în inimă o sfîşiere îngrozitoare. Simţea în suflet că îşi luase pentru totdeauna rămas-bun de la casa ei.

Se întoarseră la Bateville.

În clipa în care voia să intre în casă, zări ceva alb sub uşă; era o scrisoare pe care poştaşul o strecurase în lipsa ei. Şi îşi dădu seama imediat că venea de la Paul. O deschise tremurînd de spaimă şi citi:

Draga mea mamă, nu ţi-am scris mai curînd pentru că nu voiam să faci un drum inutil la Paris; trebuie negreşit să vin eu să te văd. Mă găsesc într-o mare nefericire şi într-o mare dificultate. Soţia mea e pe moarte, după ce a născut o fetiţă acum trei zile, şi n-am nici un ban. Nu ştiu ce să fac cu copilul pe care portăreasa îl creşte cu biberonul, cum poate - mi-e frică să nu se prăpădească. N-ai putea să ai tu grijă de ea? Nu ştiu deloc ce să fac şi n-am bani ca să-i iau o doică. Răspunde-mi imediat.

Fiul tău care te iubeşte,

Paul

Jeanne se lăsă să cadă pe un scaun, abia mai avînd putere s-o cheme pe Rosalie. Cînd bona ajunse lîngă ca, citiră din nou scrisoarea, împreună, apoi rămaseră îndelung tăcute, una în faţa celeilalte.

Pînă la urmă Rosalie spuse:

- Mă duc eu s-o iau pe cea mică, doamnă. Nu putem s-o lăsăm aşa.

- Du-te, fata mea, răspunse Jeanne. Tăcură iar un timp, apoi bona reluă:

- Puneţi-vă pălăria, doamnă, şi haidem la notarul din Goderville. Dacă cealaltă moare, trebuie ca domnul Paul s-o ia de nevastă. Asta pentru micuţă, pentru mai tîrziu.

Şi Jeanne, fără să spună un cuvînt, îşi puse pălăria. O bucurie adîncă, de nespus, îi scălda inima, o bucurie perfidă pe care voia s-o ascundă cu orice preţ, una din bucuriile acelea infame din pricina cărora roşeşti, dar de care te bucuri imens în străfundul sufletului: amanta fiului ei avea să moară.

Notarul îi dădu bonei toate lămuririle, pe care ea le repetă de mai multe ori; apoi, sigură că n-o să facă nici o greşeală, declară:

- Nu vă temeţi de nimic, am eu grijă de tot. Şi plecă la Paris chiar în noaptea aceea.

Jeanne petrecură două zile intr-un zbucium care o făcea neputincioasă de a gîndi la ceva. În a treia zi primi un singur rînd de la Rosalie, care o anunţa că se înapoiază cu trenul de seară. Nimic mai mult.

Pe la ora trei rugă pe un vecin să înhame caii şi să -o ducă la gara din Beuzeville ca să-şi aştepte servitoarea.

Stătea în picioare pe peron, cu ochii aţintiţi la linia dreaptă a şinelor care duceau pînă departe în zare. Din cînd în cînd se uita la ceas. Încă zece minute. Încă cinci minute. Încă două. E timpul. Nimic nu se vedea în depărtare. Zări deodată o pată albă, un fum, şi sub el un punct negru, care creştea, creştea, alergînd cu toată viteza.

În sfîrşit maşina cea mare, încetinindu-şi mersul, sosi, pufăind, trecu prin faţa Jeannei, care pîndea cu ochii măriţi uşile. Mai multe se deschiseră; coborîră ţărani îmbrăcaţi cu bluze, femei cu panere, mici burghezi cu pălării noi.

În sfîrşit o zări pe Rosalie, care ducea în braţe un pachet de rufărie.

Vru să alerge spre ea, dar se temu că are să cadă. I se tăiaseră picioarele. Bona, văzînd-o, veni spre ea cu aerul ei calm, ca de obicei, şi spuse:

- Bună ziua, doamnă, uite că m-am întors; n-a fost chiar uşor.

Janne îngăimă:

- E bine?

- Ei bine, ea a murit noaptea trecută. S-au căsătorit: asta-i fetiţa.

Şi îi întinse copilul, care nu se vedea deloc dintre scutece. Jeanne o luă fără să se gîndească şi ieşiră din gară, apoi urcară în trăsură.

Rosalie mai zise:

- Domnul Paul o să vină imediat după înmormîntare. Mîine tot la ora asta, zicea el.

Jeanne şopti „Paul...” şi nu mai adăugă nimic.

Soarele cobora în zare, revărsînd lumină peste cîmpiile vrîstate ici-colo eu aurul rapiţei în floare şi cu sîngele macilor. O pace nesfîrşită cobora peste pămîntul liniştit în care încolţeau sevele. Trăsura mergea la galop, ţăranul plescăia din limbă ca să-şi zorească animalul.

Şi Jeanne se uita drept înainte la cerul tăiat ca de nişte rachete de zborul ocolit al rîndunelelor.

Fără veste, o lumină blîndă, o flacără de viaţă, trecînd prin rochie, îi cuprinse picioarele, îi pătrunse în carne; era căldura micii fiinţe care dormea pe genunchii ei.

Atunci o cuprinse o emoţie copleşitoare. Descoperi repede faţa copilului pe care nu îl văzuse încă: fiica fiului ei. Şi cum plăpînda fiinţă, izbită de lumina puternică, îşi deschise ochii albaştri şi-şi mişcă buzele, Jeanne începu s-o îmbrăţişeze cu furie, ridicînd-o în braţe, sufocînd-o cu sărutări.

Dar Rosalie, mulţumită şi ursuză, o opri:

- Haide, haide, doamnă Jeanne, terminaţi, o s-o faceţi să ţipe.

Apoi adăugă, răspunzînd fără îndoială unui gînd de-al ei:

- Viaţa, vedeţi dumneavoastră, nu e nici atît de bună, nici atît de rea cum credem noi.

---- Sfîrşit ----